Tango Şarkıcısı • Tomás Eloy Martínez

alkım

Geçtiğimiz yılın dünyada en çok satan 10 kitabından biri

Çeviren: Zeynep Önal

Roman

alkım

Tango Şarkıcısı

Tomás Eloy Martínez

Tomás Eloy Martínez (1934) Arjantin, Tucuman'da doğdu. *La novela de Peron* (1985) ve *Santa Evita* (1995) adlı romanlarıyla Latin Amerika edebiyatının en tanınan isimlerinden biri olan Martínez'in diğer romanlarının bazıları şöyle: *Sagrado (1968), La mano del amo (1991), El vuelo de la reina* (Alfaguara 2002 Ödülü).

La Nación, El Pais ve *New York Times*'da köşe yazıları yazan Tomás Eloy Martínez, New Jersey'de Rutgers Üniversitesi'nde Latin Amerika Çalışmaları Programını yönetiyor.

Tango Şarkıcısı/ Tomás Eloy Martínez

Orijinal adı: El Cantor de Tango

ALKIM /118 • Edebiyat - 61 • Roman - 25

İspanyolca aslından çeviren: Zeynep Önal

Kitap Editörü: Demet Elkâtip
Kapak: BART • İç Tasarım: Bilgi Erdoğan

© Tomás Eloy Martínez 2004-Bloomsbury Publishing-Onk Ajans

© Alkım Yayınevi, 2004

ISBN: 975-992-016-6

Birinci Baskı: Eylül 2005

Baskı: Sena Ofset

Alkım Yayınevi
Mühürdar Cad No 60 Kadıköy - İstanbul • Tel (0216) 449 10 60 (Pbx)
Faks (0216) 449 10 64 • e-mail: alkim@alkim.com.tr • http//:www.alkim.com.tr

Tomás Eloy Martínez

TANGO ŞARKICISI

Çeviren: Zeynep Önal

alkım

Buenos Aires'e sevdalanmak
için dönen Ana Sol'a

Gabriela Esquivada'ya,
o olmasaydı, bu kitap da olmazdı.

...bin labirentle yinelenen bir yankı
BAUDELAIRE, *Kötülük Çiçekleri*

Kavrayış, yalnız ve yalnız şimşek çakışlarıyla gelir.
Metin, sürüp giden uzun gökgürültüsü silsilesidir.
WALTER BENJAMIN, *Arcades Project.*

1

Eylül 2001

2000 yılının kış mevsimi ılık bir öğle vakti, Julio Martel adını ilk kez duyana değin Buenos Aires benim için yalnızca bir edebiyat kentiydi. Kısa süre önce New York Üniversitesi'nin Sosyal Bilimler Bölümü'ndeki doktora sınavlarımı vermiştim ve Jorge Luis Borges'in, tangonun kökenleriyle ilgili makaleleri üstüne bir inceleme yazıyordum. Çalışmam yavaş ilerliyordu ve ne yöne gittiği belirsizdi. İşe yaramaz sayfalar doldurduğum duygusu bana eziyet ediyordu. Penceremden, Bowery civarındaki evlere bakarak saatler geçirirken, yaşam almış başını gidiyor, bense onu yakalamak için ne yapmam gerektiğini bilmiyordum. Yaşamın epeyce bir bölümünü yitirmiştim, üstelik o yaşamı birileri veya bir şeyler alıp götürdü diye de avunamıyordum.

Bir öğretmenim, Buenos Aires'e gitmemi salık vermişti, bense gerekli görmüyordum. Yüzlerce fotoğraf ve film görmüştüm. Havadaki nemi, Plata nehrini, çiseyi, kör bastonuyla Borges'in güney sokaklarında yaptığı avare gezintileri imgeleyebiliyordum. Kitaplarıyla aynı yıllarda yayımlanmış Baedeker haritalarından ve rehberlerinden oluşan bir koleksiyonum vardı. Kuala Lumpur'a benzeyen bir kent olduğunu düşünüyordum: Yani tropik ve egzotik, yalancıktan modern, kaba

sabalığa alışkın Avrupalı göçmenlerin yaşadığı bir kent.

O öğle vakti, nereye gittiğimi bilmeden Village'de dolaşmaya başladım. Broadway'deki TowerRecords'da sürüyle genç vardı, ama başka zamanlar yaptığım gibi duraklamadım. Şunlara, *Sakla dudaklarını dönersem diye*, diyeyim dedim, tıpkı Luis Cernuda'nın şiirindeki gibi. *Hoşçakalın, tatlı görünmez sevgililer, / üzgünüm kollarınızda uyumadım diye.*

Üniversite kitaplığının önünden geçerken, nicedir Walter Benjamin'in seyahatnamesini almak istediğimi anımsadım. Seyahat günlüklerini kütüphanede okumuştum ve o zaman bazı yerlerin altını çizip, kenarlara not almak istemiştim. 1926'nın Moskova'sını, 1900'ün Berlin'ini betimleyen o uzak notlar, bana Buenos Aires hakkında ne söyleyebilirdi ki? "Bir kentte ne yöne gideceğini bilmemek pek önemli değildir": Sarı gazlı kalemle üstünü çizmek istediğim bir cümleydi bu.

Kitapçılar, Benjamin'in yapıtlarını genellikle Edebi Eleştiri raflarına dizerler. Onları neden dükkânın ta öteki ucuna, Kadın Araştırmaları raflarının yanındaki Felsefe bölümüne aldıklarını gel de anla. Sağ tarafa, yazgıma doğru yol alırken, Jean Franco'yu yere çökmüş, Meksikalı rahibelerle ilgili bir kitabı karıştırırken buldum. Bunun ne önemi var diyeceksiniz, gerçekten de yok, ama en ufak ayrıntıyı atlamamayı yeğliyorum. Jean'i binlerce kişi tanır, onun için kim olduğunu yinelemem gereksiz. Sanırım Borges'in Borges olacağını, daha kendisi bilmezken Jean biliyordu. Kırk yıl önce, henüz yalnızca doğalcılık ve bölgecilik uzmanları ilgilenirken, yeni Latin Amerika romanını keşfetmişti. Bir

iki kez Jean'i, Manhattan Upper West Side'daki dairesinde ziyaret etmiştim, ama beni sanki her gün görüşüyormuşuz gibi selamladı. Ayrıntılara girmeden ona, üzerinde çalıştığım incelemenin izleğinden söz ettim ve sanırım ağa takıldım. Jean'e, Borges için gerçek tangoların, randevuevlerinde hâlâ tango yapılan yıllar olan 1910'lardan önce bestelenenler olduğunu, Paris'in beğenisinden ve Cenova'nın tarantella dansından[1] etkilenerek sonradan ortaya çıkanlar olmadığını anlatma çabam kaç dakika sürdü şimdi hatırlamıyorum. Hiç kuşku yok ki, Jean konuyu benden iyi biliyordu, çünkü artık kimsenin anımsamadığı bazı utanmaz başlıkları günışığına çıkarıvermişti: "Dayanılmazım", "Tüfek", "Girmedi de neye takıldı?", "Mıhlanmış"

Buenos Aires'de çok eski tangolar söyleyen tuhaf bir adam var, dedi. Sözünü ettiklerim değil söyledikleri, onun söyledikleri bir aile resmini andırıyor. Dinlemelisin.

Belki Tower Records'da bazı kayıtlarını bulabilirim, dedim. Adı ne?

Julio Martel. Hiçbir şey bulamazsın çünkü bir tek dörtlük bile kaydetmedi. Sesiyle dinleyici arasına aracı girmesini istemez. Bir gece birkaç arkadaş beni Club del Vino'ya götürdüğünde, topallayarak sahneye çıktı ve bir tabureye çöktü. Bacaklarında ne sorunu vardı bilmem, ama iyi yürüyemiyordu. İlkin ona eşlik eden gitarist solo olarak sıradışı, bezginlik yüklü bir müziği yorumladı. En beklemediğimiz anda da onun sesi boşalıverdi. İnanılmazdı. Boşlukta asılı kalmıştım, ses kesildiğindeyse, kendimi ondan nasıl alabileceğimi, nasıl

---

[1] Güney İtalya'da canlı, şarkılı bir halk dansı. (Çev.n.)

kendime geleceğimi bilememiştim. Bilirsin operaya taparım, Raimondi'ye, Callas'a hayranımdır, ama Martel deneyimi başka bir âlemdi, neredeyse doğaüstü bir şeydi.

Gardel gibi, deme cüretini gösterdim.

Dinlemelisin. Gardel'den daha iyi.

Görüntü kafamın içinde dönüp duruyordu ve en sonunda sabit fikir halini aldı. Aylar boyunca, şarkıcıyı dinlemek için Buenos Aires'e gitmekten başka şey düşünemedim. Internette kentle ilgili yayınlanan her şeyi okuyordum. Sinemalarda, tiyatrolarda ne gösterildiğini ve günün sıcaklığını biliyordum. Mevsimlerin bir yarıküreden diğerine geçerken değişmesi dengemi bozuyordu. Orada yapraklar dökülürken, New York'ta ağaçların yapraklanmasına tanık oluyordum.

2001 yılının mayıs ayı sonlarına doğru, üniversitede devam ettiğim fakülte bana burs verdi. Üstüne üstlük bir de Fulbright kazandım. Bu parayla altı ay, hattâ daha da uzun yaşayabilirdim. Buenos Aires pahalı bir kent olmasına karşın, bankalardaki mevduat yüzde dokuz ile on iki arası faiz getiriyordu. Kent merkezinde mobilyalı bir daire tutmama ve kitap almama yeteceğini sanıyordum.

Kentin güney ucuna yolculuk uzun sürer, demişlerdi, benimkini uzatansa tam bir çılgınlıktı. On dört saatten fazla uçtum, bir de Miami ve Şili'nin Santiago havaalanlarındaki aktarmalarla, uçuş yirmi saati buldu. Ezeiza havaalanına vardığımda bitkin durumdaydım. Göçmenler için ayrılan alanda, vergiden muaf lüks bir dükkân vardı, yolcular burada, bir merdivenin altında toplanıp sıra olmaya zorlanıyordu. En sonunda gümrükten geçtiğimde, altı yedi taksi sürücüsü, kente götüreyim

diye yakama yapıştı. Adamları güç bela uzaklaştırdım. O tarihlerde aşağı yukarı pesoyla aynı değerde olan dolarlarımı verip karşılığında peso aldıktan sonra, üniversitenin uluslararası bürosunun salık verdiği pansiyona telefon ettim. Danışmadaki görevli, adımın hiçbir listede olmadığını ve pansiyonda yer bulunmadığını bildirene değin beni uzun süre hatta bekletti. "Gelecek hafta ararsan belki şansın olur" dedi küstahça, senli benli bir tavırla kestirip atarken, sonraları öğrendim ki orada herkes böyleydi.

Telefon sırası beklediğim kuyrukta, arkamda hantal ve çökkün bir genç adam vardı, tüm gayretiyle tırnaklarını yiyordu. Acınacak haldeydi, ince, uzun parmaklarının küt uçları zariflikten yoksundu. Gömleğinin kıvrılmış kolları, iki başlı kaslarını zar zor örtüyordu. Ömer Şerif'i andıran nemli kara gözleri beni etkilemişti.

İstedikleri oldu. Tufaya getirdiler seni, dedi. Hep böyle yaparlar. Bu ülkede herkes gruptur.

Ne diyeceğimi bilemedim. Konuştuğu dil, benim bildiğim dil değildi. Aksanı da Arjantinliler'in İtalyanca vurgularına hiç mi hiç benzemiyordu. S sesini hava verir gibi çıkarıyordu. *Getirdiler* derken r sesi damağına çarpıp geri dönmektense, sıkılı dişlerinin arasından çıkıyordu. Almacı ona verdim, ama sıradan çıkıp beni izledi. Danışma bürosu on adım ötedeydi ve orada aynı fiyata başka oteller bulabileceğimi sanıyordum.

Kalacak yer arıyorsan sana en iyisini bulurum, dedi. Aydınlık bir yer, caddeye bakıyor, ayda dört yüz. Çarşaflarla havluları haftada bir kez değiştiriyorlar. Banyoyu paylaşman gerekiyor ama çok temiz. Tamam mısın?

Bilmem, dedim. Aslında, hayır demek istiyordum.

Senin için üç yüze bıraktırabilirim.

Ne tarafta, diye sordum Rand McNally'den aldığım haritayı açarken. Nereyi gösterirse göstersin, anlaşmamaya karar vermiştim.

Şunu bil ki bir otel değil. Daha özel bir yer. Tarihi binada bulunan bir konut. Bolivar'la Defensa arasında, Garay'da.

Garay, Borges'in Alef öyküsündeki caddenin adıydı, son Uzmanlık çalışmalarımdan birini bu öykü üstüne yazmıştım. Ama haritaya göre pansiyon, öyküde anlatılan evden beş blok ötedeydi.

Alef, dedim gönülsüzce. İlgiyi kurması olanaksız gözüküyordu ama genç adam olayı havada kaptı.

İşte o. Nereden biliyorsun? Ayda bir kez belediyeye ait bir halk otobüsü turistleri oraya götürür, rehber dışından konutu gösterip şöyle der: "Burası Alef'in evi". Bildiğim kadarıyla orada hiçbir zaman ünlü bir Alef falan yaşamadı, ama işte aynı şiiri okuyup duruyorlar. Onu bunu rahatsız ettiklerini falan da sanma. Sanmıyorsun, değil mi? Vukuat filan yok yani. Adamlar fotoğraf çekip, tekrar otobüse biniyorlar, sonra da gutbay.

Evi görmek istiyorum, dedim. Daireyi de. Belki pencere yanına masa da konabilir.

Genç adamın burnu kemerliydi, şahin gagası gibi. Ama şahin gagasından daha inceydi ve fena durmuyordu, çünkü aşağıda etli dudaklarla birleşiyor, üstte de büyük gözlerin etkisinde kalıyordu. Takside bana hayatını anlattı, ama pek kulak vermedim. Uzun uçuşun yorgunluğundan aptallaşmıştım, üstüne üstlük iyi talihimin beni Alef'in evine götürdüğüne de inanamıyordum. Adını yarım yamalak anladım, ya Ömer'di, ya

Oscar. Ama dediğine bakılırsa, herkes ona Tucumano diyordu.

Havaalanındaki bir dergi bayiinde çalıştığını da öğrendim, bazı gün üç, kimileyin de on saat, çalışma saatleri hiçbir gün aynı olmuyormuş.

Bugün dükkâna uyumadan geldim, dedi. Ne için peki?

Kente giden otobanın iki yanındaki manzara anbean değişiyordu. Tarlaların üstünde yumuşak, hareketsiz, hafif bir sis yükseliyordu, ama gökyüzü açıktı ve havada güzel koku bulutları yayılıyordu. Kulesinin en tepesinde melek Moroni'nin tasviriyle bir mormon kilisesi gördüm; tıpkı İtalya'daki gibi, pencerelerinden rengârenk çamaşırlar sarkan yüksek, korkunç binalar gördüm; içinde sefil evler olan bir çukur gördüm, belki de ilk rüzgâr darbesinde yıkılırlardı. Varoşlar, Avrupa kentlerindekilere benziyordu: boş parklar, büyük kafesleri andıran kuleler, Meryem Ana yontularıyla çevrelenmiş kiliselerin çan kuleleri, taraçasına dev televizyon çanakları konmuş evler. Buenos Aires, Kuala Lumpur'a benzemiyordu. Aslına bakılırsa, önceden görmüş olduğum hemen her şeye benziyordu; yani hiçbir şeye benzemiyordu.

Sana ne derler, diye sordu Tucumano.

Bruno, dedim. Ben Bruno Cadogan'ım.

Cadogan? Soyadından yana şansın yokmuş, ahbap. Hecelerin yerini değiştirirsen, Cagando[2] oluyor.

Gittiğimiz evde benimle ilgilenen hanım soyadımı Cagan[3] olarak not etti, odayı göstermeye benimle yuka-

---

[2] (İspanyolca) Cagar: Sıçmak, Cagando: Sıçarak. (Çev.n.)

[3] Cagan: Sıçıyorlar (Çev.n.)

rı çıktığında da, bana "Mister Cagan" diye seslendi. Sonunda, bana yalnızca ilk adımla seslenmesini rica ettim.

Evin eskiliği beni şaşırttı. İçindeki hiçbir şey, Borges'in öyküsünde betimlediği orta sınıf aileyi çağrıştırmıyordu. Bulunduğu yer de kafa karıştırıcıydı. Alef'in[4] bulunduğu yer konusundaki bütün göndermeler, evin batısındaki Bernardo de Irigoyen yakınlarındaki Garay Caddesi'ni anıştırıyordu. Her şeye rağmen, binanın bir bodrum katı olup olmadığını sordum. Evet, var, dedi görevli, ama içinde insan var. Orada kalmak hoşunuza gitmez. Çok rutubetli, üstelik çok dik on dokuz basamağı var. Bu bilgi beni yerimden sıçrattı. Öyküde, Alef'e giden basamaklar da on dokuz taneydi.

Buenos Aires'deki her şey bana yabancıydı, bu yüzden de gösterilen daireyi değerlendirecek referanstan yoksundum. Gözüme küçük göründü, ama temizdi, sekiz, on adım uzunluğundaydı. Ahşap iskeletin üstüne serilmiş elastik kauçuk süngerden şiltenin yanında, taşınabilir bilgisayarımın sığdığı alçak bir masa vardı. Mekânın en iyi yanı, eski kitaplık raflarıydı, elli kitap filan sığardı. Çarşaflar lime limeydi, battaniye de herhalde evden eskiydi. Odanın caddeye bakan küçük bir balkonu vardı. Sonradan öğrendiğime göre, üst katın en geniş odasıydı. Banyo gözüme pek ufak göründü, ama yalnızca bitişik odadaki aileyle paylaşmam gerekiyordu.

Parayı baştan ödemem gerekti. Resepsiyonda belirtilen ücret, aylık dört yüz dolardı. Ancak sözüne sadık

---

[4] Jorge Luis Borges'in Alef adlı öyküsündeki, öyküyle aynı adı taşıyan ve öykünün merkezini oluşturan, kozmosun her noktasını ve anını gösteren küre. (Çev.n.)

kalan Tucumano, Enriqueta'nın üç yüze razı olmasını sağladı.

Akşamın dördü olmuştu. Oda boştu ve sakindi, uyumaya hazırlandım. Tucumano altı aydır çatı katındaki dairelerden birinde kiracıydı. Dediğine göre, o da uykudan bayılmak üzereydi. Şehirde turlamak için saat sekizde buluşmak üzere sözleştik. Gücüm olsaydı, o an Julio Martel'i bulmaya giderdim. Ama nereden başlayacağımı bilmiyordum, nasıl başlayacağımı da.

Saat yedide bir gürültüyle uyandım. Yan odadaki komşular bağıra çağıra kavga ediyorlardı. Giyinmeye çalıştım ve banyoya gitmeyi denedim. Dev bir kadın bidede çamaşır yıkıyordu ve bana suratsız bir şekilde dayanmam gerektiğini söyledi. Aşağı indiğimde, Tucumano Enriqueta'yla resepsiyonda mate çayı içiyordu.

Bu hayvanlarla ne yapacağım, hiç bilmiyorum, dedi görevli kadın. Günün birinde birbirlerini boğazlayacaklar. Kötü bir anımda kabul ettim onları. Fuerte Apache'den[5] geldiklerini bilmiyordum.

Fuerte Apache'yi John Ford'un bir filmi diye bilirdim. Enriqueta'nın ses tonu, cehennem kuyularını çağrıştırıyordu.

Benim banyomda yıkan istersen Cagan, dedi Tucumano. Ben saat on birde milongaya[6] gideceğim. Orada bir şeyler yeriz, sonra canın isterse seni gezdiririm.

O akşam Buenos Aires'i ilk kez gördüm. Saat yedi buçukta, binaların cephelerine başka bir dünyanın

---

[5] İspanyolca: Güçlü Apaçi. (Çev.n.)

[6] Arjantin'de popüler bir kanto ve dans. (Çev.n.)

pembe ışığı düşüyordu, Tucumano bana kentin yenik düştüğünü ve onu bir yıl önce, el değmemiş güzelliğiyle, caddelerinde bunca dilenci yokken görmüş olmam gerektiğini söylese de, benim tek gördüğüm mutlu insanlardı. Bazı *lapacho* ağaçlarının çiçeklendiği, iki yanı ağaçlıklı çok büyük bir caddede yürüdük. Bakışlarımı azıcık kaldırınca, barok saraylar ve şemsiye veya kavun biçiminde kubbeler keşfediyordum, süs niyetine yapılmış işe yaramayan balkonları vardı. Buenos Aires'in, ikinci üçüncü kat seviyelerinden başlayarak bu denli heybetli, yer seviyesinde de böylesine harap olması beni şaşırtmıştı, geçmişin saltanatı havalarda asılı kalmış da, aşağıya inmeyi ya da yok olmayı kabul etmezmiş gibi. Gece ilerledikçe, kafeler kalabalıklaşıyordu. Bir kentte bu kadar çok kafe görmemiştim, gördüklerimin hiçbiri bu denli misafirperver de değildi. Müşterilerin çoğu, önlerinde boş fincan, uzun süre okuyorlardı –aynı yerlerden birden çok geçmiştik– kimse onları, New York ve Paris'teki gibi hesabı ödeyip gitmeye zorlamıyordu. Bu kafelerin roman yazmak için çok uygun olduğunu düşündüm. Oralarda gerçek ne yapacağını bilmez halde, kendisini anlatmaya cesaret edecek yazar avına çıkmış, serbestçe dolaşıyordu. Her şey son derece gerçek görünüyordu, belki de fazlasıyla gerçekti, gerçi ben o sıralar öyle görmüyordum ya. Arjantinliler'in, gerçek capcanlıyken ve insan onun yanıp tutuştuğunu ve insanların derisini yakıp acıttığını duyumsarken, neden kayıp uygarlıklar veya klonlanmış insanlar ya da ıssız adalardaki hologramlar üstüne fantastik veya inanılması güç öyküler yazmayı yeğlediklerini anlamıyordum.

Epey yürüdük, hiçbir şey kendisiyle ilgili yerde de-

ğilmiş gibiydi. Juan Peron'un ilk karısını tanıdığı Santa Fe Caddesi'ndeki sinemanın yerinde devasa bir plak ve video dükkânı vardı. Bazı gösteri platformlarında yapay çiçekler vardı, ötekilerdeyse kocaman boş sıralar. Tuhafiyeci görünümündeki bir dükkânda pizza yedik, üstelik vitrinde danteller, oyalar, düğmeler de vardı. Tucumano bana, tango öğrenmek için en iyi yerin, turizm broşürlerinin yazdığı gibi Gaeta Akademisi değil, El Rufián Melancólico[7] adındaki kitapçı olduğunu söyledi. İnternette yaptığım gezintilerde, Martel'in tek kazancının bahşişler ve bedava yemek olduğu Boedo'daki gösterişsiz bir şarapevinden kurtarıldığında, sözü geçen yerde şarkı söylediğini okumuştum. Bu hikâyeyi Tucumano'ya hiç anlatmamış olmaları, genç adamın tuhafına gitmişti, özellikle de rock ve cumbia villeradan,[8] bossa nova ve John Cage sonatlarına değin, birbirine en uzak tarzların müzik bilginlerinin bol olduğu böyle bir kentte, ama özellikle de, 1958'e ait bir tango beşliğiyle, 1962'ye ait bir beşliğin arasındaki en küçük farkları ayırt edebilecek yetenekteki tango bilginlerinin olduğu bir kentte. Martel'i bilmemesi de abartılıydı. Bir an için Martel'in belki de varolmayıp, yalnızca Jean Franco'nun rüyası olduğunu düşündüm.

El Rufián'ın üst katında dans uygulaması vardı. Kadınlar ince, zarif vücutlara ve anlayışlı bakışlara sahipti, erkeklerin üstü başı yıpraktı ve gecelerdir uykusuzlardı, gene de olağanüstü zarafetle salınıp, eşlerinin kulaklarına fısıldayarak hatalarını düzeltiyorlardı. Aşağı-

---

7 İspanyolca: Melankolik Pezevenk. (Çev.n.)

8 Dansçıların bir elde yanan bir mum taşıdıkları, popüler bir dans. (Çev.n.)

daki kitapçı, gördüğümüz hemen hemen tüm kitapçılar gibi insan kaynıyordu. Otuz yıl önce Julio Cortázar ve Gabriel García Márquez, Buenos Aires'li ev hanımlarının *Seksek* ve *Yüz Yıllık Yalnızlık'ı* şehriye veya kıvırcık salata satın alır gibi alıp alışveriş çantasında taşıdıklarını görünce şaşkınlığa uğramışlardı. Buenos Aireslil er'in o günlerdeki aynı iştahla okumayı sürdürdüklerini ayrımsadım. Ne var ki alışkanlıkları değişmişti. Artık kitap satın almıyorlardı. Kitapçıda bir kitaba başlayıp ötekinde devam ediyor, bitirinceye kadar on sayfa on sayfa veya bölüm bölüm okuyorlardı. Günler veya haftalar sürüyordu herhalde.

El Rufián'ın sahibi Mario Virgili, gittiğimizde üst kattaki bardaydı. Düşünceli ve heyecanlı tavırlarla hem olan biteni izliyordu, hem olan bitenden bağımsız davranıyordu. Aynı anda hem düşünceli hem heyecanlı olunabileceğini düşünmemiştim hiç. Yanına oturduğumda sanki hiçbir şey devinmiyordu, oysa ben her şeyin devindiğini biliyordum. Arkadaşımın adama Tano diye seslendiğini duydum, adamın da bana Buenos Aires'de uzun süre kalmayı düşünüp düşünmediğimi sorduğunu. Julio Martel'i bulana değin ayrılmayacağımı söyledim, ama dikkati başka tarafa kaymıştı bile.

Dansın bir dönüşü bitti ve çiftler, sanki birbirleriyle hiç ilgileri yokmuş gibi ayrılıverdiler. Bazı filmlerde bu ritüel aklımı karıştırırdı, ama aslı daha da tuhaftı. Bir tangoyla diğeri arasında, erkekler seçtikleri eşi, umursamaz görünen bir baş sallamasıyla dansa davet ederdi. Esasında öyle değildi. Değer vermez kibirli tavırlarından ödün vermemek adına hor görme pozu kesiyorlardı. Kadın kabul ederse, o da resmî ve uzak bir gülümsemeyle karşılık veriyor ve ayağa kalkarak erkeğin

harekete geçmesini bekliyordu. Müzik başlayınca, çiftler bakışmadan ve yüzeysel konulardan söz ederek karşılıklı birkaç saniye bekliyordu. Sonra dans, neredeyse vahşi bir sarılmayla başlıyordu. Erkek kadının beline sarılıyor, o andan itibaren kadın geri çekiliyordu. Durmaksızın geri çekiliyordu. Ara sıra erkek, göğsünü ileriye doğru kavislendiriyor ya da kadınla yan yana durup, yanak yanağa veriyordu, bu arada bacaklar, kadının tersinden yinelediği sert kesintiler ve kıvrımlar çiziyordu. Dans, inanılmaz dikkat ve dakiklik, özellikle de belirli bir önsezi yeteneği gerektiriyordu, çünkü adımlar önceden kestirilebilir bir sıra izlemiyordu, dansı yönlendirenin doğaçlamasına ya da sonsuz kombinasyonlardan oluşan bir koreografiye uygun olarak serbestçe deviniyordu. Dans, en uyumlu çiftlerde cinsel birleşmenin belli başlı hareketlerine öykünüyordu. Söz konusu olan, atletik bir seksti, kusursuzluk arayışında, ama aşkla ilgilenmeyen. Bu gözlemlerimi doktora tezime dahil etmenin yararlı olacağını düşündüm, çünkü Borges'in *Evaristo Carriego*'da tangoya yüklediği, tangonun randevuevi kökenini doğrulamaktaydı.

Dans öğretmenlerinden biri yanıma yaklaşarak, birkaç figür denemek isteyip istemeyeceğimi sordu.

Haydi, canlan, dedi Tano. Valeria'yla bütün dünya öğrenir.

Duraksadım. Valeria, içgüdüsel olarak güven duygusu uyandırıyordu, bir de insanda onu koruma arzusu ve şefkat. Yüzü, anneannemin yüzünü andırıyordu. Alnı açık ve yüksekti, badem gözleri kestane rengiydi.

Çok cansızım, dedim ona. Beni utanacak duruma düşürme.

O halde seni daha sonra ararım.

Öbür gün öyleyse, diye yanıtladım onu içtenlikle.

Tano Virgili'nin, çiftlerin salınımını izlemek üzere bara bitişik iskemleden her kalkışında lafımın yarısı ağzımda kalıyordu. Sözcük dudaklarımdan dökülüyor, ben toplayana kadar ökçelerinin altında ezen dansçıların arasında tekerleniyordu. Sonunda Julio Martel'le ilgili sorumu türlü ayrıntılarla cevaplatmayı başardım, ama pansiyona dönüşte bu ayrıntıları toparlamak epey çaba gerektirdi. "Martel" dedi, "asıl adı Estéfano Caccace'ydi. Değiştirdi, çünkü hiçbir sunucu onu bu adla ciddiye almazdı. Düşünsene, Caccace. Burada şarkı söyledi, oturduğun yerin az ötesinde, öyle bir zaman geldi ki, işin uzmanları yalnız sesinden söz eder oldu, eşsiz olduğunda birleştiler. Belki hâlâ öyledir. Uzun zamandır hakkında bir şey duymadım." Omzumdan tuttu ve tahmini güç olmayan şu açıklamayı yaptı: "Bence Gardel'den daha iyiydi. Ama bunu tekrar edeyim deme."

O geceden sonra yığınla not tuttum, belki de Virgili'nin hikâyesine uyuyordu yazdıklarım, ama sözlerinin rengini, etkisini yitirdiğim gibi bir duyguya kapılmıştım.

Daha geç vakit Tucumano'yla yaptığımız uzun gezintiyi zar zor anımsıyorum. Kentin bir tarafından öte tarafına gezinip duruyorduk, o buna "milongaları katetmek" diyordu. Sahne ve kişiler, koyu karanlıktan uyuşturan ışıklara, genç kızlar orkestrasıyla emekli olmuş keman triosu arasında erkeklere açık dans salonlarından, Madrid, Paris ve Milano'dakilere öykünen caddeleriyle, geçmişte kalmış ve belki de düşsel bir Buenos Aires imgesini canlandıran öteki dans salonlarına

duyularımın yetişemediği bir hızla değişse de, belki yol yorgunluğundan, belki de kaygan Martel'in bu sonsuz gecenin bir yerinde ortaya çıkıvereceğini umduğumdan, tıpkı bir yerlerde patlamak üzere olan bir savaşın gündoğumunda olduğu gibi, ruhum hiçbir şeyin olmadığı bir noktada durmuştu. Parakultural'deki geniş eve, La Catedral'e, La Viruta'ya ve El Beso'ya gittik, hepsi de neredeyse boştu, çünkü milonga ritüelleri günlerin ritmine göre değişiyordu. Çarşamba günleri, sabahın birinden üçüne dek, veya cuma günleri, gece on birden sabah dörde kadar dansa ayrılmış yerler vardı. İsimlerden oluşan örümcek ağı, ayine karışıklık katıyordu. Dans düşkünü Alman bir çiftin, Sociedad Helénica[9] adını verdikleri Parakultural'de buluştuklarını duymuştum, gerçi sonradan bunun yalnızca binanın adı olduğunu öğrenmiştim, bulunduğu sokağın adı da kimilerine göre Canning'di, kimilerine göre de Scalabrini Ortiz. O gece Martel'in, aynı anda iki üç yerde bulunabileceği, ya da hiçbirinde olmayabileceği gibi bir izlenime kapıldım, belki böyle biri yoktur da, bu da diğerlerinin yanında yerini alan kent efsanelerinden biridir, diye de düşündüm. Borges, Piskopos Berkeley'e gönderme yaparak demişti ki, kimse farkında değilse, o şeyin varolmak için nedeni yoktur, *esse est percipi*.[10] Bir an için bu tümcenin tüm kenti betimliyor olabileceği geçti aklımdan.

Sabah üçe doğru, La Estrella adını verdikleri, ama geçen cumartesi adı La Viruta olan devasa bir salona Valeria'yı görmeye gittim. Yüksek ökçeli parlak ayak-

---

9 İspanyolca: Helen Toplumu (Çev.n.)

10 Latince: Olmak algılanmaktır. (Çev.n.)

kabıları, bacaklarına yapışan pantolonu, müzik bittiğinde düğmelerini açtığı kruvaze ceketi, başında da pergel ve cetvelle çizilmişe benzeyen saç tutucusuyla, elkitaplarındaki tangocular gibi giyinmiş Japon bir turistle dans ediyordu. Valeria'nın beş saat önce El Rufián'daki kadar canlı olmasından ve kendi bedeninin ağırlık merkezine odaklanmış, pistte kımıldamadan dururken, Japon'u bir kuklacı becerisiyle yönetip, kendi ekseni etrafında dönmeye ve bacaklarını defalarca çaprazlamaya zorlamasından etkilenmiştim.

Sanırım geceden kalan son görüntü buydu, çünkü tek hatırladığım, saati geçmiş bir toplu taşıma aracının Garay sokağındaki pansiyona yakın bir yerde yolcusunu boşaltması ve yatağımın kutlu karanlığına kendimi atmam olmuştu.

Satiricón dergisinin eski sayılarından birinde, Julio Martel'in gerçek annesinin, bebek böceğe benziyor diye utanç içinde kalarak onu sazdan örme küçük bir sepetle Riachuelo'nun sularına attığını okumuştum, bebeği sulardan, onu evlat edinecek olan ana babası kurtarmıştı. Bu hikâye bende her zaman gerçeğin dinsel olarak çarpıtıldığı izlenimini bırakmıştır. Tano Virgili'nin uyarlamasının aslına daha sadık olduğuna inanma eğilimindeyim.

Martel, kavurucu 1945 yazının sonlarına doğru, o tarihlerde Villa Urquiza'yla Mayıs Meydanı arasındaki güzergâhta işleyen 96 hat numaralı tramvayda doğmuş. Öğleden sonra saat üç sularında, senyora Olivia de Caccace yedi aylık gebeliğinden dolayı güçlükle so-

luk alarak Donado Caddesi'nde yürüyormuş. Elinde bir sepet yakı ve selofana sarılı çanta dolusu sütlü karamelayla, gripten yatağa düşmüş bir hemcinsinin evine gidiyormuş. Kaldırım taşları düzgün değilmiş ve senyora Olivia dikkatli yürüyormuş. Blok boyunca yer alan evler aynı tekdüze görüntüye sahipmiş: Kenarları pahlı ve üstünde monogramlar bulunan camlı bir dış kapının bulunduğu girişin sağ tarafında yer alan dövme demirden büyük göbekli bir balkon. Balkonun altında, tek eğlenceleri yer hizasından görünen sokak manzarası olan çocuklarla ihtiyar ninelerin yüzlerini parça parça gösteren kafesli bir pencere. Artık bu evlerin hiçbiri, yarım yüzyıl önceki haline benzemiyor. Ailelerin büyük bölümü, geçim sıkıntısı nedeniyle kapı camlarıyla balkon demirlerini civar inşaatlara satmak zorunda kalmış.

Senyora Olivia, Donado Caddesi'ndeki 1620'de inşa edilmiş evin önünden geçerken, bir erkek eli ayak bileğine yapışıp onu yere çalmış. Sonradan anlaşılmış ki, orada, hava alsın diye bodrum katın penceresinin yanına oturttukları, kırk yaşlarında zihinsel özürlü bir adam yaşıyormuş. Sütlü karamela çantasının cazibesine kapılan geri zekâlı, kadını yere çalmaktan daha iyi yol düşünememiş.

Yardım çığlıklarına koşup gelen kibar bir bey senyora Olivia'yı, bereket versin ki köşeden geçmekte olan 96 numaralı tramvaya bindirmeyi başarmış. O hattın üstünde birçok hastane varmış, kibar bey vatmana, hanımı en yakın hastanede indirmesini tembihlemiş. Ancak hiçbirine yetişmek kısmet olmamış. Yolun onuncu dakikasında, senyora Olivia oluk oluk su boşaldığını

duyumsamış ve belirtilerden, doğumun başladığını anlamış. Araç durmuş ve vatman, makas ve kaynamış su istemek üzere umutsuzca civardaki evlere koşmuş. Erken doğan erkek bebeğin kuvöze konması gerekmiş. Anne, bebeğin olabildiğince çabuk, altı ay önce ölen babanın adıyla vaftiz edilmesinde ısrar etmiş. Babanın adı Stéfano'ymuş. Ne bölge kilisesinin papazı, ne nüfustakiler İtalyan vurgusunu kabul etmiş ve bebeğin ismi en sonunda Estéfano Esteban olarak kayıtlara geçmiş.

Kedi ve polen alerjisine, sık sık ishal olmasına ve başağrılarına rağmen, bebek altı yaşına gelene kadar sorunsuz büyümüş. Futbol oynamak tutkusuymuş ve kanatlardan gelen hızlı ataklara karşı yetenekli görünüyormuş. Her akşam senyora Olivia dikiş makinesinin başında didinirken, Estéfano arka avluda düşsel rakiplerini çalımlayarak top peşinde koştururmuş. Bir kezinde taşa çarpıp düşmüş. Daha o saniye, sol bacağında çok şiddetli kanama olmuş. Acı yakıcıymış, ama olay öylesine önemsiz görünmüş ki, anne hiç üstünde durmamış. Ertesi gün yara daha da açılmış ve tehditkâr bir mora çevirmiş.

Hastanede Estéfano'ya hemofili tanısı koymuşlar. Bir ay yatakta kalmış. Ayağa kalktığında, hafifçe sandalyeye çarpması tekrar kanamaya yol açmış. Alçıya almak zorunda kalmışlar. Sabit bir halde hareketsizliğe mahkûm olması, kaslarını hissizleştirmiş. O zamandan beri de –sonu hiç gelmeyecek bir durum için 'o zaman' diye bir kavram varsa kuşkusuz– şanssızlık yakasını bırakmamış. Çocuğun bedeni, raşitik bacaklarıyla uyumsuz olarak aşırı derecede gelişmiş. Okula gidemiyormuş ve gördüğü tek arkadaş da, ona kitaplarını veren

ve kâğıt oynamaya razı olan Mocho Andrade'ymiş. Okumayı, ücretsiz ders veren özel öğretmenlerle ezberden öğrenmiş. On bir, on iki yaşlarında, radyoda tango dinleyerek saatlerini geçiriyor, ilgisini çeken olursa, sözlerini bir deftere kaydediyormuş. Kimileyin ezgileri de not ettiği oluyormuş. Müzikal işaretleri bilmediğinden, akortlarla ritimleri anımsamasına olanak sağlayan, çizgilerden, on veya on iki renkten oluşan noktalardan ve dairelerden meydana gelen bir dizge yaratmış.

Senyora Olivia'nın müşterilerinden birinin *900'lerin Bönleri* adlı derginin sayısını getirdiği gün, Estéfano ermişlerin ışığıyla büyülenmişti. Dergi, yirminci yüzyılın başlarındaki tango repertuarları içinden, artık yok olmuş tangoları anımsatıyordu, bu tangolarda genelev yırtıklıkları anlatılıyordu. Estéfano, okuduğu sözcüklerin anlamını bilmiyordu. Annesi veya müşteriler de yardım edemezlerdi ona, çünkü o tangoların dili, çok zaman önce ölüp gitmiş insanların mahremiyetinden söz etmek üzere yaratılmıştı. Ama sesler anlamlıydı. Özgün partisyonlar kaybolduğundan, Estéfano, "El entrerriano"[11] ya da "La morocha"[12] tarzını taklit eden ezgiler türetti ve bunları şu türden mısralara uyarladı: *Şamarı yapıştırdığımda sana / yaban tavşanı tarlakuşu bana / içinde var öyle bir rota / gemilerim, orta kalınlıkta.*

On beş yaşında yüzden fazla şarkıyı, hepsi de sondan başa okunan hayali müziklerle tersinden ezbere söyleyebiliyordu, ama bunu yalnızca annesi dikişleri teslim etmek üzere evden çıktığında yapabiliyordu. Komşular duyamayacağı için banyoya kapanıp, tatlı ve

11 İspanyolca: Entre Ríos'lu. (Arjantin'in bir eyaleti) (Çev.n.)
12 İspanyolca: Esmer. (Çev.n.)

kuvvetli soprano sesini bırakıveriyordu. Kendi şarkısının güzelliği karşısında öyle duygulanıyordu ki, farkında olmadan ağlıyordu. Bu sesin, bütün seslerin sahibi olan Carlos Gardel'e değil de, öylesine küçümsediği ve güvensizlik duyduğu kendisine ait olması ona inanılmaz geliyordu. Hastalıklı bedenini ayna karşısında inceliyor ve Tanrı'ya bütünüyle kendinde olanı ve idolü çağrıştıracak en ufak hali tavrı ucundan kıyısından bahşetmesi şartıyla günün birinde olabilecek olanı sunuyordu. Saatler boyu ayna karşısında dikiliyor, annesinin beyaz eşarbını boynuna atıp Hollywood filmlerinde büyük şarkıcıdan duyduğu bazı cümleleri söylüyordu: "Hoşaçakal kıralangıç", "Bak nasıl da usulaca ağarıyor tanayeri"

Estéfano'nun kalın dudakları, havaya dikilmiş kalın kıvırcık saçları vardı. Gardel'le herhangi bir fiziksel benzerlik yakalamak olanaksızdı. Bu nedenle, dudaklarının birleşme yerlerini hafifçe bükerek ve alnındaki deriyi gererek, ışıl ışıl dişlerle şarkıcının gülüşüne öykünüyordu. "İyi günler, cici beyeler", diye selamlıyordu. "Nasıl gidiyorayat?"

On altı yaşında alçısını çıkardıklarında bacakları kazık gibiydi ve güçsüzdü. Bir kinesiolog, annenin bütün aileye bedava giysi dikmesi karşılığında kaslarını güçlendirmesine yardım etti. Yeniden düşüp uzun bir fiziksel çöküş dönemi daha yaşama korkusuyla işkence çektiğinden, Estéfano'nun koltuk değnekleriyle yürümeyi öğrenmesi altı ayını aldı, bastonla hareket etmesiyse bir altı ayını daha.

Yazın bir pazar günü senyora Olivia ve iki arkadaşı, onu Libertador Caddesi'ndeki lunaparka götürdüler. Yaralanır veya kırılgan kemikçikleri eklem yerlerinden

ayrılır korkusuyla oyuncaklardan hiçbirine çıkmasına izin vermediklerinden, delikanlı öğleden sonrayı Mocho Andrade'nin aldığı pamuk helvaları yalayarak can sıkıntısı içinde geçirdi. Beklerken, hayalet trenin çadırının bitişiğinde, topu topu üç peso karşılığında metal plaklara ses kaydı yapan bir elektroakustik kulübesi keşfetti. Estéfano, kadınları trenle en az iki tam tur atmaya ikna etti ve karanlıkta kaybolduklarını gördüğü anda kulübeye kayarak, *Ayacucho Sokağındaki Aşk Yuvası*'nı, Gardel'e José Ricardo'nun gitarının eşlik ettiği uyarlamaya öykünmeye çalışarak kaydetti.

Bitirince, kulübedeki teknisyen yeniden söylemesini rica etti, çünkü plağın metali çizik gibiydi. Estéfano, tangoyu sinirli bir havada ve daha hızlı bir ritimle yineledi. Annenin eğlenceden çıkmış, onu arayarak dolanıyor olmasından korkuyordu.

Adın ne çocuk, diye sordu teknisyen.

Estéfano. Ama daha artistik bir isim edinmeyi düşünüyorum.

Bu sesle hiçbir ada gereksinimin olmaz. Gırtlağında bir güneş var.

Delikanlı, daha kötü olan ikinci kaydı gömleğinin içine sakladı. Hayalet trenle beklenmedik bir tur daha atan annesinden önce orada olma şansını yakalamıştı.

Bir süre, plağı gizlice dinleyebileceği bir viktrola aradı, ama tanıdığı viktrola sahibi kimse yoktu, hele de kayıt kulübesinde ona sattıkları 45'liklere yapılan kayıtları dinletecek biri. Sıcak, nem ve *900'lerin Bönleri* dergisinin nüshaları arasında birikmiş toz zerrecikleri, plağın metalini etkiliyordu. Estéfano, kaydettiği sesin dinlenmemekten sonsuza değin yok olduğunu sanıyordu, ama bir cumartesi gecesi annesiyle mutfakta ol-

duğu sırada radyodan günün moda programı *Şöhrete Giden Merdiven*'i dinlerken, sunucu o anın keşfinin, eğreti bir stüdyoda *Ayacucho Sokağındaki Aşk Yuvası* adlı şarkıyı çalgısız kaydeden isimsiz bir şarkıcı olduğunu duyurdu. Manyetik bantların yarattığı tansıklara binlerce şükür, dedi, ses şimdi bandoneon[13] ve keman eşliğinde daha bir ortaya çıkmıştı. Estéfano, lunapark teknisyeninin işe yaramaz numarası çektiği ilk kaydı hemen anımsadı ve bembeyaz kesildi. Kendi sesine uzaktan bakıyor ve ancak sahip olunmayan karşısında duyumsanabilecek hayranlığın ince ipliğiyle sesine bağlanmayı sürdürdüğünü ayrımsıyordu. İstemiş veya aramış değildi o sesi, gırtlağına yerleşivermişti. Bedenine yabancı olduğuna göre, en beklemediği anda ayrılabilirdi ondan. Allah bilir nice değişimlere uğramıştı geçmişte ve daha ne sesler sığmıştı o sesin içine. Estéfano için önemli olan, sesinin bir tek kişininkine benzemesiydi, o da Carlos Gardel'di. Bu yüzden annesinin, *Şöhrete Giden Merdiven*'i dinlerlerken yaptığı yorum hoşuna gitti:

Baksana, ne tuhaf. Şarkıcının tanınmayan biri olduğunu söylüyorlar ama değil. José Ricardo'nun gitarı eşlik etseydi, Gardel olduğuna yemin edebilirdim.

Gururdan duygulanan Estéfano'nun sesi gırtlağından kaçıverdi:

Ayacucho sokağındaki aşk yuvası / sefil kaldı, işe yaramaz artık orası...

Estéfano bir sonraki dizeye geçmeden tuttu kendini, ama artık çok geçti. Annesi dedi ki:

Sesin tıpatıp aynı çıkıyor.

---

13 Akordeonun büyüğü (Çev.n.)

Ben değilim, diye savundu kendini Estéfano.

Sen olmadığını biliyorum. Hem burada hem radyoda olamazsın. Ama istesen orada olabilirdin. Neden kulüplerde şarkı söylemeye başlamıyorsun? Dikiş artık gözlerimi mahvediyor.

Estéfano, Villa Urquiza'daki bir iki tavernada kendini tanıttı ama sesini dinlemeden teklifini reddettiler. Yanında gitaristi yoktu ve bu alışıldık bir durum değildi, bir de taverna sahipleri görünüşünün müşteriyi ürküteceğinden çekinmişlerdi. Tek kuruş para kazanmadan eve dönmeye cesareti olmadığından, büyük ikramiyeyi kaldırmak için yanılmaz belleğine başvurdu. Ölünün başında nöbet tutulan odalara bitişik dairelerde, hipodromlar ve piyangolarla ilgili bir şans oyunları lokalini yöneten cenaze töreni düzenleyicisi bir işadamı ona iş verdi. Estéfano telefonla bir yandan bahisleri alırken öte yandan cenaze ücretleri hakkında bilgi veriyordu. Her bir bahisçiyi hangi saatte nereye yerleştireceğini bilmenin yanı sıra, şu veya bu müşterinin, büyük ikramiyenin son üç rakamına ne miktarda parayı, son rakamına ne miktarda parayı riske ettiğini anımsıyordu. Polis isimsiz bir ihbar yüzünden cenaze evini basınca, Estéfano'yu suçlayacak en küçük kanıt bulamadı çünkü oyunların tüm ayrıntıları belleğindeydi.

O bellek kuvvetlendirici işlerle birkaç yıl uğraştı, cenaze evinin sahibi, yaptıklarının karşılığını ödemek için onu Kulüp Sunderland'daki şarkı yarışmalarına götürmesi konusundaki ricalarını geri çevirseydi, belki yaşamı boyunca da uğraşırdı. Ödüller oylamayla belirleniyordu: Her sesin bir oyluk hakkı vardı, bu da salonda bir seçim kampanyası havası yaratıyordu. Estéfa-

no'nun olanakları azdı ve bunun da farkındaydı. Onun için önemli olan tek şey, bunca yıldır saklı olan sesinin en sonunda evrenin ışığında akıp gidecek olmasıydı.

Meşhur bariton Antonio Rossi, Sunderland'da cumartesileri yapılan yarışmada toplam on haftalık yengiye ulaşmıştı ve yeniden katılacağını duyurmuştu. Repertuarı kestirilebilirdi: Yalnızca moda olan ve dansı olanaklı kılan tangoları içeriyordu. Estéfano tam tersi, 1920 öncesi bir şarkıyla yarışmaya karar vermişti, hanımları gücendirmemek için de çift anlamlı sözlerden kaçınmıştı.

Cenaze evi, cenaze yokluğundan sık sık kapanıyordu. Estéfano bu fırsatları, Celedonio Flores'in *El Ele* adlı, finali beklenmedik bir soylulukla biten tangosunu prova etmek için değerlendiriyordu. Pascual Contorsi'yle Angel Villoldo'nun tangoları arasında kararsızlık yaşadıktan sonra, annesinin yeğlediğinde karar kılmıştı. Saatler boyu boş tabutlar arasında boynuna sarılmış eşarbı, Gardel'in pozlarını taklit ediyordu. Bastondan vazgeçip bir tabureye oturarak mikrofonu tuttuğunda, görüntüsünün daha zarif olduğunu anladı.

Yarışmadan bir gece önce, cenaze evinin girişinde *La Nación* gazetesinin eski bir ekini buldu, gençken veremden ölmüş, tek romanı olan bir yazara ayrılmıştı. Romancının gerçek adı olan José María Miró, Estéfano'ya hiçbir şey ifade etmiyordu. Ama takma adı, Carlos Gardel'deki sesbirimleriyle o denli yakınlık gösteriyordu ki, bu adı kullanmaya karar verdi. Gazete ekinin sözünü ettiği bahtsız yazar gibi Julián Martel diye çağrılmak kafa karışıklığı yaratabilirdi; Carlos Martel'i kullanmak aşırma sayılırdı. Bu nedenle Julio Martel

adında karar kıldı. Yarışmaya kaydolurken gülünç soyadından vazgeçmiş, kuru kuru Estéfano diye yazdırmıştı adını. Şimdi onu yeni kimliğiyle duyurmalarını isteyecekti.

Bir kasım ayının cumartesi akşamı saat yedide, Sunderland tören şefi ilk kez olarak genç tenoru sundu. Ondan önce sesi vasat yedi şarkıcı yarışmıştı. Bütün salon, halkın isteği üzerine Mores ve Contursi'nin *Bu Gri Akşamda*'sını yeniden seslendirecek olan Antonio Rossi'nin geleceği umuduyla beklemedeydi. Dans pisti, bir basketbol sahasıydı, potalar kaldırılıyor, ertesi gün de çocuk futbolu şampiyonasında kullanılıyordu. Sahanın dibinde, eşlikçi iki keman için üstünde nota sehpaları bulunan küçük tahta bir platform vardı. Şarkıcılar genellikle mikrofona fazla yaklaşıyorlardı, bu yüzden yorumları, seyircinin sinirini bozan statik tiz seslerle kesiliyordu. Bazı meraklılar sabırsızlanarak söyleşmeyi ya da bankete çekilmeyi yeğliyordu. Çoğunluğu ilgilendiren, yarışmanın değişmez sonucu olan Rossi'nin gelmesiydi ve büyük orkestralardan kaydedilmiş müzik eşliğinde onu izleyecek danstı.

Artık kesin olarak Julio Martel adını almış olan Estéfano, sahneye çıkmadan önce kaybedeceğini biliyordu. Koridordaki aynaya göz atınca, üstündeki parlak elbise, yakası fazlasıyla büyük gömlek, fiyonk yapılmış çirkin boyunbağı cesaretini kırdı. Akşam dörtte parıldayan kitre zamkıyla yapışmış saçları, saat yedide bir kepek bulutunun içinde bozulmuştu. Salonda, senyora Olivia'yla üç komşusunun ürkek alkışları onu selamladı. Bankete doğru ilerlerken, sanki acımayla fısıldaşıyorlarmış hissine kapıldı. Kemanlar *El Ele*'yi çalmaya

başlayınca, kendini bir geminin güvertesinde Gardel gibi dayanılmaz imgeleyip cesaretlendi.

Tavırları, belki de ölümsüz şarkıcının filmlerindekilerin parodisiydi. Ama ses eşsizdi. Kendi kanatlarıyla uçmaya başlamıştı, tüm bir yaşama sığabilecek hislerden ve şüphesiz Celedonio Flores'in tangosunun alçakgönüllülükle sezdirmeye başladığından daha fazlasını gözler önüne seriyordu. *El Ele*, para ve zevk dolu bir yaşam sunduğu için sevmiş olduğu adamı sonradan terk eden kadının hikâyesiydi. Martel bu öyküyü, etin geçiciliği ve Tanrısız ruhun yalnızlığı üstüne mistik bir sızlanışa dönüştürmüştü.

Eşlik eden kemanlar akortsuzdu ve dikkatleri dağılmıştı, ama altına hücum misali, alıp başını giden ve yolunun üstüne çıkan her şeyi de altına çeviren şarkının yoğunluğuyla gönüllü olarak ayakta duruyorlardı. Estéfano'nun diksiyonu bozuktu: Sözcüklerin sonlarındaki s'leri unutuyor, raks ve aksi derken, 'ks' sesinin bir bölümünü yutuyordu. Gardel, José Ricardo'nun gitarı eşliğinde *El Ele*'yi söylerken şarkı yerine yankı, tavsiye yerine de tavesiye derdi. Oysa Martel, heceleri camdan yapılmışçasına okşuyor ve onları el değmemiş olarak, birinci kıtadan sonra büyülenmiş ve sessizliğe gömülmüş olan seyircinin üstüne boşaltıyordu.

Ayakta alkışladılar. Fazla heyecanlanan bazı kadınlar yarışma kurallarını çiğneyerek Estéfano'dan bis parçası istediler. Martel, sahneden allak bullak ayrıldı ve bastonuna dayanma ihtiyacı hissetti. Koridordaki banktan, başka bir şarkıcının Alberto Castillo'nun kişnemesini taklit ettiğini duydu. Sonra halkın, Rossi'nin salona girişini selamlayış şekli aklını başından aldı. Ra-

kibinin renksiz sesiyle ağzından dökülen *Bu Gri Akşam*da'nın ilk dizeleri, bu gece uğrayacağı bozgundan daha kötü bir şeylerin olacağına inandırdı onu. Bu gece onun unutuluşu olacaktı. Oylama, her zamanki gibi Rossi'nin ezici üstünlüğünü doğruluyordu.

Mario Virgili o sıralar on beş yaşındaydı ve ailesi onu Kulüp Sunderland'a tango sevgisi aşılamak için götürmüştü. Virgili, Rossi'nin, Gardel'in, Troilo ve Julio De Caro orkestralarının, bu türün üretip üretebileceği her şeye can verdiğini düşünüyordu. 1976'da, insanlık dışı Arjantin diktatörlüğü onu sürgüne gitmeye zorladı, orada sekiz yıldan biraz daha uzun zaman dayandı. Bir gece Karakas'ta Sabana Grande'deki bir kitapçıyı gezerken, uzaktan *El Ele*'nin vuruşlarını duydu ve dayanılmaz bir sıla hasreti çekti. Ezgi saatler boyu belleğinde, bitmesini istemediği sonsuz bir şimdiki zamanda çınladı durdu. Virgili şarkıyı yüzlerce kez dinlemişti, Gardel'den, Charlo'dan, Alberto Arenas'dan, Goyeneche'den. Ama belleğine kazınmış olan ses Martel'inkiydi. Bir kasım ayının cumartesi gecesi Sunderland'da çabucak geçip gidiveren an, Virgili için sonsuzluk anına dönüşmüştü.

O yıllarda binlerce insan kayıplara karışıyordu, şarkıcı da, haftada yetmiş saat çalıştığı cenaze evinin günlük işleri arasında belirsizleşti. Piyango yasallaştığından, cenaze evinin sahibi onun yerine lokalin dibindeki kullanılmayan tabutların üstüne poker ve bakara masaları yerleştirmişti. Martel her turda hangi kartların geleceğini bilme yetisiyle donanmıştı ve çalışanlara

kaş göz işaretiyle nasıl oynamaları gerektiğini anlatıyordu. İşsiz güçsüz bir yığın teknisyen ve işçi geliyordu, her masada tansiyon o kadar yükseliyordu, talihin boynuna tasma geçirme arzusu öyle şiddetli oluyordu ki, Martel o bahtsızların mahvına neden olmaktan vicdan azabı duyuyordu.

1981 baharında, bir albay lokalin basılmasını buyurdu. Cenaze evinin sahibi yargılandı ama yargı usul hataları yüzünden affedildi. Martel'se Villa Devoto hapishanesinde altı ay geçirdi. Bu talihsizlik, biraz daha ufalıp zayıflamasına neden oldu. Elmacık kemikleriyle, koyulaşan ve dışarı fırlayan gözleri büyümüştü, ama sesi eldeğmemişliğini, hastalığa ve başarısızlıklara karşı bağışıklığını korudu.

Venezuela'da ansiklopedi satıcısı olan Virgili, sürgün dönüşü iki arkadaşıyla ortaklaşa, yirmi otuz tane kitapçının bulunduğu ve alıcının yeğin olduğu Corrientes Caddesi'nde bir kitapçı dükkânı açtı. Çabuk yakaladığı başarı işini kolaylaştırdı. İnsanlar, hesabı ödenmiş masalar arasında tansökümüne değin söyleşiyordu, Virgili çok geçmeden dükkâna, gitaristlerle gönüllü ozanları heveslendirecek bir kafe ekleme zorunluğunu hissetti.

Geçmiş gelecekten daha masummuş gibi, aylar da nereye doğru gittikleri belirsiz, belirli bir yönden yoksun ilerliyordu. 1985 yılında bir gece kitapçıya gelen biri, Boedo'daki bir dükkânda kendisine para vermek isteyenlere şarkı söyleyen olağanüstü bir tenordan söz etti. Söylediği tangoların sözlerini anlamak güçtü, dili eskiydi ve anlamdan yoksundu. Tenor zarafetle söylüyordu, ama sözcükler yakalanamıyordu: *Usul usul se-*

kersin / ayağını sürersin. Tümü böyleydi, ya da hemen hemen tümü. Kimileyin, geceleyin söylediği altı yedi tango arasında, "Ekmek mayasıyla kirlendim" veya "Hayvan yemliğinden utandım" gibi öyleleri vardı ki, yaşı geçkin dinleyiciler bile kaydı ve partisyonu olmayanlardan güçlükle ayırt ediyordu.

Tenorun bir flütçü eşliğinde söylediği ilk zamanlarında, şarkılarda kötücüllük, cinsel mutluluk ve sonsuz gençlik göze çarpıyordu. Sonra flütçü, yerini kaygısız, ciddi, repertuarı ağırlaştıran bir bandoneoniste bıraktı. Sözlerini çözemedikleri şarkılardan yorgun düşen dükkânın en klasik müşterileri, gitmekten vazgeçtiler. Onların yerini, imgelem gücü daha yüksek, imgeleri ve öyküleri yinelemektense, bir sonatın saydamlığıyla bir duygudan ötekine kayıveren bir sesle büyülenen dinleyiciler aldı. Müzik gibi, ses de duyguları gereksemiyordu. Yalnız kendini ifade ediyordu.

Virgili'nin yüreği, bu adam yirmi iki yıl önce Sunderland'da *El Ele*'yi söyleyen kişi diye çarpıyordu. Ertesi cumartesi Boedo'daki dükkâna gitti. Tezgâhın yanındaki platforma doğru yürüyen örümcek gibi bedensiz Martel'i görüp de dinleyince, sesinin, öykünün tümünden bağımsız olduğunu ayrımsadı, çünkü o ses, geçmişteki ve gelecekteki Buenos Aires'in öyküsüydü. Do ve fa notalarına incecik bir iplikle bağlanan ses, üniterlerin boğazlanmasını, Manuelita Rosas'ın babasına duyduğu tutkuyu, Parque devrimini, göçmenlerin yığılmasını ve umutsuzluğunu, 1919'da yaşanan Semana Trágica cinayetlerini, Peron'un düşmesinden önceki Mayıs Meydanı bombardımanını, Constitución'un peronlarında ölümün peşinde koşan Pedro Henríquez

Ureña'yı, diktatör Onganía'nın, Instituto Di Tella'da Bach'ın *Magnificat*'ıyla, Noé'nin, Deira'nın ve De la Vega'nın hezeyanlarını sansürlemesini, hem her şeye sahip, hem hiçbir şeye sahip olmayan bir kentin yenilgilerini anıştırıyordu. Kent, Martel'in ağzından bin yıllık bir su gibi dökülüyordu.

Gelin, El Rufián Melancólico kitabevinde söyleyin, diye teklif götürdü ona Virgili, dinleti bitiminde. Size ve bandoneonistinize belirli bir ücret ödeyebilirim.

Belirli bir ücret, bak sen şu işe. Artık böyle şeylerin kalmadığını sanıyordum.

Onunla konuşan ses, kesinlikle şarkı söyleyeninkine benzemiyordu: Açık konuşmuyordu ve eğitimsizdi. Bu sesin sahibi, şarkı söyleyenden farklı gibiydi. Sol elinin serçe parmağında taşlı ve damgalı gülünç bir yüzük taşıyordu. Ellerinin damarları, iğneler yüzünden şişti.

Hâlâ var, dedi Virgili. Corrientes Caddesi'nde sizi daha çok insan dinler. Siz buna layıksınız.

Senli benli olmaya cesaret edemiyordu. Oysa Martel onu yanıtlarken başka tarafa bakıyordu.

Buraya gelen de fena değildir, ahbap. Sen anlaşmadan bahset. Sonra da düşünmem için zaman ver.

Ertesi cuma El Rufián'da söylemeye başladı. Altı ay sonra onu, ilan tahtasını Horacio Salgán, Ubaldo de Lío ve bandoneonist Néstor Marconi'yle paylaştığı Club del Vino'ya götürdüler. Tangoları her kezinde daha güç anlaşılır ve geçmiş zamandan olsa da, ses öylesine arı duru yükseliyordu ki, insanlar o seste, yitirdiği veya unuttuğu duyguları yakalıyor, en ufak bir utanma belirtisi göstermeksizin aniden ağlamaya veya gülmeye başlıyordu. Jean Franco'nun Club del Vino'ya gitti-

ği gece, on dakika ayakta alkışladılar onu, sindirim organındaki bir kanama onu hastaneye yollamasaydı, kimbilir böyle daha ne kadar sürerdi.

Sekizinci faktörün eksikliğinin neden olduğu hemofilisi, Martel'de bir alay hastalığı bir araya topladı. Sık sık yüksek ateş ve zatürreeye teslim oluyor veya makyajla gizlediği yara kabuklarıyla kaplanıyordu. Hayranlarından hiçbiri, şarkı söylemeye tekerlekli sandalyeyle geldiğini ve sahnede üç adımdan fazla atamayacağını bilmiyordu. Perdeye yakın bir yerde, her zaman için yere sabitlenmiş bir iskemle bulunurdu, başıyla seyirciyi usulca selamladıktan sonra, o iskemleye dayanarak söylerdi şarkılarını. Bir süredir Gardel'in tavırlarını taklit etmeyi beceremiyordu, hiçbir şey, onu taklit edebilmekten daha çok hoşuna gitmese de, kendi ölçülü ve belirli bir bedensel görünmezlik kazanan tarzı ağır basmıştı. Böylece ses, evrende başka hiçbir şey, hattâ geriden o sese eşlik eden akordeoncu bile yokmuşçasına, tek başına ışıldıyordu.

Mide kanaması, onu iki yıl sahnelerden uzak bırakmıştı. Benim Buenos Aires'e gidişimden birkaç ay önce sahneye dönmüştü. Artık istendiğinde değil, canı istediğinde söylüyordu. Hâlâ özleyenlerinin olduğu El Rufián'a veya Club del Vino'ya dönmektense, beklenmedik zamanlarda San Telmo ve Villa Urquiza'daki milongalarda çıkıyor veya dinlemek isteyenlere, kentin herhangi bir yerinde açık hava dinletileri veriyordu. Geçmiş zaman tangolarından oluşan repertuara, Gardel'le Le Pera'nın besteledikleri ve Cadícamo'nun bazı klasikleri de eklenmişti.

Bir gece Recoleta mezarlığının arkasında, Azcuénaga Caddesi'ndeki bir otelin balkonundan gizli âşıklar

için söyledi. Birçok çift arzularının gürültüsüne ara verip, o kudretli sesin pencerelerden süzülüşünü ve dilini anlamadıkları ve daha önce hiç duymadıkları, ama geçmiş bir yaşamdan geliyormuş gibi kabullendikleri bir tangoyla bedenlerinin sonsuza değin yıkanışını dinlediler. Tanıklardan biri Virgili'ye, mezarlığın haçlarıyla erenlerinin üstünde, kuzey yarıküre göğünde yay biçiminde rengârenk ışıklar görüldüğünü, şarkı bitince de orada bulunanların tümünün günahlardan arınmış bir erinç duyumsadığını anlattı.

Kimsenin özel ilgi duymadığı ya da belki başka bir Buenos Aires haritası çizen alışılmadık yerlerde çıkıyordu. İstasyondaki dinletinin ardından, kimsenin belleğinde yer almayan, habanera,[14] milonga ve ranchera[15] karışımı ritmi olan bir tango söylemek üzere bir aralık, kenti doğudan batıya geçen, Juan B. Justo Caddesi'nin altındaki Maldonado akarsuyunun geçtiği kanala ineceğini duyurdu.

Ancak daha önce başka bir tünelde söyledi: Nueve de Julio'yla Corrientes Caddesi'nin kesiştiği República Meydanı'ndaki dikilitaşın altında bir çatalağız gibi açılan tünelde. Ses açısından uygun bir yer değildi, çünkü sesler altı yedi metre sürüklenip apansız sönüyordu. Girişlerin birinde, ayakkabılarını boyatan az sayıda insan için düşünülmüş, ayak dayama yeri olan bir dizi bank ve onlara hizmet verenler için de daha ufak banklar yer alıyordu. Etrafta çok sayıda futbol takımı afişleri ve *Playboy* tavşancıkları vardı. Yanyollardan ikisi, ikinci el askeri giysi, okunmuş gazete ve dergi, ayakka-

[14] İspanyolca: Havana'ya özgü bir dans ve bu dansın müziği. (Çev.n.)
[15] İspanyolca: Meksika halk türküsü. (Çev.n.)

bı tabanları ve bağları, ev üretimi parfümler, posta pulları, çanta ve cüzdan, Picasso'nun *Guernica* ve *Paloma*'sının sanayi ürünü reprodüksiyonları, şemsiyeler, çoraplar satılan barakalara gidiyordu.

Martel, labirentin o kalabalık yanyollarında söylemedi şarkılarını, evsiz barksız ailelerin çergilerini kurdukları, çıkışı olmayan bir çukurda söyledi. Hangi ses olursa olsun, gırtlaktan çıktığı anda küt diye düşer oralarda: Havanın yoğunluğu onu yere çalar. Oysa Martel'in sesi, bütün tünel ağızlarında duyuldu, çünkü sesi, incecik akan bir su gibi engelleri aşıyordu. Repertuarının gerektirdiğinin çok altında bir tango olan Filiberto ve Coria Peñaloza'nın *Küçük Yol*'unu ilk ve son kez söyledi. Virgili, oradan geçen herkes sözcükleri kafası karışmadan izleyebilsin diye bu tangoyu söylediğini düşünüyordu, bir de bunca bilmeceyle dolu bir yeraltı labirentine yeni bilmeceler eklemek istemediğinden.

Kimse Martel'in neden bu denli güvensiz yerlerde, üstelik de bir kuruş almadan söylediğini bilmiyordu. 2001 yılı ilkbaharının sonlarına doğru, Buenos Aires ona kucak açacak eğlence yerleri, tiyatrolar, tavernalar ve milongalarla doluydu. Belki de, hastalıkların günden güne daha zalim davrandığı bir bedeni sergilemekten utanç duyuyordu. Karaciğer fibrozundan iki hafta hastanede yattı. Kimi zaman burnundan kan geliyordu. Artroz acısı bir an olsun durulmuyordu. Yine de, kimsenin beklemediği anlarda saçma sapan yerlere gidip kendisi için söylüyordu.

O dinletilerin, yalnızca onun bildiği bir anlamı olmalıydı, bunu Virgili'ye de söyledim. Martel'in gittiği yerlerin, herhangi bir dizge ya da amaçla birbirine bağlı

olup olmadığını araştırmaya koyuldum. Ustaca bir mantık yürütme ya da bir ayrıntının yinelenmesi, dizinin tamamını ortaya çıkarabilir ve bir sonraki kez ortaya çıkacağı yere ulaşmamı sağlayabilirdi. Bu yer değiştirmelerin, bizim görmediğimiz bir Buenos Aires'i anıştırdığına kuşkum yoktu, bu yüzden bütün bir sabahımı, kentin adıyla anagramlar yaratmaya ayırdım ve hiçbir yere varamadım. Bulduklarım aptalcaydı: Bu sis/ serin su/ son bir/ son bar.

Bir öğleden sonra saat iki civarında Martel, yüz yıl önce yetmiş iki bin ton içme suyunu Buenos Aires sakinlerine taşıyan demir iskelelerin, vanaların, su tanklarının, su borularının ve sütunlarının el değmemiş olarak korunduğu Palacio de Aguas'ın derinliklerine daldı. Orada, gün ışığına çıkmamış seslerden oluşan bir başka tangosunu söyleyip, tekerlekli sandalyede ayrıldığını öğrenmiştim. Demek ki, tarihin çizgilerini yinelemek onun için önem taşımıyordu, çünkü tarih devinmez, konuşmaz, içinde ne varsa zaten söylenmiştir. Martel daha çok yalnız onun tanıdığı geçmişteki bir kenti geri getirmek ve ölürken yanında götürmek için kentin bugününe dönüştürmek arzusundaydı.

2

Ekim 2001

Günler geçip giderken, birbirini izleyen iki kurucusu tarafından kusursuz bir dama tahtası gibi planlanmış Buenos Aires'in, bütün diğer kentler gibi yalnız uzamda değil, zamanda da varlığını sürdüren bir labirente dönüştüğünü yavaş yavaş öğreniyordum. Sık sık bir yere gitmeye çalışıyor, ama oraya ulaşamıyordum, çünkü işsizlik ve maaş kesintilerini protesto eden pankartlar sallayan yüzlerce kişi geçişimi engelliyordu. Bir öğleden sonra Florida Caddesi'ne gitmek için Kuzey Diyagonal'inden karşıya geçmek istedim, koca bir davulu döven öfkeli göstericilerden oluşan demirden bir duvar ters yüzü dönmeme neden oldu. Kadınlardan ikisi, beni selamlar gibi ellerini kaldırdılar, ben de onlara öykünerek karşılık verdim. Yapmamam gereken bir şey yapmış olmalıyım, çünkü o güne değin duymadığım ve o sıralar ne anlama geldiğini bilmediğim hakaretler –"Polis ajanı, götlek, top. Sana iyi kazık soktular galiba ha, iyi mi soktular?"– yağdırarak bana tükürdüler, neyse ki kaçabildim. Kadınlardan biri bana tokat atmaya kalkıştı ama tuttular. İki saat sonra Catedral Caddesi'nden döndüğümde onlara gene rastladım ve başıma daha kötüsünün gelmesinden korktum. Ama yorulmuşa benziyorlardı ve bana dikkat etmediler.

İnsanlarla başıma gelen mekânlarla da başıma geli-

yor: Her saniye huyları, ciddiyetleri, dilleri değişiyor. Örneğin, Buenos Aireslıler'in ortak sözlerinden biri şudur: "Ben burada değilim"; anlamı da şudur: "Ben burada ben değilim." Varışımdan birkaç gün sonra, Borges'in Maipú 994 Caddesi'ndeki kırk yıldan fazla yaşadığı evi gezdim ve evi başka bir yerde daha görmüş olduğum izlenimine kapıldım, daha da kötüsü, belki de arkamı döner dönmez kaybolmaya hükümlü bir dekor söz konusuydu. Birkaç fotoğraf çektim ve hızla yapılan keşif dönüşü gördüm ki, antre hafifçe biçim değiştirmiş, yer karoları farklı bir şekilde döşenmişti.

Julio Martel'le daha da kötü bir şey geldi başıma. Gösterdiğim onca çabaya karşılık, olağandışı ve seyrek gerçekleşen gösterilerinin hiçbirine katılamadım. Biri bana nerede yaşadığını açıkladı, ben de çıktığını görene değin evinin kapısında onu bekleyerek saatler geçirdim. Kısa boylu, kısa boyunluydu, saç spreyi ve briyantinle sertleşmiş kara ve gür saçı vardı. Çekirge gibi sıçrayarak yürüyordu: Ara sıra bastona dayanıyordu. Taksiyle onu izlemeye çalıştım ve Dos Congresos Meydanı yakınlarında, öğretmenlerin gösterileriyle kesilmiş bir köşede gözden kaybettim. O ayların Buenos Aires'inde, gerçeğin ipliklerinin insanlar açısından yanlış zamanda devindiği ve içinde kimsenin kimseyi ya da hiçbir şeyi bulamadığı bir labirenti dokudukları duygusuna kapılmıştım.

Tucumano, bazı turizm şirketlerinin Ezeiza havaalanına inen Avrupalılar için Patagonya'nın buzullarına, Iguazú çavlanlarına ya da balinaların korkunç gürültülü doğumları sırasında insanı çileden çıkardıkları Puerto Madryn koylarına bir iki saatlik transit geziler düzenlediklerinden söz etmişti. Halk otobüsleri, Camino

Negro'daki harabeler veya Boca'daki balçık çukurları arasında sık sık kayboluyor, yeniden ortaya çıkıncaya değin günler geçiyor, yolcular gecikmeye neyin neden olduğunu bile unutmuş oluyorlardı.

Türlü hile hurdayla şaşkına çeviriyorlar turistleri, demişti Tucumano. Gezilerden biri, klasik takımların maçı olduğu havasını yaratarak, büyük futbol stadyumlarına düzenleniyor. Yüz tane turisti topluyorlar, River'deki sahadan Boca'dakine, oradan da Vélez en Liniers'dekine götürüyorlar. Kapıların önünde satıcılar domuz sucuğu, fanila, küçük bayrak satıyor, bu arada stadyumlardaki hoparlörlerden, gerçekte olmayan, ama turistlerin var sandıkları bir kalabalığın gürleme sesi veriliyor. Bu sahtekârlıkla ilgili makaleler de yayımlandı, dedi Tucumano, ben de kimlerin yazmış olabileceğini düşündüm: Albert Camus, Bruce Chatwin, Naipaul, Madonna? Hepsine de varolmayan bir Buenos Aires gösterdiler ya da belki varmadan önce düşlediklerini görebildiler yalnızca. Soğuk hava depolarına da geziler düzenliyorlar, diye sürdürdü konuşmasını Tucumano, bir de yirmi pesoya ünlü kafelere düzenlenen gezi var. Akşamın yedisinde turistleri, Mayo, San Telmo ve Barracas caddelerindeki kafeleri görsünler diye önlerinden geçiriyorlar. Tortoni'de adamlara, kupalarını çeviren zar atıcıların olduğu ve kamalarla gözlerinin korkutulduğu bir gösteri düzenliyorlar. El Querandí'de tango şarkıcılarını dinliyor, Montes de Oca Caddesi'ndeki El Progreso'da taşınabilir bilgisayarlarında çalışan roman yazarlarıyla söyleşiyorlar. Tahmin edeceğin gibi hepsi numara, safi görüntü.

Kasım ayının bir öğle üzeri, iki yanında McDonald's'ın cırtlak renkli monogramının parıldadığı bir halk otobüsüyle Garay Caddesi'ndeki pansiyona gelen turistleri görene değin, henüz Borges'in Buenos Aires'ine adanmış bir belediye gezisinin de olduğunu bilmiyordum. Hemen hemen tümü İzlanda ve Danimarka'dan geliyordu ve belki de manzaranın onları uçsuz bucaksız ıssızlıktan daha az şaşırtacağı güneydeki göllere gitmek üzere buradan geçiyorlardı. Gırtlaktan çıkan bir İngilizce konuşuyorlardı, bu da, mesafe sözcükleri yarıda kesmiş gibi kesik kesik konuşmalarına neden oluyordu. Anladığıma göre, sabahın dokuzunda başlayıp öğlen bire az kala biten bir gezi için otuz dolar ödemişlerdi. Yönlendirmek için ellerine verilen broşür, eve gelen masajcı, huzurevi ve serbest satılan keyif verici pastil ilanlarıyla dolu, dörde katlanmış bir gazete kâğıdıydı. Bu matbaacılık cangılının içinde, pek eğreti biçimde kıyısından köşesinden görünen güzergâhla ilgili bilgiler, İspanyolca sözdizimiyle şekilsiz bir İngilizceyle betimlenmişti.

Yolun ilk durağı, cumartesi trafiğinin karmaşık ve sabırsız olduğu bir sabah saatinde, 840 Tucumán Caddesi'ndeki, Borges'in doğduğu evdi. Onlara rehberlik eden ufak tefek, halka topuzlu ve ilkokul öğretmeni tavırlı genç kadın, jet hızıyla *Otobiyografi*'nin, ata yadigârı evi –yani *a flat roof*[1]–; antreyi –yani *a long, arched entranceway*[2]–; bir de *a cistern*'ü –yani *where we got our water*[3]–; *and two patios*'u[4] anlatan parçasını okudu. İskan-

[1] İngilizce: Yassı dam. (Çev.n.)
[2] İngilizce: Uzun, kemerli girişyolu. (Çev.n.)
[3] İngilizce: Suyumuzu elde ettiğimiz sarnıç. (Çev.n.)
[4] İngilizce: Ve iki avlu. (Çev.n.)

dinavların sarnıcı ya da kuyuyu, tepesinde bir çıkrık, çıkrıktan sarkan su kovasıyla gözlerinde nasıl canlandırdıklarını siz düşünün artık. Sonuç olarak anlatılanların hiçbiri günümüze kalmamıştı. Evin özgün yerinde, şimdi üç isimli bir işyeri yükseliyordu: Ata Evi, Edebi Kafe ve Uluslararası Jorge Luis Borges Vakfı. Önyüz camdı ve dövme demirden masalar, ham kumaştan bağcıklı yastıkları olan iskemleler görünüyordu. Dipte, açık avluda, güneşlikli masalar ve belki de bir çocuk eğlentisinden artakalmış rengârenk balonlar seçiliyordu. Önyüzde, pembe renge boyanmış, tıpkı bir sargı gibi cepheyi kuşatan epey eski bir şerit vardı. Hıristiyan Kadın Derneği'ne ait olan sağ taraftaki 848 numaralı bina da, burası Dernek'in doğduğu idari merkez olarak dikkate alınsın diye hakkını arıyordu. Caddenin numaralandırmasında yapılan değişiklikleri protesto eden, bronzdan dikkat çekici bir tabela göze çarpıyordu ve 1899'dan bu yana, binaların ilk yerlerinden taşındığını, caddenin tamamının da, nehir en azından bir buçuk kilometre uzakta da olsa, yatağın eğiminden dolayı çökmekte olduğunu ileri sürüyordu.

Gezinin güzergâhında pek tutumlu davranılmıştı. Borges'in dar sokakları, sigara dükkânlarını, kır evlerini geçtikten sonra, açık alanda, hiçbir şeyin olmadığı bir çevrenin uçsuz bucaksızlığında birdenbire son bulurken tansökümüne değin dolaştığı Palermo ve Pompeya varoşları sansüre uğramıştı. Özellikle de "Buenos Aires'in söylencesel kuruluşu" şiirindeki, ailesi Cenevre'ye yerleşmeden önce yazarın iki yaşından on dört yaşına değin yaşadığı ve sonradan filozof Francis Herbert Bradley'in de doğrulayacağı gibi, zamanın geçmişte parçalarına ayrılarak şimdinin sonu gelmez ıstırabı

haline geldiği önsezisine kapıldığı ada es geçiliyordu.

Topuzlu hanım yolculara, Buenos Aires'in inşa edildiği yerin Mayıs Meydanı'nda olduğunu, çünkü Vizcaya'lı Juan de Garay'ın oraya 11 Haziran 1580'de bir adalet ağacı diktiğini ve kentin ve limanın mülkiyetini ele geçirdiğinin işareti olarak kılıcıyla araziyi çalı çırpıdan ve sazlardan temizlediğini söylemişti. Kırk dört yıl önce Granada'lı Pedro de Mendoza da, güney yönünde yarım fersah mesafede bulunan bir başka yer olan Lezama Parkı'nda aynısını yapmıştı, ama Mendoza'nın gemisinde frengiden kıvrandığı sıralarda kent terk edilmiş ve ateşe verilmişti.

Buenos Aires doğduktan sonra, bir dizi garip felaket kurucularına eziyet edip durmuştu. Mendoza'nın gemilerindeki tayfa iki kez ayaklandı, gemilerden birinin tayfası rotayı değiştirip dümeni Karaibler'e kırdı, askerleri açlıktan kırıldı ve insan eti yemeye başladı, kendi yoluna terk ettiği hemen tüm hayatta kalanlar apansız yangınlarla heba oldu. Garay, karadaki garnizonlarının isyanıyla karşılaştı, ama isyanların en kötüsü kafasında olandı. 1581'de, düşlerinde ejderhaların ve griffonların bekçilik ettiği bir devler adası olarak imgelediği, karanlıkta orta yerinde pırıl pırıl parlayan altından ve yakuttan bir tapınağın yükseldiği gerçekdışı Sezarlar Kenti'ni kararlılıkla aramaya girişti. Düşüne ait izleri bulamadan, Samborombón'un şişkin göbekli kıyıları ve Atlas Okyanusu boyunca aşağı doğru yüzden fazla burnu geçti. Dönüş yolunda, artık gerçeklikte yönünü bulmayı bilmiyordu ve akıl sağlığına kavuşmak için, o gerçeği düşlerde aramayı gereksiyordu. 1583 Mart'ında, Carcarañá'ya doğru bir çektirmeyle yol aldığı sıra-

da, akıntılarla kanalların birleştiği, göze görünür çıkışı olmayan bir yerde geceleyin mola verdi. Sağlam bir toprakta kamp yapmaya ve elli İspanyol'dan oluşan tayfasıyla sabahı beklemeye karar verdi. Ama sabahı göremedi. Querandí Bölgesi savaşçılarından oluşan bir öncü kuvvet, tansökümünden önce ona saldırdı ve düşünü mızrak darbeleriyle paramparça etti.

Ziyaretçiler ata yadigârı evden, Borges'in ahşap bir bölmeyle anasının yatak odasından ayrılan bir keşiş hücresinde yaşamını sürdürdüğü Maipú Caddesi'ndeki eve yollandılar. Öyle dar bir hücreydi ki, yatak, sehpa ve çalışma masası ancak sığıyordu. Yok olmaya yüz tutmuş bu mahremiyetin incelenmesi gezi programına dahil değildi. Ziyaretçilere tanınan tek olanak, cephenin önünde bir anlığına durmaktı, bir de Borges'in, körlüğün yazmasına izin vermediği şiirleri dikte etmek üzere sabahları uğradığı, karşıdaki kent kitaplığında yapılan biraz daha insaflı bir gezi.

Saçmalıklarına ve aceleciliğine karşın, gezi o ana değin sakin geçmişti. Dinginliği bozan tek şey, otobüsün arkasında durmak zorunda kalan sürücülerin öfkesi ve Borges'i birçok kez, sessiz bir yörekente taşınması gereğine ikna etmiş kornalar cehennemiydi. Saat onu biraz geçmişti ve sabahın o saatine dek yolcuların düzenini bozan bir şey olmamıştı. Güzergâhın her ayağını biliyorlardı, çünkü daha az ayrıntılı olsa da, ellerindeki İskandinav turizm broşürlerinde okuyorlardı.

Alışılmış izlenceyi ilk bozan, belediye rehberinin direnmesine karşın turistlerin aniden Paraguay Caddesi'yle kesiştiği yerden başlayarak, Borges'in neredeyse her gün Ulusal Kütüphane'ye gitmek üzere koyulduğu

yolu izleyerek Florida Caddesi'nde yürümeye kalkışmalarıydı. Otuz yıl önceki hikâyelerin, dahası, Kopenhag'daki kılı kırk yaran broşürlerin anlattığından farklıydı her şey. On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru seçkin ve şık bir gezinti yolu olmuş, çok sonraları, 1960'lı yıllarda, öncülerin, deliliğin, gerçeğe ve düzene meydan okumanın mekânı haline gelmiş cadde, o cumartesi sabahı patırtılı Orta Amerika açık hava pazarlarının tekrarıydı. Yüzlerce seyyar satıcı, yolun ortasına bezler ve battaniyeler yayıp üstlerine gösterişli ama gereksiz nesneler sermişti: Devasa kalemler ve taraklar, dümdüz, eğilmez bükülmez kemerler, ibiği kulbuna doğru yükselen toprak çaydanlıklar, modelinden tümüyle farklı karakalem portreler.

Danimarkalı turistlerden biri olan Grete Amundsen, içine konduğu anda kaynayan suyun dışarıya süzülmesine olanak sağlayan tahta bir kaktüs çanağı almak üzere durdu. Grete nesneyi inceleyip, balinaların memeleriyle ilgili okuduklarını çağrıştıran yapımına övgüler yağdırırken, bir tango dansçısı çiftle birlikte aniden caddede oluşan çemberin ortasında kaldı. Geziye katılanların en uzun boylusu olduğundan –onu gördüğüm zaman, boyunu bir metre seksen santimden daha uzun olarak hesaplamıştım– tiyatro locasından seyredercesine, korku içinde olan biteni izleyebiliyordu. Yanlış düşü görüyormuş hissine kapılmıştı. Arkadaşlarının yokuş aşağı uzaklaştıklarını gördü. Ciğerlerindeki tüm havayı kullanarak onlara seslendi ama sesi, o sabah pazarının patırtısını bastıracak gibi çıkmadı. Tıkılıp kaldığı deliğe doğru ilerleyen üç kemancı gördü ve tanımadığı bir ezgiyi çaldıklarını duydu. Tango dansçı-

ları, Grete'nin gittikçe sıkılaşan kalabalığın arasında geçit bulamadan bir o yana bir öte yana koşarak kaçıp kurtulmaya çalıştığı bir barok koreografisiyle dans etti. Sonunda biri yol açtı, ama bu yalnızca ikinci bir insan duvarı arasında kalmasına neden oldu. Tekme dirsek savurarak ve aralarından yalnızca *fuck* sözcüğünün seçildiği lanetler okuyarak ilerledi. Arkadaşlarından iz yoktu. Nerede olduğunu da bilmiyordu. O kargaşada cüzdanını da yürütmüşlerdi ama dönüp aramaya cesaret edemedi. Kargaşadan çıktığında gördüğü satıcılar öncekilerle aynıydı, ama sokak birdenbire değişmişti. Gördükleri, birkaç dakika önceki durumun tıpkısıydı, üstü taraklar ve kemerler, çaydanlıklar ve sallantılı süslerle dolu bezleri gördü, çanak satıcısı da oradaydı ve zaman onun için geçmemiş gibiydi. "Florida mı?", diye sordu adama, o da çenesini ileri doğru iterek, üstünde Lavalle sözcüğünün rahatlıkla okunabildiği, başının üstündeki tabelayı imledi. *"Is not Florida?"*[5] dedi perişan halde. "Lavalle" dedi sıyyar satıcı. "Bu caddenin adı Lavalle." Grete, dünya yokoluyormuş gibi duyumsadı. Kentteki ikinci günüydü, o ana değin bir yerden ötekine, hizmet heveslisi rehberlerle gitmişti, üstelik otelin adını da anımsamıyordu. Panamericano muydu? Ya da Interamericano? Sudamericano? Hepsi kulağa bir geliyordu. Gezi güzergâhının yer aldığı broşür, buruşmuş halde hâlâ avcunun içindeydi. İçlerinden yalnız Florida sözcüğünü anladığı birkaç sözcüğe sımsıkı sarılmak onu gevşetti. Elindeki özensiz haritanın üstünde, arkadaşlarının gideceği yolu izledi: *Florida, Mek-*

[5] İngilizce: Florida değil mi? (Çev.n.)

sika'ya değin Peru. Yazarın Evi. Eski Ulusal Kütüphane. Belki de üstünde McDonald's'ın monogramları olan otobüs yolcuları son durakta bekliyordu. Uzaktan, yavaş yavaş ilerleyen bir sıra taksi gözüne ilişti. Önceki akşam, Buenos Aires'de otuz binden fazla taksi olduğunu ve hemen hemen tüm sürücülerin, fırsat buldukları anda daha iyi bir işi hak ettiklerini ispatlamaya çalıştıklarını öğrenmişti. Onu havaalanından otele götüren taksici yarım yamalak bir İngilizceyle süpersürecelik dersi vermeyi önermiş, bir diğeri de gece gece, Kierkegaard'ın *Korku ve Titreme* adlı kitabındaki günah kavramına eleştiri getirmişti, ya da Grete kitabın adından ve sürücünün hoşnutsuzluğundan bu sonuca varmıştı. Rehber kız onlara, üstlerinde taksi yazsa bile bazılarının tehlikeli olduğunu söylemişti. Yoldan sapıyor, suç ortağını alıyor ve müşterileri soyup soğana çeviriyorlardı. Peki ama nasıl ayırt etmeliydi onları? Bunu bilen yoktu. En güvenilir yol, birinin inmekte olduğu bir araca binmekti, ama bu da şans işiydi. Kent boş taksilerle doluydu.

Parası olmadığını bile bile, Grete kıvırcık saçlı genç bir sürücüye el etti. Nereye gitmek istersiniz? Bajo mu olsun, Nueve de Julio mu? Yanıtı öğrenmiş olanlar için alışıldık sorulardı: "Neresi olursa. Eski Ulusal Kütöphonö." Gezi arkadaşları bir saatten çok gecikemezlerdi. Güzergâh kesindi. İçlerinden biri ona birkaç peso verirdi nasılsa.

Taksi ilerlerken, girdikleri caddeler giderek genişliyordu, ara sıra plastik poşetler aniden uçuşa geçip ortalığı bulandırsa da, hava şimdi daha açıktı. Taksinin radyosu hiç durmadan, uçsuz bucaksız bir kentle ilgili

Grete için kavranması olanaksız yönergeleri yayımlıyordu: "Federico, Rómulo Naón 3873'te bekliyor, ikinci charlie, on iki, on beş dakika arası. Kika, Colegio del Pilar kapısında, Kika'nın kimliği belirlenecek, yedi on dakika arası. Bir bakalım, kim Barracas'daki Práctico Poliza'ya yakın, Kongre'den kaçın, alfa dört, doktorların gösterisi var, Rivadavia, Entre Ríos ve Combate de los Pozos'da geçişi kapamışlar." Böyle sürüp gidiyordu. Bir meydanın ortasında, tek başına dikilen kırmızı bir kulenin önünden geçtiler, kulenin yanında, ucu bucağı görünmeyen kılıç kınlarını koruyan uzun bir sur vardı. Daha ileride bir park, önyüzü Berlin'deki Reichstag'a öykünen hantal ve kasvetli bir bina, ilerisinde de metal bir çiçeğin dev yontusu yer alıyordu. Uzakta, sağ tarafta, dört Herkül sütunun taşıdığı sağlam bir kule vardı ve görünüşe göre varış noktasıydı.

İşte geldik. Kütüphane, dedi taksici.

Aracını Agüero Caddesi'ne sürdü, mermer bir merdivenin yanında durdu ve kadına, kuleye doğru bir rampa çıkacağını belirtti. Girişteki tabelaya dikkat, yazgını tasdikler, dedi.

Could you please wait just one minute?,[6] diye rica etti Grete.

Rampanın tepesinde, düz zirvesine hava ekstraktörü yerleştirilmiş bir piramitle bölünmüş taraça vardı. McDonald's'ın otobüsünün henüz varmamış olması, boşluk ve terk edilmişlik hissini vurguluyordu. Ayrımında olduğu tek şey, otobüsün orada olmadığıydı, bu yüzden kendisinin de ayrımında değildi. Taraçanın

[6] İngilizce: Bir dakika bekleyebilir misiniz lütfen? (Çev.n.)

korkuluklarından, karşıdaki bahçeleri ve çevreni bölen yontuları inceledi. Burası kütüphane olmasına kütüphaneydi, gösterilen yerin doğruluğuna kuşku yoktu. Ne var ki, kaybolmuşluk hissi elini kolunu bağlamıştı. Sabahleyin bir ara, belki de nasıl olduğunu bilmeden Florida Caddesi'nden Lavalle Caddesi'ne geçtiği sırada, kentin bütün noktaları birbirine dolanmıştı. Bir akşam önce gördüğü haritalar bile karışıktı, çünkü batı, sürekli olarak kuzeyin karşısına düşüyordu, orta bölge de, doğu sınırının üstüne devrilmişti.

Kadın fark etmeden taksici ona yaklaştı. Hafif bir esinti, uçuşan, elektriklenmiş saçını karıştırıyordu.

Oraya bak, sol tarafa, diye işaret etti.

Grete, elin gösterdiği yönü izledi.

Şuradaki, Papa İkinci Juan Pablo'nun yontusu, öteki de, şu caddenin üstünde olan, Evita Perón'unki. İşte bak, mahallenin haritası da var, Recoleta'yı görüyor musun? Bir yanında mezarlık var.

İsimleri anlıyordu: Papa, *the Pope?*, Evita. Ne var ki, yontular mekânla uygunluk içinde değildi. Yapıya ve temsil ettiği her şeye sırtı dönüktü ikisinin de. Burası gerçekten de Kütüphane miydi? Sözcükler bir yerdeydi, ifade etmek istedikleri başka yerde, buna alışmaya başlamıştı.

El kol işaretiyle kaybolduğunu ve soyulduğunu anlatmaya çalıştı. Dil, bu denli basit bir durumu anlatmaya yetersizdi, ellerin devinimiyse, olayları açıklığa kavuşturmak yerine başkalaştırma eğilimindeydi. Umutsuzluk, terk edilmişlik ve kayıp ifade eden tonlamasız seslerin yerine, hayvansı bir ses daha anlaşılır olurdu. Eski Kütöphonö, diye yineliyordu Grete. Eski, Eski.

Burası Kütüphane işte, diyordu sürücü. Kütüphane'deyiz, görmüyor musun?

İki saat sonra, Garay Sokağı'ndaki pansiyonun girişinde, Grete gezi arkadaşlarına olan biteni anlatırken ve ben de anlattıklarını görevli ve Tucumano için özetlerken, taksiciyle ne ara anlaşmaya başladıklarını belirtmeden devam ediyordu. Beklenmedik bir aydınlanma gibiydi, dedi: Dil vergisi kendini çekmiş, onları içeriden aydınlatmıştı. Belki de taksiciye, haritada Roseta'dan bir taş göstermişti, belki de adam, Borges sözcüğünün şifreleri çözeceğini anlamış, aranan Kütüphane'nin, eski değil, eskimiş, eskitilmiş olan olduğunu, Buenos Aires'in uzak güney yakasında gittikçe soluklaşan kitapsız kent olduğunu sezmişti. Ah, öteki kütüphane, demişti ona genç adam. Oraya birkaç kez müzisyen götürdüm: Kemanlar, klarnetler, gitarlar, saksofonlar, fagotlar, Borges'in hayaletini kovan insanlar, çünkü Borges, siz de bilirsiniz ya, müzikal kördü, Mozart'ı Haydn'dan ayırt edemez, tangodan nefret ederdi. Nefret etmiyordu, dedim, bilgiyi yinelediğinde Grete'yi düzelterek. Ceneviz göçünün onları bozduğunu duyumsuyordu. Borges, Gardel'i de beğenmezdi, demişti ona taksici. Bir kezinde, iki film arasında canlı gösteriler yapıldığı dönemde, Josef von Sternberg'in *Underworld* filmini görmeye sinemaya gitmişti. O arada Gardel şarkı söyleyecekti, sinirlenen Borges kalkıp gitti. Gerçek şu: Gardel umurunda değildi, dedim Grete'ye. Yirminci yüzyılın başında, varoşlardaki tavernalarda doğaçlama söyleyen şarkıcılardan birini dinlemeyi yeğ tutardı, ama Borges 1921'de uzun Avrupa yolculuğundan döndüğünde, dikkate değer bir tane bile kalmamıştı.

Grete'nin o sabah başına gelen felaketler, şimdi onun için kutlama nedeniydi. Takside, dedi, başka bir Buenos Aires gördüm: Az ötesinde mermer çiçekler yükselen kırmızı tuğlalardan örülmüş bir sur, mason pergelleri, borazanlı melekler, şurada da ölüler labirenti –demişti ona kıvırcık saçlı genç– Arjantin'in bütün geçmişini bu haç denizine gömdüler, ne var ki, o mezarlığın girişinde –dedi Grete– iki ulu ağaç vardı, zamana meydan okuyan, yıkıma ve felakete direnerek yaşamını, özellikle de kökleri yüksekte sarmaştığından ve göğün ışığını –İskandinav gökleri hiç bu denli nurlu olmamıştır– aradığından sürdürecek olan, yaşı belirsiz bir mangrov bataklığından çıkmış iki kauçuk ağacı. Grete hâlâ o iki ağacı seyrederken, taksi, yılgınlık veren sokaklara sapıp, Foch Caddesi'ndekilerin taklidi üç veya dört sarayın baktığı üçgen şeklinde bir meydana çıktı, lütfen bir dakika burada durun, diye ricada bulundu Grete, gösterişli pencereleri, insansız yolları ve başının üstündeki bulutsuz göğü incelerken. İşte o zaman George Orwell'in gençliğinde okuduğu bir romanı geldi aklına, *Coming Up for Air*, George Bowling adındaki roman kişisi kendini şöyle betimlerdi o öyküde: "Şişmanım, ama içten zayıfım. Her taş kütlesinin içinde bir yontu olduğu gibi, her şişman adamın içinde de zayıf bir adam olacağı aklınıza gelmedi mi hiç?" Grete bir aralık, Buenos Aires işte bu, dedi kendi kendine ve çok sonra bunu bize de yineledi: Tek bir kentin kucakladığı bir kentler deltası, Napoliten kuşhanelerinin, Dorik köşklerin ve Rive Droite malikânelerinin yanında, Madrid sokaklarıyla Katalan kafelerine de katlanan o eşsiz obez majestenin içindeki kısa anoreksik kentler,

ne var ki, –diye üstelemişti taksici– hepsinin de biraz ötesinde hayvan pazarı, hayvanların kurban edilmeden önceki böğürtüsü ve gübre kokusu, yani tarlanın çiyi var, bir de öyle bir melankoli ki, başka yerden gelme değil ama, buraya ait, haritalara bakıp da Buenos Aires'in ne denli yalnız, her şeyden ne denli uzakta olduğunu ayrımsayınca duyumsanan şu yaşamın sonu duygusundan kaynaklanan bir melankoli.

Nueve de Julio Caddesi'ne girip de caddenin ortasındaki dikilitaşı gördüğümde, iki gün sonra dönmek zorunda olduğumuzu düşünmek bana hüzün verdi, dedi Grete. Bir kez daha gelebilseydim dünyaya, Buenos Aires'i seçerdim ve içinde yüz pesomun ve Helsingør sürücü belgemin olduğu cüzdanımı yine çalacak olsalardı da buradan kımıldamazdım, çünkü o cüzdan olmadan yaşayabilirim ama bu sabah gördüğüm gökteki ışık olmadan yaşayamam.

México Caddesi'ndeki Borges Ulusal Kütüphanesi'ne, bitkin yol arkadaşlarıyla neredeyse aynı sırada varmıştı. Milano rönesansından esinlenmiş bina cephesine orada da katlanmak zorunda kaldılar. Rehber, grubu, köpek boku ve kırık taşlarla dolu karşı kaldırımda topladığında, yapımı 1901'de tamamlanan binanın ilk zamanlar piyango çekilişleri için düşünüldüğünü, bu yüzden şansın simgesi kör gözlü kanatlı perilerle, bronzdan yapılma, içinde şans topları olan büyük kürelerin bolca yer aldığını anlattı. Raflardan oluşan örümcek ağına, dairesel labirentlerle çıkılıyordu, bu labirentler, kitap deryasının tepesindeki açık kubbeye bitişik, alçak tavanlı bir geçide açılırdı, nasıl çıkılacağını bilmek gerekliydi kuşkusuz. Okuma odasındaki masa

ve lambalar on yıldan uzun bir süredir yoktu, burası şimdilerde senfoni orkestralarının provalarına hizmet ediyordu. Girişte, kışkırtıcı kapıların bitişiğindeki tabelada, "Ulusal Müzik Merkezi" yazıyordu. Sağdaki duvarda siyah aerosol ile yazılmış bir yazı vardı: "Boyun eğiş sürdükçe sürer demokrasi" Bir anarşist yazmış, dedi rehber kız aşağılayarak. Dikkat ederseniz, daire içine aldığı bir A harfiyle atmış imzasını.

Burası, yaşadığım bölgeye ayak basışlarından önceki son durak oldu. Otobüs onları, Chile ile Tacuarí'nin köşesindeki kafeteryaya kadar bozuk sokaklardan götürdü, rehberin söylediğine göre burası Borges'in, evlilik dileğini her kezinde geri çeviren ve *Alef*'i ithaf ederek boş yere gönlünü çalmaya çalıştığı kadına umutsuz aşk mektupları yazdığı yerdi, bir yandan da, yaşadığı binadan çıksın da, bakışlarıyla da olsa ona yakınlaşabilsin diye beklerdi, *I miss you unceasingly*,[7] derdi. "Benim eciş bücüş yazım" dediği ve mektuplarını yazdığı matbaa harfleri, kederinin ve bağlılığının simgesi olarak her kezinde aşağıya doğru inen çizgiler çizerdi, *Estela, Estela Canto, when you read this I shall be finishing the story I promised you*.[8] Borges aşkını, ancak arzulu ve iç çekişleriyle dolu bir İngilizceyle ifade edebiliyor, başka türlüsünü de bilmiyordu, yazmakta olduğu öykünün dilini duygularıyla lekelemekten korkuyordu.

Alef'in başında ölen Beatriz Viterbo tiplemesinin apaçık Estela Canto'dan esinlendiğini düşünmüşümdür hep, dedim İskandinavlara pansiyonun girişinde

---

7 İngilizce: Seni hiç durmadan özlüyorum. (Çev.n.)

8 İngilizce: Estela, Estela Canto, sen bunu okuduğunda, sana söz verdiğim öykünün sonuna gelmiş olacağım. (Çev.n.)

toplandıklarında. Öyküyü yazdığı aylar boyunca Borges, aşkla ve hevesle Dante'yi okumuştu. Oxford'ın iki dilde bastığı Melville Anderson çevirisinin üç küçük cildini satın almıştı, bir an geldiğinde de, tıpkı Beatriz'in anısı gibi, Estela'nın da Cennet'e dek ona yol gösterebileceğini duyumsamış olmalıydı, Beatrice sayesinde Alef'i görmüştü. Öykü bittiğinde iki kadın da geçmişte kalmıştı, iki kadın da zalimce davranmıştı, tepeden bakmıştı, başından savmıştı, hor görmüştü ve belki ikisine birden, hem gerçeğine hem düşündekine, "yaşamımın en iyi ve belki de en kötü saatleri"ni borçluydu, Estela'ya son mektubunda yazdığı gibi.

Bilmem ki anlattıklarımın ne kadarı, Alef'i görmek için yanıp tutuşan –ki bu olanaksızdı– turistlerin ilgisini çekerdi.

Pansiyondaki rehberli gezi başlamadan önce Tucumano kolumdan tutup, beni Enriqueta'nın, yani hizmetçinin, anahtar panosunu ve temizlik gereçlerini koyduğu odaya sürüklemişti.

Eğer Alef insan değilse, ne o zaman, diye sormuştu bana sabırsızlığını vurgulayan bir tonda.

Alef, demiştim, Borges'in bir öyküsüdür. Öyküye göre, uzamda bir noktadır ve bütün noktaları içine alır, evrenin, tek bir yerdeki ve bir andaki tarihidir.

Ne tuhaf. Bir nokta.

Borges onu, ışığı göz kamaştıran, küçük bir yanardöner küre olarak betimliyor. Bodrumun dibinde duruyor, on dokuz numaralı basamağa gelindiğinde görünüyor.

Bu arkadaşlar da onu görmeye mi geldiler?

Görmeyi istiyorlar, ama Alef diye bir şey yok ki.

Madem istiyorlar, göstermeliyiz.

Enriqueta ısrarla beni çağırıyordu, çıkmak zorunda kaldım. Borges'in öyküsünde, Beatriz Viterbo'nun evinin cephesinden söz edilmez, ama rehber kararını vermişti bile; ev, taş ve granitti, yani şu an görmekte olduğumuz gibi, siyah demirden yüksek bir kapısı, sağda bir balkonu, üst katta da iki balkonu daha vardı, benim odama karşılık gelen balkon geniş ve kavisliydi, yaklaşık pencere büyüklüğündeki öteki küçük balkon da kuşkusuz patırtıcı komşuların odasına bakıyordu. Antreyi geçince, öyküde sözü edilen ağzına dek dolu küçük salona girilirdi, az ötede, önceden yemek odası olarak kullanılmış, şimdilerdeyse resepsiyon olan bölümün bir ucu, on dokuz basamakla inilen bodruma açılıyordu.

Ev pansiyona dönüştürüldüğünde, yönetici, bodrumun zeminden açılan kapısının kullanılmamasını ve basamaklara korkuluk yapılmasını buyurmuştu. Daha önce Carlos Argentino Daneri'nin fotoğraf laboratuvarı olarak kullandığı kuyuyu da genişlettirerek, bodrumun ortasına mini banyolu iki oda yaptırmıştı. Cadde seviyesindeki iki parmaklıklı pencere, ışık ve hava girişini sağlıyordu. 1970'den bu yana bodrumda oturan tek kişi, demişti Enriqueta, Montserrat belediye kütüphanesinde çalışan Bay Sesotris Bonorino'dur ve ziyarete tahammülü yoktur. Kendisine arkadaşlık eden biri de yok. Birkaç yıl önce, kavgacı, iri ve çoban köpeği gibi çevik, fareleri korkutup kaçıran iki kedisi vardı. Bir yaz sabahı işe giderken pencereleri aralık bırakmış, alçağın biri de bodruma, filetosu çıkarılıp zehire bulanmış yayın balığı atmış. Zavallı adamın dönüşte neyle

karşılaştığını tahmin edersiniz: Kediler şişmiş ve kaskatı halde bir kâğıt döşeğinin üstündeymiş. O günden beri bir türlü bitiremediği bir Vatan Ansiklopedisi yazarak zaman geçiriyor. Zemin ve duvarlar, fişler ve notlarla kaplanmış, banyoya veya yatmaya gideceğinde ne yaptığını düşünün hele, çünkü yatağın üzerine de fişler yayılmış. Anımsadığım kadarıyla bugüne değin orayı temizleyen de olmadı.

O halde Alef'in tek sahibi o mu, diye sordu Tucumano.

Alef'in sahibi yok, dedim. Onu gören yok.

Bonorino görmüş, diye düzeltti beni Enriqueta. Kimileyin fişlere anımsadıklarını kopyalar, gerçi bana öyle geliyor ki, tarihsel olayların sırasını karıştırıyor.

Grete ve arkadaşları bodruma inip, Alef'in herhangi bir parlaklık yayıp yaymadığını veya işaret gönderip göndermediğini görmek konusunda direttiler. Ne var ki, üçüncü basamaktan sonra geçiş, Bonorino'nun fişleriyle kapanmıştı. Björk'ün tıpkısı bir Eskimo turist öylesine düş kırıklığına uğradı ki, başka hiçbir şey görmek istemeden otobüse döndü.

Antrede yapılan söyleşiler, Grete'nin hikâyesi, eski döşemeden kalma parke parçalarının, sonradan baskın olarak kullanılmış çimentoyla ve Enriqueta'nın şimdilerde bezeme amaçlı kullandığı, taşhamuru çekilmiş özgün iki üç silmeyle bir arada yaşayıp gittiği evin yıkıntılarında yapılan kısa gezinti ve Alef'le ilgili bitmez tükenmez sorular, gezinin güzergâhından kaynaklanması öngörülen on dakikalık gecikme yerine kırk dakikalık gecikmeye yol açmıştı. Otobüsün sürücüsü utanmadan terbiyesizce kornaya abanıp yola koyulmak için

insanları harekete geçirmeye çalışırken, rehber kız da ellerini kalçalarına koymuş, pansiyonun kapısında bekliyordu. Tucumano, Grete'yi alıkoymamı ve grubun 'Alef'i görmek isteyip istemediğini sormamı istedi.

Bunu nasıl söylerim, diye karşı çıktım. Alef yok. Üstelik, Bonorino var.

Sen söylediğimi yap. Görmek istiyorlarsa, bu gece saat onda onlar için gösteriyi ayarlarım. Kafa başı on beş peso, git söyle.

İsteğini yerine getirmeye yanaşmadım. Grete değip değmeyeceğini sordu, bilmediğimi söyledim. Grete'nin dediğine göre, zaten o gece için programları vardı. Grubu önce Casa Blanca'ya, daha sonra da, adını vermek istemedikleri bir şarkıcının çıkmasını umdukları, Riachuelo nehrinin ağzına yakın bir yerde oluşmuş bir tür koy olan Vuelta de Rocha'ya tango dinlemeye götüreceklerdi.

Martel olmalı, diye geçirdim içimden.

Olanaksız olduğunu bilmeme karşın düşündüğümü söyledim. Olanaksızdı, çünkü Martel, çizmekte olduğum gizli haritadaki ölçütlerden başkasına karşılık vermiyordu. Belki haritada Vuelta de Rocha da vardır, diye düşündüm. Belki de yalnızca bir öyküsü olan ya da bir öykünün gelişmek üzere olduğu yerleri seçiyordu. Onu şarkı söylerken dinlemedikçe bunu araştıramazdım.

Anımsamayı isteyeceğim tek şey, yalnız ve yalnız hiçbir zaman görmediğim olurdu, demişti aynı akşam Martel, sonradan Alcira Villar'ın, El Rufián kitapçısında dinlerken ona tutkulanan ve ölümüne değin onu

terk etmeyecek olan kadının bana anlattığına göre. Martel için anımsamak, yardıma çağırmak demekti, demişti bana Alcira, tıpkı yitik tangoların sözleriyle yaptığı gibi, geçmişin, uzanamayacağı yerlere götürdüklerini geri almak için yardım dilemek.

Alcira güzel bir kadın değildi, ama inanılmaz cazibeliydi. Söyleşmek üzere birkaç kez buluştuğumuz kafe La Paz'da, sıradışı yüzünü belleklerine kazıma gayretiyle erkeklerin dönüp dönüp ona baktığını ayrımsamıştım, yüzünün bir özelliği yoktu aslında, ama insanı durup bakmaya zorlayan tuhaf bir büyüsü vardı. Uzun boylu, esmer bir kadındı, gür koygun saçı, *Örümcek Kadının Öpücüğü*'ndeki Sonia Braga'nın gözleri gibi sorgulayıcı, kara gözleri vardı. Onu tanıdığımdan bu yana, kendinden emin pes sesine ve izin istermişçesine usul usul devinen ince uzun parmaklarına gıpta etmiştim. En küçük güzellikten yoksun, sakat sayılacak Martel'e nasıl olup da âşık olabildiğini sormaya hiçbir zaman cesaret edemedim. Zekâ dolu bir söyleşiyi, kaskatı kas yığınına yeğleyen kadınların sayısı şaşırtıcı.

Alcira baştan çıkarıcılığının yanında kurbandı da. Teknik kitaplar ve güncel dergiler yayımlayan yayınevlerine, günde sekiz ile on saat arası *free lance*[9] araştırma hizmeti vermesine karşın, kararsız, çocukça davranışlar sergileyen, kimileyin yanıbaşından bir yere kıpırdamasın diye yakarıp, kimileyin de, Alcira bir yazgıymış gibi günlerce onu yok sayan –bunu bana çok sonraları anlatacaktı– Martel'in sadık hastabakıcılığını yapmaya da zaman buluyordu.

Alcira, Córdoba Caddesi'ndeki, inşası 1894'de ta-

[9] İngilizce: Kendi hesabına çalışmak (Çev.n.)

mamlanan Aguas Sarayı üstüne kaleme alınan kitap ve broşürlere alınacak bilgilerin toplanması işine katkıda bulunmuştu. Belçikalı, Norveçli ve İngiliz mimarlarca tasarımlanan barok yapının ayrıntılarını iyice öğrenmişti o dönemde. Anlattığına göre binanın dış planı Olaf Boye'a aitti, Boye, Ibsen'in arkadaşıydı, satranç oynamak üzere her akşam Gran Café de Cristianía'da buluşurlardı. Konuşmadan saatler geçirirlerdi, oyun sırasını beklerken, Boye, tutkun olduğu projesinin girişik bezemesini tamamlar, Ibsen de *Yapı Ustası Solness*'i yazardı.

O çağda, kentlerin konutlara ayrılmış bölgelerinde yapılan mühendislik işleri, projelerin çirkinliğini gizleyen öbek öbek yontuyla maskelenmeden gösterime çıkmazdı. İç plan ne denli karmaşık ve yararlılığa yönelikse, binanın dışı da o denli incelikle işlenmiş olmalıydı. Boye'a, Buenos Aires'e su sağlaması gerekli su borularını, su depolarını ve sifonları, kalkerli mozaikler, dökme demirden kadın yontusu biçimli sütunlar, mermer levhalar, pişmiş tuğladan taçlar, çok sayıda kıvrımlar ve minelerle işlenmiş kapı ve pencerelerle giydirme işini vermişlerdi, binanın cephesine göz açtırmayan renkler ve biçemler ormanında, her bir ayrıntı görünmez oluyordu. Binanın işlevi, sarmal bezemelerin içinde ne var ne yok, görünmez kılana değin kapatmaktı, ama dışarıdan görünüm o denli inanılmazdı ki, kent sakinleri, bir asırdan uzun zamandır el değmeden duran o sarayın hâlâ varolduğunu en sonunda unutmuşlardı.

Alcira, belki mimarının dalgınlığından, belki de caddenin dönemecinin yarattığı duyusal yanılsamadan

olacak, güneybatı uçta yer alan mansartın nasıl hafifçe, yalnızca birkaç santimetre eğimlendiğini görebileceği Córdoba'yla Ayacucho'nun köşesine dek götürdü tekerlekli sandalyesindeki Martel'i. Sabah saatleri boyunca açık olan gökyüzü, öğleden sonra ikiye doğru kurşuni griye dönmüştü. Kaldırımlardan, bir iki dakikaya kalmadan inceden inceye yağacağının habercisi hafif bir sis yükseliyordu. Havanın sıcak mı soğuk mu olduğunu anlamak olanaksızdır –demişti Alcira– çünkü nem aldatıcı bir sıcaklığa yol açardı, havanın bunguluğu kimileyin soluk aldırmaz olur, birkaç dakika sonra da soğuk, kemikleri keserdi. Bu durum, Buenos Aires sakinlerini termometreye göre değil, radyo istasyonlarının ve televizyonun dakika başı sözünü ettiği barometrik basınca ve rüzgârın niyetine bağlı olan ve "termik duyum" dedikleri duruma göre giyinmeye zorlardı.

Yağmurun inmesi tehlikesine karşın, Martel kaldırımda durup sarayı gözlemlemek konusunda diretti ve orada dalgın bir halde on, on beş dakika kadar kaldı, arasıra da soru sormak için Alcira'ya dönüyordu: Bu harikanın yalnızca suyu gizleyen bir kabuk olduğuna emin misin? O da şöyle yanıtlardı: Artık su yok. Yalnızca eski zamanlardan kalma su depoları ve su tünelleri var.

Boye, projeyi yüzlerce kez değiştirmişti, demişti Alcira, çünkü başkent büyüdükçe, hükümet, daha sağlam metalden yapıları ve derin temelleri gerektiren yüksek kapasiteli su depoları ve havuzlar yapılmasını buyuruyordu. Dağıtılan su ne kadar çoksa, gereken basınç da o denli yüksekti, bu nedenle, bir tek Plata nehrinin ko-

yaklarında eğimlenen, onun dışında kusursuz şekilde düz olan bir kentte su depolarının yüksekliğini artırmak gerekiyordu. Boye'a birçok kez, biçemsel uyumu gözardı edip, Buenos Aires'deki diğer birçokları gibi eklektik bir saraya boyun eğmesi önerilmişti, ama mimar, Fransız Rönesansı'nın özgün planlarda öngörülen katı bakışımlarına uyulmasını zorunlu kılmıştı.

Boye Hıristiyanlığa dönmeye karar verdiğinde, işin verildiği Parsons&Bateman şirketine bağlı Bateman bürosu yetkilileri, su borularının demir iskeletlerini, kentin açgözlüce büyümesi sonucu ölçüsüz bir aceleyle takıp sökmeyi sürdürüyordu. Kafe Gran'da Ibsen'le paylaştığı masadan, binanın cephesini oluşturacak parçaların çizimini postayla Londra'ya gönderiyordu, postanın gitmesi bir hafta sürüyor, Buenos Aires'e doğru yola çıkmadan önce orada onaylanıyordu. Bütün parçalar bire bir ölçekle, yani doğal boyutlarında çizildiğinden ve yanlış bir yere yerleştirmek, bütünün bakışımı açısından feci sonuçlar doğurabileceğinden, iki bini aşkın taslağı bulunan tasarımcının, çok sayıda hamleyi gözü kapalı eşzamanlı yapan satranç oyuncusunun şaşmazlığına sahip olmasını zorunlu kılıyordu. Boye'u tek düşündüren, bitki şekillerini, Arjantin illerinin armalı kalkanlarını ve hayvanbiliminin düşlemsel şekillerini gösteren bezemelerin güzelliği değildi, her birinin üretiminde kullanılacak malzemeler ve minelerin kalitesi de önemliydi. Çizimlerin altına küçücük harflerle İngilizce yazdığı anlatımları izlemek kimi zaman güçtü, çünkü mimar, mavi mermerin damarları, seramiklerin pişme sıcaklığı ve granit parçaları kesecek keskiler türünden ayrıntılara giriyordu. Boye, 10 Ekim

1892'de, bir satranç partisinin ortasında, güneybatı mansartının[10] çizimlerini henüz tamamlamadan kalp krizinden öldü. Parsons&Bateman'e bağlı Bateman bürosu, teknik adamlarından birine son ayrıntılarla ilgilenme işini verdi, ama İngiltere'den nakledilirken son seksen altı parça pişmiş tuğlanın kırılması sonucu güneybatı kulesinin belkemiği olan granitte ortaya çıkan kusur, işlerin yolunda gidişini altüst etti ve Martel'in o akşamüstü fark ettiği, bakışımdaki algılanması güç sapmaya neden oldu.

Riobamba Caddesi üstünde, sarayın üst katında Aguas şirketinin, Boye'un bazı çizimleriyle birlikte özgün klor püskürteçler, vanalar, su borusu sahaları, on dokuzuncu yüzyıl sonlarından kalma sağlıkla ilgili düzenekler ve belediye başkanlık divanı projelerinin maketlerini sergilediği küçük bir müzesi vardır, şirket bu müze sayesinde Bateman'le Boye'un sarayını Buenos Aires için bir yandan işe yarar, öte yandan yitik kudretine karşı bağlılık hissetmediği bir yere dönüştürmeye gayret etmiş, ancak başaramamıştır. Martel, binanın içini neredeyse tümüyle kaplayan su depolarına ve devasa dehlizlere dalmadan önce geçmişin ayak izlerini en küçük ayrıntıyı kaçırmadan incelemek istediğinden, Alcira tekerlekli sandalyeyi, su kullanıcılarının bir sıra gişede su borçlarını ödediği, gişelerin bitiminde de müze girişinin bulunduğu salona açılan rampaya sürdü.

Martel, iki bitişik salonda sergilenen tuvaletlerle bidelerin yarı saydam çinilerine ve keçe temellerin üs-

[10] Mansart: Her yüzünde değişik eğimli iki dam yüzeyi bulunan bir çeşit kırmaçatı ve bu tür bir çatının içine yerleştirilmiş kat. (Çev.n.)

tünde sergilenen pişmiş tuğladan yapılma silmelerin ve varakların, fırından çıktığı günkü denli parlak minelerine vurulmuştu. Boye'un bazı çizimleri çerçevelenmişti, diğerleri de rulo yapılarak korumaya alınmıştı. Bu çizimlerden ikisinin üstünde, Ibsen'in yazmakta olduğu oyunuyla ilgili düştüğü notlar vardı. Alcira, satranca ara verildiği zamanları gösteren kayıtları ve oyunla ilgili bir tümceyi kaydetmişti; *De tok av forbindingene uken etter,* herhalde şöyle demek istiyordu: "Sargıları haftasına çıkardılar." Eşlikçisinin her açıklamasını Martel aynı tümceyle yanıtlıyordu: "Bakar mısın, ne olağanüstü! Bu el, *Bebek Evi*'ni yazan elin ta kendisi!"

Tekerlekli sandalyeyle ne iç kısımdaki dehlizlere çıkmak, ne de yüz seksen adet dökme demir sütunla çevrelenmiş büyük iç avluya açılan dar geçitlerde dolaşmak olasıydı. Ne var ki engellerden hiçbiri, sabit bir düşünceye kilitlenmiş görünen şarkıcıyı yıldırmadı. "Oralara ulaşmak zorundayım Alciracığım" diyordu. Belki de onu harekete geçiren, sarayın yapımında yemek molası vermeden pazar günleri dahil günde on altı saat çalışan yüzlerce işçinin, iskelelerin üstünde ıslıkla kentin ilk tangolarını, gerçek olanlarını çaldıkları veya mırıldandıkları, sonra da o tangoları geceledikleri genelevlere ve batakhanelere taşıdıkları düşüncesiydi, çünkü o işçiler, ara ara kesilen o müzik dışında mutluluk nedir bilmiyordu. Ya da belki, diye düşünüyordu Alcira, Martel'i harekete geçiren, güneybatı köşesinde yer alan, üstünde mansartın tepe penceresi bulunan, aşırı kuraklık dönemlerinde su depolama amacıyla kullanılmış olabileceği gibi, işe yaramaz su borularını

da saklamış olması olası küçük su deposunu incelemek için duyduğu meraktı. 1955 yılında Albay Moori Koenig, sarayın planlarını inceledikten sonra, tahnitçi Pedro Ara'nın da işi bitince, Evita Perón'un mumyasını saklamak için bu odacığı seçmişti, ama amacına ulaşmasına az kalmıştı ki, civar evlerde çıkan şiddetli bir yangın onu engelledi. Aynı yerde yüz yıldan fazla bir zaman önce çok vahşi bir cinayet işlenmişti, cezasız kalan suçlar diyarı Buenos Aires'de bugün bile dilden dile dolaşırdı.

Martel tekerlekli sandalyeden kalkıp koltuk değnekleriyle yürümeye her karar verişinde, bir kasının yırtılması ve çok acılı iç kanama tehlikesiyle karşı karşıya kalıyordu. Yine de o akşam, en yüksekteki su depolarına ulaşmak için demirden yılankavi merdivenleri tırmanmak konusunda dediğim dedik davrandığından, sabırlı bir şekilde bedeninin ağırlığını basamak basamak yukarıya çekmeye koyuldu, peşi sıra koltuk değneklerini taşıyan Alcira, üstüne düşmesin diye dualar ediyordu. Her basamakta soluklanıyor, havayı derin derin birkaç kez içine çektikten sonra, boyun damarları şişmiş, gömleğinin altında güvercin yüreği patladı patlayacak öteki basamaklara girişiyordu. İnişte aynı eziyetin yineleneceğini düşünen Alcira birkaç kez onu vazgeçirmeye çalıştıysa da, şarkıcı cin çarpmış gibi yoluna devam etti. Soluğu kesilmiş halde tepeye varınca, demir çıkıntılardan birinin üstüne yığıldı ve bedenine yeniden kan gelinceye değin gözleri kapalı birkaç dakika öylece kaldı. Ama gözlerini açar açmaz öylesine şaşkınlığa düştü ki, yeniden soluksuz kaldı. Gördüğü şey, *Metropolis*'in en çılgın sahne düzenlemesini

bile geride bırakıyordu. Seramik baca tomrukları, lentolar, küçücük storlar, vanalar; bulunduğu yer, bir canavarın yuvasıymış izlenimi veriyordu. Su, üç farklı seviyede düzenlenen on iki adet su tankından çekileli uzun zaman olmuştu, ama pompalama borularına girişinde geçirdiği sessiz dönüşümle, rüzgârın en hafif vuruşunda durgunluğunu devindiren tehlikeli dalgalanmalarla anısı hâlâ oradaydı. Dört mansartın içine gizlenmiş ve özellikle su saklama amaçlı yapılmış depolar, yağmurla karışık güneydoğu rüzgârları şiddetini artırdığında, direklerin, yatay varakların ve vanaların hassas dengesi bozularak düşebilirdi.

Nehrin buz gibi suyu, bir kanaldan ötekine geçerken dönüşüme uğruyor, idrarların, menilerin, kent zırıltılarının, kuş çılgınlıklarının savaklarında çözülüyor, vahşi su geçmişinden, yaşam zehirlerinden arınıyor, mertekler ve serpantenlerin bir yerden ötekine taşıdığı o tanklarda hapsoluncaya değin kaynağının duruluğuna dönüyordu, ama uyanıktı su, bellekteki yerini koruyordu, her an uyanıktı, çünkü eşsizdi su, o labirentin kuytularında yolunu bulmayı bilen su.

Boye'un genel hamam yapmayı düşündüğü ancak yapının yayvan oluşunun üç yüz metrekarelik bir yüzeye indirgediği orta avlu, benzersiz desenlerinin saplantılı biçimde kaleydoskop geometrisine öykündüğü kalkerli mozaiklerle kaplıydı. Tepe pencerelerinden süzülen ışığın dik düştüğü öğleden sonranın o saatinde yerden, ebemkuşağı renklerinden bile canlı renkli buharlar yükselir, incecik bir ses bile mağarayı titrettiğinde dağılan gökkuşakları ve ışık oyunları yaratırdı. Martel, su tanklarını uçurumdan ayıran parmaklıklar-

dan birine yaklaştı ve *aaaaaaa* sesi verdi. Renkler çılgınca titreştiler, uyuyan metallerin yankısı, sesi kezlerce yineledi: *Aaaaaaaa.*

Sonra bedeni, zarif ve esnek bir devinimle, sanki başka biriymiş gibi görünen bir boya erişinceye değin dikeldi. Alcira, bir tansığın onu sağlığına kavuşturduğunu düşündü. Taptığı Carlos Gardel'e benzesin diye Martel'in her zaman jöleyle tarayarak bastırıp düzleştirdiği saçı, isyan ederek ve kıvrımlanarak havaya dikilmişti. Hayranlık ifadesiyle değişen yüzünden, hem ahret mutluluğu hem yabanıllık yansıyordu, saray onu adeta büyülemişti.

İşte o zaman başka dünyaya ait bir şarkı söylediğini duydum –diye anlatmıştı Alcira– sesi, acı çeken binlerce sesi içine almıştı sanki. Nuh Tufanı'ndan bile eski bir tango olmalıydı, çünkü repertuarındaki şarkıların dilinden bile daha az anlaşılır bir dil kullanıyordu; daha çok sesçil çakımlar, kendince seslerdi bunlar, içlerinde keder, terk ediliş, yitik mutluluğa sızlanma, yuva özlemi gibi, yalnız Martel'in sesinin anlamlandırabileceği duygular seçiliyordu. *Brenay, ayavuu, panisola* gibi sözcüklerin ne anlamı olabilirdi ki? Söyledikleri üç aşağı beş yukarı böyle şeylerdi. O müziğin üstüne tek bir geçmişin değil, kentin işe yaramaz bir çalılık olduğu en eski zamanlardan bu yana görüp geçirdiği bütün geçmişlerin indiğini duyumsamıştım.

Şarkı iki üç dakika sürdü. Martel bitirdiğinde bitkindi, güçlükle demirin çıkıntısına ulaşıp oturabildi. Odanın içinde belli belirsiz bir şey değişikliğe uğramıştı. Dev su tankları, sönmek üzere olan sesin son dalgalarını yansıtmayı sürdürüyordu, tepe pencerelerinden sü-

zülen ışık, avlunun nemli mozaiklerini okşarken, bir daha yinelenmeyen buhar şekilleri yaratıyordu. Ne var ki, Alcira'nın dikkatini çeken, bu değişkenlikler değildi, nesnelerin beklenmedik uyanışıydı. Vanalardan birinin kolu dönmüş olabilir miydi? 1915'den beri akmayan suyun alışılmış akışına hazırlanarak savaklarda geriniyor olması olası mıydı? Asla böyle şeyler olmaz, dedi kendi kendine. Ne var ki, rezelerin paslanmasıyla mühürlenmiş güneybatı köşedeki su tankının kapağı şimdi aralıktı ve süt rengi bir parlaklık, bu açıklığı vurguluyordu. Yeni bir enerji akışının harekete geçirdiği şarkıcı kalktı ve tanka doğru yürüdü. Bana yaslansın diye ona yaslanıyormuş gibi yapıyordum, diye anlatmıştı Alcira aylar sonra. Kapağı tamamen açan ben oldum, demişti. Güçlü bir ölüm ve nem buharı soluğumu kesmişti. Tankın içinde bir şey vardı, ama ne olduğunu görmedik. Bir dekor mansartıyla, öğleden sonra üç güneşini içeri bırakan iki tepe penceresi dışarıdan tankı gizliyordu. Daha önce kimsenin eli değmemişçesine parlak olan zeminden, sarayın başka bölümlerinde gördüğümüz sisin aynısı yükseliyordu. Ama sessizlik çok daha yoğundu: Öylesine katıksızdı ki, neredeyse dokunulabilirdi. Saraydan çıkıp avaz avaz dile getirdiğimizi o an içeride ikimiz de düşünmüş olsak da, ne Martel ne ben konuşmaya cesaret edebilmiştik: Tankın kapağı, o delikte yüzyıl önce işkence görmüş genç kızın hayaleti tarafından açılmıştı.

Felicitas Alcántara'nın kaybolması, 1899 yılının son öğle üzeri oldu. On dördünü yeni doldurmuştu, ergenliğe adım atmadan önce de güzelliği dilden dile dolaşıyordu. Uzun boyluydu, hareketleri ağırdı, şaşkın bakan, yanardöner gözleri vardı, kaçılması olanaksız bir aşkla bir anda zehirleyiverirdi adamı. Birçok kez evlenmek isteyenler olmuştu, ama ailesi, yalnız ve yalnız bir prense yaraştığını düşünüyordu. On dokuzuncu yüzyıl sonlarında Buenos Aires'e prensler gelmiyordu. Umberto de Saboya, Windsor'lı Edward ve Kapurtala mihracesinin ortaya çıkmasına yirmi beş yıl vardı. Alcántara ailesi bu yüzden gönüllü olarak inzivaya çekilmişti. San Isidro'da, Plata nehrinin kıyısına inşa edilmiş Borbon dönemine ait konutları, Aguas sarayı gibi kayağantaş ve bağayla kaplanmış dört kuleyle bezenmişti. Kuleler öyle görkemliydi ki, havanın açık olduğu günlerde Uruguay kıyılarından bile seçilebilirlerdi.

31 Aralık günü öğlen biri az geçe Felicitas'la dört kız kardeşi, nehrin altın rengi sularında serinliyorlardı. Ailenin mürebbiyeleri kızları Fransız usulü gözlüyordu. Sayıları epeyceydi ve ülkenin alışkanlıklarını bilmiyorlardı. Oyalanmak için ailelerine mektup yazar veya birbirlerine aşk acılarını anlatırlarken, kızlar, kıyının sazlığında gözden kayboluyorlardı. Evin ocaklarından, gece yarısı yemeği için kızarmakta olan hindi ve süt domuzlarının kokusu yayılıyordu. Bulutsuz gökte kuşlar, ters yönlü şiddetli hava akımlarında uçuyor, gaga

darbeleriyle saldırıya geçiyorlardı. Kuşlar tepelerinden geçerken mürebbiyelerden biri, geldiği Gaskonya kasabasında kuşların öfkesinden beter kehanet olmadığını söyledi.

Saat bir buçukta, öğleden sonra şekerlemesi için kızların toplanması gerekiyordu. Çağırdıklarında Felicitas görünmedi. Çevrende yelkenliler, çarşaf gibi ve kirecimsi sular üstünde kelebek sürüleri seçiliyordu. Mürebbiyeler uzun süre boş yere kızı arayıp durdular. Boğulmuş olmasından korkmuyorlardı, çünkü nehrin hilelerini kusursuz bilen, dirençli bir yüzücüydü. Pazardan dönen, meyve sebze taşıyan sandallar geçti, umudunu yitirmiş kadınlar, kıyıdan onlara avazı çıktığınca haykırarak, suların içine çekilen kendinden geçmiş genç bir kız görüp görmediklerini sordu. Kimse onlara aldırış etmedi. Sabahın erinden beri yeni yılı kutluyorlardı ve kürekleri esrik çekiyorlardı. Böylece üç çeyrek saat geçti.

Bu zaman yitimi ölümcül oldu, çünkü Felicitas ne o gün, ne izleyen günlerde ortaya çıktı, aile hep, kendilerine anında haber verilmiş olsaydı bir iz bulunurdu diye düşündü. 1900 yılının Ocak ayının birinci günü tan söker sökmez, devriyeler yazın huzuruna gölge düşürerek, bölgeyi Tigre adalarından Belgrano koyaklarına değin taradılar. Arama çalışmalarına, 1909 yılında Lorea Meydanı'nda seçim hilelerini protesto eden göstericileri dağıtınca şöhrete kavuşacak olan zalim albay ve komiser Ramón L. Falcón kumanda ediyordu. Çatışmada dört kişi ölmüş, on yedi kişi de ağır yaralanmıştı. Altı ay sonra, mucize eseri yara almadan kurtulan genç Rus anarşist Simon Radowitzky, hareket halinde-

ki araçına attığı bombayla komiseri ortadan kaldırarak öcünü aldı. Radowitzky, yaşamının kalan günlerini Ushuahia hapishanesinde örnek bir hükümlü olarak geçirdi. Bugün, suikastın gerçekleştiği yere dikilmiş bronz bir yontu, Falcón'u ölümsüzlüğe taşır.

Komiser, inatçılığı ve iyi koku almasıyla ünlenmişti. Felicitas Alcántara'nın ortadan kayboluşuna değin, kendisine havale edilen hiçbir iş çözümsüz kalmamıştı. Elinde suçlu olmazsa icat ederdi. Ama bu olayda, elinde şüpheli, ceset, daha da ötesi açıklanabilir bir suç yoktu. Gözle görülür tek bir neden vardı, onu da kimse ağzına almaya cesaret edemiyordu: Kurbanın baş döndürücü güzelliği. Sandalcılardan bazıları, yılın son öğleden sonrası, kürekli bir sandaldan dürbünle kumsalı gözleyen yaşı geçkin, iri yapılı, koca kulaklı, pala bıyıklı bir adam gördüklerini sanıyordu. Adamlardan biri, meraklının burnunun kenarında iki kocaman et beni olduğunu söylemişti, ama bu saptamalara kulak asan olmadı, çünkü özellikler tastamam albay Falcón'unkilere uyuyordu.

Buenos Aires o zamanlar öylesine görkemli bir kentti ki, *Le Figaro*'nun muhabiri Julet Huret gemiden karaya ayak bastığında, banka zengini dar sokaklarıyla Londra'yı, iki atlı arabalarıyla Viyana'yı, geniş kaldırımları ve taraçalı kafeleriyle Paris'i anımsattığını yazmıştı. Merkezdeki caddeler, yayalar geçerken ısınan ampulleri patlayan lambalarla aydınlatılmıştı. Kent içi ulaşımı sağlayacak trenler için tüneller kazılıyordu. Ministro Inglés Caddesi'nden Portones de Palermo'ya, Mayıs Meydanı 'ndan Retiro'ya iki elektrikli tramvay hattı dolaşıyordu. Çıkan korkunç gürültü evlerin te-

mellerini sarsıyor, oturanlar kıyamet yaklaştı diye düşünüyorlardı. Başkent, seçkin ziyaretçilere saraylarının kapılarını açıyordu. Ozan Rubén Darío'ya göre, Bavyera'lı ikinci Luis'in sayrıl imgelemini taklit etmesine karşın, en çok övgü alan Aguas Sarayıydı. 1903'e değin, sarayın ziyaretçisi yoktu. Mekânın tek hazinesi su galerileri olduğundan ve kimsenin de onları çalma tehlikesi bulunmadığından, hükümet güvenlik harcamalarını gereksiz görüyordu. Güvenlik görevlisi tutulması için, İngiltere'den ithal edilmiş pişmiş tuğladan bazı bezeklerin ortadan kaybolması gerekmişti.

Buenos Aires'in suyu, Belgrano semtinin karşısındaki, kıyıya iki kilometre uzakta kalan dev sifonlarla çekiliyor ve Palermo'daki depolara dek, nehir yatağının altındaki tünellerle taşınıyordu, orada tortular süzülüyor, su, tuzlanıp klorlanıyordu. Arındırma işleminin ardından, su borularının oluşturduğu bir ağ, suyu Córdoba Caddesi'ndeki saraya taşıyordu. Komiser Falcón, bir iz bulmak amacıyla su borularının boşaltılıp sondalanmasını buyurmuştu, bu yüzden kentin en yoksunluk içindeki bölgeleri, 1900 yılının o bungun şubat ayında susuz kaldı.

Felicitas'dan haber çıkmaksızın aylar geçti. 1901 yılının ortalarına doğru, Alcántaralar'ın büyük giriş kapısının önüne, kurbanın yazgısıyla ilgili kötücül iletiler içeren broşürler bırakıldı. İletilerden hiçbiri en ufak bir ipucu vermiyordu. *Felicidad*[11] *erdendi. Artık değil*, diyordu notlardan biri. Bir diğeri daha da ahlâksızdı: *2300 Junín Caddesi'ndeki genelevde Felicitas'a bindirmek topu bir peso.* Böyle bir adres yoktu.

---

[11] İspanyolca: Mutluluk. (Çev.n.)

Genç kızın bedeni, 1901 yılının bir nisan sabahı, Aguas Sarayı'nın gece bekçisi sarayın güneybatı kanadında ailesine ayrılan konutu temizlemek için gözüktüğünde bulundu. Kızın bedeni, nehrin yosunlarından hafif, uzun bir gömlekle kaplanmıştı, ağzı çakıllarla doluydu, yere boşalınca toza dönüştüler. Yetkililerin düşündüğünün aksine, yaşama gözlerini açtığı günkü denli eldeğmemişti. Güzeller güzeli gözleri, şaşkınlık ifadesiyle donmuştu, kötü davranıldığını gösteren tek işaret, kızı boğma amaçlı kullanılan gitar telinin boynunun çevresinde bıraktığı koyu renkli izdi. Cesedin yanında, katil tarafından yakılmış olması gereken ateşten artakalanlar ve üstünde RLF başharflerinin hâlâ okunabildiği, rengi atmış, incecik iplikten dokunmuş bir mendil vardı. Haber komiser Falcón'u derinden sarstı, çünkü başharfler kendisine aitti ve mendilin suçluya ait olduğu kuşku götürmez bir gerçekti. Son günlerine değin, Felicitas Alcántara'nın kaçırılması ve öldürülmesinin, kendisinden öç alma amaçlı gerçekleştirildiğini savundu ve genç kızın sandalla Palermo'daki depoya götürülüp orada asıldığı ve su borularıyla Córdoba Caddesi'ndeki saraya sürüklendiği gibi olanaksız bir varsayıma inandı. Seks ve para gibi nedenler geçersiz kaldığından bu yana, Falcón bir gün bile, cinayetin daha da anlaşılmaz hale gelen nedenleri üstüne tek kelime etme tehlikesini göze almadı.

Felicitas'ın bedeni bulunduktan kısa süre sonra, Alcántaralar mülklerini satıp Fransa'ya göçtüler. Aguas Sarayı'nın bekçileri, güneybatı dörtgenindeki konutta oturmayı kabul etmediler ve hükümetin onlara Riachuelo kıyılarında, kentin en sağlıksız deliklerinden birin-

de önerdiği teneke barakayı yeğlediler. 1915 yılının sonlarına doğru Cumhurbaşkanı kötülük yuvası evlere kilit vurulup mühürlenmesini ve belediye kayıtlarından silinmesini buyurmuştu, bu yüzden sarayın o tarihten sonraki bütün planlarında, bugün bile yapım kusuruna yorulan acayip bir boşluk olmuştu. Arjantin'de, ülkenin büyüklüğü üstüne resmi görüşlerin yalanladığı bütün olayları tarih sayfasından çıkartmak gibi asırlık bir alışkanlık süregelir. İffetsiz kahraman yoktur, kaybedilmiş savaş yoktur. On dokuzuncu yüzyılın kilise yasalarına uygun kitapları, 1840 yılının nüfus kayıtlarında nüfusun dörtte birinin hâlâ siyah veya siyah beyaz karışımı olarak bildirildiğini dikkate almadan, siyahların Buenos Aires'den yok olmalarıyla kurumlanırlar. Benzer amaçla, Borges 1972'de, insanların Evita'yı anımsamalarının tek nedeninin, gazetelerin ondan söz etme aptallığını sürdürmeleri olduğunu yazmıştı. Bu koşullarda, Aguas Sarayı'nın güneybatı köşesi caddeden görülebilse de, insanların öyle bir yer yok demesi anlaşılır bir durumdu.

Alcira'nın hikâyesi, Evita'yla Alcántaralar'ın kızının aynı direnişi gösterdiklerini düşündürmüştü, biri güzelliğiyle, öteki gücüyle. Kızdaki güzellik dayanılmazdı, çünkü ona güç veriyordu, Evita'daki güç dayanılmazdı, çünkü ona tanınmışlık sağlıyordu. İkisinin de varlığı öylesine aşırıydı ki, tarihteki bütün yakışıksız olaylarda olduğu gibi, onlar da gerçek yurttan yoksun kaldı. Yalnız romanlarda bulabildiler kendilerine uygun düşen yurdu, tıpkı Arjantin'de, gereğinden fazla var olma küstahlığına düşmüşlerin başına hep geldiği gibi.

3

Kasım 2001

Pansiyon gündüzleri sessizdi, gece olup da bitişik dairedeki kiracılar bitmek bilmeyen kavgalarıyla birbirlerine düştüklerinde ve bastıbacaklar ağladığında da gürültülü oluyordu. Bu yüzden inceleme yazımı başka yerde yazmaya boyun eğmiştim. Her gün, sabahın birinden altısına değin, Lezama parkının karşısındaki kafe Británico'da bir masa tutuyordum. Patırtılı dairemden iki üç adım ötedeydi ve kapanmıyordu. Şerit silmeyle bezenmiş pencerelerinden, kimileyin yıkıntılar içindeki bahçelerin gölgeleriyle, başını sokacak damı olmayan ailelerin işgal ettiği bankları seyre dalarak oyalanırdım. 1944 yılı baharında, Borges Estela Canto'ya ateşli bir aşk mektubu yolladıktan bir gün sonra, o banklardan birinde Estela Canto'yu ilk kez öpmüştü: *I am in Buenos Aires, I shall see you tonight, I shall see you tomorrow, I know we shall be happy together (happy and drifting and sometimes speechless and most gloriously silly)*, ne var ki, denetlenemez coşkunluğu onu utandırmıştı, "Buenos Aires'deyim, seni bu gece göreceğim, seni yarın göreceğim, biliyorum, birlikte mutlu olacağız (mutlu ve amaçsız ordan oraya savrularak ve kimileyin suskun ve sonsuz övünçle divane)" Borges o sıralar kırk beş yaşındaydı, ama duyguları ürküyle ve beceriksizce

dile geliyordu. O gece Estela'yı banklardan birinde öpmüştü, daha sonra Brezilya Caddesi'ne bakan amfiteatrda, Rus Ortodoks Kilisesi'nin kubbelerine karşı yeniden öpmüş ve ona sarılmıştı.

Kısa süre önce Adalet Bakanı olan, Katolikliği şiddetle benimsemiş romancı Hugo Wast, Vatikan'ın ahlâksız saydığı ne varsa yasaklamaya karar verdi –ilk sırada da seks konusu vardı– çünkü Arjantin toplumunun çöküşünün oradan başladığına inanıyordu. Tangolara savaş açtı, açık saçık sözlerin dinsel içerikli olanlarla değiştirilmesini buyurdu ve sokaklarda oynaşan çiftleri avlasınlar diye, Buenos Aires polisini saldı.

Borges ve Estela kolay lokmaydı. Issız amfiteatrda ay ışığında kucaklaşmış siluetleri, inanılmaz dikkat çekiçi yansıtaçlar gibiydi. On dördüncü komiserlik gözcülerinden biri, apansız karşılarında bitti, "sanki gökten inmişti" diye anlatacaktı sonraları Estela ve kimlik belgelerini istedi. İkisi de yanına almayı unutmuştu. Onları tutukladılar ve sabahın üçüne değin, başka başıboş gezenlerle birlikte bir avluda beklettiler.

Hikâyeyi, bazı önemsiz ayrıntılardan bile haberi olan Sesostris Bonorino sayesinde öğrenmiştim. O ayrıntıları nasıl bilebileceğini sonradan anlamıştım. O gece Estela'nın çantasında bir paket Condal marka sigara taşıdığını ve paketin içindeki dokuz sigaradan ikisini içtiğini biliyordu, Borges'in ceket ceplerinde neler olduğunu söyleyebilirdi; bir kalem, iki karamela, bir pesoluk pas rengi banknotlar ve Yeats'den bir dize yazdığı kâğıt parçası saklıydı ceplerinde: *I'm looking for the face I had / Before the world was made* ("Sahip olduğum yüzü arıyorum / Evren yaratılmadan önce").

Bir gece, kafe Británico'ya gitmek üzere çıkarken, bodrumdan bana bir şeyler söylediğini duydum. Bonorino merdivenin dördüncü veya beşinci basamağında dizüstü çökmüş, korkuluğa fişler yapıştırıyordu. Bodurdu ve soğan gibi keldi, boyunsuzdu ve omuzlarını öylesine kaldırmıştı ki, sırt çantası mı taşıyor yoksa kamburu mu var, anlamak güçtü. Kısa süre önce onu gün ışığında gördüğümde, benzinin neredeyse yarısaydam sarılığı beni etkilemişti. Canayakın birine benziyordu ve belki burada geçici olduğumdan, belki de kitap tutkusunu paylaştığımdan, bana nazik ve saygılı davranıyordu. Birkaç saatliğine, bavulumda taşıdığım, Prestel'in yayımladığı *Through the Labyrinth*'in ağır ciltini vermemi istiyordu.

Okumam gerekmez, çünkü söylediği her şeyi biliyorum, diye kıvanmıştı. Yalnızca kişileri incelemek istiyorum.

Kafamı karıştırmıştı, birkaç saniye yanıt veremedim. Pansiyondaki kimse, valizimde eldeğmemiş olarak duran Prestel'in kitabını görmemişti. Okumuş olması da bana olası görünmemişti, çünkü Londra ve New York'ta yayımlanalı bir yıldan az olmuştu. Bir de *Through* sözcüğünü İspanyolca sesbilgisiyle söylüyordu. Enriqueta odamı temizlerken acaba eşyalarımı mı karıştırıyor diye düşündüm.

İngilizce konuşan bir komşum olduğuna sevindim, dedim İngilizce. Yüzündeki ilgisiz ifadeden, tek sözcük anlamadığını fark etmiştim.

Bir vatan ansiklopedisi hazırlıyorum, dedi. Sizce sakıncası yoksa, bir gün Anglosakson çalışma yöntemlerinden bazılarını anlatmanızı rica edecektim. Oxford

ve Webster'dan çok söz ettiler, ama onları okuyacak çapta değilim. Benim yaşımda sıradan bir adamın bildiklerinden daha fazlasını biliyorum, ama öğrendiklerim, kimsenin öğretmediği şeyler.

Prestel'in kitabı ne işinize yarayacak o halde? Oradaki labirentler kafa karıştırmaya yarıyor, ışık tutmaya değil.

Ben o denli emin olmazdım. Benim açımdan o labirentler bir yoldur, bu yolda geri gidemezsin, ya da aynı noktadan ayrılmadan devinmenin yoludur labirentler. Bir labirent resmi görünce, ona biçim verenin, onu oluşturan çizgiler olduğunu düşünme yanlışına düşeriz. Aslında tam tersidir: biçim, o çizgilerin arasındaki beyaz uzamdadır. Vademecumu[1] verecek misiniz?

Elbette, dedim. Yarın getiririm.

İstediğini almak üzere odama dönerdim, ama sabahın birinde Británico'da Tucumano'yla buluşacaktım ve şimdiden geç kalmıştım. İskandinavları tanıdığımızdan bu yana, arkadaşım bodrumda turistler için bir Alef gösterisi düzenlemeye takmıştı kafayı ve Bonorino'yu ya aradan çıkaracaktı, ya onunla işbirliğine gidecekti. Bu iş bana çılgınca görünüyordu, ama sonunda çözümü bulan da ben oldum. Kütüphaneci düzenmanyağıydı ve fişlerdeki en küçük bir karışıklığı anlardı. Beşinci basamaktan başlayarak, büyüklükleri ve renkleri eşit olmayan küçük kare kartonlar, desenini yalnız onun bildiği bir örümcek ağı oluşturuyordu. Biri inerken ayağıyla onları sürüklerse, Bonorino'nun haykırtısı göğe yükselir, koşa koşa polis arardı. Tucumano birkaç kez bodruma yaklaşmayı denemiş, başarı-

[1] Latince: Her zaman yanında taşınan şey. (Çev.n.)

sız olmuştu. Bense ihtiyara yanımda taşıdığım, *Yeni Amerikan Şiirleri Listesi* başlıklı bir seçkiyi göstererek onun ilgisini çekmeyi başarmıştım, içinde Borges'in üç tane şiiri vardı ve yalnız o seçkide bulunabilirlerdi: "Gitar", "Serrano Caddesi'ne", "Günbatımı" bir de *"Dulcia Linquimus Arva"*nın ilk çevirisi. Bonorino gibi bir bilginin, Borges'in bir taslaktan ötekine geçişte sözbilimsel bozukluklardan nasıl kurtulduğunu görme merakına direnemeyeceğini düşünmüştüm.

Tucumano'yu kafenin günlük kullanımdan ayrılmış salonunda bekledim. Oturduğum yerden Lezama Parkı'ndaki hurma ve *tipa* ağaçlarının siluetini tahmin etmek ve merkezdeki caddede bulunan, alçı ayağın üstüne yerleşmiş, bereket tanrıçasının birbirinin tıpkısı kabartmalarla işlendiği taş örgüsü kocaman ayaklı vazoları düşlemek hoşuma giderdi. Sabahın erinde ortalık tekin değildi ve kimsecikler parktan geçmeye cesaret edemiyordu. Caddenin öte yakasında olduğumu bilmek bana yetiyordu. Buenos Aires o parkta doğmuştu ve kıyıcı güneydoğu rüzgârlarına ve nehrin açgözlü balçığına meydan okuyarak, düz arazi boyunca koyaklarından genişlemişti. Geceleyin nem, diğer yerlere göre orada daha bir duyumsanırdı, insanlar yazın boğulur, kışın kemikleri donardı. Ama Británico fark edilmesin diye dereceleri ayarlardı.

Ekim ortalarında hava güzeldi, garsonun, Falkland savaşları sırasındaki coşkun yurtseverlik günlerini anımsayışını, –o zamanlar kafenin adı Tánico[2] olmak zorundaymış– Borges'in bir jerez[3] içimi kafeye uğradı-

---

2 İspanyolca: Tanenli. (Çev.n.)

3 İspanyolca: Jerez ve civarında yapılan bir cins beyaz şarap. (Çev.n.)

ğı zamanları sayıp dökmesini, Ernesto Sábato'nun oturmakta olduğum masada *Kahramanlar ve Mezarlar* adlı romanının ilk sayfalarını yazışını anlatmasını dinlerken, çalışmaya ayırmam gereken uzun saatler yitirmiştim. Garsonun anlattıklarının yabancılar açısından söylence olduğunun ayrımındaydım, Santos Lugares gibi kent sınırlarının dışında kalan bir yerde, esin aradığında başvurabileceği zengin kütüphaneli rahat bir çalışma odası varken, Sábato'nun yazmak için o denli uzağa gitmesine gerek yoktu. Yine de kararsız kaldığımdan, bir daha o masada oturmadım.

Tucumano yarım saat geç geldi. Nereye gidersem gideyim, *Yeni Amerikan Şiirleri Listesi*'ni –hangi antikacı olsa o sıralar elimdeki örneğe beş yüz doları bastırırdı– ve bir iki sömürgecilik sonrası kuram kitabını yanımda taşıyordum, amacım, bu kitapların yardımıyla, Borges'in sözünü ettiği tangoları inceleyerek uluş kavramını çözümlemekti. Ne var ki, tansökümünün ilk saatlerinde, dikkatim Quilmes kristal sürahiler veya müşterilerin ısmarladığı duble cinler ya da iki yalnız ihtiyarın çarpıştığı satranç tahtasında siyah taşların şaha yanlardan yaptığı hamle türünden şeylere kayıyordu. Tucumano gözümün önüne pinpon topu büyüklüğünde, Noel ağacı süslerine benzeyen bir dekor küresi koyunca dalgınlığımdan sıyrıldım. Topun yüzeyi, kimileri renkli minik aynalarla kaplıydı ve lambaların ışığını yansıtırken ışıldıyordu.

Alef, üç aşağı beş yukarı böyle bir şey değil mi, ha, diye sordu kurumlanarak.

Dikkatsiz birilerini tufaya getirebilirdi. Bazı ayrıntılar Borges'in betimlemesine uyuyordu: Yanardöner bir küreydi, ufaktı, ama ışıltısı dayanılmaz değildi.

Üç aşağı beş yukarı, dedim. Biz turistler her yemi yutarız.

Buenos Aires'in yeraltı sözcüklerini kullanmaya çalışıyordum, ama Tucumano için doğal olan bu dil, benim kafamı karıştırıyordu. Kimi zaman, tezimle ilgili kaleme aldığım düşüncelerde bu türden kısa ömürlü sözcükler kaçıveriyordu. Ayrımına vardığım anda karalıyordum, çünkü Manhattan'a dönünce nasılsa unutacaktım. Buenos Aires'in dili öylesine hızlı yer değiştiriyordu ki, önce sözcükler görünüyor, gerçek ardından geliyordu, sözcükler gelmeyi sürdürürken gerçek çoktan çekip gitmiş oluyordu.

Tucumano'nun dediğine göre, bir elektrikçi küreyi içten aydınlatabilirdi, hattâ daha da iyisini yapıp, küreye gizemli bir tayf kazandırabilecek halojen bir ışın demeti yöneltebilirdi. Dramatik etkiyi daha da vurgulamak için, Borges'in titrek sesiyle Alef'te görülenleri saydığı kasedi dinletmesini önerdim. Bu düşünce onu heyecanlandırdı:

Bak şu yavru canavara! Don Sexostrix olmasaydı, iyi mangır kapardık, sonra da Buenos Aires'in altını üstüne getirirdik.

Bana yavru canavar, panter, titan filan demesine bir türlü alışamıyordum. Yalnız kaldığımızda ağzından çıkıveren daha yumuşak sıfatları yeğliyordum doğrusu. Ama bu çok seyrek olurdu, yalnız rica ettiğim ya da onu hediyeye boğduğum zamanlarda. Tucumano'nun bilmem neden yağlı bir iş gibi gördüğü düzmece Alef'i kazanca dönüştürme stratejilerini tartışırken neredeyse dostluğumuzdan oluyorduk.

Ertesi gece elimde Prestel'in cildi, bodruma yaklaş-

tım. Bonorino korkuluğun yanında ayakta durmuş, kocaman bir deftere muhasebe yapmakta yararlandığı notlar düşüyordu. İkinci ve üçüncü basamaklara yığılmış renkli fişlere bazı tümceleri kopyaladığını da gördüm: Yeşil diktörtgen fişler sola, sarı ikizkenar dörtgenler ortaya, kırmızı kareler sağa istiflenmişti. 1930'da Constitución'dan Cabildo'ya giden Lacroze tramvayının güzergâhı hâlâ aklımda, dedi. Araçlar istasyondan hareket eder, Santiago del Estero, Pozos, Entre Ríos caddelerinden geçerek güneyin uykulu evlerinin arasına sokulurlardı. Ancak Almagro mahallesine varınca, o zamanlar kır evleri ve ekilmemiş alanlarla dolu kuzeye dönerlerdi. Başka bir kentti orası, ben gördüm.

Bonorino elinde kalemi, heyecan içinde güzergâhı yazarken, hayran hayran, o engin topografya bilgisinin kullanılışını izledim. Her söylediği gerçek miydi, işin aslı bunu doğrulayabilmeyi isterdim. Verileri, yanımda taşıdığım John King'in bir kitabına not ettim: "Lacroze, dördüncü hat. Bonor diyor ki: Tramvaylar beyazdı, bir baştan öbür başa yeşil bir çizgi geçerdi." Kütüphaneci, fişlerde yazılı olanı bildiğine inandırıyordu insanı, yalnız hiçbir zaman fişleri hangi ölçütlere göre sınıfladığını, hangi verinin hangi rengin karşılığı olduğunu öğrenemedim.

Elimde Prestel'in açık cildiyle, birkaç dakika Fransız katedrallerinin, Amiens'in, Mirepoix'nın, özellikle de Chartres'ın zeminindeki karmaşık mandala çizimlerinden söz ettim. Gözümüzün önünde olup da görmeden geçtiklerimizin çok daha heyecan verici olduğunu söyleyerek yanıtladı beni. Konuşma düşündüğümden çok uzadığından, hiç çıkmadığını bile bile, bereket versin aklıma onu Británico'da bir fincan çay içmeye davet et-

mek geldi. Kelini kaşıdı ve aşağıda, küçük mutfağından içmemizin benim açımdan farkı olur mu diye sordu.

O geceki okumalarımı geciktirdiğimden bir an için suçluluk duysam da, hemen kabul ettim. Daha üçüncü basamağa gelmiştim ki, inmeye devam etmenin olası olmadığını gördüm. Fişler garip bir düzen içinde oraya buraya saçılmıştı, sanki canlıydılar ve gözle görülemez bir hareket becerisine sahiptiler. Lütfen bekleyiniz, ışığı kapatayım, dedi Bonorino. Boşluğu aydınlatan tek lambanın, sinek pisliğiyle iyiden iyiye ışığı zayıflamış yirmi beş vatlık bir ampulü olmasına rağmen, o ışığın yokluğu merdivenlerin görünmez olmasına yetiyordu. Kemiksiz bir elin dirseğimden tutup beni aşağıya doğru sürüklediğini duyumsadım. Sürükledi diyorum, aslında yanılıyorum, işin doğrusu havada yüzüyordum, ağırlığım yoktu, bu arada etrafımda bir hışırtı duyuyordum, benden kaçan fişlerin hışırtısı olmalıydı.

Kütüphanecinin yaşadığı yer pek sefildi. Caddeyle aynı seviyedeki pencereler, kedi olayından bu yana hep kapalıydı, soluk almak neredeyse olanaksızdı. Biri kibrit çakacak olsa, eminim anında sönerdi. On, on iki kitaplı bir raf gördüm, içlerinde Sopena'nın eşanlamlılar sözlüğüyle Manuel Gálvez tarafından kaleme alınmış bir Yrigoyen biyografisi seçtim. Duvarlar baştan ayağa yağ lekeli kağıtlarla kaplıydı ve kâğıtlar takvim yaprakları gibi birbiri üstüne binmişti. Bir Stradivarius'un içini kusursuz biçimde betimleyen ya da yüksek voltajlı enerjinin demir bir çekirdekten nasıl dağıldığını gösteren veya bir querandí yerli maskesini yineleyen veya hayatımda, hattâ düşümde bile görmediğim yazıları örnekleyen çizimler seçtim hayal meyal. Bitimsiz bir sözlüğün dağınık parçaları gibi göründüler gözüme.

Bonorino, Prestel'in ağır cildinin sayfalarıyla oyalanırken, inini adamakıllı inceledim. Surlardan oluşmuş bir labirentin içinde kapana kısılmış Eriha kentinin ve İsveç'in Ytterholmen kentinin gizemli labirentinin resmini görünce, birkaç kez, anlamı olmayan şöyle bir cümle söylediğini duydum: Merkeze varmak istiyorsam yan taraftan ayrılmamam gerekir, yan tarafta yürümek istiyorsam merkezden hareket edemem.

Bir hapishane olmasının yanı sıra, bodrum en küçük meydan vermede havalanan toz katmanlarıyla kaplıydı. Bir uçta, pencerenin altında, rengi atmış battaniyeyle örtülü sefil bir portatif yatak gördüm. Bir kaç gömlek, fişlerin işgal etmediği az sayıda yerde çivilere asılmıştı, yatağın yanında duran iki adet meyve kasası, bir olasılık bank veya sehpa işlevi görüyordu. Kapısı olmayan minik banyoda tuvaletle lavabo vardı, Bonorino bu lavaboyu su gereksinimini karşılamak için kullanıyor olmalıydı, çünkü bir dolaptan da ufak olan mutfakta yalnızca tezgâh ve gazlı ısıtıcı vardı.

Bonorino'nun dili, çileciliğini yalanlar gibiydi: Söz sanatlarıyla bezenmiş, seçkin, eksiltili, hepsinden öte, kibirli bir dildi kullandığı. Sorduğum sorulara dolaysız yoldan yanıtlar vermesini hiçbir zaman sağlayamadım. Bu pansiyona nasıl geldiğini öğrenmek istediğimde, bana yoksulluk üzerine uzun bir vaaz verdi. Zar zor anladığım kadarıyla, pansiyonun önceki sahibi, mafsal iltihabı olan bir Bulgar soylusuydu, Bonorino adama akşamları Montserrat kütüphanesinden aldığı üç beş kitabı okurdu. Hatırımda kalan bir dünya lafın arasından çıkardım bunu, çünkü not ettim, "Mösyö Danglars'ın hainliklerinden Caderousse'unkilere atlamam

gerekiyordu, müfettiş Javert, Sen nehrinin çamuruna düşünceye dek durmadım." Bunun, *Monte –Cristo Kontu*'yla, *Sefiller*'i ara vermeden okumuş olduğu anlamına mı geldiğini sordum, uykusuz bir yeniyetme için bile –ki ben böyleydim– olanaksız kahramanlıktı, başka bir bilmeceyle yanıtladı beni: Katı olan kalıcı olmaz.

Biz konuşurken, merdivenin son basamağının altındaki zeminin temiz olduğunu ve üstünde bir şey bulunmadığını ayırt ettim ve Bonorino'nun orada sık sık, Borges'in öyküsünde olduğu gibi sırtüstü uzandığını düşündüm. Böylece Alef'i seyrettiğine emindim ve ne yalan söyleyeyim, alçakça bir kıskançlığa kapıldım. O Quasimodo tipli kütüphanecinin, üstünde hepimizin hakkı olan bir nesneyi sahiplenmesini haksızlık sayıyordum.

Çay soğuktu ve sohbetin on beşinci dakikasında sıkıntıdan bayılmak üzereydim. Oysa Bonorino, her münzevinin yapacağı gibi, hararetli hararetli anlatıyordu. Sık çalılarla kaplı sanatsal konuşmasının içinden ilgimi çeken bilgileri sabırla söküp çıkardım. Böylelikle, bu ine bugüne değin bir sent bile ödemediğini, bu yüzden de çekip gitmenin kolay olacağını öğrendim. Bodrum için kendisiyle çekişen yoktu, çünkü yalnızca alet edevat ve içecek depolamaya yarayan sağlıksız bir hücreydi. Ama Alef hâlâ yerinde duruyorsa, o hücre binadan da, adanın tamamından da değerliydi, hattâ belki Buenos Aires kadar değerliydi, çünkü kentin geçmişi geleceği onun içindeydi. Ama birkaç kez Borges'in öyküsünden söz etmeme karşın, Bonorino bu konuya girmekten kaçındı ve hafif yokuşuyla, kayrak damlı evleriyle, Posadas Caddesi'ne çıkan merdivenlerini betimle-

diği Seaver yolunun güzelliklerini övmeyi yeğledi. Bir gün orada birlikte yürüyüş yapmayı teklif etti, o yolun onlarca yıl önce, Nueve de Julio Caddesi, Retiro'nun yıkıntılardan ayakta kalan duvarlarına dek uzatıldığında yok olduğunu söyleme cesaretini gösteremedim.

Kafe Británico'ya geldiğimde saat sabahın iki buçuğuydu. Altı yedi masa doluydu, bu saatlerde alışılmış olanın iki katıydı. Her zamanki satranç oyuncularını, tiyatrodan dönmekte olan oyuncu bir çifti ve gitarı serbest akort eden başarısız bir rock bestecisini gördüm. Hepsinin de, yer sarsıntısının öncesindeki kuşlar gibi korkuyla devindiklerini ayrımsadım, ama ne ben ne de bir başkası o anda bunun nedenini bilebilirdik.

O gece tez metnimde az buçuk ilerlemiştim ki, baktım yazdığım her şey başarısız oluyor, alt kültür üstüne birkaç kitap okuyayım dedim, ama not alacak kadar bile yoğunlaşamadım. Tucumano, Alef gösterisini yapabilsin diye Bonorino'yu yolun üstünden çekmek düşüncesi bana huzur vermiyordu. Tucumano'nun benden istediği neredeyse her şeyi yapsam da, aslında bodrumu kendim için arzuluyordum. Geçici bir sağduyu rüzgârına kapıldığım anlarda, Alef'in varlığının gerçek olmadığının ayrımındaydım. Söz konusu olan, Borges'in bir öyküsüydü, yarım asırdan uzun bir zaman önce yerle bir olmuş bir binada geçiyordu. Deliriyorum, dedim, tek eksiğim bir oyun arkadaşıydı. Düşünceyi tekme tokat uzaklaştırıyordum, o dönüp geliyordu. Yine de tüm gerçeklik bilgisine aykırı olarak, Alef'in bodrumun son basamağının altında olduğuna inanıyordum ve yere sırtüstü uzanırsam, tıpkı Bonorino gibi onu görebilirdim. Alef olmasaydı, kütüphaneci bir Stradivarius'un içini bu denli doğru çizemezdi, Bor-

ges'in Lezama Parkı'nda Estela Canto'yla öpüştüğü anı da üretemezdi. Evrenin tek bir noktasındaki durağan ve yok edilemez bir küreydi. Eğer pansiyona yıldırım düşseydi veya Buenos Aires yok olsaydı, nokta varlığını sürdürürdü, belki görmeyi bilmeyenlere görünmezdi ama bu nedenle gerçekliği ortadan kalkmazdı. Borges onu unutabilmeyi başarmıştı. Ama bana bıkıp usanmadan eziyet ediyordu.

O ana değin günlerim olağan ve mutlu geçmişti. Akşamüstleri kafelerde oturur, sahafları gezerdim; onlardan birinden altı dolara Dante Gabriel Rossetti'nin *Elderly Italian Poets*'inin bir ilk baskısıyla, Samuel Johnson'ın Yale basımı Shakespeare cildini bir buçuk dolara almıştım, çünkü cilt kapakları yırtıktı. Buenos Aires'e gelişimden kısa süre öncesinden başlayarak işsizlik çığ gibi büyümüştü ve binlerce insan mallarını elden çıkarıp ülkeyi terk ediyordu. Asırlık bazı kütüphaneler kilo hesabıyla ağırlığı üzerinden satılıyordu, bazen de değeri hakkında fikri olmayan ikinci el kitapçılar satın alıyordu.

Corrientes Caddesi'ndeki kafe El Gato Negro'ya gitmekten de hoşlanırdım, kekik ve kırmızı biber kokusu ya da gelip geçen avukat bozuntularıyla yazman maiyetini seyretmek üzere El Foro'nun penceresinin bitişiğine kurulmak uykumu getirirdi. Cumartesileri, Recoleta'nın karşısındaki La Biela'nın güneşli kaldırımını yeğlerdim, orada inceleme yazımla ilgili aklıma gelen tüm şanslı tümceler, Pilar kilisesinin önündeki açık alana pandomimcilerin davetsiz gelişiyle ve olağanüstü tango gösterileriyle darmadağın olurdu.

Kimileyin, gecenin onuna doğru San Telmo'daki La Brigada'ya düşerdim. Ön tarafta geç saatte kapanan bir

çarşı vardı ve geride bıraktığımız yüzyıl kadar eskiydi. Girişe rengârenk kılıklarıyla Bolivyalılar dizilmişti, bir bezin üstüne yaydıkları gizemli otlarla dolu çuvalları satışa sunarlardı. İçeride, galerilerden oluşan labirentte, oyuncak satan barakalarla düğme ve dantel sergilenen vitrinler, bir arap pazarındaki gibi dirsek dirseğe sıralanmıştı. Çarşı alanının çekirdeği, böbrek, işkembe ve domuz kanıyla yapılan sucuk yığınlarının yanında, asıldıkları kancalardan sarkan sürü hayvanlarıyla tıka basa doluydu. Dünyanın başka hiçbir yerindeki maddeler, geçmişte sahip oldukları çeşniyi bugünün Buenos Aires'indeki kadar koruyamazdı, ki bu Buenos Aires, geçmişteki Buenos Aires'in yanında hiç kalırdı.

La Brigada'da boş yer bulmak her zaman güçtür. Etin yumuşaklığını göstermek için, garsonlar kaşık ezgileriyle eti keserler, ilk lokma dile değdiğinde gözleri kapamaya değer doğrusu, böylelikle mutluluk belleğin içinden kendine yol açar ve oraya yerleşir. Canım yalnız yemek istemediğinde, orada toplaşan sinema yönetmenlerinin, oyuncuların ve ozanların masalarına yanaşır, onlara eşlik etmeme izin vermelerini rica ederdim. Bunu yapmamın ne zaman uygun olup ne zaman olmadığını öğrenmiştim.

Kasımda sıcaklar başladı. Kilosunu on sente satmak üzere kullanılmış kartonla doldurdukları el arabalarıyla oradan oraya yürüyen çocuklar bile yürek acısını çekip alıyor ve ıslıkla öyle güzel ezgiler çalıyorlardı ki, insan o ezgilere başını yaslayabilirdi: Zavallı çocuklar ellerini ceplerine atarlardı, tek buldukları güzel havaydı, o da o gece uyuyamayacakları hayvan döşeğini bir anlığına unutmalarına yeterdi.

La Brigada'ya varınca, pencere yanındaki masalardan birinde iki televizyon jöncüğü gördüm. Valeria da onlarla oturmuştu ve bir kâğıda çizdiği şekillerden, onlara tango adımlarını anlattığını düşündüm. Buenos Aires'e geldiğim geceden beri onu aramamıştım, ama yüzünü unutamazdım çünkü anneannemin yüzünü anımsatıyordu. Beni heyecan içinde selamladı. Sıkıldığını ve bir şey olsun veya biri gelsin de onu kurtarsın diye beklediğini ayrımsadım.

Bu iki arkadaşın yarın bir filmde dans etmeleri gerekiyormuş ve daha rancherayı milongadan ayırt edemiyorlar, dedi bana. Dediğini duymamış gibi ikisi de onayladı.

Bu gece La Estrella veya La Viruta'ya veya öyle bir yere götürsen bunları, diye yanıtladım. Jönlere dönüp, Valeria en iyisidir, dedim. Bacakları yay gibi bükülmüş bir Japon'a öğretirken gördüm onu. Sabahın üçünde Fred Astaire gibi dans ediyordu.

Adamlardan biri salakça, o bizden çok daha yaşlı, diye uyardı. Yaşlı kadınlar beni ateşlendirmiyor, bu yüzden de onunla öğrenemem.

Yaşlı veya genç, yatakta hepimiz aynı boydayız, dedim, Somerset Maugham'a ya da ne bileyim Hemingway'e öykünerek.

Söyleşi canlılığını kaybetmişti, Valeria birkaç dakika boyunca *Bataklık* adındaki bir Arjantin filminden söz ederek sohbeti canlı tutmaya çabaladı, film ona kendi ailesinin isterilerini ve ihmalkârlıklarını anımsatıyordu, o yüzden bugün bile keyfini kaçırıyordu. Jön bozuntuları daha Valeria sözünü bitirmeden konuşmadan uzaklaşmışlardı: Graciela Borges bir tanrıça gibi oynuyor,

ama her sahnede o kadar çok köpek olması dayanma gücümüzü aştı, dediler. Durmadan havlıyorlardı, salon bile köpek boku kokuyordu.

Onlar hüngür hüngür ağladıkları *Yavuklunun Oğlu*'nu yeğliyorlardı. Son filmlerle ilgili bilgim yoktu, o yüzden konuşmaya katılamadım. Benim hoşuma gidenler, zamanın yumuşattığı yapıtlardı. Buenos Aires'de yaptığım gibi Manhattan'da da sanat salonlarına ve sinema kulüplerine sık sık giderdim, oralarda kimsenin aklında kalmamış harikalarla karşılaşmıştım. San Martín tiyatrosunun küçük bir salonunda, altmış yıldır kayıp olduğuna inanılan 1937 yapımı bir Arjantin mücevheri *Firar*'ı ve *Dört Yüz Darbe*'nin hiç de altında kalmayan *Yalnız Bir Çocuğun Günlemi*'ni aynı gün içinde görmüştüm. Bir hafta sonra, Malba'daki[4] sinema günlerinde *Faena* adında 1961 yapımı bir kısametraj keşfetmiştim, filmde inekler çekiç darbeleriyle bayıltılıyor, sonra mezbahada canlı canlı derileri yüzülüyordu. Barbarlık sözcüğünün gerçek anlamını o filmi seyredince anlamıştım ve bütün bir hafta boyunca başka şey düşünememiştim. New York'ta olsa, böyle bir deneyimden sonra etyemez olurdum. Buenos Aires'de bu olanaksızdı, çünkü et dışında yiyecek bir şey neredeyse yoktu.

Saat on birden az önce, Valeria ve öğrencileri hesabı isteyip kalktılar. Ertesi gün şafakla birlikte çekime başlamak zorundaydılar ve iki üç saat daha çalışmaları gerekiyordu. Veda ederlerken, o geceden başka bir şey çıkmasını ummuyordum, ama oyuncu bozuntularından biri beni şaşırttı:

Hiç uyumadan dünyanın sonuna gitmek zorunda-

[4] Buenos Aires Latin Amerikan Sanatı Müzesi (Çev.n.)

yız, dostum. La Recova de Liniers, düşünsene. Öğle üstü randevu vermişlerdi, ama daha sonra aceleyle yerlerin ayırtıldığını söylediler. Sakat bir şarkıcı bizden önce davranmış. Şu gerzeğin adı neydi, dedi parmaklarını şaklatarak.

Martel, dedi öteki.

Julio Martel mi, diye sordum.

O işte. Tanıyan var mı?

Büyük bir şarkıcıdır, diye düzeltti onu Valeria. Gardel'den sonra en iyisidir.

Bunu tek söyleyen sizsiniz, diye diretti Valeria'yla ateşlenmeyen oyuncu bozuntusu. Söylediklerini anlayan yok.

Heyecandan ne çalışabildim, ne uyuyabildim. Yaşamımda ilk kez şans, Martel'in özel dinletilerinden birini vereceği yeri önceden öğrenmemi olanaklı kılmıştı. *Faena*'yı gördükten sonra, inşasına Aguas Sarayı'yla aynı gün başlanmış, cephesi manastır tarzı kemerlemeli, iki katlı üç binadan oluşan hayvan pazarlarını seçme nedenini kestirebiliyordum. Geçmişte büyük kuzey kapısından hayvan kesim meydanlarıyla eski hayvan pazarına girilirmiş, şafakla birlikte tüketim için ayrılmış inekler burada öldürülürmüş. 1978'de diktatörlük mezbahaya kilit vurmuş, sonra da yıkmış. Kırk hektarlık araziye bir eczacılık laboratuvarıyla dinlenme parkı inşa edilmiş, ne var ki bitişikteki pazara römorklu kamyonlarla taşınan hayvanların avlulara boşaltılmasına ve kilo fiyatına parça et satışına devam edilmiş.

Hayvan pazarlarının yer aldığı cadde defalarca isim değiştirmiş ve isteyen istediği adı vermiş. Yirminci yüzyılın başlarında, burası Chicago diye tanınmaya ve gırtlak kesenler yalnızca bu etobur, kana susamış kentten

ithal edilmiş bıçakları kullanmaya başlayınca, civarda dolaşmayı göze alanlar oraya Onuncu Cadde demeye başlamış. Bölge kiliselerinde, yalnız inek eti yiyen bir ortaçağ prensinin anısına San Fernando olarak kayıtlara geçmiş. Oviedo Bar'ın pembe mavi boyalı köşesinin arka tarafında, tam hayvan pazarlarının karşısında toplaşan hayvan öldürücüler, Atlantik aşırı donmuş et nakliyatını ilk kez gerçekleştiren Charles Tellier adlı bir Fransız'ın anısına, kısa zaman öncesine değin caddeye Tellier demişler. 1984'den bu yana da, soğutma depolarını ellerinde tutan tekellerin maskesini düşüren senatör tarafından Lisandro de la Torre denmekte.

Buenos Aires'in güvenilir haritaları yoktur, çünkü cadde adları haftadan haftaya değişir. Bir haritanın söylediğini öteki yalanlar. Yönler hem yol gösterir hem yol şaşırtır. Kaybolurum korkusuyla yaşamı boyunca evinden on on iki bloktan fazla uzaklaşmayanlar vardır. Örneğin, yaşadığım pansiyonun görevlisi Enriqueta, Nueve de Julio Caddesi'nin batı yakasına hiç gitmemiş. Niye gideyim ki, dedi bana. Başıma gelebilecekleri kim bilir?

La Brigada'da yemeğimi bitirince, kafe Británico'ya doğru yola çıktım ama her zaman yaptığım gibi odama uğramadım. *Faena*'yla ilgili notlarımı düzenlemek ve Martel'in ertesi gün öğle üzeri hayvan pazarında çıkmasının mezbaha âdetlerine göre bir açıklaması var mıdır diye araştırmak için acele ediyordum. Filme göre, her sabah yedi bin adet inek ve dana, bir rampadan ölüme doğru tırmanışa geçiyordu. İlkin, yarım yamalak yıkandıkları bir lagünden geçiyorlar, yollarına devam ederken hortumlardan fışkıran suyla temizlikleri tamamlanıyordu. Rampanın tepesine gelince, artların-

dan kapanan bir kapakla üçer dörderli gruplara ayrılıyorlardı. Sonra her birinin boynunda, gövdesi çıplak bir adamın indirdiği acımasız bir çekiç darbesi patlıyordu. Darbe pek seyrek boşa gidiyordu. Hayvanlar yere yıkılır yıkılmaz iki metrelik yükseklikten çimento zemine fırlatılıyorlardı. Etin yumuşak olması için, ölümün ense köklerinde olduğunu hissetmemeleri gerekiyordu. Bir inek tehlikeyi sezdiği zaman, korkudan kaskatı kesilir ve hayvanın kasları kekre bir tat alır.

Hayvanların rampadan düşüş şekline göre, altı yedi bağlayıcı hayvanların ayaklarını çelik halatla sıkıca bağlar ve çengele oturturken, hayvanlar denkleştirme ağırlığıyla boşlukta başaşağı ediliyorlardı. Hızlı ve dikkatli davranmak zorundaydılar: Hayvanlar hâlâ yaşıyordu ve ayılacak olurlarsa, deli kuvvetiyle direniyorlardı. Askıya alındıktan sonra, saat başı iki yüz kadar hayvan ucu bucağı olmayan bir bantta ilerliyordu. Gırtlak kesenler hayvanları, havaya kalkmış bıçaklarıyla su çarkının önünde bekliyordu: Boyna tam isabet eden şiddetli bir acı ve son. Kan, bir kanala doğru oluk oluk fışkırıyordu, daha sonra kullanılmak üzere orada koyulacaktı. Ardından olanlar vahşetti ve Martel'in bu geçmişin anısına şarkı söylemek istemesi bana olanaksız görünüyordu. Hayvanların derileri yüzülüyor, kanalın içinde açık halde içorganları çıkarılıyor, başsız ve ayaksız olarak, hayvanı ortadan kesecek veya parçalara ayıracak olan kesicilere teslim ediliyordu.

Esteban Echeverría'nın ilk Arjantin öyküsü *Mezbaha*'yı yazdığı yıl olan 1841'de de hayvan kesimleri böyle yapılıyordu; öyküde sürüye yapılan zulüm, ülkede insana yapılan barbar zulmün yankısıydı. Mezbaha artık hayvan pazarlarının arka tarafında yer almayıp, so-

ğutma depoları olarak onar onar kent dışına dağıtılmış olsa da, kurban etme törenlerinde bir değişiklik olmadı. Tek değişiklik, törene yeni bir dans adımının eklenmesiydi: İki bakır kutbundan elektrik boşaltan üvendire. Elektrikli üvendire filetoya uygulandığında, hayvanları kurban edilme rampalarına doğru sürüyor. 1932'de, Arjantin'in en büyük ulusal ozanının oğlu olan ve babasıyla aynı adı taşıyan Leopoldo Lugones adlı bir polis komiseri, hayvanlarda uygulanan aletin insanlara işkence etmekte etkili olacağını fark etti ve elektrik vermenin siyasi tutukluların bedenlerinde denenmesini buyurdu; acının daha da dayanılmaz olabileceği yumuşak bölgeleri seçmişti: Üremeyle ilgili bölgeler, dişetleri, anüs, meme başları, kulaklar, burun delikleri. Amaç, düşünce veya isteği yok etmek ve kurbanı kişiliksizleştirmekti.

Martel'i eski mezbahanın önünde şarkı söylemeye iten ipucunu yakalayabilme umuduyla tüm ayrıntıları listeledim, ama listeyi birkaç kez gözden geçirmeme karşın o ipucunu görmeyi beceremedim. Alcira Villar bana anahtarı verecekti, ama o sıralar onu tanımıyordum. Sonradan bana Martel'in geçmişi, bellek bozulmalarına uğramadan önceki haliyle geri getirmeye çalıştığını anlatmıştı. Geçmişin bir yerlerde eldeğmemiş olarak korunmakta olduğunu biliyordu, şimdiki zaman biçiminde değil, sonsuzluk biçimindeydi: Geçmişte yaşanan ve bugün yaşanmakta olan yarın için aynı olacaktı, az çok Platon'un İdea Bilgi'si veya Bergson'un zaman kristalleri gibi, gerçi şarkıcı bunları hiç duymamıştı ya.

Alcira'ya göre Martel'in zaman ilgımına ilgisi, bir haziran günü birlikte Carlos Gardel'in Joinville'de çe-

kilmiş iki filmini, *Varoşların Ezgisi*'yle *Buenos Aires'in Işıkları*'nı görmeye gittikleri Tita Merello sinemasında baş göstermişti. Martel ilahını öylesine yoğunlaşarak incelemişti ki, bir anlığına –demişti o zaman– kendisinin o olduğunu duyumsamıştı. Filmlerin perdedeki berbat görüntüsü bile düş kırıklığına uğratmamıştı onu. Salonun tenhalığında, perdedeki sesle düet yaparak alçak sesle tangolardan iki tanesini, *Alıyorum ve Zorluyorumu* ve *Sessizlik*'i seslendirmişti. Alcira iki şarkıcı arasında en küçük fark bulamamıştı. Martel, Gardel'i taklit ederken *Gardel*'di, demişti bana. Ama kendisi olmaya söz verdiği zamanlarda daha iyiydi.

Ertesi gün filmleri akşam gösteriminde yeniden gördüler, çıkışta şarkıcı, filmlerin Corrientes ve Rodríguez Peña'daki bir alışveriş merkezinde satılan video kasetlerini almaya karar verdi. Bir hafta boyunca filmleri izlemekten başka hiçbir şey yapmadı, ara ara uyudu, ara ara birşeyler yedi, sonra bir daha, bir daha izledi, diye anlatmıştı Alcira. Kır manzarasını, dönemin kafelerini, manavları, gazinoları incelemek için filmleri durduruyordu. Ama Gardel'i büyülenmiş gibi, görüntüyü durdurmadan dinliyordu. Her şey bitince bana dönüp, filmlerdeki geçmişin kandırmaca olduğunu söyledi. Seslerin tınısı, stüdyoda yeniden yapılan kayıtlar kadar temiz korunmuştu, ama etraf boyalı kartondu, gerçi gördüğümüz, filmin çekildiği günü aynen yansıtan bir kartondu, yine de zamanda yola getirilemez bir yerçekim gücü varmışçasına görüntü bozuktu. O zaman bile geçmişin bir yerlerde eldeğmemiş olarak durduğunu düşünmekten vazgeçmedi, demişti Alcira, sandığımız gibi insanların belleğinde olmasa da, bizim dışımızda, gerçeğin belirsiz bir yerinde olduğunu düşünüyordu.

Valeria'yla görüşmemin ertesi günü sabahın on birinde Liniers'deki hayvan pazarına gittiğimde bunların hiçbirini bilmiyordum. Yansıtaçlar ve ses düzenekleriyle yüklü iki kamyonun yanındaki kablolardan oluşan gelgit içinde, yüksek ökçeli ruganlarıyla La Brigada'daki jön bozuntularını seçtim. Film çekimi bitmişti, adamların yanına gitmedim. Bulunduğumuz yer tatlı bir kasım güneşiyle aydınlanmıştı ve nemden ve eskilikten hırpalanmış olsa da, ağırbaşlı güzelliğinden bir şey yitirmemişti. Hayvan pazarının kemerlemelerinin ardında, sendika ofislerinin, seramik okulunun ve belediye meclisinin girişleri ve merdivenleri seçiliyordu, ön taraftaysa bir kreol müzesi vardı, ama ziyaret etme isteği duymadım. Ortada, tepesinde saat bulunan yirmi metrelik bir kule, Lezama parkındaki gibi *tipa* ağaçlarının yetiştiği küçük Resero Meydanı'na gölgesini düşürüyordu.

Bu saatte caddedeki hiç durmayan hareketliliğe ve arkasında astımlı seslerin izini bırakarak geçip giden tıklım tıklım otobüslere rağmen, havada inek, dana ve nemli otlak kokusu vardı. Öğlen olmasını beklerken pazara girdim. Avlular, birbirini kesen karmaşık bir geçitler ağıyla çevrilmişti. Geç vakte rağmen, iki bin hayvan öldürülme sırası bekliyordu. Alıcılar o galerilerde taklit edilmesi olanaksız bir menüet[5] yapıyorlardı, adımlardan biri, kendi aralarında malların fiyatlarını tartışmaktı, aynı anda da elektronik ajandalarına işaret diliyle anlaşılmaz yazılar yazıyorlar ve cep telefonlarıyla konuşup ortaklarıyla kaş göz işaretiyle anlaşı-

[5] Fransızca: Fransız kökenli, ağır hareketleri olan, XVIII. yüzyılda moda olmuş bir dans. (Çev.n.)

yorlardı, bütün bunları yaparken adımlardan hiçbirini şaşırmıyor ve kaçırmıyorlardı. Bir kezinde uzaktan, katedralin öldürme saatinin geldiğini bildiren çanının sesini duymuştum, bu arada taşıyıcılar da hayvanları bir ağıldan ötekine taşıyorlardı. *Faena*'yı gördükten sonra o hayvanların her birini bekleyen yazgıyı biliyor olmak, –kaçınılmaz yazgıydı, ama ne de olsa henüz gerçekleşmemişti– içimi dayanılmaz bir öfkeyle doldurmuştu. Artık ölüler, demiştim kendi kendime, ölümle yarın karşılaşacak olsalar da. Bugün var olmamakla yarın var olmamak arasında ne fark vardı o hayvanlar için? Şu andaki halimle bu kentin beni dönüştüreceği halim arasında ne fark var artık: Başıma gelenlerle kurban edilmek üzere olan sürüler arasında ne fark var, göremiyorum. Martel kendini başka bir şeye dönüştürürken beni neye dönüştürecek acaba?

Çok geçmeden öğlen olacaktı, hayvan pazarlarına zamanında yetişebilmek için adımlarımı hızlandırdım. Şarkıcı mekânı yalnız kendine istiyorsa, belki de bir orkestra ona eşlik ederdi. Kamyonlarla otobüslerin kulakları sağır eden gürültüsü Martel'in sesini söndürecekti, ama ben o sesi duymak üzere onun yanı başında olacaktım. Gerekirse o sesi içecektim. Artık tekerlekli sandalye olmaksızın hareket edemiyordu ve aynı yerde bir saatten fazla kalamıyordu: Ispazmoza tutuluyor, baygınlık geçiriyordu, büzgen kaslarını denetleyemiyordu.

Ne var ki, bire çeyrek kala hâlâ gelmemişti. Pişen yemeklerin etraftan yayılan güzel kokuları, küçük Resero Meydanı'nın üstünde buluşuyordu ve iştahımı kabartıyordu. Uykusuzdum ve bütün geceyi Británico'daki iki üç fincan kahveyle geçirmiştim. Oviedo ba-

rın köşesinden ellerinde yiyecek paketleriyle memurlar ve hanımlar çıkıyordu, caddeyi geçip ağzıma atacak bir şey almaya yeltendim. Hafif bir baş dönmesi ve bulantı hissediyordum, bir tabak yemek için cebimde ne var ne yok vermeye hazırdım ama yemeğin tadını çıkarabilir miydim, ondan emin değilim. Açıklayamadığım bir tedirginlikle ve Martel'in gelmeyeceği boşinanıyla kaygılar içindeydim.

İşin doğrusu geldiğini de görmedim. Saat iki buçukta pazar yerinden ayrıldım. Hayvan pazarından, Mezbahalar'dan ve dünyadan uzak olmayı arzuluyordum. Bir otobüs beni pansiyonun üç beş blok ötesinde, berbat bir şehriye çorbası servis ettikleri lokantanın orada bıraktı. Beşten az önce odama ulaştım, kendimi yatağa attım ve ertesi güne değin uyudum.

Martel bir yerden söz ettiğinde tam olarak orayı kastetmiyordu, ama ben her kezinde tersini düşünerek yanılıyordum. Brigada'daki jön bozuntuları Zwi Migdal'in beyaz kölelerinin ruhlarını çağıracakmış deselerdi, şu an kitapçıların, video kulüplerin ve film dağıtıcılarının temizlemiş olduğu bölgede, Junín ve Tucumán civarında pezevenkler topluluğunun yönettiği genelevlerden birinde arardım Martel'i. Örneğin yirminci yüzyılın başlarında Polonya ve Fransa'dan sürü gibi getirilen kadınların en yüksek fiyatı veren alıcıya gittiği, dip tarafında bir sahnesi olan yasadışı bir kafenin bulunduğu Libertador'la Billinghurst'ün köşesine gitmek aklıma gelmezdi. Martel'in, 1977'de eski orospu Violeta Miller'ın hastabakıcısı Catalina Godel'in ölü-

müne hükmettiği Corrales Caddesi'ndeki harap evde söyleyebileceği hiç aklıma gelmezdi.

Onu küçük Resero Meydanı'nda bekledim ve görmedim çünkü o, gitarist Tulio Sabadell'le birlikte, güneydeki hayvan pazarının köşesinde park etmiş bir arabanın içindeydi.

Ocak ayının sonlarına doğru, Buenos Aires'den ayrılacağım sırada olup biteni öğrenebilmiştim. Alcira Villar bana şarkıcının o sabah kan kustuğunu anlatmıştı. Nabzını alınca çok düşük olduğunu görmüş. Sahne almaktan vazgeçirmeye çalışmış, ama Martel direnmiş. Solgundu, eklemleri ağrıyordu, midesi şişmişti. Arabaya bindirdiğimizde hiç ulaşamayacağımızı düşündüm, diye anlatmıştı Alcira. Ama on beş dakikada kendine geldi. Kimileyin hastalık, ürkmüş bir kedi gibi bedeninin içine gizleniyor, kimileyin gizlendiği yerden çıkıp dişlerini gösteriyordu. Bu durum Martel'i bile şaşırtıyordu, ama hastalığı nasıl yatıştıracağını biliyordu, hattâ yokmuş gibi davranmayı bile beceriyordu.

O sabah Ezeiza otobanında yol alıyorduk, diye sürdürmüştü konuşmasını Alcira, General Paz Caddesi'ne girmek üzere olduğumuz sırada ağrılar geldikleri gibi belli etmeden gittiler. Bir buket kamelya almak üzere durmamızı rica etti ve Gardel'in filmlerini gördükten sonra, otuzlu yıllardan bazı tangoları söyleme kararı aldığını bildirdi. Önceki günlerde, annesinin çamaşır yıkarken söylediği *Margarita Gauthier*'i çalışmıştı, –"annemi yansıtan bir eylemdi" demişti Martel Alcira'ya. "Gömlekleri ovarken, tango çağrılmadan gelip bedenine yerleşirdi"– ama o sabah özel dinletisine Gardel'le Le Pera'nın *Dönmek* adlı tangosuyla başlamak istemişti.

Bariton sesle *Dönmek*'in bir dörtlüğünü arabada söylemeye başlayınca Sabadell de ben de şaşırdık, demişti Alcira, şarkı zamanla çekişmesini yansıtıyordu sanki, ya da bana öyle gelmişti: *Korkarım yüzyüze gelmekten / dönüp gelen geçmişle / yüzyüze gelmekten hayatımla.* Fa anahtarıyla en pes perdeden ezgiyi yineleyip neredeyse hiç eksen değişimi yapmadan bir de tenor sesiyle söylemesi daha da garipti. Sesini bir perdeden ötekine geçirirken hiç dinlememiştim onu, çünkü Martel doğuştan tenordu ve bir daha yanımda hiç böyle oyun oynamadı. Tepkilerimize çok önem veriyordu, özellikle de inanmaz gözlerle onu süzmekte olan Sabadell'in tepkilerine. Tek anımsadığım hayranlığım, çünkü bir sesten ötekine geçiş sert etki bırakmak şöyle dursun, algılanamıyordu bile, bugün hâlâ nasıl yaptığını anlayamam.

Corrales Caddesi'ne varmadan önce, diye sürdürmüştü Alcira, Martel beni çok endişelendiren kasvetli ruh haline ve sessizliğe gömüldü, gözleri hiçbir yere bakmıyordu. Terk edilmişe benzeyen ve tek süsü cam çatı kalıntıları olan balkonlu evlerden birinin önünden geçerken, sürücümüz sanırım Sabadell'le benim bilmediğimiz bir yönergeye uyarak durmaya kalktı. O zaman Martel durgunluğundan sıyrıldı ve durmaksızın küçük Resero Meydanı'na dek sürmesini istedi.

Arabadan inmedik, demişti Alcira. Martel, Sabadell'den kamelya buketini güney pazarındaki bir dispanserin kapısına bırakmasını ve kimse alıp gitmesin diye bir iki dakika gözcülük etmesini rica etti. Bu sırada başını öne eğdi ve tek kelime etmedi. Etrafımızdan peşpeşe römorklu kamyonlar, otobüsler ve motosikletler geçiyordu, oysa Martel'in sessizlik isteği öylesine

derin ve baskındı ki, hiçbir şey duyduğumu anımsamıyorum, belleğimde kalanlar olsa olsa araçların gelip geçen gölgeleriydi, bir de gitarı olmadan çıplak kalmışa benzeyen Sabadell'in varlığı.

İki ay sonra, kafe La Paz'daki uzun söyleşilerimizden birinde, Alcira bana Violeta Miller'in kim olduğundan ve Martel'in kamelyaları Catalina Godel'in öldürüldüğü yere bırakma nedeninden söz etti.

Sanırım Zwi Migdal'den söz edildiğini duymamışsındır, demişti bana. Yirminci yüzyılın başlarında, Buenos Aires'deki hemen tüm genelevler, muhabbet tellâlı Yahudi mafyasından soruluyordu. Migdal'in adamları, Polonya, Galiçya, Besarabya ve Ukrayna'nın yoksul köylerini dolaşıp, sözde evlilik vaatleriyle ağlarına düşürdükleri yahudi kızları arardı. Kimileyin de bir sinagoga gider, haham ve *minyan*ın[6] on zoraki katılımcısı dahil, olup biten her şeyin düzmece olduğu sahte bir düğün düzenlerlerdi. Hayvanca bir başlangıcın ardından kurbanlar, bedenleri paçavraya dönünceye değin günde on dört ile on altı saat arası iş tuttukları randevuevlerine sürülürlerdi.

Violeta Miller işte o kadınlardan biriydi, demişti Alcira. Lodz'un varoşlarında yaşayan bir terzinin okuma yazma bilmez, drahomasız üçüncü kızıydı. 1914 yılında bir sabah sinagog çıkışı hali tavrı yerinde bir tüccarın arkadaşlık teklifini kabul etti, adam bunu iki kez ziyaret edip üçüncüsünde evlenmek istediğini söyledi.

---

6 Yahudilerde, cemaat kavramı yerine kullanılır. Namazın cemaatle kılınmasına çok önem verilir ve bir namazın cemaatle kılınabilmesi için 13 yaşını tamamlamış en az 10 erkeğin katılımı zorunludur. (Çev.n.)

Genç kız mutluluğun zirvesindeydi, aslında yitişinin başında. Yeni evli çiftin Buenos Aires'e gemi yolculuğu başlarken, kız gemide kocasının yedi karısı daha olduğunu ve hepsinin de Arjantin umumhanelerine doğru yola çıktığını öğrenmişti.

Vardıkları gece kızı altı Lehten oluşan bir grupla birlikte satışa koydular. Kolejli kılığıyla kafe Parisien'in sahnesine çıktı. Biri ona Eskenazi dilinde yaşını sorarsa, ellerini kaldırıp parmaklarıyla on iki olduğunu göstermesini buyurdular. Aslında on beşini bitirmişti, ama tüysüzün tekiydi, göğüsleri tahta gibiydi ve düzensiz aralıklarla çok az adet görmüştü.

Onu alan simsar on iki yeniyetmeli bir genelev işletiyordu. Hiçbir girizgâha gerek görmeden Violeta'nın erdenliğini bozdu, şafak sökerken de kızın sızlandığını duyunca kırbaç darbeleriyle susturdu, yaraların kapanması bir hafta sürdü. Yaralı ve hırpalanmış halde, anlaşılmaz bir dilde konuşan gemi yükü istifçileriyle memurları memnun ederek akşamın dördünden ertesi sabah tansökümüne değin çalışmaya zorlandı. Kaçmayı denedi, birkaç metre gidemeden yakaladılar. Pezevengi, sırtına hayvanları damgalayan kızgın demirle işaret koyarak cezalandırdı onu. Bütün acıları bir kerede çekmek, beni yaşarken yakan Araf'a yeğdir deyip tükeninceye dek oruç tutmaya karar verdi Violeta. Bir hafta boyunca yalnızca bir bardak su içerek dayandı, onu gözetleyen madamalar karton kutu içinde bir başka kaçak orospunun kulağını getirmeselerdi ve vazgeçmezse kendini savunamasın diye gözlerini oyacakları konusunda uyarmasalardı, ölmeye yatardı.

Violeta beş yıl boyunca o genelevden bu geneleve sürüldü durdu. Buenos Aires'de yaşıyordu ama kenti

tanımıyordu: Geceyle gündüzü ayıramasın diye odasında hep elektrikli bir lamba yanardı. Bedeninin ufaklığı, erinleşmediğini sanan ve isteksizliğini deneyimsizlikle karıştıran sayısız sapkın müşteriyi kendine çekerdi. 1920 yazının sonlarına doğru, onu aylarca baygın düşüren yüksek ateşten çekti. Violeta'nın karşısına, güven duyarak yaşadığı acıların hikâyesini anlattığı Leh bir duvarcı ustası çıkmasaydı ve adam geliş gidişlerini kıza gizlice şişe şişe glikoz ve ateş düşürücü ilaçlar getirme amaçlı değerlendirmeseydi, Violeta ölürdü. İki ay sonra, zavallıcık hâlâ iyileşme dönemindeyken, bir başka bahtsız arkadaşı onu yeniden satışa çıkaracaklarını fısıldadı kulağına. Bu korkunç bir haberdi, çünkü bedeni ateşten ve kullanılmaktan bitkin düşmüştü, bir de onun gibi ömrünü Chaco'da tamamlayan bahtsızlar, büzgen kasları yırtılana değin çalışıyorlardı.

Azabının beş buçuk yılı boyunca, Violeta aldığı bahşişleri kuruş kuruş biriktirmeyi başarmıştı. İki yüz elli pesosu vardı, ilk satışta onun için ödenenin beşte biriydi ve bu beş para etmez parayla belki kendini satın alabilirdi. Ama bu olanaksızdı, çünkü kadınlar yalnızca aynı işten olanlara verilirdi. Umutsuz halde duvarcı ustasına herhangi bir tanıdığı pezevenk rolü oynamak ister mi diye sordu. Gözü pek biri olmalıydı. Biraz aramadan sonra, bir sirk oyuncusu rolü oynamayı kabul etti. Kendini İtalyan olarak tanıttı, Isla Grande de Chiloé'de hayali bir genelevden söz etti ve yarım saatten kısa sürede anlaşmayı bağladı. Bir hafta sonra Violeta özgürdü.

Yük trenlerinde Arjantin'in kuzeybatısına gitti. Can sıkıcı bir kasabada üç beş ay kalıyor, bu arada bir dükkânda hizmetçilik veya tezgâhtarlık yapıyordu, izini

bulacaklarından korktuğunda da bir başka kasabaya kaçıyordu. Yollarda alfabeyi sökmüş ve katolik dinının kitabını bellemişti. Üçüncü kışın sonuna doğru Catamarca'ya ayak bastı. Orada kendini güvende hissetti ve kalmaya karar verdi. Kentin en iyi otelinde konakladı ve iki üç haftaya kalmadan hemen tüm birikmişlerini harcadı. Parası yetti, çünkü bu süre içinde otel yöneticisiyle kasaba bankasının veznedarını baştan çıkartmıştı bile. İkisi de Allah'tan ve karılarından korkuyordu, Violeta da onlardan, verebileceklerinden çok daha fazlasını elde etti: Biri, canı istediği sürece kaldığı odanın parasını ödedi, öteki de düşük faizle birkaç kez borç verdi ve cuma günleri tespih duasında bir araya gelen Dua Havarileri üyesi seçkin hanımlarla tanıştırdı. Ne yoldan olursa olsun, zorunlu orospuluk yaşamı boyunca yitirdiği mutluluğu ve saygınlığı geri kazanmaya kararlı olan Violeta onlara yüreğini açtı. Onlara Yahudi olarak doğduğunu, ama küçüklükten beri en büyük arzusunun İsa'nın ışığına kavuşmak olduğunu anlattı. Hanımlar Violeta'yı vaftiz etmesi için piskoposu ikna ettiler ve törende vaftiz annesi oldular.

Catamarca, Virgen del Valle'ye bağlılığıyla bilinen bir kentti, Violeta da ilişkilerini, dinsel nesneler satan bir dükkân açmak için kullandı, dükkânda, Roma'nın kutsadığı madalyonlar, okullar için Bakire Meryem tasvirleri, bir tanısıkla sağlığına kavuşmuş hastalar için Tanrı'ya sunulan şükran adakları ve can çekişenler için tüm günahlardan arındıran af sattı. Hacılar en uzak yerlerden sökün ediyorlardı, bu ardı arkası kesilmeyen iş onu çok zengin etti. Kiliseye karşı cömertti, yoksullar için bir yemek odası vardı ve her ayın ilk cuması çocuk hastanesine oyuncak götürüyordu. Randevuevlerinde

onca yokluğa neden olan ufak tefekliği, Catamarca'da seçkinlik nedeniydi. Birçok kez evlilik teklifi aldı ve her kezinde taliplerini nazikçe geri çevirdi. Tanrımızla bağlandım, dedi onlara, iffetini de Tanrı'ya sunmuştu. Bu söylediği kısmen de olsa doğruydu: Seks hiçbir zaman ilgilendirmemişti onu, hele de zor kullanma yoluyla başına gelen onca şeyden sonra hiç ilgilendirmiyordu. Kekre ter kokusundan ve maço şiddetinden nefret ediyordu. İnsan cinsinden nefret ediyordu. Kimileyin kendinden bile nefret ediyordu.

Kırk beş yıldan fazla böyle yaşadı. Kimselere açamadığı bir mutluluk içinde, Zwi Migdal'ın mafya elemanlarının, cesur bir orospunun ihbarıyla birbiri ardına avlandığını okumuş, adamları içeri tıkan yargıçla komiserliğe Bakire'nin madalyonlarından göndermişti.

Toplama kamplarından birinde öldürüldüklerini sandığı kız kardeşlerinden hiçbir zaman haber alamadı, Lodz'a dönmeyi hiçbir zaman istemedi, Catamarca'da gösterilen Yahudi katliamı üstüne az sayıdaki filmi görmeye de hiçbir zaman yanaşmadı. Melankolisi yalnızca Buenos Aires içindi, tanımasına hiç izin vermedikleri Buenos Aires.

Yetmişini doldurunca, yalnızca bir köle olduğu kentte saygıdeğer bir harumefendi olarak ölmeye karar verdi. Başkente yaptığı tuhaf yolculuklardan birinde, Corrales Caddesi'ndeki Mezbahalar bölgesinden bir arazi satın aldı. Tanınmış bir mimarlar odasını, erinliğinin Lodz'unda gıpta ettiklerinin eşi bir ev inşa etmekle görevlendirdi, on dört davetliyi konuk edebilecek bir yemek odası, duvardan duvara elbise dolabı olan bir yatak odası, ezilip büzülmeden içine sığacağı mermer-

den banyo tekneleri olacaktı, bir de rafları tavana varan bir kütüphaneyi, renklerinin canlılığına ve bir boy oluşlarına göre seçtiği cilt cilt kitapla tıka basa dolduracaktı. Ev hazır olunca, kimseyle vedalaşmadan Buenos Aires'e taşındı.

Catamarca vadilerinde yaptığı gezintilerde, takımyıldızları gözlemlemeye merak sarmıştı, bu yüzden yeni evin bütün odalarının tavanlarının zırhlı camdan olmasını buyurdu, bu da mimarları, karmaşık bir akaçlamayla su geçirmezliği sağlayan incecik zarlar dizgesinden oluşan bir ikizkenar yamukla birlikte havanın açık olduğu günlerde tavanın bazı bölümlerinin açılmasını ve tan vakti içeri giren ışığı kesmeyi sağlayacak elektrikli düzenekler tasarlamak zorunda bıraktı.

Bütün bunlara karşın şatafatın en büyüğü, misafir odasına bitişik yemek odasının sağında yükselen, işlemeli parmaklıkla çevrili mermer platformdu, platformun üstüne bir astronom teleskopuyla, küçük bedenini elbise gibi kavrayan bir koltuk yerleştirdi. Platforma, çatının üstünde yer alan ve yeşil boyalı tudor kemerle kaplı makineler düzeneğiyle işleyen bir kafes asansörle çıkıyordu.

Buenos Aires'de atalarının dinine döndü. Cuma öğleden sonraları sinagoga gidiyordu, İbranice okumayı söktü ve çok zarif bir el yazısıyla, yarım yüzyıl önceki düzmece evliliğini belgeleyen bir *ketuba*[7] yazdırdı. Anlaşmayı, üstünde dört mevsimi simgeleyen kabartma-

---

7 Kadınla erkeğin evlilik töreninin ardından, dini nikâhı gerçekleştiren hahamın iki tanık huzurunda damada imzalatıp gelin tarafına teslim ettiği, kadını sosyal güvence altına alan anlaşma belgesi. (Çev.n.)

lar bulunan bronz bir çerçeveye yerleştirdi ve yemek odasının en görülür yerine astırdı. Evin tüm kapılarının yanına da, üstünde "Her Şeye Kadir" yazan ve Deuteronomion'dan ayetler içeren altın bir mezuza[8] astı.

Ne var ki, yalnızlık uykularını kaçırıyordu. Alcira bana, evi nöbetleşe iki kadının temizlediğini anlatmıştı, ama ikisi de ipek kumaşlarını çalmış ve mücevherlerini sakladığı kasayı zorlayarak açmaya çalışmışlardı. 1975 yılında, hemen her gece silah sesleri duyuluyor ve televizyon, karargâhlara yapılan gerilla saldırılarından söz ediyordu. Askerin idareyi ele geçirdiğini ve karşı çıkanları tutukladığını öğrenince rahat bir soluk almıştı. Rahatlığı kısa sürdü. 1978 güzünün sonlarına doğru, iki kez banyodan çıkarken yere düştü ve başedemediği astım krizlerine yakalandı. Doktor güvensizliği bir kenara bırakıp hastabakıcı tutmaya zorladı onu.

İşi isteyen on beş kişiyle görüştü ama hiçbirinden hoşlanmadı, bazıları fazla yemek yiyordu, bazıları ona aptal bir çocuk gibi davranıyordu ya da haftada iki gün izin istiyordu. Umudunu yitirmek üzere olduğu sırada gelen son aday diğerlerinin tersine beklentilerinin de üstüne çıktı: Çalışkandı, sessizdi ve hizmet etmeye öylesine hevesliydi ki, ancak çok gerekli olduğunda –demişti Violeta'ya– çıkmayı yeğliyordu: Her on beşte bir alışveriş için. Karşı konulmaz tavsiye mektupları getirmişti, bir tanesi, "ölümüne değin dört yıl boyunca sadakatle anneme bakan bu mektubu taşıyan kişiye şükran ve takdir" duygularını ifade eden bir savaş gemisi teğmeni tarafından yazılmıştı, öteki mektup, karısının

---

[8] Musevilerde, eve giriş kapısında ve odaların kapılarında bulunan, eve girerken ve çıkarken öpülen mahfaza. (Çev.n.)

iyileşmesini ona borçlu olan bir deniz yarbayınca kaleme alınmıştı.

Üstüne üstlük Margarita Langman inancı konusunda da kazançlıydı: Yahudiydi ve içinde Allah korkusu vardı. Violeta asalak gibi ona bağlı yaşamaya başladı. Hiçbir zaman istekleri yerine gelsin diye beklemedi. Margarita isteklerini o daha istemeden seziyordu. Hemen her gece, ihtiyar teleskopun merceklerini yerleştirip Güney Haç Burcu'nun altındaki Kentaurus takımyıldızının fark edilmesi olanaksız dönüşlerini açıklayarak takımyıldızları gözlemlerken, kadın yanında ayakta dikilirdi. Can sıkıntısına karşı bağışıklığı var gibiydi. Violeta'yla birlikte olmadığı zamanlarda, masayı hazırlıyor veya dikiş dikiyordu. Radyo ve televizyon hiç durmadan hükümet uyarılarını veriyor, bu durumda ikisinin de yabancılara güvensizliği artıyordu: "Oğlunuzun şu anda nerede olduğunu biliyor musunuz?", "Kapınızı çalanı tanıyor musunuz?", "Sofranıza bir vatan haini oturmadığından emin misiniz?" Violeta uyanıktı ve ilk görüşte insanların ikiyüzlülüğünü anlayacağına inanıyordu. Margarita'ya karşı içgüdüsel olarak güven duysa da, ailesi hakkında soru yönelttiğinde kaçak yanıtlar vermesi ve sahip olduğunu söylediği iki kardeşin de onu ziyaret etmemesi veya telefonla aramaması tuhafına gidiyordu. Göründüğü gibi olmamasından korkuyordu. Gerçek bir dostluğun hazzına erdikten sonra, yaşamı onsuz düşünemiyordu.

Hastabakıcının on beşte bir yaptığı alışveriş için pazara gittiği bir sabah vakti Violeta odasını aramaya karar verdi. Gizlilik içinde Migdal'in orospularının veya Catamarca'daki dükkânın çalışanlarının çantalarını

araması, onu tam zamanında soygunlardan ve kara çalmalardan kurtarmıştı. Ama bu kez, oda kapısından özgürce gireli daha üç beş dakika geçmemişti ve özenle düzeltilmiş yatağı, işlemeli yastıkları, sehpadaki kitapları ve elbise dolabının üstündeki valizi görecek zamanı anca bulmuştu ki, sokak kapısında sesler duydu ve odadan çıkmak zorunda kaldı. Margarita'ya anahtarlardan bir takım verdiğine pişman olmuştu, ama vermeseydi de ne yapsaydı? Doktor bir kez daha düşerse elden ayaktan kesilebileceğini söylemişti, bu durumda da gözcüsünün insafına kalacaktı. En iyisi böyle bir şey olmadan kadını denemekti.

Şalımı almayı unutmuşum, dedi hastabakıcı. Pazar da çok kalabalıktı. Akşamüstü gitsem daha iyi olacak. Onca zaman yalnız kalmanız hoşuma gitmiyor.

Ertesi hafta, Violeta onu tabakları ovalarken duyduğunda bile sinirlenir olmuştu. Ayda yüz bin peso ödüyordu ve her kuruş erinliğinin acılarını hatırlatıyordu. Kendisine kala kala yağmalanmış yaralı bir beden kalmışken, Margarita'nın gecenin ilerleyen saatlerine dek tükenmeyen enerjisinden nefret ediyordu. Onu okurken görmekten nefret ediyordu, çünkü özgürlüğünü kazanana dek eline kitap almasına izin vermemişlerdi, o zaman da yirmi yaşına gelmişti ve artık hiçbir şeyi merak etmiyordu. Ona bakış şeklinden, kafasının biçiminden, çatlakla dolu ellerinden, sesinin tekdüzeliğinden hoşlanmıyordu. Üstüne üstlük sırlarını öğrenmek için evde asla yalnız kalamaması canını fena halde sıkıyordu.

Epeydir, demişti Alcira, ihtiyar pırlantalı altın bir *Davut Yıldızı* almak istiyordu. Margarita'yı deneme is-

teğiyle kolyeyi almayı aklına koydu. Bütün Yahudi kızları *Davut Yıldızı*'na sahip olmayı düşlerdi, Margarita mücevheri görünce kıskanacaktı. Üstelik Violeta insan ruhunu herkesten iyi tanımaz mıydı? Sabırsızlıkla Libertad Caddesi'nden bir kuyumcu çağırdı ve onunla milimetre milimetre modeli, 24 ayar altından, altı ucunda mavi tonlarında pırlantalar olan, kalın halkalı bir zincire takılacak ağır bir yıldızın fiyatını görüştü.

Bir aralık sabahı, mücevherci *Davut Yıldızı*'nın hazır olduğunu haber verdi ve eve getirebileceğini söyledi, ama ihtiyar reddetti. Dediğine göre Margarita'nın almasını yeğliyordu. İki üç saatliğine kadını evden uzaklaştırmak için fırsattı. Konu açılınca aralarında sert bir tartışma geçti. Hastabakıcı Violeta'yı bu kadar uzun süre yalnız bırakmanın akıl kârı olmadığında diretiyor, öteki de gitsin diye bahaneler uyduruyordu.

Yaz yaklaşmaktaydı ve bungun bir sıcak vardı. Violeta balkon kapısının ardından, 155 numaralı otobüsün geçtiği durağa doğru Corrales Caddesi'nde uzaklaşan hastabakıcıyı gözetledi. Başını, yüzünün yarısını gizleyen bir mendille örttüğünü ve bir ağacın gölgesine gizlendiğini gördü. Kızgın hava kaldırım taşlarında titreşiyordu. Bir araç geçti. Kadının bindiğinden emin olana değin on dakika bekledikten sonra zafer havasıyla yasak odaya daldı.

Sehpanın üstündeki kitapları karıştırmadı bile. Hiçbiri önemli görünmüyordu. Askılara renk sırasına göre birkaç elbise, iki pantolon ve iki bluz asılmıştı. Margarita'nın sakladığı bir şeyler varsa, Violeta erişemesin diye elbise dolabının üstüne koyduğu valizinin içinde olmalıydı. Nasıl indirecekti? Denediği bütün yollar fos

çıktı. Sonunda mimarların ona zorla sattığı küçük tekerlekli merdiveni anımsadı.

Genelev, okumayı öğrenmesine izin vermemişti, ama sayesinde başka beceriler edinmişti: Güvensizlik, hırsızlık, maymuncuk kullanmak. Dördüncü basamağa çıkıp da elbise dolabına yaslanarak valizin kilidini kolayca açmasına ve kapağı kaldırmasına şaştı. Topu topu birkaç sıradan gömlekle bir fotoğraf albümü görünce düş kırıklığına uğradı.

Albümün ilk sayfalarında sıradan aile resimleri vardı, diye anlatmıştı Alcira. Sırtına dua *tallit*'i[9] sarılmış bir adam vardı, Margarita'nın babası olmalıydı, on, on bir yaşlarında, dünyanın düşmanlığına karşı savunmasız, kimsesiz görünen bir kız çocuğuna sarılmıştı. Öteki resimlerde okul giysili Margarita, objektiften kaçarken, yaşgünü mumunu üflerken yüzündeki şaşkınlık ifadesiyle, denizde oyun oynarken görünüyordu. Artalanda yel değirmeni gözüken son resimde, her ne kadar kuzey Arjantin köylüleri gibi esmer tenli ve yerli hatlarına sahip olsa da, ağabeyine benzer bir oğlanın yanında gülümsüyordu. Kucağında birkaç aylık bir bebek vardı.

Violeta saatler sonra Stella Maris kilisesinde sorgulandığında, o son resmi incelerken hastabakıcının çifte yaşamını hissettiğini söyleyecekti. Sırtımdan bir ürperti geçti, demişti ifadesinde. Resimdeki adamın belki de kocası, bebeğin de oğlu olduğunu düşündüm. Anladım ki geçmişine giriyordum ve artık buradan çıkışım

---

[9] Sinagogda dua sırasında erkeklerin örtündüğü, dikdörtgen şeklindeki, kenarları püsküllü şal. (Çev.n.)

yoktu. Fotoğrafların yanında, yanlamasına yerleştirilmiş, elinde defalarca gördüğüm defteri buldum. Kimi kimi düşündüğüm gibi bir günlük değildi bu, anlamsız tümcelerle dolu sayfalar, kirli kâğıt parçalarıydı ve üstünde şu türden şeyler yazılıydı: *Peynir, aş, utanmaz, seviyorum, anamı seviyorum, adım Catalina, öğretmenimin adı Catalina,* her tümcenin altına da daha belirgin harflerle not düşülmüştü, *Fermín, neden süt bardağını vermedikleri sorulacak –Tota, anne veya baba M'de asker mi? İkisi de mi?– yarın 5'teki çizelge tekrarlanacak.* Sayfalar birbirinin aynıydı. Hiçbirinde dikkatimi çeken bir şey yoktu, diyecekti Violeta kendisini sorgulayan memura. Tam valizi kapayacaktım ki elim kapağına değdi ve kâğıtlarla, ne bileyim bir şeylerle dolu olduğunu anladım ve hem merak ettim, hem de elim gitmedi, çünkü kâğıtlar bağlı değildi ve kadın karıştırdığımı anlayacaktı. Ama ben önsezilerimde yanılmam, yüreğim bana onun suçlu olduğunu söylüyordu. Cesaretimi topladım, kapağın içindeki çift cebi buldum ve içinden beyaz sayfalar çıkardım. Hepsinde de, filan amiralin veya falan savaş gemisi teğmeninin adının basılı olduğu kabartma antetlerle askeri armalar vardı. Daha dipte adı sanı duyulmadık adamlara ait belgelerle yurttaşlık cüzdanlarını buldum. Bazı kâğıtlarda kadının da resmi vardı, yer yer karanlık çıkmıştı ve başka başka isimler taşıyordu, örneğin Catalina Godel; Catalina Godel adını çok iyi hatırlıyorum, ondan başka Sara Bruski, Alicia Malamud, bir de kibar soyadları vardı, örneğin Gómez, Arellano, kimbilir daha ne isimler. Margarita'nın Bajo Flores'de öğretmenlik yaptığını ve askeri hapishaneden kaçtığını nereden bilebilirdim ki? Bu karışık gün-

lerde kimse kimsenin kim olduğunu bilmez hale geldi.

Merdivenden indi ve aklını toplamak için durdu. Hastabakıcının tavsiye mektupları kuşkusuz düzmeceydi ve kendisi de telefonla doğrulatmadığı için aptalın tekiydi. Mektuplarda yazanlar yalan olabilirdi, ama gerisi hiç kuşku yok ki doğruydu: Çapa simgeli armalar, subayların kabartma isimleri. Yitirecek zaman yoktu. Neredeyse iki saat geçmişti bile. Merdiveni kütüphaneye doğru itti ve kınaçiçeklerini yerine koydu. Sonra, kölelik günlerinden edinme sakinlikle, antetlerin altında yazılı telefonu çevirdi. Telefonu nöbetçi çavuş açtı. "Bu bir ölüm kalım sorunu" demişti, sonradan Alcira'nın bana kafe La Paz'da anlattığına göre. Santral hangi numaradan aradığını sordu ve hatta kalmasını buyurdu. Deniz yarbayı iki dakika geçmeden telefona gelmişti. "Sizin çıkmanız ne büyük şans" dedi Violeta. "İş verdiğim hastabakıcı eşinize bakan kişi olmasın?" "Söyler misiniz bu hanım kendini hangi isimle veya isimlerle tanıttı?" diye sordu subay. Sesi, kafe Parisien'de onu satın alan pezevengin sesi gibi kaba ve sabırsızdı. "Margarita Langman" dedi Violeta. Birden o da kendini kovuşturuluyormuş gibi duyumsadı. Sonsuzluk kadar uzun süren geçmişi, üstüne üstüne geliyordu. "Tarif edin" diye üsteledi yarbay. İhtiyar nasıl tarif edeceğini bilemiyordu. Çocuklu resimden ve yerli hatlarına sahip adamdan söz etti. Sonra Corrales Caddesi'ndeki adresini verdi ve dürüstçe yetmiş dokuz yaşında olduğunu söyledi. "O kadın çok tehlikeli bir tiptir" dedi subay. "Biz şimdi oraya doğru hareket ediyoruz. Bizden önce gelirse bir yere bırakmayın, oyalayın. Kaçmasını istemeyiz anladınız mı? Kaçmasını istemeyiz"

Ben Bruno Cadogan, işte o zaman anladım Sabadell'in küçük Resero Meydanı'na bıraktığı kamelyaların Echeverría'yla *Faena*'nın barbar mezbahalarının anılarını canlandırmak için olmayıp, çok daha acımasız ve yakın tarihten birileri için olduğunu. Alcira Villar kafe La Paz'da, o ölüm köşesinde topu topu birkaç dakika durdularsa bunun nedeninin, Martel'in Catalina Godel'e hem başına gelen felaketlerin son durağında, hem de Donanma Teknik Okulu'ndan kaçtıktan sonra yaklaşık altı ay boyunca gizlendiği evde saygısını sunmak istemesi olduğunu anlatmıştı. Bu durumda, Martel'in hiçbir zaman vermediği bir konser için neden hayvan pazarlarını seçtiğini anlamıyorum, demiştim Alcira'ya. Onu tanısaydın, artık seyirci önünde asla şarkı söylemediğini bilirdin, diye yanıtladı beni. Onu sayrıl, tükenmiş haliyle görmelerini istemiyordu. Sabadell küçük buketi bırakırken ve o Catalina Godel'in anısına alçak sesle bir tango söylerken, kimsenin onu rahatsız etmesini istemiyordu. Herhalde ilk anda niyeti arabadan inip dispansere kadar yürümekti, sana ne diyeyim bilmem ki. Martel'in düşünceleri bir kedininkiler kadar anlaşılmazdı.

4

Catalina Godel, geçici olarak Buenos Aires'de bulunan bir kasaba okulu öğretmenine çılgınca âşık olup baba ocağını terk ettiğinde on dokuz yaşındaydı. Anasının ağlanıp sızlanmalarıyla babasının başka dinden ve sosyal alt sınıftan bir adamın getireceği mutsuzluk üstüne söylevleri ve ağabeylerinin ilenmeleri kâr etmedi. Aşığının, Santiago del Estero çöllerinde kaybolmuş okuluna çalışmaya gitti. Peronist direniş üyesi olduğunu orada öğrendi ve duraksamadan aynı davaya kucak açtı. Birkaç aya kalmadan hızlı bir şekilde molotof kokteyli hazırlamayı öğrenmişti, silah temizliğine eli yatkındı, hedef vurmada yetenekliydi. Gözü pek olduğu anlaşıldı, her şeye hazırdı.

Yoldaşı kimileyin haftalar boyu ortadan kaybolsa da, Catalina dert etmiyordu. Soru sormamaya, gizlemeye, gerekeni söylemeye alıştı. Sessizliğin ağır geldiği tek zaman, 1973'ün yılbaşı gecesi oldu, dışarıdaki toz fırtınasından dolayı küçük okulda bir başına kalmıştı ve ayaklarının altındaki toprak sanki tutuşuyordu. Günler sonra radyodan yoldaşının, Buenos Aires'in General Paz Caddesi'nde nokta nöbeti tutan askeri ele geçirmeye çalışırken esir düştüğünü öğrendi. Bu eylem ona aptalca görünmüştü, deli işiydi, ama insanların yolsuzluklardan usandığını ve canları istediği gibi davranmayı gereksediklerini anlayabiliyordu. Bir valize üç

beş parça üst başını, çocukluk resimlerini ve John William Cooke'un, artık neredeyse ezberden bildiği *Peronizm ve Devrim* adlı kitabını koydu. En yakın kasabaya yürüdü ve Buenos Aires'e giden ilk otobüse bindi.

Martel'le beraber o yaşantının her bir ayrıntısını araştırırken nice çabaladığımızı tahmin bile edemezsin, demişti Alcira Villar yirmi dokuz yıl sonra kafe La Paz'da, sonsuza değin New York'a dönüşümden kısa süre önce.

Onu akşam çökerken, saat yedi gibi görüyordum. İki aydır El Congreso yakınlarında, soluk alması olanaksız küçük bir otelde kalıyordum. Sıcak ve sinekler uyutmuyordu. La Paz'a doğru yürürken, asfalt adım atmamla çöküyordu. Kafenin soğutma sistemi sıcaklığı yirmi beş derecede sabitlemişti ama, sıcak ve nemin yakamı bırakması saatler alıyordu. Garsonlar masaları kaldırıp yeri yıkamaya başlayıncaya değin birçok kez kaldım orada o öykü hakkında notlar tutarak. Alcira benim tersime hep ışıl ışıl gelirdi, pek seyrek, o da gece ilerlediğinde gözlerinin altı çökerdi. Bunu ona söylersem parmak uçlarıyla göz altlarına dokunur ve kesinlikle alaysama yapmadan, "yaşlanmanın mutluluğu" derdi. Martel'le birlikte Catalina'nın hikâyesini, diktatörlüğün komutanlarına dava tutanaklarını okurken keşfettiklerini anlatmıştı ve öteki binlercesinden pek farkı olmasa da, Martel efsunlanmış ve aylar boyu başka şey düşünemez olmuştu. Corrales Caddesi'nde veya militanlık yılları boyunca Catalina'yı tanımış olabilecek tanıklar bulmayı koydu kafasına. Küçük bir öykü bizi diğerine götürüyordu, demişti Alcira, Leh yeğenlerinden biri 1993'te boş konak için dava açmak

üzere Buenos Aires'e gelince, Violeta Miller'ın geçmişi de su yüzüne çıkmış oldu. Yeğen sayesinde her şeyin Lodz'da nasıl başladığını öğrendik.

Yapbozun parçalarını yerleştirmek yaklaşık bir yılımızı aldı, diye sürdürmüştü Alcira. İki kadının benzer yaşamöyküleri vardı. Hem Catalina hem Violeta Yahudiydi ve kölelik etmek zorunda bırakılmışlardı, her ikisi de kendi tarzında efendileriyle dalga geçmişti. Martel, birbirlerine daha çok güvenmiş ve kim olduklarını, neler çektiklerini anlatmış olsalardı, belki de bunların hiçbiri başlarına gelmezdi diye düşünüyordu. Ama ikisi de güvenmemeye alışmıştı, böylece, birbirlerinden ayrı, Violeta korkuya ve alçaklığa yenik düştü, Catalina'ysa şerefini sonuna dek koruyabildi.

Nokta nöbeti tutan askere saldırıdan sonra, demişti Alcira, Catalina'nın yoldaşı yargılandı ve Patagonya'daki Rawson hapishanesine tıkıldı. 1973 mayısında salıverildi, ama bir buçuk yıl sonra gene yeraltına çekildi. Perón ölmüştü ve hükümeti geri zekâlı bir eşle, gerçek ve düşsel düşmanları temizleyerek güç toplayan bir astroloğun ellerine bırakmıştı. Catalina o dönemde, Margarita Langman adıyla sahte bir kimlik edinmeye karar verdi ve ona banyosuz küçücük bir oda verdikleri Bajo Flores'de öğretmenlik yapmaya başladı. O sıralar hamileydi ve birkaç gün boyunca aklından, onunla ilgilensinler ve doğacak evladının mutlu bir yuva ortamında büyümesini sağlasınlar diye baba ocağına dönme düşüncesi geçti. Ama bu kentsoylu düşkünlüğü sonradan gözüne uğursuzluk işareti gibi gözüktü.

Oğlu 1975 yılının aralık ayı ortalarında dünyaya geldi. Hastaneye Margarita adıyla yatan Catalina babaya

telefonla doğumu bildirmiş olsa da, adam bir hafta geçene dek ortalarda gözükmedi. Görünüşe göre, doğumun gerçekleştiği saatlerde, donanmadan yüksek rütbeli subaylara ait Itatí yatına tahrip torpidoları döşerken Plata nehrinin sularına dalmıştı. Ocak ve şubat ayları boyunca, Uruguay Colonia'da bir kamp reisinin evinde gizlendiler, bu arada Isabel Peron'un hükümeti parça parça düşüyordu ve Catalina'yla yoldaşının kıyı bucak izini sürüyorlardı. Colonia'daki o kısa yaz mevsiminde, Margarita bütün bir yaşama sığacak mutluluğu yaşadı. Yoldaşıyla birlikte fotoğraf çektiler, nehir kıyısında günbatımını izlediler ve elele tutuşup bebeğin pusetini iterek eski kentin küçük sokaklarında yürüdüler. Buenos Aires'e döndüklerinde ölümcül darbeyi çoktan indirmiş olan asker, ayaklanmacı olarak gördüğü herkesi öldürüyordu. Eski kasaba okulu öğretmeni, 1976 nisanında ilk ölenler arasındaydı. Catalina haberi alır almaz bebeği büyükannesinin gözetimine bırakıp Bajo Flores'e döndü. Oradan yalnızca, o yıl şehir gerillalarının gerçekleştirdiği intihar saldırılarına gönüllü olarak katılmak üzere çıkıyordu.

On dört ay sonra, gizli buluşmalarından birini ayarladığı Mezbahalar bölgesindeki Oviedo barda kapana kısıldı. İçeri girer girmez barın sivil giyimli askerlerce kuşatılmış olduğunu ayrımsadı. Hayvan pazarlarına doğru koştu. Bir otobüse binip uzaklaşmaya çalıştı. Ne var ki, bugün dispanserin bulunduğu avluda onu kıstırdılar ve gözlerini bağlayıp bir mahzene götürerek neredeyse hiç tanımadığı insanların yazgısı ve cinsel yaşantısı hakkında sorguya çekerek işkence edip ırzına geçtiler. Epeyce saat sonra –kaç saat geçtiğini hiç bile-

medi– bedeninden artakalan yıkıntıyı Capucha denen, öteki tutsakların kafalarında çuvalla sağ kalmaya çalıştıkları yerde bıraktılar. Orada verdikleri suyu yudum yudum içerek ve karanlıkta adım Margarita Langman, ben Margarita Langman'ım diye savaş adını yineleyerek olabildiğince iyileşmeye başladı. Aylar geçti. Tutsakların gizli saklı gevezelikleri sonucunda, dönüş yapmış gibi davranıp cellatlarının güvenini kazanırsa, bir olasılık kaçıp başına gelenleri anlatabileceğini öğrendi. Ülkülerinden döndüğünü belirten bir itirafname yazdı ve bir savaş gemisi teğmenine teslim etti, teğmen televizyon kamerasının karşısında okumasını isteyince de, duraksamadan okudu. Böylece çalıntı arabalar için ruhsat, yabancı konsolosluklara ait pasaport ve vize gibi sahte evrak düzenlenen bir laboratuvara gönderilmeyi başardı. Sabırla, kendisini ele geçirenlerin adlarını ve derecelerini tanımaya ve resmi antetli mektup kâğıtları biriktirmeye başladı. Kendisi için de belgeler düzenledi, bunların bazılarında gerçek adı yazıyordu. Bu belgeleri cam negatifler için kullanılan bir zarf içinde her zaman yanında taşıyordu, böylece içindekini bulanıklaştırma korkusuyla kimse açmazdı.

Mezbahalar bölgesinde dolanan militanları belirlemesi istendiğinde, laboratuvarda bir süredir çalışmaktaydı. Bağlılığı son kez sınanacaktı, belki de özgürlüğe giden adım olacaktı. Akşam yedi civarında devriyeyle çıktı. Ford Falcon marka bir aracın ön koltuğunda oturuyordu, arkada üç çavuş vardı. Mevsim kıştı ve dondurucu bir yağmur yağıyordu. Lisandro de la Torre'yle Tandil'in köşesine vardıkları anda, bir otobüs Ford'a yandan girdi ve aracı devirdi. Margarita'yla birlikte

yolculuk eden adamlar donup kaldı. Margarita kollarında ve bacaklarında hafif kesiklerle camdan kaçabildi. En büyük sorunu, onu hastaneye götürmeye çalışan düşünceli kişilerin ellerinden kurtulmaktı. En sonunda gece karanlığında sıvışıp Bajo Flores'e sığınmaya çalıştı ama askerler okula ciddi hasar vermişti ve Margarita'nın hemen hiç arkadaşı da kalmamıştı. Ertesi sabah *Clarín*'in Küçük İlanlar bölümünde, Violeta Miller'ın hastabakıcı aradığını duyuran ilanını okudu, tavsiye mektuplarını düzenledi ve Corrales Caddesi'ndeki eve yollandı.

Devamını biliyorsun, demişti Alcira. Catalina Godel, Margarita veya hangisini yeğlersen, öleceği akşam kuyumcudan *Davut Yıldızı*'yla döndü, Violeta da hemen hemen aynı sıralarda cellatlarıyla konuşmasını bitirmişti. Ulusal marşımızda da söylendiği gibi, ihtiyar yaşama güçlü bir öfkeyle yapışmıştı. Yaptığının anlaşılmasından o denli korkuyordu ki, kaçınılmaz bir şekilde kendini ele verdi. Titremeye başladı. Ispazmoza tutulduğunu, sırtının ağrıdığını, bir çaya ihtiyaç duyduğunu söyledi. Masajı sonraya bırakalım, diye yanıtladı onu Margarita alışılmadık bir küstahlıkla. Tere battım ve bir duş almak için geberiyorum.

Violeta o zaman iki hata yaptı. *Davut Yıldızı*'nın kutusu elindeydi ve anlaşılmaz bir şekilde kutuyu açmadı. Kutuyu açmaktansa başını kaldırdı ve bakışları Margarita'nın bakışlarıyla buluştu. Yüzünden anladığını belirten bir ışık geçtiğini gördü. Her şey bir anda oldu. Hastabakıcı, Violeta yokmuşçasına onun yanından geçti ve sokak kapısına ulaştı. Kaldırımda koştu, küçük Resero Meydanı'ndaki hayvan pazarına sığındı

ve cellatlar onu orada, ilk kez ele geçtiği noktada avladı.

Violeta Miller'ı her sabah Ford Falcon'la alıyor ve onu kentin öbür ucundaki Stella Maris kilisesine götürüyorlardı. Kilisede kadını deniz yarbayı sorguluyordu, diye anlatmıştı Alcira, sorgulama kimileyin beş ile yedi saat arası sürüyordu. Geçmişini gömülü olduğu yerden çıkardı ve iki kez din değiştirdiği için utanca boğdu. İhtiyar zaman bilincini yitirdi. Onu üzen yalnızca anılardı, onlar da istemediği halde ortaya çıkıyordu. Eski kemik erimesi daha beter hale geldi, sorgular bittiğinde hareket etmekte zorlanıyordu. Hastabakıcı tutmaya çaresiz razı oldu, onlar da ihtiyara genelev patroniçelerinin merhametsizliğiyle davrandılar. Ne var ki hiçbir şey, her akşam Corrales Caddesi'ne dönüşte karşılaştığı karışıklık kadar yıkmadı onu. Ev, deniz yarbayının özel arazisi haline geldi, mermer küvetleri, yemek masasını, platformun korkuluklarını, kafes asansörü, teleskobu, dantelli çarşafları, televizyonu yağmaladı. Mücevherlerini sakladığı dayanıklı kasayla, hamiline çeklere varana değin varı yoğu gitti. Yalnızca Margarita'nın yarım bıraktığı bir Cortázar romanına el sürülmemişti, bir de mutfaktaki boş dikiş kutusuna. Günün birinde cam tavanın, kütüphanenin iki ana noktası üstünde delinmiş olduğu görüldü ve yağmur acımasızca kitap artıklarının üstüne inmeye başladı.

Sabadell'in kamelya buketini güney pazarına öğle üzeri bıraktığını anımsıyor musun, diye sormuştu Alcira. Hatırlamaz mıyım, kasımın yirmisiydi, diye yanıtladım. O sırada oradaydım, Martel'i bekliyordum ve onu göremedim. Sana arabadan inmediğimizi söylemiştim, diye yineledi. Sabadell çiçekleri bırakırken onu izliyor-

duk, insanlar bize aldırış etmeden küçük Resero Meydanı'ndan gelip geçiyordu. Şarkıcı başını eğmişti, ağzından tek sözcük çıkmıyordu. Sessizlik arzusu öylesine yoğun ve etkiliydi ki, o öğle üzerinden aklımda tek kalan, araçların gelgeç gölgeleriyle, gitarı olmadan çıplakmış hissi veren Sabadell'in görüntüsüdür.

Oradan Corrales Caddesi'ndeki konağa yöneldik, diye sürdürmüştü konuşmasını Alcira. Mülk hâlâ ihtilaflıydı ve moloz kadar değeri yoktu. Parke döşemeyi uzun zaman önce sökmüşlerdi, tavan camlarıysa adımını attığın her yere saçılmıştı.

Tekerlekli sandalyesindeki Martel onu mutfağa götürmemizi istedi. Hiç duraksamadan, sanki evi tanıyormuş gibi gömme dolaplardan birini açtı. Birbirine yapışmış dikiş iplikleriyle, paslanmış bir teneke kutu parçası çıkardı dolaptan, bir de *Seksek*'in nemlenmiş bir örneğini, sayfalarını çevirmeyi denediği anda da kitap elinde dağıldı. Elindeki döküntülerle şarkı söylemeye başladı. Arabada söylediği gibi *Dönmek*'le başlar sanmıştım, ama Julio Jorge Nelson'un yazdığı bir tango olan *Margarita Gauthier*'le –Gardel'in Dulu– başlamayı yeğlemişti. *Bugün seni heyecanla anımsıyorum kutsal Margaritam,* dedi belli belirsiz bedenini yükselterek. Böyle de devam etti, havada duruyormuş gibi. Sözler yapışkan şurup kıvamındaydı, ama Martel onları Quevedo'nun cenaze sonesine dönüştürüyordu. Sesi, tangonun en tatlı üç dizesine hücuma geçince, yüzünün yaşlarla yıkandığını ayrımsadım: *Bugün, bedeninin dinlenmeye çekildiği mezarının başında dizüstü çöküp, / ruhunun nicedir özlemle beklediği şerefine kadeh kaldırdım, / şimdi solgun küçük kamelya buketini getirdim.* Ara versin di-

ye elimi omzuna koydum, çünkü gırtlağına zarar verebilirdi, ama o güzel şarkıyı bitirdi, üç beş saniye dinlendi ve Sabadell'den *Dönmek*'in birkaç notasını çalmasını istedi. Sabadell ona bilgece eşlik ediyordu, gitarını onun sesiyle yarıştırmıyordu: Onun tellere vuruşu daha çok, sesini misliyle aşan ışığın uzatılmasıydı.

Dönmek bittiğinde gideceğimizi sanıyordum, oysa Martel, ondan beklenmeyecek neredeyse teatral bir tavırla ellerini göğsüne götürdü ve *Margarita Gauthier*'in ilk dizesini her defasında aynı perdeden en az dört kez yineledi. Tekrar sürdükçe sözcükler, başka bir çağda kendilerini seslendiren sesleri her söylenişinde yanına çağırırcasına anlam kazanıyordu. Benzer bir deneyimi anımsadım, demişti Alcira, hani bazı film sahneleri insanın belleğine bir dakikadan uzun çakılır kalır ya: Görüntü değişmez, ama o görüntüyü izleyen kişi başkalaşım geçirir. Seyretme edimi belli belirsiz sahiplenme edimine dönüşür. *Bugün seni heyecanla anımsıyorum kutsal Margaritam*, diye söylüyordu Martel, sözcükler artık bedenlerimizin dışında bir yerde değildi, kanımızın akış hızına karışmıştı, söylediğimi anlayabiliyor musun Bruno Cadogan, diye sormuştu Alcira. Uzun zaman önce İskoç düşünür David Hume'un buna benzer bir düşüncesini irdelediğimi söylemiştim. Düşünürden alıntı yaptım: Yineleme, yinelediği nesnede hiçbir değişime yol açmaz, onu seyreden ruhta değişim yaratır. İşte aynen böyle oldu, demişti Alcira. Bu tümce neler hissettiğimi tüm açıklığıyla tanımlıyor. O öğle üzeri Martel'i *Kutsal Margaritam*'ı ilk kez söylerken duyduğumda, ezginin zamanını değiştirmiş gibi gelmemişti bana, ama ikinci veya üçüncü yinelemede her bir sözcüğü

hafifçe uzattığını ayrımsamıştım. Bir olasılık heceleri de yayarak söylemişti, ama kulağım bunu anlayacak kadar keskin değildir. *Bugün seni heyecanla anımsıyorum*, diye söylüyordu ve tangodaki Margarita, zaman hiç geçmemiş gibi yirmi dört yıl önceki bedeniyle konağa dönüyordu. *Bugün seni heyecanla anımsıyorum*, diyordu ve bu büyülü sözlerin, yerdeki camların uçup gitmesine ve örümcek ağlarıyla tozun yok olmasına yettiğini duyumsamıştım.

Aralık 2001

Küçük Resero Meydanı'nda Martel'le karşılaşamamak dengemi altüst etmişti. Hem yazılarımın yönünü, hem kendi yönümü yitirdim. Lezama parkının viran manzarasına bakarak Británico'da geceler geçirdim. Pansiyona dönüp uyumayı başardığımda, apansız her gürültü beni uyandırıyordu. Uykusuzlukla başım dertteydi, kafam allak bullak, Buenos Aires sokaklarında dolaşmaya çıkıyordum. Kimileyin, Borges'in birçok kez yazmış olduğu Constitución'un yıkık istasyonundan, San Cristóbal ve Balvanera semtlerine kıvrılıyordum. Bütün sokaklar birbirine benziyordu, gazeteler ardı arkası kesilmeyen saldırılara dikkat çekse de, tehlikeyi hissetmiyordum. Constitución civarında yaşı onu geçmeyen çocuk çeteleri kol geziyordu. Birbirini kollayan bu çocuklar, yiyecek aramak için sığınaklarından çıkıyor ve dileniyorlardı. Bina kovuklarında uyuduklarını görüyordum, yüzlerini gazete ve artık kese kâğıtlarıyla örtüyorlardı. Birçok kişi sokakta yaşıyordu, bir gece iki kişi gördüğüm yerde, ertesi gece üç dört

kişi görüyordum. Constitución'dan Mayıs Meydanı'na dek San José veya Virrey Cevallos yolunu izliyordum, sonra da bankları yokluk içindeki ailelerce tutulmuş Dos Congresos Meydanı'ndan geçiyordum. Birçok kez uyanıklık saatlerini Rincón'la México'nun köşesinde Martel'in evini gözetleyerek geçirdim ama hep boşa gitti. Yalnız bir kez, bir öğle üzeri onu Alcira Villar'la çıkarken görmüştüm, –Alcira'nın kim olduğunu henüz bilmiyordum, haftalar sonra öğrenecektim– taksiyle yakalamaya çalışmıştım ama emeklilerin gösterisi yolumu kesmişti.

Kent düz ve dörtgen olsa da, binaların tekdüzeliğinden dolayı yönümü bulmayı başaramıyordum. Birbirinin tıpkısı şeylerin arasındaki belirsiz değişimi ayırt etmekten güç iş yoktur, tıpkı çölde ve denizde olduğu gibi. Karışıklık yüzünden bazen inme inmiş gibi şu veya bu köşenin birinde kalakalıyordum, şaşkınlığı üzerimden atınca, bir kafe aramak üzere bulunduğum yerin etrafında dönenip duruyordum. Bereket versin her saat açık kafeler bulunuyordu, oralarda oturup sabahın ilk ışıklarıyla birlikte binaların siluetlerinin tanımama olanak sağlayacak kadar belirginleşmesini bekliyordum. Sonra da bir taksiye atlayıp pansiyona dönüyordum.

Uykusuzluk gücümü tüketti. Öyle sanrılara kapılır oldum ki, yirminci yüzyıl başlarının Buenos Aires fotoğrafları gerçeğin imgeleriyle üst üste biniyordu. Odamın küçük balkonundan bakıyor, karşı kaldırımdaki kaba saba binaların yerine, ta kırk yıl önce Florida Caddesi'nden kalkmış bir dükkân olan Gath & Chaves'in taraçasını görüyordum, hasır şapkalı beylerle göğüs farbalaları kolalı hanımlar, dikilitaşların ve kimileri He-

len yontularıyla taçlanmış boş gözetleme kulelerinin yükseldiği ufka karşı taraçada oturmuş çikolatalarını içiyorlardı. Ya da yirmili yıllarda analjeziklerin ve iştah açıcıların propagandasını yapmak amacıyla kullanılan abuk sabuk oyuncak bebeklerin geçtiğini görüyordum. Gerçekdışı sahneler saatler boyu sürüyordu, o süreçte bedenimin nerede olduğunu bilmiyordum, çünkü geçmiş, bedenimin içine bugünün kuvvetiyle yerleşiyordu.

Hemen her gece Británico'da Tucumano'yla buluşuyordum. Durup oturup, Bonorino'yu bodrumdan kapı dışarı edecek en iyi çare üstünde tartışıyorduk ama uzlaşamıyorduk. Belki de önemli olan çareler değil, sonuçlardı. Benim açımdan Alef –eğer varsa– paylaşılamayacak kadar değerli bir nesneydi. Oysa arkadaşım panayır garabetine dönüştürerek onu değersizleştirme çabasındaydı. Araştırmalarımız sonucunda, asilzade Bulgar ölünce, konutun Acassuso'lu irat sahiplerine satıldığını öğrenmiştik, bu kişiler yirmi kiralık evin daha sahibiydi. Sonunda benim onlara, kütüphanecinin 1970'den beri kira ödemediğini bildiren bir mektup yazmam konusunda anlaşmaya vardık. Böyle yaparak arazilerin sahibini zarara uğratacaktık, hatta belki zavallı Enriqueta'yı da. Ama bütün bunlar Tucumano'nun umrunda değildi.

Kasım sonlarına doğru New York Üniversitesi bana beklenmedik bir para çıkardı. Tucumano, pansiyonun kısıtlı bohem yaşantısını unutup, odasından Libertador Caddesi'yle bazı sarayların ve kuzey kıyısında, nehrin devinimsiz sularında pırıldayan şamandıraların seçilebildiği hotel Plaza Francia'nın en üst katındaki süitte bir gece geçirmemizi önerdi. Birinci sınıf bir otel söz konu-

su olmasa da, o odanın fiyatı üç yüz dolardı, bu da olanaklarımı aşıyordu. Ama ne olursa olsun öneriyi geri çevirmek istemiyordum, peşin peşin ödeme yapıp odayı ertesi cuma için tuttum. Otele yerleşmeden önce, ustaların mutfağını sunan Recoleta'daki lokantalardan birinde akşam yemeğine gitmeyi düşündük, ama o gün beklenmedik bir talihsizlik oldu: Hükümet bankalardaki mevduatın yalnızca çok küçük bir yüzdesinin çekilebileceğini duyurdu. Ceplerim boş kalır diye korkuya kapıldım. Apansız duyurunun yapıldığı andan başlayarak –otel rezervasyonunu iptal etmek için de artık çok geçti– kimse kredi kartı kabul etmeye yanaşmadı ve paranın değeri belirsizleşti.

Francia Meydanı'na vardığımızda vakit neredeyse gece yarısıydı. Havadaki ateş rengi, sanki fırtına habercisiydi, sokak lambaları çiyli kozalarla kaplanmış gibiydi. Ara sıra caddeden usul usul dalgın bir araba geçiyordu. Balkonumuzun altında, General Alvear'ın atlı yontusunun dibinde öpüşen bir çift gördüğümü sandım, aslında her şey birer gölge şeklindeydi ve hiçbir şeyden emin değildim, giysilerimi çıkarırken ve kendimi yatağa atarken beni saran sükûnet havasından bile. Tucumano, Plata nehrinin siluetini inceleyerek bir süre dışarıda kaldı. Süite döndüğünde sivrisinek ısırıklarından keyfi kaçmıştı.

Nem yüzünden, dedi.

Nem yüzünden, diye yineledim. Kuala Lumpur'daki gibi. Bir yıldan daha kısa bir süre önce, iki kenti karıştırıyordum. Bu karışıklığın nedeni, dedim Tucumano'ya, herhalde 1977 şubatında burada ortaya çıkan sivrisineklerle ilgili bir hikâye okumuş olmam. O za-

manlar Buenos Aires'i, adamın cinlerini tepesine çıkaran çürümüş balık kokusu sarmıştı. Kuraklığın genişlettiği kıyılarda, askerin korumaya aldığı fabrikaların atıklarıyla zehirlenerek çürümeye başlamış milyonlarca akyabalığı, gümüşbalığı ve yayın balığı ortaya çıktı. Diktatörlük demirden bir sıkıdenetim uyguluyordu, bu yüzden gazeteler olayla ilgili tek kelime yayımlamaya cesaret edemedi, ne var ki yüreklerinin sesini dinleyen kent sakinleri durmaksızın olayı doğruluyordu. Musluk suyu tuhaf yeşil bir renk aldığından ve görünüşe bakılırsa mikroplandığından, meteliksiz olmayanlar dükkânlardaki şişelenmiş soda ve meyve suyu stoklarını tükettiler. Günden güne salgın hastalık bekleyen hastanelerde tifoya karşı her gün binlerce aşı yapılmaya başlandı.

Bir akşam bataklıklardan göğü karaya boyayan bir sivrisinek bulutu yükseldi. Kutsal kitapta anlatılan afetler gibi birdenbire oldu. İnsanların her yeri kırmızı şişliklerle kaplandı. Bankalarla döviz bürolarının yoğunlaştığı Catedral'in kuzeyindeki kırk adalık alanda nehrin çürük kokusu dayanılmaz bir hal aldı. Acil para işi olan yayalar yüzlerini beyaz maskelerle gizliyorlardı, ama devriyeler maskelerini indirmeye ve kimliklerini göstermeye zorluyordu. Corrientes Caddesi'nde insanlar ışıklı spirallerle yürüyor ve korkunç sıcağa rağmen bazı köşe başlarında duman sivrisinekleri kaçırsın diye ateş yakıyorlardı. Afet geldiği gibi haber vermeden gitti. Bir tek o zaman, gazeteler iç sayfalarında "Açıklanamaz Olay" ortak başlığıyla kısa haberler geçtiler.

Otelde uyurken, sabahın ikisinde şiddetli rüzgâr

çıktı. Süitin pencerelerini kapamak için kalkmak zorunda kaldım. O zaman Tucumano da uyandı ve balkondan kime baktığımı sordu.

Kimseye, dedim. Rüzgâr çıktığını söyledim.

Uydurma, dedi. O kadar çok yalan söylüyorsun ki, bilmem bana hiç doğruyu söylediğin oldu mu.

Gel de gökyüzüne bak, dedim. Şu anda açık. Nehrin üstünde yıldızlar gözüküyor.

Hep konuyu değiştiriyorsun Bruno. Gökyüzünden bana ne? Beni ilgilendiren tek şey sıktığın palavralar. Alef'i kendine saklamak istiyorsan açık açık söyle. Sana yeterince katlandım. Bu saatten sonra yaya kalmışım, umrumda değil. Yeter ki bana maval okuma Titan.

Neden söz ettiğini anlamadığıma yemin ettim, ama kederler içinde gergin bir şekilde devam ediyordu, sanki hap almıştı. Yatağının yanıbaşına diz çöktüm ve yatıştırmaya çalışarak başını okşadım. Fayda etmedi. Arkasını dönüp ışığı söndürdü.

Tucumano'nun tavrını anlayamamıştım. Birbirimize herhangi bir söz vermiş değildik ve herkes canının çektiğini yapmakta özgürdü, ama ne zaman çalışmak için sabahlara kadar Británico'da kalsam, beni aramaya çıkar ve herkesin içinde utanca boğan kıskançlık sahneleri yaratırdı. Beni sınamak için yapamayacağım kahramanlıklar veya zor hediyeler ister, isteklerini yerine getirmeye başladığım anda da uzaklaşırdı. Sanırım beni en cezbeden şey, doğrusu benimle ne alıp veremediği olduğunu bilmememdi.

Yorgunluktan uyumuşum. Üç saat sonra sıçrayarak uyandım. Süitte yalnızdım. Tucumano girişteki masanın üstüne kurşunkalemle bir not yazıp bırakmıştı:

"Ben gidiyorum titan. Sana Alef'i miras bırakıyorum. Öbür gün borcunu ödersin." Onu neyin rahatsız etmiş olabileceğini anlamak için o gece olanları gözden geçirdim, bir sonuca varamadım. Daha o sanîye otelden ayrılayım dedim, ama aşağı inip hiçbir açıklama yapmadan hesabı istemek delilik olurdu. Yarım saat veya biraz daha uzun bir süre boyunca süitin küçük salonunda oturdum, kafamın içi bomboştu, en basit hareketi bile olanaksız kılan umutsuz bir ruh haline gömülmüştüm. Gerçeklik beni terk eder korkusuyla gözlerimi kapamaya cesaret edemiyordum. Sabah vaktinin kül rengi ışığının tepemde ilerleyişini ve bir gece önce bana epeyce nemli gelen havanın neredeyse saydamlaşana dek incelmesini izledim.

Sanki omuzlarıma hasta bir beden yüklemişlerdi, güç bela ayağa kalktım ve gündoğumunu izlemeye balkona çıktım. İstilacı devasa güneş küresi caddenin üstünde yükseliyordu, altından dilleri parkları ve görkemli binaları yalıyordu. O andaki Buenos Aires kadar olağanüstü güzellikte başka bir kent varolmuş mudur, kuşkuluyum. Trafik yoğundu, cumartesi günü sabahın erinde alışılmadık bir durumdu. Yüzlerce araba ağır ağır caddeden geçerken, ışık süzülerek ağaçların yaprakları arasına düşmezden önce bronz rengi anıtlara saldırıyor, kulelerin doruklarını tutuşturuyordu. Balkonumun altındaki Palais de Glace'ın kubbesini bir ışık kılıcı aniden ikiye böldü. 1920'li yıllarda sarayın bazı salonlarında tango yapılmıştı, Vogue's Club adıyla bilinen öteki salonlarda da Julio de Caro altılısı ve Osvaldo Fresedo orkestrası çalmıştı. Güneş yükselirken ve kursu ufalıp ışığı gözleri daha bir kamaştırırken, daha

iki hafta önce salonlarında Curupaytí savaşının titizlikle işlenmiş sahnelerini seyre daldığım, fünyesi patlayan bir el bombası tarafından sağ eli parçalanan Cándido López'in sol eliyle 1871-1902 yılları arasında çalıştığı Güzel Sanatlar Müzesi'nin cephesini mor rengi bir ışık süpürdü.

İşte o zaman Buenos Aires'in o buz berraklığında ağırlığı yokmuşçasına havada asılı kaldığı izlenimine kapıldım ve güneşin çekimiyle gözlerimin önünden yok olmasından korktum. Bir saat önceki bütün kötü önsezilerim kayboldu. Dante'nin cennet merkezinde dikkatini çeken çemberler gibi çok daha yükseklerdeki başka çemberleri yansıtan bir çemberin içinde alev alev yanan kenti görürken mutsuz olmaya hakkım olmadığını düşündüm.

Saf duygular saf olmayan düşüncelerle karışagelir. Tucumano'ya nasıl bir gösteri kaçırdığını anlatan bir mektup yazmaya niyetlendikten sonra oturup tümüyle farklı bir mektup döşenmem sanırım böyle bir anda oldu. Acassuso'lu irat sahiplerine hitaben yazdığım mektupta, bodrumun otuz yıldan daha uzun bir zamandır kütüphaneci Sesostris Bonorino tarafından yasadışı olarak işgal edildiğini bildiriyordum. Bir yandan tanık olduğum göz kamaştırıcı ışığı düşünürken öte yandan parmaklarımın soysuz cümleler yazmasını nasıl açıklamalı, bilemiyorum. Arkadaşıma, Buenos Aires'in yabancısı olarak, ikimizin de kentin güzelliği karşısında belki yerlilerinden daha duyarlı olduğumuzu söylemek isterdim. Kent, yegâne rahmeti uçsuz bucaksız genişliği olan bir nehir kıyısında, ne beslenmeye ne sepetçiliğe yarar çalılıkların arasında, renk tonu bile fark et-

meyen bir düzlüğün sınırına kurulmuştu. Borges her ne kadar ona bir geçmiş yüklemeye uğraştıysa da, şatafatlı bir geçmişten, ozanları ve ressamlarınca doğaçtan söylenip çizilmiş kahramanlıklardan yoksundu, biri ne zaman geçmişin parçalarını eline alsa, tekdüze bir şimdiki zamanda dağılıp gitmesine tanık oluyordu. Buenos Aires her zaman yoksulu bol ve köpek boklarından kaçmak için atlaya sıçraya yürünen bir kent olageldi. Tek güzel yanı, insanoğlunun imgeleminin ona yükledikleriydi. Hong Kong ve Nagasaki gibi denizle ve tepelerle çevrelenmiyordu, Londra, Paris, Floransa, Budapeşte, Cenevre, Prag ve Viyana gibi uygarlık çağlarının sularında seyir ettiği bir akarsu da geçmiyordu içinden. Buenos Aires'e gelip de kalan olmazdı, başka bir yere gitmek üzere oradan geçiyor olurdu. Kentin ötesinde başka yer yoktu: Güneye açılan hiçlik alanına çıkılırdı, on dokuzuncu yüzyıl haritaları bu alanı Bilinmeyen Denizler Yurdu, Dairesel Topraklar, Devlerin Yurdu diye adlandırırdı, bunlar da yokluğun alegorik adlarıydı. Karşıtlık sayılsa da, olsa olsa güzelliği bunca yadsıyan bir kent böylesi gafil avlayan bir güzelliğe sahip olabilirdi.

Otelden saat sekizden önce ayrıldım. Cumartesi tantanasının çıldırtıcı boyutlara ulaştığı pansiyona dönmek istemediğim için Británico'ya sığındım. Kafe boştu. Garson tek başına uykusu kaçanların izmaritlerini süpürüyordu. Cebimden Acassuso'lu irat sahiplerine yazdığım mektubu çıkardım ve yeniden okudum. İşgüzardı, kötücüldü ve altına imzamı atmayı düşünmesem de içinde yazan her şey beni ele veriyordu. Sonuç olarak içindeki bilgiler, Bonorino'nun güvenip de bana

anlattıklarıydı. Bir an bile aklımdan kütüphaneciye vereceğim zarar geçmedi. Tek isteğim, Alef var mı yok mu –ki her şey varolduğuna işaret ediyordu– bunu gönlümün dilediği gibi rahat rahat tanıtlayabilmek için onu bodrumdan kapı dışarı etmeleriydi. Bir de Alef'i seyrederken bana ne olacağını görmek.

Öğleden az önce odama döndüm. Tez çalışmamda yol almaya çabalayarak birkaç saat odamda kaldım, ama çalışmaya yoğunlaşamadım. Kaygılarıma yenik düştüm ve Tucumano'yu aramaya çıktım, taraçada hâlâ uyuyordu. Mektubu gördüğünde minnettar olur, mutlu olur, heyecanlanır sanmıştım. Hiçbiri olmadı. Onu uyandırdığım için beni kınadı, mektubu umursamadan okudu ve onu rahat bırakmamı istedi.

Ondan sonraki günler boyunca kentin bir tarafından öteki tarafına, tansökümünden önce Plaza Francia otelinde duyumsadığım hüzünle dolandım durdum. Villa Crespo'da dolaşarak, lisans üstü eğitimim döneminde üstünde çalışma yaptığım romanlardan biri olan *Adán Buenosayres*'in başkişisinin yaşadığı Monte Egmont sokağını bulmaya çalıştım, ama bölge sakinlerinden hiçbiri bana sokağın nerede olduğunu söyleyemedi. "Cennet kokuları yükselmez olmuştu Monte Egmont sokağından" demiştim ezberden, olur da bu tümce yön duygularını canlandırır diye. Tek elde ettiğim, benden uzaklaşmalarıydı.

Ertesi cuma, sıcaklığın yükseldiği öğle saatlerinde Chacarita mezarlığına girdim. İç kısımdaki altarın görülebilmesini olanaklı kılan camdan taçkapılarıyla ve dantel örtülere sarılı tabutlarıyla kimi türbeler abartılıydı. Ötekiler, bir ışık huzmesinin eriştiği çocuk yontu-

larıyla, dürbünle düşsel bir çevreni seçmeye çalışan denizcilerle ve kollarında kedileriyle göğe yükselen analarla süslenmişti. Kabirlerin çoğunda mezar taşı ve haç vardı. Geniş yollardan birine girince, karşıma düşünceli bir tavırla bandoneon çalan Aníbal Troilo'nun yontusu çıktı. Daha ötede, ressam Benito Quinquela Martín'in doğal renkleri, gömütünün iki yanındaki sütunları süslüyordu, hattâ ressamın tabutu bile girift bezemelerin göz alıcı renkleriyle parıldıyordu. And dağlarının alçak kabartması üstünde uçan bronzdan kartallar gördüm, bir de kadın ozan Alfonsina Storni'nin girdiği granit denizi gördüm, yanında da Gálvez biraderlerin yıldızlarla süslü cenaze arabaları parıldıyordu. Bir zamanlar Evita Perón'un sevgilisi olmuş, şimdi sonsuzluk gitarını çalan Agustín Magaldi'nin mezar taşının önünde durduğumda, uzaktan yürek dağlayıcı feryatlar çalındı kulağıma, herhalde cenaze vardı. Gürültünün geldiği yere doğru yürüdüm. Yüzleri tülle örtülü üç yaslı kadın, Carlos Gardel'in yontusunun dibinde ağlaşıyordu, şarkıcının yeşile çalan dudakları arasına da yanık bir sigara yerleştirmişlerdi, bu arada öteki kadınlar, mezarındaki levhalarda yazana bakılırsa mucize yaratma vergisi yıllarla daha iyiye giden Meryem Ana'nın önüne çiçek çelenkleri bırakıyordu.

Öğleden sonra iki buçuk civarında Elcano Caddesi'ne gitmek üzere mezarlıktan ayrıldım ve zaman zaman açık alana veya nehre ulaşma umuduyla kuzeye doğru yürüdüm. Ne var ki kentin büyüklüğü alt edilir gibi değildi. Ballard'ın bir öyküsünü anımsadım, yalnızca kentlerden oluşan bir dünya vardı öyküde, kentler de birbirine köprüler, tüneller ve görünmez deniz yollarıyla bağlanıyordu ve insanlık, karınca yuvasında

kalmış gibi boğuluyordu. O öğleden sonra yürüdüğüm sokaklardaki Ballard'ın devasa binaları hiçbir şey çağrıştırmadı ne var ki. Aralarından gösterişli kuşhanelerin yükseldiği neoklasik ve kolonyal tarzda inşa edilmiş malikâneleri koruyan yıllanmış ağaçların, jagarandaların ve çınarların gölgesinde kalmışlardı. Belgrano bölgesindeki José Hernández Caddesi'ne vardığımı ayrımsayınca, *Martín Fierro*'nun yazarının, eleştirmenlerin o kitaba karşı gittikçe artan aşağısamalarına –oysa ölümünden otuz yıl sonra, 1916'da, Lugones tarafından "çok önemli ulusal epik şiir" olarak yüceltilecekti– ve Buenos Aires kentini federalleştirmek için girişilen ve kendisinin de destekçilerinden olduğu acımasız savaşlara karşın, son yıllarını mutluluk içinde geçirdiği kır evinin yakınlarında olmam gerektiğini düşündüm. Hernández'in insanda saygı uyandıran, etkileyici bir fiziği ve öylesine kudretli davudi bir sesi vardı ki, Millet Meclisi'nde ona "Zırıltı" derlerdi. Kent merkezinden yola çıktıktan sonra saatlerce at binerek ulaşılan kır evinde sunduğu Gargantua şölenlerinde Hernández'in sofra arkadaşları, hem iştahına, hem de kimsenin duymadığı Roma, İngiliz ve Jakoben kanunlarının tam metinlerini aktarmasını olanaklı kılan geniş bilgisine hayran kalırlardı. "Boğulmalar" dediği oburluk nöbetleri azap çektiriyordu ama yemekten de kendini alamıyordu. Başında birinci dereceden yüzden fazla akrabayla bir ekim sabahı ölmeden önce, miyokardit yüzünden beş ay yatak döşek yattı, son sözleri "Buenos Aires... Buenos Aires"di, akrabalarının hepsi de son sözlerini duymuşlardı.

José Hernández Caddesi'nin her tarafını dolaşmama rağmen, kır eviyle ilgili tek bir işarete rastlayamadım.

Onun yerine, Enrique Larreta ve Manuel Mujica Láinez gibi, edebiyat alanının daha az şöhretli kişilerinin anısına, Juramento ve O'Higgins Caddeleri'ndeki evlerin kapılarına yerleştirilmiş tabelalar gördüm. Birkaç turdan sonra Belgrano koyaklarında buldum kendimi, Hernández zamanlarında buraları kent sınırlarıydı. Orada, ozanın ölümünden kısa süre sonra Charles Thays tarafından projelendirilen park, şimdilerde insanın üstüne üstüne gelen apartman binalarıyla kuşatılmıştı. Kırsal geçmişten bugüne yalnızca, midye kabuklarıyla ve mermer balıklarla bezenmiş bir çeşmeyle, herhalde pazar günlerinin fener alayını seyretmeye yarayan bir bahçe köşkü kalmıştı. Nehir iki kilometreden fazla içeri çekilmişti ve görmek olanaksızdı. Prilidiano Pueyrredón, *Belgrano Sığlığında Çamaşırcı Kadınlar* adındaki arı güzelliğe sahip tablosunda, o bölge yörekentinin sükûnetini betimlemişti. Yağlıboya tablonun adı birden çok kadına gönderme yapsa da, resimde kucağında çocuğu, başının üstünde de dev bir çamaşır yığını olan bir tek kadın vardı, daha büyük bir çamaşır yığınını da, arkadan gelen süvarisiz at taşıyordu. O vakitler ıssız ve vahşi koyakların yumuşak kavislerinde iki ombu ağacı, sabahın erinde çamaşırcı kadının ayakları altında kumsalları ezilen vahşi nehirle göğüs göğüse çarpışarak kökleriyle suyu yarıyordu. Buenos Aires'in rengi o zamanlar yeşildi, altına çalan bir yeşil, hiçbir gelecek de sahip olduğu tek tepeciğin yalnızlığını sarmalamıyordu.

Karanlık çökerken yorgun argın pansiyona döndüm. Dayanılmaz bir kargaşa bekliyordu beni. Yan odadaki komşularım, merdivenden eğilerek girişe minderler, battaniyeler, elbise denkleri atıyorlardı. En-

riqueta mutfakta bakışlarını yerden ayırmadan hıçkırıklara boğuluyordu. Bodrumdan Bonorino'nun fişlerinin gayretkeş hışırtısı yükseliyordu. Enriqueta'ya yanaştım, çay ikram ettim ve yatıştırmaya çalıştım. Konuşturmayı başarınca, dünya başıma yıkılıyormuş gibi duyumsadım. Pessoa'nın bir şiiri imgelemimde vızıldayıp duruyordu, şöyle başlardı: *Öldürmek istiyorsan kendini, neden öldürmek istemiyorsun kendini?* İstediğim kadar kovalayayım, bu dizeden kurtulamıyordum.

Saat üçte iki yargı memuruyla bir noter pansiyona geldiler, ellerinde bütün kiracıları boşaltma emri vardı, diye anlattı Enriqueta. Makbuzları görmek istediler, günübirlik kalanların paralarını iade ettiler. Anladığım kadarıyla, mülk sahipleri evi bir mimarlık bürosuna satmıştı ve adamlar olabildiğince çabuk yerleşmek istiyordu. Bonorino, evi boşaltmak için yalnızca yirmi dört saat süre verildiğini bildiren ihbarnameyi okuyunca, evin girişinde ayakta hareketsiz kalakaldı, Enriqueta'nın çığlıkları bile onu yokluk halinden çıkaramadı, en sonunda elini göğsüne götürüp "Aman Tanrım, Aman Tanrım" dedi ve bodrumda gözden yitti.

Acassuso'lu irat sahiplerine gönderdiğim mektupla bu olayın bir ilgisi olmasa da, zamanın akışını geriye döndürebilmeyi isterdim. Pessoa'nın bir başka dizesini söylediğimi fark ettim: *Tanrı acısın bana, kimseden görmedim acıma.* Bir yazar veya bir ezgi kafamda dönüp durduğu zamanlar, onları kovalamak bir ömür sürerdi. Üstelik de Pessoa. Bunca umutsuzluk arasında kim umutsuz bir ozanı sevebilirdi? *Zavallı Bruno Cadogan, kimsenin umrunda değil. Zavalı Bruno Cadogan, kendine bunca acıyan.*

Elim kolum bağlıydı. Kimseye yardım edemiyor-

dum. İki yüz doları hotel Plaza Francia'nın bir gecesine salakça harcamıştım ve bankalarda kalan çok ufak miktardaki paramı da çekemiyordum. Burs ödemelerini kesmelerini de yeğliyordum, çünkü tüm gönderilere el koyuyorlardı. Daha pazar günü otomatik veznelerin önündeki upuzun kuyruklara girip üç beş pesomu kurtarmayı denemiştim. Ben on metre ilerleyemeden, veznelerden üçündeki para bitmişti. Öteki beşinde zaten para yoktu, ama insanlar bunu kabul etmek istemiyorlardı ve mucize beklentisiyle arama işlemlerini yineleyip duruyorlardı.

Gece yarısına doğru yan odadaki komşular şen şakrak, bazı akrabalarının yaşadığı Fuerte Apache'ye sığınacaklarını anlattılar. Enriqueta'ya söylediğimde, bu bir tragedyaymış gibi tepki verdi.

Fuerte Apache, dedi, heceleri ayıra ayıra. Deli olsam gitmezdim oraya. Bilmem ki nereden akıllarına geliyor zavallı yavrucakları oraya götürmek.

Suçluluk duygusu işkence ediyordu, üstelik suçlu hissetmem için neden yoktu. Belki de vardı: Sonuç olarak Acassuso'lu açgözlülere, bodrumdaki itiraflarından faydalanarak Bonorino'yu suçladığım o gereksiz mektubu göndermekle son derece korkakça ve kötü niyetli davranmıştım. Tango sözlerinden de anlaşılacağı üzere, Buenos Aires gibi dostluğun temel ve kurtarıcı erdem sayıldığı bir kentte muhbir pislikti. Muhbirler için kullanılan en az altı alaylı sözcük vardı: Gammaz, muhbir, arabozucu, ispiyon, götlek, hain. Tucumano'nun beni aşağılık biri gibi gördüğünden kuşkum yoktu. Mektubu yazmamı birkaç kez rica etmişti ve yazmaktansa ellerimi kesmeyi yeğleyeceğimi düşün-

müştü. Dilin ve davranışların doğrudan birbirini bağladığına inanan benim gibi biri için arkadaşımın yaptığına anlam vermek güçtü. Ama muhbirlik bana da pahalıya patlamıştı. Buna karşın Alef benim için alçaklığın da önüne geçmişti.

Pansiyona geldiğim akşamüstü bidede bluz yıkayan dev kadını gördüm. Bir şilte sırtlamış, önündeki engelleri zarafetle çalımlayarak merdivenlerden iniyordu. Bedeni terden eriyordu ama göz ve dudak makyajı bozulmamıştı. Beni görünce, yaşam herkese aynı şarkıyı okuyor, dedi, ama benimle mi konuşuyordu, yoksa kendi kendine mi, anlayamadım. Antrenin ortalık yerinde çakılıp kalmıştım, kendimi sahne dekorunun bir parçası gibi duyumsuyordum. Tam o anda şarkı söylemekle muhbirlik etmenin anlamdaş edimler olduğunu ayrımsadım.

Merdiven gölgesinden Bonorino'nun çıplak kafası uzandı. Yüzyüze gelmemek için uzaklaşmaya çalıştıysam da, benimle konuşmak üzere bodrumdan çıkmıştı bile.

Lütfen aşağıya gelin Cadon, dedi. Soyadımın değişimlerine alışıyordum.

Basamaklardaki fişler yok olmuştu ve cadde seviyesindeki pencerelerinden şefil bir ışığın süzüldüğü hüzünlü yaşam mahalli bana, Kafka'nın ölümünden altı ay önce *Sığınak*' ta betimlediği mahzenin ana galerisini çağrıştırdı. Öyküdeki kemirgenin, yayılan kokunun çeşitliliği ve keskinliğiyle zevklenerek duvara karşı erzağını yığması gibi, Bonorino da bir zamanlar sehpa görevi görmüş, şimdiyse minnacık banyoyla mutfak bozuntusunu kapayan üstüste yığılmış beş altı meyve

sandığının önünde hoplayıp zıplıyordu. Sandıklarda kurtarabildiği varlıklarını saklıyordu. Eşanlamlılar sözlüğüyle gömlekleri ve gazlı ısıtıcıyı seçebildim. Duvarlar seneler senesi yapışık durmuş kâğıtların izleriyle kararmıştı, yerinde duran tek mobilya portatif yataktı, hoş, artık boştu ya, ne çarşaf ne yastık kalmıştı. Bonorino renkli fişlerdeki dağınık bilgileri not ettiği muhasebe defterini göğsüne bastırmıştı. Yirmi beş vatlık kül rengi lamba, dünyanın sıkıntısının belini bükmüşe benzeyen kambur bedenini anca aydınlatıyordu.

Yeni yeni felaketler Cadon, dedi. Bilginin ışığı giyotine hüküm giydi.

Üzgünüm, diye palavra sıktım. Bilinmez ki, neden böyle şeyler oluyor.

Bense nelerin yitirildiğini görebiliyorum: Olanaksızı başarma girişimi, zamanın ehlileştirilmesi, Buenos Aires'in ilk kuruluş akti.

Siz iyi olduğunuz sürece hiçbir şey yitmez Bonorino. Kalacağınız otelin parasını birkaç gün ödeyebilir miyim? Bana bu iyiliği yapın.

Kovulan öbür müşterilerin davetini kabul ettim, bana Fuerte Apache'de barınacak yer verecekler. Siz yabancısınız, hiçbir şeyi üstlenmek zorunda değilsiniz. Azize Teresa'nın da dediği gibi, mümkün olan konularda Tanrı'ya hizmet edelim, mümkün olmayanı da arzulayarak hoş kalalım.

Garay Caddesi'ndeki evin yıkılacağını bildirdiklerinde, Carlos Argentino Daneri'nin nasıl umutsuzluğa düştüğünü anımsadım, çünkü onu Alef'ten yoksun bıraktıkları anda, "Toprak" başlığını koyduğu tutkulu bir şiiri bitiremeyecekti. Otuz yılını Vatan Ansiklopedi-

si'nin zahmetli maddelerine harcamış olan Bonorino tam tersi bana umursamaz görünmüştü. Onu incitmeden hazinesiyle ilgili nasıl soru sorabileceğimi bilmiyordum. Son basamağın altındaki düzenli boşluktan, önceki ziyaretimde hayal meyal seçtiğim Stradivarius çiziminden söz açabilirdim. Çözümü kolaylaştıran kendisi oldu.

Başka ne olursa, bana güvenebilirsiniz, dedim ikiyüzlülükle.

Pek tabii. Bu defteri saklamanızı isteyecektim, çabalarımın damıtılmış halidir. Ülkenize dönmeden önce geri verirsiniz. Duyduğuma göre Fuerte Apache'de sıçanlar ve hırsızlar bir arada yaşarmış. Fişler kaybolursa bir şey kaybetmiş olmam. Yalnızca taslaklar ve tuhaf bir düş gücünün kopyaları var o fişlerde. Asıl yarattığım bu defterdedir ve onu nasıl koruyacağımı da bilmiyorum.

Beni tanımıyorsunuz bile, Bonorino. Bunu satabilirim, size ihanet edebilirim. Yapıtınızı kendi adımla yayımlatabilirim.

Siz bana asla ihanet etmezsiniz, Cadon. Başka hiç kimseye güvenmiyorum. Ahbabım yok.

Bu saf açıklama, kütüphanecinin Alef'e sahip olamayacağını gösterdi bana. Tucumano'yla benim, ona ihanet edeceğimizi anlaması için Alef'e tek bir kez bakması yeterdi. Borges'in öyküsündeki Carlos Argentino Daneri de evin yıkılacağını öngörememişti. Dante'nin cennetinin aydınlık noktasında gelecek görülemiyordu, bu yüzden gerçek de görülemiyordu. Aklın alamayacağı evrenin içine aldığı sonsuz ve eşzamanlı durumlar, olsa olsa imgelemin artıklarıydı.

Hiç olmazsa Alef'e sahipsiniz diye düşünmüştüm, demeyi göze aldım.

Bana bakıp gülmeye başladı. Koca ağzında beş altı diş kalmıştı.

On dokuzuncu basamağın altına uzanın da kendiniz görün Alef'e sahip miymişim, dedi. Yüzlerce gece geçirdim orada sırtüstü pozisyonda görürüm umuduyla. Belki de geçmişte bir Alef vardı. Artık buhar olmuş uçmuş.

Başım döndü, midem bulandı, kaybettiğimi hissettim, bayağı hissettim. Neredeyse benim kadar ağır çeken muhasebe defterini aldım ve ona ödünç vermiş olduğum labirentlerle ilgili cildi geri almaya yanaşmadım.

İstediğiniz kadar kalsın, dedim. Fuerte Apache'de benden daha çok ihtiyacınız olacak.

Teşekkür bile etmedi. Alışıldık yağlayıcılığıyla çelişen küstah bir tavırla beni baştan ayağa süzdü. Arkasından yaptığı daha da tuhaftı. Ritmik bir sesle ve sesinin perdeleri arasında gezinerek kırsala ait bir rap söylemeye başladı, bir yandan da ellerini çırpıyordu: *Göreceksin bak Güçlü Apaçi'de / nasıl da patlatıyor adamı yaşam / Yaşayacaksam, sıkıntıdan öldüğüm yerde yaşarım / Öleceksem, serseri bir kurşundan olur ölümüm.*

Hiç fena değil, dedim. Böyle yetenekleriniz olduğunu bilmiyordum.

Martel değilim ama kendimi savunurum, diye yanıtladı beni.

Martel'i tanıyor olacağı asla aklıma gelmemişti.

Nasıl yani? Martel'i beğenir misiniz?

Kim beğenmez ki, dedi. Geçen perşembe kütüpha-

neden bir arkadaşı ziyarete Parque Chas'a gittim. Birileri haber verdi, bir köşebaşında şarkı söylüyormuş. Beklenmedik bir anda çıkıverdi ve üç tangoya hükmetti. İkisine yetişebildik. Kusursuzluğun son noktasıydı.

Parque Chas, diye yineledim. Ne tarafa düştüğünü bilmiyorum.

Hemen şurada, Villa Urquiza'nın girişinde. Garip bir yöre, Cadon. Caddeler dairesel ve taksiler bile kayboluyor. Prestel'in kitabında bulunmaması pek yazık, çünkü dünyadaki labirentler arasında en büyük olanıdır bu.

5

Aralık 2001

Garay sokağındaki pansiyona kilit vurulunca, Congreso yakınlarındaki Callao Caddesi'nde gösterişsiz bir otele yerleştim. Odam iç avluya baksa da, trafiğin karmaşası günün her saati delirticiydi. Civar kafelerde çalışmama kaldığım yerden devam etmeyi denedim, ama hepsinde de insanlar paldır küldür girip çıkıyorlar, bağırış çağırış hükümetten yakınıyorlardı. Británico'ya dönmeyi yeğledim, hiç olmazsa alışılmış düzenini biliyordum. Garsondan Tucumano'nun, bir sendikanın bodrumunda küçük aynalarla kaplı Alef'ini sergilediğini öğrendim, oraya girmek için bekçiyle kazancını kırışıyordu. İlk geceki gösteriye on, on iki kadar turist gitmişti, ama ikinci ve üçüncü gösteriler seyirci yokluğundan askıya alınmıştı. Anladığım kadarıyla, uyarılarımı dinlemeyen Tucumano, Borges'den okumasını söylediğim parçayı es geçmişti: *Kalabalıklar içindeki denizi gördüm, gündoğumunu gördüm ve akşamüstünü gördüm, Amerika'daki Kalabalıkları gördüm, siyah bir piramidin merkezinde gümüş renkli bir örümcek ağı gördüm, kırık bir labirent gördüm (Londra'ydı).* Bu metinden bağımsız olan Alef'in yarattığı yanılsama da asılsız bir şey olmalıydı ve kuşkusuz gelen turistler düş kırıklığı içinde gidiyorlardı. Yine de on kişiyi kandırmak, o çalkantılı haftalarda olağanüstü bir başarıydı. Buenos Ai-

res'de kimsenin parası yoktu (benim de yoktu) ve ziyaretçiler kentten veba geliyormuş gibi kaçıyorlardı.

Karanlık çökerken, trafiğin kükrediği ve benim de aklımın sömürgecilik sonrası kuramcıların laflarıyla dumura uğradığı saatlerde, Bonorino'nun muhasebe defterinin sayfalarını karıştırarak vakit geçiriyordum. Defterde sığırtmaç bıçağı, sicim, Uqbar, mate otu, *fernet*, pamuklu bez gibi çok sayıda sözcüğün oldukça emek harcanmış resimli tanımlarıyla birlikte, top veya tükenmez kalem biçimli dolmakalem, süt tatlısı, daktiloskopik kimlik ve elektrikli üvendire gibi –içlerinden ikisi ulusal dehaya değil, bir Dalmaçyalı'yla Macar'a aitti– Arjantin buluşlarına ayrılmış geniş bir bölüm vardı.

Referanslar bitecek gibi değildi, rast gele bir yer açtığımda, asla aynı sayfaya denk gelmiyordum, tıpkı Bonorino'nun sık sık alıntı yaptığı *Kum Kitabı*'nda olduğu gibi. Bir akşamüstü, aklım başka yerlerde, Parque Chas'a ayrılmış uzun bir bölüm buldum, okurken bir yandan da, Martel'in son kez şarkı söylediği bölgeyi tanımanın vakti geldiğini düşünüyordum. Kütüphanecinin verdiği bilgiye göre yöre, adını doktor Vicente Chas'a miras kalan, orta yerinde de tuğlayla örülmüş bir ocak bacasının yükseldiği bereketsiz arazilerden alıyordu. Doktor Chas, 1928'de ölmeden kısa süre önce, Buenos Aires hükümetiyle ihtilâf konusu olan bir dava başlattı. Hükümet, civarda yaşayanların ciğerlerine zarar verdiği ve insanlık dışı bacanın, İnkalar'ın yol projesinin batıya doğru ilerlemesini engellediği gerekçesiyle ocağı kapamaya çalışıyordu. İşin aslı, belediye burayı genç mühendisler Frehner ve Guerrico'nun çılgın

merkezsel radyo projesini hayata geçirmek için seçmişti. Proje, evrendeki tüm günahların labirentini ve Ravenna'daki San Vitale Kilisesi'nin kubbesinin altında bulunan cennet beklentisini taklit ediyordu.

Ne var ki Bonorino, bölgenin dairesel tasarımının, komünistlerle anarşistlerin belirsizlik dönemlerinde sığınak olarak kullanmayı düşündüğü gizli bir plana bağlı olduğunu sanıyordu. Savı, Buenos Aires sakinlerinin özelliği olan komplo aşkından esinleniyordu. Öyle olmasaydı, oradaki büyük köşegene General Victorica Caddesi denmeden önce La Internacional denmesi veya Berlín Caddesi'nin bazı planlarda Bakunin adıyla geçmesi ve dört yüz metrelik kısacık bir arterin, Karl Marx'ın doğum yeri olan Trier veya Tréves'e gönderme olarak Treveris adını alması başka nasıl açıklanabilirdi?

"Parque Chas'taki Montserrat kütüphanesinden bir meslektaş" diye not düşmüştü deftere Bonorino, "bir sabah Ávalos'la Berlin'in birleştiği köşeye çıkana değin o zikzaklı dolambaçlarda ve arayollarda bana rehberlik etti. Labirentin karmaşıklığını kanıtlamak için de herhangi bir yöne doğru yüz metre uzaklaşmam ve aynı yoldan dönmem konusunda ısrar etti. Yarım saatten çok gecikecek olursam, beni aramaya çıkacağına söz verdi. Kayboldum, ama giderken mi dönerken mi bilmiyorum. *Dayanılmaz sıcaklıktaki beyaz renkli öğlen on iki güneşi, günbatımından önceki sarı renge dönmüştü*, ne kadar dönüp dolaştıysam da, yönümü bulmayı başaramadım. Ani bir dürtüyle harekete geçen meslektaşım izimi sürmeye başladı. Ayrıldığımız yerin birkaç adım ötesindeki Londra ve Dublin'in birleştiği köşede beni

gördüğünde karanlık çöküyordu. Beni bulduğunda yüzümün allak bullak olduğunu ve çok susamış olduğumu gördüğünü söyledi. Sefer dönüşü inatçı bir ateş musallat oldu. Görünüşe göre gerçeği Buenos Aires'in kurgularından ayıran küçük bir aralığın olduğu Parque Chas'ın hileli yollarında yüzlerce insan kayboldu. Bilindiği gibi her büyük kentte o yüksek yoğunluktaki yollardan bir tane vardır, tıpkı içinden geçenlerin doğasını değişime uğratan uzamdaki kara deliklere benzer bunlar. Eski telefon rehberlerine bakarken, Helene Jacoba Krig, Emma Zunz, Alina Reyes de Aráoz, María Mabel Sáenz ve Jacinta Vélez gibi, sonradan roman kişilerine dönüşmüş komşuların yetmiş yıl önce yaşadığı evlerin de bulunduğu, Hamburg, Bauness, Gándara ve Bucarelli caddeleriyle çevrili dikdörtgenin tehlikeli nokta olduğu sonucuna varmıştım. Ama yöre halkına göre tehlikeli nokta, bugün tuğladan örme ocağın kalıntılarının bulunduğu İnkalar Caddesi'ydi."

Bonorino'nun anlattıkları, Martel'in neden Parque Chas'ta söylediğini anlamama yaramamıştı. Gerçekle kurguyu ayıran çizgi safsatasının, geçmişi yakalamak konusundaki önceki girişimleriyle ilgisi yoktu –bir an bile şarkıcının düşsel geçmişle ilgilendiğine inanmamıştım– ve Pibe Cabeza'nın eylemleriyle labirentte yaşayan öteki soysuzlar üstüne anlatılan popüler hikâyeler doğruysa eğer, kentin asıl tarihiyle bir bağlantıları yoktu.

Congreso'daki kütüphanede Parque Chas'ın geçmişiyle ilgili bilgi toplayarak iki öğleden sonramı geçirdim. Bölgede anarşist veya komünist odakların bulunmadığını doğruladım. Osvaldo Bayer'in koyduğu adla,

mutlak özgürlük yanlısı şiddet havarilerinden bazılarının Ushuaia hapishanesine götürülmeden veya idam mangasının önüne çıkarılmadan önce labirentte barınıp barınmadıklarını enine boyuna araştırdım, ama yaşamları Buenos Aires'in çok daha merkezi bölgelerinde geçmişti.

Anlaşılması güç bir bölge olduğundan, orayı tanımak üzere yola çıktım. Bir sabah erkenden Constitución'dan Triunvirato Caddesi'ne giden otobüse atladım, batıya doğru yol aldım ve bilinmeyen topraklara ayak bastım. Cádiz Caddesi'ne varınca, manzara birbirini izleyen dairelere dönüştü –daireler ne kadar birbirini izleyebilirse tabii– ve birdenbire nerede olduğumu şaşırdım. İki saatten fazla yürüdüm ama bir arpa boyu yol alamadım desem yeridir. Her dönemeçte bir şehrin adına rastlıyordum: Cenevre, Lahey, Dublin, Londra, Marsilya, Kostantinya, Kopenhag. Evler dipdibeydi, aralarında mesafe yoktu, ama düz çizgiler kavisli veya kavisler düz görünsün diye mimarlar epey kafa yormuştu. Bazılarında pembe renkli lentolar, ötekilerde mavi kapı sundurmaları olmasına rağmen –beyaz boyalı süssüz cepheler de vardı– birbirinden ayırt etmek güçtü: Birden çok ev aynı numarayı taşıyordu, örneğin 184, çoğunda da aynı perdelerle pencereden burnunu uzatan aynı köpeği gördüğümü sanmıştım. Acımasız güneşin altında yürüdüm, tek bir insan evladına rastlamadım. Siyah parmaklıkla çevrili alana nasıl çıktığımı da bilmiyorum. O zamana değin gördüğüm, tek veya iki katlı yapılardı, ama o dörtgenin çevresinde, pencerelerinden futbol kulüplerinin bayraklarının sarktığı eşit uzunlukta yüksek kuleler dikili olduğunu gördüm. Birkaç adım geriledim, kuleler kibrit gibi söndüler. Bir

kez daha alçak evlerin sarmallarında kayboldum. Ters yönde attığım adımların aynını yinelemeye gayret ederek aynı yoldan geri döndüm ve meydanı buldum, ama bıraktığım noktada değil, öncekiyle köşegen oluşturan bir noktada buldum. Bir an için bir sanrıya kurban gittiğimi sandım ama daha bir dakika önce altında durduğum yeşil gölgelik, güneşin altında yüz metre öteden parlıyordu ve yerinde, Sandviçler Sarayı olma iddiasında bir dükkân vardı, aslında şekerleme ve meşrubat satan bir büfeydi. Siperi gözlerini örten koca kasketli bir oğlan bakıyordu büfeye. En sonunda labirentin neresinde olduğumuzu açıklayabilecek bir insanoğlu görmek beni çok rahatlatmıştı. Bir şişe soda istemeyi başardım, susuzluktan bitmiştim ama daha cümlemi bitiremeden oğlan "Yok" deyip perdenin arkasında kayboldu. Bir süre ellerimi çırpıp dikkatini çekmeye çalıştım, sonra fark ettim ki ben orada olduğum sürece çıkmayacaktı.

Otelden çıkmadan önce Lumi'nin rehber kitabından Parque Chas'ın girişlerini ve çıkışlarını gösteren son derece ayrıntılı bir haritasının fotokopisini çektirmiştim. Haritada griye boyanmış bir bölge vardı, herhalde bir meydandı ama tıpkı karşımda duran meydan gibi çarpık bir dikdörtgen şeklindeydi ve dört köşeli de değildi. Daha önce geçtiğim ara sokaklardan farklı olarak, şu anda bulunduğum sokakta ne isim yazan tabelalar vardı, ne de evlerin cephesinde numaralar, bu yüzden büfeden batı yönüne düz bir hatta ilerlemeye karar verdim. Ne kadar çok yürürsem, kaldırım o kadar uzuyor gibiydi, sanki sonu olmayan bir bant üzerinde yürüyordum.

Saatim öğle üzerini gösteriyordu, önünden geçtiğim

evler kapalıydı ve görünüşe bakılırsa boştu. Sokaklar gibi zaman da keyfine göre ilerliyor duygusuna kapılmıştım, ama akşamın altısı olmuş veya sabahın onu, benim için birdi. Güneşin etkisi dayanılmaz bir hal almıştı ve susuzluktan ölüyordum. Evlerin birinde yaşam belirtisine rastlasam, birileri bir bardak suyla çıkana değin durmaksızın seslenecektim.

Kilometrelerce ötemdeki yan sokaklardan birinde hareket eden gölgeler görmeye başladım, kendimi o kadar güçsüz hissediyordum ki, oracıkta bayılmaktan ve kimsenin yardıma gelmemesinden korktum. Çok geçmeden gölgelerin birer sanrı olmayıp, tıpkı benim gibi su ve korunma arayan köpeklerle, hızlı adımlarla onları savuşturmaya çalışan bir kadın olduğunu anladım. Kadın bana doğru geliyordu ama beni fark etmemişti sanki, benim de onda tek fark ettiğim, metalik bileziklerin çıkardığı sesti, aylar sonra bile kadını gözüm kapalı tanıyabilecektim o sesten, çünkü bilezikler hep aynı ritimle titreşiyorlardı, ilkin çarpıcı bir metal ışıltısı, ardından iki hafif ses. Nerede olduğumuzu söylesin diye seslenmeye kalktım –nerede olduğumuzu bildiği sonucuna varmıştım, çünkü kararlı adımlarla yürüyordu– ama daha ağzımı açamadan bir kapının pervazında gözden yitti. Bu yaşam belirtisi beni canlandırdı ve harekete geçtim. İnsansız iki evle parlak tuğlalı, yonca biçimli demir pencereli bir bina cephesinin yanından geçtim. Hiç ummadığım halde, iki kanatlı bir kapı çıktı karşıma, kanatlardan biri açıktı. İçeri girdim. Geniş ve karanlık bir odada buldum kendimi, üç beş spor kupasının parıldadığı birkaç raf, plastik iskemleler ve özdeyiş tarzında iki veya üç adet çerçeveli yazı vardı ve şunlar yazıyordu: *Kalite, bir şeyleri yalnız bir kez iyi yap-*

makla elde edilir ve *Kusursuzluğu yaratan ayrıntılardır, ama kusursuzluk bir ayrıntı değildir.*

Sonradan öğrendiğime göre, odanın dekorasyonu işletmecinin keyfine göre değişiyordu ve bazen sandalyelerin yerini bir tezgâh ve raflarda cin şişeleri alıyordu ama burayı aynı gün daha geç vakit gittiğim mekânla karıştırıyor olmam da olasıydı. Bir tiyatro yapıtında olduğu gibi, her iki mekânda da dekor, insan farkına varmadan değişiveriyordu. Sonrasında olup biten önemli bir şey anımsamıyorum, çünkü gerçek belirsizleşti ve yaşadığım her şey bir düşün parçaları gibiydi. Daha bir dakika önce gördüğüm kadın o odada olmasaydı ve daha sonra aynı kadını defalarca o odanın dışında görmüş olmasaydım, bugün hâlâ Parque Chas'ın bir hayal olduğunu düşünürdüm.

Bitkin düşmüşsün, oldu kadının beni gördüğünde ilk söylediği. Otur ve geçene dek kıpırdama.

Tek istediğim birazcık su, dedim. Dilim damağıma yapışmıştı ve daha fazla konuşamayacaktım.

Uzun boylu, solgun yüzlü, iki, üç günlük sakalı olan çok esmer bir adam karanlığın içinden çıkıverdi. Üstünde kaslarını gösteren bir fanila, ayağında pijama vardı ve bir karton parçasıyla yelpazeleniyordu. Sokağın göz kamaştırıcı aydınlığından kaçarak, kısa adımlarla yanıma geldi.

Su satma iznim yok, dedi. Yalnızca gazlı içecekler ve soda satabilirim.

Ne olursa ver, dedi kadın ona.

O kadar buyurgan konuşuyordu ki, boyun eğmemek olanaksızdı.

Güneş çarpmasından beynim sulanmış olacak, o an bana dayanılmaz güzellikte bir varlık gibi göründü,

ama daha iyi tanıyınca yalnızca çarpıcı olduğunu ayrımsadım. Kathy Bates, Carmen Maura, Anouk Aimée veya Helena Bonham Carter gibi sinema oyuncularına benzer bir yanı vardı, hani insan nedenini bilmeden âşık olur ya, başka dünyadan değildirler ama onlara bakanın mutlu hissetmesini sağlarlar.

Servis için on peso gibi akıldışı bir hesap alan fanilalı adamın verdiği sodayı yavaş yavaş içmemi bekledi, parayı ödememem için baskı yaptı –İki peso bile versen, değerinin üç katı eder, dedi– sonra da kayıtsız bir tavırla, bir haftadan fazladır orada saklanıyor olması gereken sedef tutamaklı bir baston istedi. Adam raflardan birinden isteneni aldı, kupalar bastonu gizliyordu. Tutamağı kıvrıktı, parlıyordu. Sedef tabakaların alt tarafında, Carlos Gardel'in boynunda beyaz eşarbıyla, Buenos Aires otobüslerini süsleyen sığırtmaç giysili geleneksel görüntüsünü ayrımsadım. O kadar eşsiz bir parçaymış gibi göründü ki gözüme, bastona dokunmak için izin istedim.

Yıpranacak değil ya, dedi kadın. Sahibi artık kullanmıyor sayılır.

Bastonun ağırlığı yoktu. Ağaç son derece iyi işlenmişti ve Gardel'in görüntüsü ancak bir zıh ustasının ürünü olabilirdi. Hayranlığım, kulübü kapatıp yatmaya gitmek istediğini söyleyen fanilalı adam tarafından engellendi. Kendime gelmiştim ve kadına, otobüs durağına varana kadar labirentten birlikte çıkmamızın bir sakıncası olup olmadığını sordum.

Triunvirato'nun köşesinde taksi bekliyor, dedi. Sana oraya kadar eşlik edebilirim.

Dosyasından birçok noktası işaretlenmiş bir harita görünse de, ona ihtiyacı yok gibiydi. Bir kez bile yönü-

nü şaşırmadı. Yürümeye başlayınca, adımı ve orada ne aradığımı sordu.

Bölgede yaşamayan birini Parque Chas'ta görmek alışılmış bir durum değil, dedi. Genellikle buraya gelen ve buradan çıkan olmaz.

Bonorino'nun, bir köşebaşında Julio Martel'in verdiği beklenmedik konseriyle ilgili anlattıklarını yineledim ona. Aylardır tutkuyla şarkıcıyı aramakta olduğumu söyledim.

Daha önce tanışmamış olmamız pek yazık, dedi sanki dünyanın en doğal şeyiymiş gibi. Martel'le yaşıyorum. Seninle tanıştırabilirdim. Bu baston da ona ait.

Yakıcı ışıkta ona baktım. O zaman, México Caddesi'nde şarkıcıyla birlikte taksiye binerken gördüğüm kadın olduğunu fark ettim. İnanılmaz tarafı, onu her şeyin kaybolduğu bir labirentte bulmuş olmamdı. Uzun boylu olduğunu sanıyordum, değildi. Cüce Martel'le kıyaslandığında boyu uzun görünüyordu. Gür koygun saçı vardı ve güneşten etkilenmiyordu: Güneşin alnında soluk soluğa kalmadan yürüyordu, sanki kendisi de ışıktan yaratılmıştı.

Beni onunla hemen tanıştırabilirsiniz, dedim senli benli konuşmaya cesaret edemeden. Sizden rica ediyorum.

Olmaz. Şu anda hasta. Şarkı söylemeye Parque Chas'a geldiğinde iç kanaması vardı ve biz bunu bilmiyorduk. Üç tango söyledi, gereğinden fazlaydı. Çıkışta arabanın içinde bayıldı. Hastaneye götürdük ve durumu iyice karmaşık bir hal aldı. Şu anda yoğun terapi görüyor.

Onunla konuşmam gerek, diye ısrar ettim. Ne zaman olursa. Siz beni çağırıncaya değin hastanede bek-

leyeceğim. Sizce bir sakıncası yoksa, oradan bir yere kıpırdamayacağım.

Benim açımdan fark etmez, istediğini yap. Martel haftalarca, aylarca kalabilir ve kimseyle görüştürmeyebilirler. İlk kez başına gelmiyor. Kaç gündür uykusuz dolaştığımı bile hatırlamıyorum artık.

Kavisli caddeler tekdüze şekilde yineleniyordu. Nerede olduğumuzu soracak olsalardı, aynı yerdeyiz diye yanıtlardım. Pencerelerde aynı perdeleri ve suratını sarkıtmış aynı köpekleri gördüm. Ama bir köşeyi döner dönmez manzara değişti ve düz bir çizgiye döndü. Kısa yürüyüş boyunca, Borges'in tangonun kökenleriyle ilgili düşüncelerini anlatarak kadının ilgisini çekmeye çalıştım ve kendim hakkında olabildiğince çok şey anlattım. Buenos Aires'e, inceleme yazım üstünde çalışmak için geldiğimi ve param bitince New York'a dönmekten başka çarem kalmayacağını söyledim. Martel'in ilk tangolarla ilgili neler bildiği konusunda ağzından laf almaya çalıştım, çünkü ilk tangoları söylemişti, hatta kendi tarzında onları yeniden yazmıştı, ama çabalarım boşa gitti. Bütün bu bilginin onunla birlikte ölmesine gönlümün elvermediğini söyledim. Triunvirato Caddesi'ne gelmiştik. Taksi pizzacının önünde bekliyordu.

Martel, Bulnes Caddesi'ndeki Fernández hastanesinde yatıyor, dedi anaç bir tonla. Yoğun terapiler akşamları altı buçukla yedi buçuk arasında. Onunla konuşabileceğini sanmıyorum, ama ben her zaman oradayım.

Taksinin kapısını kapadı ve araç hareket etti. Camın ardından belirsizlik ifadesi taşıyan profilini, kayıtsızca

salladığı elini ve öğle vaktinin –ya da saat her kaçsa– inatçı güneşini solduran gülümsemesini gördüm. Ben de ona gülümsedim ve o anda adını bile bilmediğimi fark ettim. Bütün hızıyla giden araçların arasından kaçarak caddenin ortasından koşup taksiyi güçbela ışıklarda yakaladım. Nefes nefese adını sordum.

Ah ne dalgınım, dedi. Adım Alcira Villar.

Şans ayağıma gelmişken elimden kayıp gitmesine izin veremezdim. Presbiteryen bir aile terbiyesi almıştım, ilk emir çalışmaktı. Babam iyi şansın günah olduğuna inanırdı, çünkü gayreti baltalıyordu. Hiç piyango kazanan ya da mutluluğu bir armağan olarak duyumsayan, adaletsizlik gibi görmeyen birini tanımamıştım. Ne var ki şans günlerden bir gün bir sabah vakti, yaza girmek üzereyken, doğduğum yerin on bin kilometre güneyinde kapımı çalıyordu. Babam olsaydı, gözlerimi kapayıp şeytana uymamamı buyururdu. Alcira, dedim, Alcira Villar. Ne başka şey düşünebiliyordum, ne ağzımdan başka ad çıkıyordu.

Ertesi akşamdan başlayarak her gün altıdan sonra yoğun terapi ünitesinin bitişiğindeki bir salona yerleştim. Bazen kafamı uzatıyor ve uzun bir koridora açılan kapı kanatlarına gözlerimi dikiyordum, koridorun ilerisinde, hastanenin ikinci katında hastalar vardı. Mekân temizdi, aydınlıktı ve beklediklerimizin katıksız sessizliğini bozacak hiçbir şey yoktu. Pencerelerden, çiçek tarhları olan bir avlu gözüküyordu. Ara sıra doktorlar giriyor, hastayı bekleyenler arasından aileyi çağırıyor, alçak sesle konuşuyorlardı. Julio Martel'in nasıl olduğunu sormak için konuşmaları biter bitmez peşlerine düşüyordum. Ağızlarından alabildiğim tek laf

"Fena değil, fena değil" oluyordu. Hastabakıcılar sıkıntılı halime acıyıp beni avutmaya çalışıyorlardı. "Endişelenmeyin Cogan" diyorlardı adıma kötü davranarak. "Yoğun terapi görenlerin ölmek için hiçbir nedenleri yoktur. Sonradan çoğu, ortaklaşa kullanılan odalara geçer ve en sonunda da eve yollanır." Martel'in ilk kez hastaneye düşmediğine ve bunun da iyiye işaret olmadığına dikkatlerini çekiyordum. O zaman kafa sallıyor ve kabul ediyorlardı: "Doğru. Bu ilk değil."

Alcira sık sık yanıma gelip benimle oturuyor veya Las Heras Caddesi'ndeki kafelerden birinde ona eşlik etmemi istiyordu. Bir türlü rahat rahat konuşamıyorduk, ya cep telefonundan arayıp onun kesinkes reddettiği incelemeler yapmayı öneriyorlardı ya da dakika başı aş isteyen bir avuç gösterici geçit yapıyordu. Oturmak üzere ne zaman sakin bir masa bulsak, kucaklarında bebeleriyle gelen dilenci kadınlar veya kesme şeker, kahveyle birlikte getirilen bayat kurabiye veya bozukluk isteyerek pantolonumdan ve gömleğimin kollarından çekiştiren bir grup velet tarafından bölünüyorduk. Sefalete kayıtsız kalır olmuştum çünkü pek farkında olmadan ben de sefalete düşmekteydim. Oysa Alcira onlara, bir fırtınada kaybolmuş küçük kardeşlermiş gibi şefkatle davranıyordu, garson horlayarak kafeden kovarsa –ki hemen her zaman böyle olurdu– öfke içinde bu davranışa itiraz eder ve orada bir saniye daha kalmak istemezdi.

Bankada yaklaşık yedi bin dolarım olmasına karşın, aralarında otobüsle bir saatten fazla mesafe olan otomatlarda şansımı denedikten sonra, haftada yalnız iki yüz elli çekebiliyordum. Bazı bankalarda veznelerin

fonlarına sabah beşte para konduğunu ve iki saat içinde tükendiğini öğrenmiştim, öteki bankalarda işlem öğlen başlıyordu, ama milyarlarca kişinin bundan benimle aynı anda haberi oluyordu ve birçok kez kentin öte ucundaki Balbín Caddesi'ne zamanında yetişmek üzere Boedo'daki Chiclana Caddesi'nden çıktıktan sonra, kuyruğun dağıldığını görmüştüm, çünkü para bitmiş oluyordu. Hükümetin izin verdiği iki yüz elli pesoyu toplamaya bir hafta boyunca yedi saatten az zaman harcadığım hiç olmadı, belli saatlere bağlı çalışanların bu işi nasıl ayarladıklarını da hiç anlayamıyordum.

Bankalardaki gayretlerim meyvesini verdiğinde, zaman yitirmeden otel masraflarını ödüyor ve Alcira'ya bir demet çiçek alıyordum. Alcira çok az uyuyordu ve uykusuzluk gözlerinin ferini söndürmüştü, gene de yorgunluğunu gizliyor, uyanık ve enerjik görünüyordu. Çok garip görünse de, Bulnes Caddesi'ndeki hastanede Alcira'yı ziyaret eden yoktu. Ailesi çok yaşlıydı ve Patagonya'nın küçük bir kasabasında yaşıyordu. Martel bu dünyada kimsesizdi. Kadın düşkünü diye efsanevi bir şöhreti vardı ama Carlos Gardel gibi evlenmemişti.

Yoğun terapi ünitesinin bitişiğindeki salonda, Alcira bana şarkıcının, çoktan başlamış olan iç kanamayla, Parque Chas'a bulmaya gittiği hikâyeden parçalar anlatmıştı. Güçsüz göründüğünün ayrımındaydım –demişti– ama Sabadell'le o öğleden sonranın repertuarını konuşurken öyle hevesliydi ki. Yalnız iki şarkı söylemesini rica etmiştim ama üç diye ısrar etmişti. Bir gece önce bütün ayrıntılarıyla o bölgenin kendisi için önemini açıklamıştı, bölge sözcüğünün etrafında dönüp

dolaşmıştı, böl, göl, gel, bel, öl, bu sözcük oyunlarının gerisinde bir tragedya olduğunu ve dünya yıkılsa Parque Chas'taki kendiyle olan randevusuna gitmezlik etmeyeceğini tahmin etmiştim. Ne var ki son tangonun ardından yere yıkılana değin ne denli hasta olduğunu fark edemedim. Nasıl anlatsam, belki sesinin rüzgârı düş kırıklıklarını, mutlulukları, Tanrı'ya yakınışları ve hastalıklarının bahtsızlığını, insanların önünde söylemeye hiçbir zaman cesaret edemediği ne varsa önüne katıp sürüklediğinden, o ses hem güdüsel olarak akıp gitmişti, hem de dikkatsizce ve melankolik. Tango söylerken sesin güzelliği, söyleyiş tarzı, heceler arasındaki aralıklar, her tümceyi sarmalayan anlam kadar önemlidir. Dikkatini çekmiştir, bir tango şarkıcısı her şeyden önce oyuncudur. Sıradan bir oyuncu değil, dinleyicinin kendi duygularını bulduğu kişidir. Müzik ve sözcüklerin tarlasında boy atan otlar, Buenos Aires'in yabani, kırsala ait, boyun eğmez otlarıdır, kokusu, yabani otlarla kaba yonca kokusudur. Şarkıcı, Pavarotti'nin sesiyle söyleyen Javier Bardem veya Al Pacino olsaydı, bir dörtlüğe bile tahammülün olmazdı. Gardel'in iyi eğitilmiş ama aşağı tabaka sesiyle Plácido Domingo'nun yenik düştüğü yerde nasıl yengi kazandığını gördün, oysa Domingo onun öğretmeni olabilirdi ama *Hüznümün Islığı*'nı söylerken hâlâ *La Traviata*'nın Alfredo'sunu oynuyor. Martel'in o ikisinden farkı, en küçük kolaycılığa kaçmaması. Ezgi akıp gitsin diye heceleri yumuşatmaz. Hüzünlü bir filmin oyuncuları, dekoru, yönetmeni ve müziği gibi, seni söylediği şarkının oyununa sokar.

Biliyorsun mevsimlerden yazdı ve hâlâ da yaz, de-

mişti Alcira. Sıcağın çıtırdadığını duyabilirdin. Martel o akşamüstü, kulüplerde çıkarken giydiği resmi elbiseyi giymişti. Üstünde çizgili pantolon, siyah kruvaze ceket, yakasına dek iliklenmiş bir gömlek ve annesinden aldığı, Gardel'inkine benzeyen eşarbı vardı. Yüksek topuklu ayakkabı giymişti, bu yüzden yürüyüşü her zamankinden daha ağırdı, göz altlarına ve elmacık kemiklerinin üstüne de makyaj yapmıştı. Sabah saçını koyu renge boyayıp, iç çamaşırını ütülememi istemişti. Saçını kuru ve parlak gösterecek güçlü bir boya ve jöle kullanmıştım. *Venedik'te Ölüm*'ün final sahnesindeki Dirk Bogarde gibi, terleyince alnına kara çizgiler inmesinden korkuyordum.

Parque Chas çok sakin bir yerdir. Herhangi bir noktasında ne olsa, anında öbür taraflarda duyulur. Olup bitenler Ariadne'nin ipliği gibidir, labirentin başı sonu olmayan duvarlarını aşıp geçer. Araba Bucarelli'yle Ballivian'ın köşesinde, günün son ışıklarında alev alev görünen, tuhaf, çok açık aşıboyası renginde, üç katlı bir evin yanında durdu. Bölgedeki birçok ev gibi üçgen bir alana oturuyordu, ikinci katta sekiz pencere, cadde seviyesinde iki, taraçada da üç pencere vardı. Sokak kapısı, derin bir hançerenin küçük dili gibi binanın köşesinin tepe noktasına gömülmüştü. Evin karşısında, yalnızca Buenos Aires'de olan kurabiyeci dükkânlarından biri derin uykudaydı. Başarılı ve varlıklı zamanlarında, zencefilli yıldızlardan ve çirişotu balıyla doldurulmuş küplerden yaseminli halkalara kadar, görülmemiş çeşitlilikte kurabiyeler satarlardı, ama Arjantin'in çöküşü onları değerden düşürdü, meşrubat, şekerleme ve tarak satan dükkânlara dönüştüler. Ballivian'ın köşesin-

den itibaren Bucarelli Caddesi yokuş yukarı çıkardı, kentin düzlüğünü bozan az sayıda caddeden biriydi. Yeni boyanmış iki duvar yazısında, "Filistin katliamı" ve İsa'nın müşfik görüntüsünün altında "Seninle olmak ne güzel" yazıyordu.

Sabadell gitarını çıkarır çıkarmaz, görünüşte kimseciklerin olmadığı sokaklar beklenmedik şekilde insanla dolmaya başladı, demişti Alcira: *Bochas*[1] oynayanlar, piyango satıcıları, rastgele sarılmış bigudileriyle yaşlı başlı hanımlar, bisikletçiler, alpaka ceketleriyle muhasebeciler ve kurabiyecideki Koreli genç kızlar. Katlanabilir iskemleleriyle gelenler, aşıboyalı evin önündeki yarım dairenin içine yerleştiler. İçlerinde daha önce Martel'i görmüş olan çok azdı, dinleyense belki hiç olmamıştı. Şarkıcının günlük *Crónica* ve haftalık *El Periodista* gazetelerinden bilinen az sayıdaki resmi, o akşamüstü Parque Chas'a gelen şişmiş ve ihtiyarlamış adama hiç mi hiç benzemiyordu. Pencerelerden birinden bir alkış koptu, çoğunluk da koro halinde alkışladı. Bir kadın *Hurdacı*'yı söylemesini istedi, öteki *Yira, Yira*'yı söylesin diye diretti, ama Martel kollarını kaldırıp onlara şöyle dedi: "Bağışlayın. Repertuarıma Discépolo'nun tangolarını almıyorum. Başka tangolar söylemeye geldim, bir dostu anacağım"

Aramburu'nun ölümüyle ilgili bilmem bir şeyler okudun mu, diye sormuştu Alcira. Ama bu olanaksız.

---

[1] İki takımdan oluşan ve on üç adet topla oynanan bir top oyunu. Her takım bir, iki veya üç oyuncudan oluşur. Altı top kırmızı, altı top mavi, bir top beyazdır. Beyaz top ileri atılır. Diğer takımlar sırayla toplarını atarlar. Toplarını beyaz topa en çok yaklaştıran takım oyunu kazanır. (Çev.n.)

Pedro Eugenio Aramburu. Yabancı bir ülkede olup biten hiçbir şeyin bilinmediği seninki gibi bir ülkede nasıl bilesin ki Aramburu'nun hikâyesini? Aramburu, 1955'de Perón'u deviren generallerdendi. Sonraki iki yıl boyunca fiilen başkanlık yaptı, yirmi yedi kişinin yargılanmadan kurşuna dizilmesini onadı ve Eva Perón'un cesedinin okyanusun öte kıyısına gömülmesini emir buyurdu. 1979'de iktidarı yeniden ele geçirmeye hazırlanıyordu. Bir avuç dolusu Katolik genci İsa'nın çarmıhıyla Perón'un bayrağını havaya kaldırarak generali kaçırdı ve Timote'deki bir çiftlikte ölüme mahkûm etti. Bucarelli Caddesi'ndeki aşıboyalı ev, suikastin planlandığı sığınaklardan biriydi. Çocukluk yıllarında Martel'in oyun arkadaşı olan Mocho Andrade suikastçılardan biriydi, ama kimse bunu öğrenmedi. Arkasında ne bir iz, ne bir andaç bırakarak kaçtı, sanki hiç yaşamamıştı. Dört yıl sonra Martel'in evinde ortaya çıktı, olayları kendi görüş açısından anlattı ve bu kez sahiden de sonsuza dek kayıplara karıştı.

Yoğun terapi ünitesindeki şarkıcının aniden kötülemesiyle kesintiye uğradığından, Alcira'nın anlattığı hikâyeyi izlemek güçtü. Yapay solunum cihazıyla ve sürekli kan nakli yaparak hayatta tutuyorlardı. Aklımda kalan bir yapbozdu, ne kadarını anladığımdan da kuşkuluydum.

Andrade, yani Mocho, güçlü kuvvetli, iri yapılı ve şarkıcı gibi esmerdi, ama söz geçmeyen saçları, sırtlan sesini andırır yüksek perdeden tiz bir sesi vardı. Annesi, senyora Olivia'ya dikiş işlerinde yardım ederdi, kadınlar öğleden sonraları bir araya gelince, Mocho'nun sakat Estéfano'yla arkadaşlık etmekten başka çaresi

kalmazdı. Kâğıt oynamayı ve Villa Urquiza'daki belediye kütüphanesinden aldıkları romanları paylaşmayı alışkanlık haline getirmişlerdi. Estéfano doymak bilmez bir okurdu. Biri *Kaptan Grant'ın Çocukları*'nı iki haftada okurken, öteki *Esrarlı Ada*'yla, *Deniz Altında Yirmi Bin Fersah*'ı bir haftada okuyordu, üstelik sayfalarının toplamı, ötekinin iki katıydı. Rivadavia parkıyla Corrientes Caddesi'ndeki bayilerde, kayıp sayıları küflenmeye terk edilmiş *900'lerin Bönleri* dergisini keşfeden ve Estéfano eğlence parkının elektroakustik kulübesinde *Ayacucho Sokağındaki Aşk Yuvası*'nı kaydederken annesiyle senyora Olivia'yı ve bir komşularını hayalet trenle bir tur daha atmaya ikna eden de Mocho'ydu.

Biri baştan çıkarıcı ve çapkın bir tango şarkıcısı olmayı düşlerken, öteki destansı bir fotoğrafçı olmayı istiyordu. Raşitik bacakları, boyunsuz oluşu ve utanç verici kamburu, sakat Estéfano'nun cesaretini kırıyordu. Mocho'yu bitirense sesiydi, yirmi yaşında hâlâ horoz ve karga gibi çıkan çatlak sesi onu mahvediyordu. 1963 kasımında, iki suikastçıyla birlikte, Buenos Aires'in göbeğinde Libertad Caddesi boyunca Domingo Faustino Sarmiento'nun büstünü sürükledi, bu arada hoparlörden bağırıyordu: "Chacho Peñaloza'nın barbar katili burada!" Manzara, onur kırıcı olmayı amaçlıyordu, ama Mocho'nun sesi sayesinde gülünç olmuştu. Yoldan geçenlerin öfkesini yakalamak için fotoğraf makinesini boynunda taşımasına karşın, akşam gazetesi *Noticias Gráficas*'ın ilk sayfasında fotoğrafı çıkan kendisiydi. O yıllarda Estéfano kulüplerde şarkı söylemeye başlamıştı. Arkadaşı dinletinin ortasında ortaya çıkıyor,

sahneye doğru yürüyor ve flaşlı birkaç fotoğrafını çekiyordu. Sonra yok oluyordu. 1970 güzünün ilk günlerinde, bir Sunderland gecesinde karşılaştılar ve dip taraftaki bir masada eski günlere içtiler. Martel artık Martel'di ve herkes onu bu adla çağırıyordu, ama Mocho için hâlâ Téfano'ydu.

Şu günlerin birinde, dedi Martel'e, Madrid'e gideceğim ve kara uçakta[2] Perón ve Evita'yla döneceğim.

Askerler Perón'un girmesine izin vermez, diye düzeltti söylediğini Martel. Evita'nın cesedinin nerede olduğunu bilense yok, denize atmadılarsa eğer.

Göreceksin, diye inatlaştı Mocho.

Aylar sonra, Aramburu, onu aramak üzere evine giden birkaç genç tarafından kaçırıldı. Generali iki gün yargıladılar ve üçüncü günün tansökümünde kalbine sıktıkları bir kurşunla idam ettiler. Suikastçılar haftalarca boş yere arandı, ta ki bir temmuz sabahı kendilerine *los Montoneros*[3] diyen o küçük idam mangasının Córdobalı üyesi, dağlarda küçük bir kasaba olan La Calera'yı sahiplenmek isteyene dek. Aramburu suikastı, askeri strateji şaheseriydi; oysa La Calera'nın alınması, akıl almaz bir ahmaklığı gözler önüne serdi. Gerilladan iki kişi öldü, ötekiler yaralandı, polisin o gün ortaya çıkardığı belgeler arasında Aramburu suikastının şifreleri de vardı. FAP hariç, suikastçıların bütün

---

2 El Avión Negro: Adının bile anılamadığı bir dönemde, Perón'un ülkeye dönüş olasılığından yola çıkarak, Arjantin toplumunun farklı kesimlerinden gelecek tahmini tepkiler üstüne yazılmış bir oyun. Buenos Aires'in Regina Tiyatrosu'nda 29 Temmuz 1970'de sahnelenmiştir.

3 Peronist hareketin silahlı kanadı (Çev.n.)

adları deşifre edildi. Ordu soruşturmacıları, o harflerin, iki yıl önce Tucuman'ın güneyinde Taco Ralo dağlarını istila eden bir başka organizasyonun, Fuerzas Armadas Peronistas'ın[4] baş harfleri olduğunu düşündüler. Oysa o harfler Felipe Andrade Pérez'in baş harfleriydi, namı diğer Sihirli Göz, namı diğer Mocho.

Andrade altı ay boyunca Bucarelli Caddesi'ndeki aşıboyalı evin bir odasını işgal etti. Gündoğumuna dek süren toplantılarda, öteki suikastçılarla Aramburu'yu kaçırmanın ayrıntılarını tartışıyordu. Görevi, tek gözü kör, öteki işlevsiz ev sahibine, eski başkanın yaşadığı Montevideo Caddesi'ndeki apartmanın planlarını çizmekte ve bitişiğindeki garajı, El Cisne barını –o zaman köşebaşındaydı– ve Santa Fe Caddesi'ndeki dergi tezgâhını –orada hep birileri olurdu– fotoğraflamakta yardım etmekti. Fotoğrafları belleğine kaydediyor, notlar alıyor, sonra negatifleri yakıyordu. Kaçırma tarihi olarak belirlenenden iki hafta önce, Mocho kaçış güzergâhını çizdi. Mahkûmun bir araçtan ötekine aktarılacağı açık arazileri bulan da oydu, son araç olan Gladyatör kamyonetin kaba yonca denklerinden oluşan boş yük taşımasına ve kaçırılanla gözetleyenlerin denklerin arasında yolculuk etmesine karar veren de. Bu serüvende onu en çok ilgilendiren, fotoğraf makinesiyle her bir adımı kaydetmekti: Aramburu'nun Montevideo Caddesi'ndeki binadan iki düzmece ordu subayı gözetiminde çıkması, Gladyatör'ün içinde yüzündeki dehşet ifadesi, yargılanmak üzere götürüldüğü Timote çiftliğindeki sorgucular, ölüm cezası kararının okunması,

[4] İspanyolca: Peronist Silahlı Kuvvetler. (Çev.n.)

idam anı. Ne var ki, son dakikada Andrade'ye, nihai harekete kumanda etsin diye Bucarelli Caddesi'ndeki evde kalmasını emrettiler. Suikastçılar Aramburu'nun o günlerde gevelediği veya söylediği her sözü kaydettiler, ama fotoğraf çekmediler. Fotoğrafa meraklı olan operasyon şefi, generalin beyaz bir duvar üzerindeki şekilsiz bodur görüntüsünü kaydetmeye çalıştı, ama objektif kapağını beşinci kez sıkınca film makarası kırıldı ve fotoğraflar bozuldu.

Serüvenin dışında kalmak Mocho'yu o denli düş kırıklığına uğratmıştı ki, daha önce birçok kez yaptığı gibi haber vermeden Parque Chas'tan kayboldu. Suikastçılar kendilerini ele vermesinden korktular, ama ihanet etmek doğasında yoktu. Sahte adla kötü bir pansiyonda kaldı ve ertesi hafta giysilerini almaya Bucarelli Caddesi'ndeki eve döndü. Ev boştu. Fotoğraf laboratuvarında, resimlerin banyo edildiği teknede üç fotoğrafın negatiflerini buldu, besbelli kafasız ve miyop ev sahibi tarafından çekilmişti. Görüntüleri anında tanıdı, çünkü dava arkadaşları bütün sabah gazetelerine yollamışlardı ve bazıları da resimleri birinci sayfadan vermişti. Resimlerden birinde iki adet Parker dolmakalem, küçük takvim ve Aramburu'nun yakalandığında takmakta olduğu boyunbağının düğümü görünüyordu, öteki resimde kol saati, üçüncüde, 1955 mayısında beşinci piyade alayınca verilmiş bir madalya vardı. Negatifleri imha etmemiş olmanın inanılmaz bir ahmaklık olduğunu düşündü ve çakmağıyla hemen oracıkta yaktı. Madalyanın göründüğü küçük bir dörtgen parçanın, banyo teknesiyle taş duvarın arasındaki neredeyse görünmez bir oluktan düştüğünü fark edemedi.

Ordudan gelen araştırmacılar kırk gün sonra resmin parçasını orada buldular, o sırada La Calera felaketi kaçırma olayının şifrelerini çoktan çözmüştü.

Sana anlattığım hikâye tam bu noktada bitmeliydi aslında, demişti Alcira, ama işin aslı tam da bu noktada başladı. Cordobalı hadisesinin ertesi günü, gazeteler Aramburu'yu kaçıranların adlarını ve fotoğraflarını yayımlayınca, Mocho, Martel'in evinde ortaya çıktı ve sığınmak istedi. Neden kaçtığını veya kimler tarafından izlendiğini söylemedi. Tek söylediği şu oldu: "Téfano, beni saklamazsan kendimi öldürürüm." Değişmişti. Saçını sarıya boyamıştı, ama çelik gibi dimdik olduğundan, görünmez olmak bir yana, flaş gibi ortaya çıkmıştı. Banyo edilen fotoğrafların asidinden, tırnakları kuşkulu bir pas rengi almıştı, dudağının üstünde diken diken bir bıyık uzuyordu ve boya tutmamıştı. Sesi hâlâ başkasınınkiyle karıştırılmayacak bir tondaydı, ama neredeyse hiç konuşmuyordu. Konuştuğu zaman da can çekişen bir köpeğin çığlığı gibi keskin soprano sesiyle –gerçekten de öyleydi– fısıldıyordu.

Martel o tarihte cenaze evinde, pek itibar gösterilmemiş bir bahisçi kendisini polise ihbar eder diye ödü patlayarak sportoto oynatıyordu ve kanunların kıyısında yaşıyordu. Onun da olan biteni öğrenmek gibi bir arzusu yoktu. Senyora Olivia, Mocho'yu dikiş odasında sakladı. Mocho radyoyu her saat açık tutarak kendini dünyadan yalıttı ve hiç kaygıya kapılmadan nedensiz yere bir tragedya olsun diye beklemeye koyuldu. Hiçbir şey olmadı. Saklanmasını izleyen günlerde, Mocho sabah tam yedide kalkıyor, avluda esneme hareketleri yapıyor ve *Karamazov Kardeşler*'i okumak üze-

re dikiş odasına kapanıyordu. En az iki kez okumuş olmalıydı, çünkü radyo haberleri dışında onu oyalayan başka bir şey yoktu. Estéfano cenaze evinden döndüğünde yeniyetmeliklerinde yaptıkları gibi kâğıt oynuyorlardı ve şarkıcı, yeniden yazdığı tarih öncesi çağlara ait tango sözlerini okuması için arkadaşına veriyordu. Ağustos ayının başlarında bir gece, Mocho her zamanki gibi hiçbir açıklama yapmadan sırra kadem bastı. Estéfano, senyora Andrade'nin şiddetli bir kalp krizi geçirdiği ve acilen Tornú hastanesine kaldırıldığı Noel arifesinde ortaya çıkmasını umdu, ama televizyonun anlaşmalı servisleri haberi yaydılarsa da, ne hastaneye, ne iki gün sonraki cenazesine gitti. Sanki yer yarılmış içine girmişti.

Ondan sonraki yıllar boyunca birçok şey oldu. Askeri yönetim, Milano'da bilinmeyen bir mezarda eldeğmemiş olarak korunmuş Evita'nın mumyasını Peron'a geri verdi. General bir süre mumyayı ne yapacağını bilemedi: En sonunda Madrid'deki evinin tavan arasında saklamayı yeğ tuttu. Sonra Buenos Aires'e döndü. Bir milyon kişi Perón'u Ezeiza havaalanının yakınlarında beklerken, peronizm düşmanı gruplar tüfekler, dağaçları ve muştalarla saldırıya geçti. Yüz kadar kavgacı öldü, generalin uçağı da yanmakta olan yerlerin uzağında bir yere iniş yaptı. Perón üçüncü kez cumhuriyetin başkanı seçildi, ama fıtığı vardı, sağlığı bozuktu ve sekreteriyle astroloğunun istek ve iradesine teslim olmuştu. Yorgunluk devirene dek altı ay başkanlık etti. Gerzeğin teki olan dul eşle astrolog, iktidarın dizginlerini ele geçirdiler. 1974 ekiminin ortalarına doğru *los Montoneros*, eski başkan Aramburu'yu bir kez daha ka-

çırdı. Recoleta mezarlığındaki haşmetli mozolesinden tabutunu aldılar ve geri vermek için Evita'dan artakalanların bir kez daha yurda getirilmesini şart koştular. Astrolog kasım ayında Arjantin Havayolları'nın özel bir seferiyle gizlice Puerta de Hierro'ya hareket etti ve ünlü mumyayla geri döndü. Aramburu'nun tabutu o sabah, Salguero Caddesi'nde terk edilmiş haldeki beyaz bir kamyonette bulundu.

Alcira, değiş tokuştan önceki akşam, Mocho Andrade'nin sanki hiç gitmemişçesine capcanlı bir görünümle Martel'in evinde ortaya çıktığını anlattı. Saçı boyalı değildi, bıyık da bırakmıyordu. Yalnızca modaya uygun uzun favoriler bırakmıştı, bir de bileklere gelince iyice genişleyen pantolon giymişti. Senyora Olivia'dan et suyuna şehriye pişirmesini rica etti, iki şişe şarap içti, her soru sorulduğunda, horoz sesiyle gece yarısı birdenbire *Küçük Yol*'un dizelerini söylemeye başlıyordu: *Son kez geldim, sana kötülüklerimi anlatmaya geldim.* Bir duş aldı ve çıkarken Sunderland'daki hafta sonu milonga eğlencelerinin devam edip etmediğini sordu. O gece Martel'in cenaze evinde iki vardiya yapması gerekiyordu ama Mocho gitmesin diye onu zorladı. Arkadaşının galalarda giydiği siyah elbisesini ütüledi ve onun için beyaz bir gömlek seçti, bu arada detone sesiyle bir şarkı tutturmuştu: *Artık yokuş aşağı gider tekerimin izlerinde / geçmiş günlerin düşleri / söküp atamam ki.*

Geçmişinden kurtulmak istiyordu, demişti Alcira. Ne kadar neşeli görünürse, yaşadıkları o kadar dağlıyordu içini. Martel, Sunderland'ın gözden ve ayakaltından uzak bir köşesinde masa ayırttı ve bir şişe cin ısmarladı.

Aramburu'yu ben kaçırdım, dedi Mocho ilk kadeh-

ten sonra pürüzsüz bir sesle, sanki yepyeni bir sesti. Hem ilk, hem ikinci kaçırmada, yani şu ceset kaçırmada vardım. Ama artık her şey bitti. Yarın sabah tabutu bulacaklar.

Martel'e, çiftler dans pistinin ortasında duruyorlarmış, müzik duruyormuş ve zaman, hiçbir yere ait olmayan bir camın içinde donuyormuş gibi geldi. Yan masalardakilerin kendilerini duyacağından korktu ama hoparlörlerden yayılan tango, öteki seslerin hepsini bastırıyordu ve orkestra son notalara geldiğinde, Mocho susup bir sigara yakıyordu.

Sigara ve içki içerek sabahın beşine kadar oturdular. Anlattığı öykü ilk başta anlamsızdı, ama Mocho, son üç yıl boyunca ne sebeple nerede olduğunu asla açıklamamasına karşın yavaş yavaş anlam buldu. Bucarelli Caddesin'deki evi terk ettiğini gören *los Montoneros*, daha da riskli olan ikinci kaçırmada görev almasını kabul etmiş. Andrade'nin o gece anlattıklarının bir kısmı, ilk kaçırmayı gerçekleştirenler tarafından da bir gerilla dergisinde yayımlanmıştı, ama planın sonu o sıralar bilinmiyordu, bugün bile gerçeğe yakın geldiği söylenemez.

Bildiğin gibi maceraperest biriyimdir, askeri disiplin bana zarar verir, demişti Mocho, Martel'e ve Alcira da bana aynen anlatmıştı. Az arkadaşım oldu ve yavaş yavaş hepsini kaybediyorum. Biri La Calera'da öldü, iki tanesi aptallıkları yüzünden William Morris pizzacısında öldü. Âşık olduğum kadınlar birbiri ardına beni terk edip gitti. Ülkeyi allak bullak halde isterik bir dulla katil bir büyücünün ellerine bırakan Perón da beni terk etti. Yalnızca sen kaldın, bir de adını söyleyemeyeceğim biri.

Üç ay önce bir şairle tanıştım. Herhangi biri değildi.

Büyüklerdendi. *Dediklerine göre en büyük ulusal şairim*, yazmıştı. *Öyle diyorlar, herhalde doğrudur*. Hemen her akşam, tren yollarının Ciudad de la Paz Caddesi'ni kestiği yerdeki köprünün yakınında, Belgrano'daki evinde görüşür olduk. Baudelaire'den, René Char'dan, Boris Vian'dan konuşuyorduk. Tıpkı eski zamanlarda seninle yaptığımız gibi bazen kâğıt oynuyorduk. Perón'un dönüşünden kısa süre önce şairin Villa Devoto hapishanesinde yatmış olduğunu ve mitik bir militan olduğunu biliyordum:[5] Mistiğin tam tersidir Téfano, yemekten zevk alır, kadınlardan zevk alır, cinden zevk alır. Küçük burjuva derdim ona. Karşılık verirdi: Asla küçük değil. Ben büyük bir burjuvayım.

Bir gece evinde birkaç kadeh içtikten sonra karanlıktan korkup korkmadığımı sordu. Karanlıkta yaşarım ben, dedim. Fotoğrafçıyım. Yarı karanlık benim için esastır. Ne karanlık, ne ölüm, ne hapis. O zaman adamlarımdan biri de sensin, demişti bana. Aramburu'nun cesedini çalmak için kusursuz bir plan yapmıştı.

İki gün sonra, akşam altıda harekete geçtik. Dört militandık. Öbür korkusuzların kimler olduğunu hiç bilmedim, hiçbir zaman da bilmeyeceğim. Ana kapıdan Recoleta mezarlığına girdik ve mozolelerden birine gizlendik. Sabahın birine kadar kıpırdamadık. Kimse konuşmadı, öksürmeye bile cesaret edemedi. Yerde bulduğum birkaç halının iplerini örerek vakit geçiriyordum. Bulunduğumuz yer temizdi. Çiçek kokuyordu. Tam bir ekim havasıydı, sıcak bir geceydi. Kapalı

[5] Ozan Francisco Urondo, 1930 Santa Fe doğumludur. Gazeteci, akademisyen ve politik militandır. Askeri diktayla karşı karşıya gelerek 1976 haziranında Buenos Aires'de ölmüştür. (Çev.n.)

yerden çıktığımızda bacaklarımız uyuşmuştu. Sessizlik boğazımızı yakıyordu. Yirmi adım ötede, merkezi bir yolda Aramburu'nun tonozu vardı. Onu açıp tabutu çıkarmak kolay oldu. Kırılınca korkunç bir gürültü çıkaran asma kilitler bizi daha çok uğraştırdı. Kavakların arasında bir baykuş uçtu ve bana uğursuzluk işareti gibi görünen bir ıslık çaldı. Dışarıda, Vicente López Caddesi'nde, bir cenaze töreninden yürütülen yük arabası bizi bekliyordu. Cadde tenhaydı. Bizi yalnızca Azcuénaga Caddesi'ndeki ucuz otellerden birinden çıkan bir çift görmüştü. Onlar da istavroz çıkardıktan sonra hızlı adımlarla uzaklaştılar.

Hatırlarsan, demişti Alcira, Isabel ve astrolog López Rega o aylarda bir yurt altarı yapılmasını buyurmuşlardı, itibarlı düşmanlarının cesetlerini burada toplamayı düşünüyorlardı. Figueroa Alcorta Caddesi, Tagle'nin hizasına dek kırılmıştı ve arabalar, kübizm uzmanı bir şehir planlamacının çizdiği dönüşlerde saçlarını başlarını yoluyorlardı. Yapımı planlanan bina, bir firavun piramidi şeklindeydi: Girişinde Aziz Martín'in mozolesi olacaktı. Arkada da, Rosas ve Aramburu'nunkiler. Piramidin en üstünde Perón ve Evita yatacaktı. Ama Aramburu olmayınca proje tamamlanamıyordu. Büyücü cesetlerinden birinin çalındığını öğrendiği zaman öfkeden küplere bindi. Kayıp cesedin peşine düşsünler diye Buenos Aires sokaklarını tarayacak bir polis ordusunu ortalığa saldı. Kim bilir o günlerde kaç masum öldürüldü. Oysa Aramburu oradaydı, herkesin gözünün önünde.

Recoleta operasyonundan kısa süre önce şair –demişti Mocho, Martel'e ve Alcira da çok sonraları bana

anlatacaktı– benzin ve gazyağı taşımasında kullanılan tankerlerden ele geçirmişti. Nasıl yaptığını sorma, çünkü bize hiçbir zaman anlatmadı. Tek bildiğim şu: En az bir ay boyunca kimse kaybolduğunun farkına varmadı. Kamyon yeniydi ve gerillanın makinistleri, tanka alttan girişi sağlayan bir kapı açmışlardı. Tankın üstünde, hava ve bir parça da ışık girişini sağlayan üç adet görünmeyen havalandırma deliği açıldı. Şair cesedi orada saklamayı ve adalet görevlilerinin gözü önünde kentte dolaştırmayı düşünmüştü. Başımıza bir kaza gelecek olursa, ganimeti hayatımız pahasına korumak zorundaydık. İçimizden biri, acil durumlar için mühimmatla birlikte tankın içinde nöbet tutacaktı. Hesaba göre her birimiz karanlıkta sekiz gün, direksiyonda kırk sekiz saat nöbet tutacaktık. Bazen güvenli yerlerde duracaktık, bazen de Buenos Aires sokaklarında oradan oraya sürüklenecektik. Sürücü kabinindekinin uyanık ve tetikte olması gerekiyordu. Tankta gidenin döşeğiyle tuvaleti vardı. Daha önce de söylediğim gibi, dört kişiydik. Nöbet için kura çektik. İlk nöbet şaire çıktı. Bana da son nöbet çıktı. Şans eseri ilk kırk sekiz saatlik direksiyon nöbeti de bana çıktı.

Plan en ufak bir aksaklık olmaksızın ilerliyordu. Tabutu River Plate'teki koşu meydanıyla Tiro Federal'deki atış nişanları arasındaki insansız topraklara dek götürdük ve orada yük arabasından tankere naklettik. Şair beş dakika boyunca fotoğraf çekmeme izin verdi ama hepimiz dağılmadan önce, fotoğraf makinesini bir başka arkadaşın gözetimine verdi.

İçeri girme sıran geldiğinde istediğin bütün fotoğrafları çekersin, dedi.

Direksiyona geçtim. Yanımda başka kimse yoktu. Torpido gözünde dokuz milimetrelik bir Walther ve elimin altında düzenli aralıklarla her şeyin yolunda gittiğini haber verecek bir telsiz telefon bulunduruyordum. Şafak sökene değin kenti bir uçtan ötekine katettim. Direksiyon yumuşaktı ve kamyon zarafetle kıvrılıyordu. Önce Callao Caddesi'nden indim, ardından tekrar Rodríguez Peña'ya girdim ve Entre Ríos'la Vélez Sársfield arasındaki Combate de los Pozos'a doğru sürdüm. Hayatımda ilk kez gittiğim yer belli değildi, zamanım belirli değildi ve yaşam ancak böyle değerliydi. Malbrán Enstitüsü'nün hizasına gelince, Amancio Alcorta'ya girdim ve kuzeye, Boedo'yla Caballito'ya doğru direksiyon kırdım. Fazla benzin yakmamak için yavaş sürüyordum. Caddeler çukur doluydu ve aracın şiddetle sarsılmasını önlemek de güç oluyordu. Şairin sesi beni yerimden sıçratti:

Yazmaya en uygun yer karanlıkmış, dedi.

Tuvaletin arkasından açılan belli belirsiz bir hava aralığından, tankla sürücü kabini arasında bağlantı kurulabileceğinden haberim yoktu.

Seni Parque Chas'a götüreceğim, dedim.

Varış yeri çıkış yeri olsun bakalım, diye yanıtladı. Dünyada olup biten her şeyin suçlusu hep biz olacağız.

Hava ağarmaya başlayınca, kamyonu Pampa'yla Bucarelli'nin köşesine park edip, kahve ve çörek almaya gittim. Sonra demiryollarından geçtim ve Club Comunicaciones'in yan tarafına çektim. Kimse bizi göremezdi. Tankın kapağını açtım ve şaire, inip bacaklarını açmasını söyledim.

Beni uyandırdın, diye sızlandı.

Fazla durmayacağız. Sen iyisi mi şimdi çık, kapalı yer seni çıldırttığında çıkamazsın.

Birkaç adım uzaklaşınca tankın içine bir göz attım. Havalandırma deliklerine rağmen, tankın içindeki hava ağırdı ve baş hizasında, hiçbir şeye benzemeyen kekre ve kuru bir koku vardı. Eskimiş kül, dedim kendi kendime, hoş, külün eski olmayanı da yoktur ya. Kireç ve oksit. Tabutu açtım. Koruyucu plakanın yerinden çıkmış olmasına şaşırmıştım, çünkü tabutu mezarlıktan çıkarırken kulağıma yerinden oynamış parça sesi gelmemişti. Tabutun içinde yatan gölge, artık Aramburu olamazdı: Bir zamanlar parmaklarının olduğu yere bir tespih tutturulmuştu, göğsünün üstünde beşinci piyade alayının verdiği madalya vardı, madalyayı Bucarelli Caddesi'nde bulmuşlardı. Kefenin iplikleri yıpranmıştı, ölüden geriye pek az şey kalmıştı, kalanlar da bir çocuğun parçaları gibiydi.

Şair kamyonun çamurluğuna yaslanmış çöreğini yiyordu.

Bir uçtan ötekine gitmenin anlamı yok, dedi. Kendimi Ruán'ın varoşlarında bütün gece aşığıyla yolculuk eden Madame Bovary gibi hissettim.

Ben de sürücüydüm, dedim, ama romandaki sürücü gibi kendimi bir meyhaneye atacak denli umutsuz değildim.

İnseydin de rahatlasaydın, daha iyi olurdu. Ben zamanımı, fener ışığında şiir yazarak geçirdim. Tekdüze bir yola girecek olursak sana okurum.

Yeniden yola çıkınca, bildiğim en sıkıcı yolu seçtim: Buenos Aires'in kuzey ve batı sınırındaki General Paz Caddesi.

Görmek için karanlıklar –dedi şair tankın içinden–. Tükeniyor pınarlar. Bir an gelecek, körleşeceğim. *Görüyorum / yalan kibirlenmeleri, alçakgönüllülükleri / ve yeterince acıyı gizlenen. Görüyorum ışığı / bilinçsiz yığınların paylaştığı, görüyorum, / görüyorum, ince bir dalı, ama ne renk: söyleyemiyorum.*

Şiir böyle devam ediyordu. Tamamını okudu ve fenerin ışığı azalıp sönünceye dek öteki şiirleri okumaya devam etti. *Görüyorum ve isterdim ki huzura ereyim / bir nebze, bildiğimce.* Çok az görüyorum, dedi. Akşam altı gibi benzin almaya gittik ve bir kahve içimi indik, günün bütün yorgunluğunu bedenimde duyumsadım. Ne uykum vardı, ne bir isteğim, ne bir şey hissettiğim, daha da ileri gidip artık düşünmediğimi bile söyleyebilirdim. Yalnız zaman deviniyordu içimde belirleyemediğim biçimde belli bir yönde, zaman çekiliyordu içinde çocukluk olmayan çocukluğumuzdan paylaştığımız –demişti Mocho Andrade, Martel'e ve Alcira da aynını anlatmıştı bir birine bir ötekine geçen aynı birinci tekil kişi ağzından– ve bir nedenle yitip gidiyordu belki de ihtiyarlığımın içinde, adamakıllı yaşlıydık hepimiz o gün yitip giden bir şans zincirinde.

Tankın karanlıklarından çıkan şairi gördüm, babası yaşındaydı. Ölümün yakınlığı allak bullak etmişti: Her zamanki gibi bir tutam saç alnına düşmüştü, ama ağarmıştı ve bozulmuştu, geniş öküz çenesi çarpılmıştı. O geceyi Parque Centenario'da geçirdik, gün doğunca Parque Chas'ta tur atmaya başladım, yöre sakinleri, kamyonun Avrupa kentlerinin isimlerini taşıyan caddelerden tekrar tekrar geçmesine şaşırmıyordu. Berlin, Kopenhag, Dublin, Londra, Cadiz caddelerinin manza-

rası hiç değişmese de, o gün havada ince sis damarları ya da liman kokusu vardı ve o uzak diyarlardan gerçekten geçiyorduk sanki. Bir kez daha sokakların dolambacında yönümü yitirdim, ama çıkışı bulana kadar zaman akıp gitsin diye, o sabah bunu kasıtlı yaptım. Londra Caddesi'nin kıvrımını izliyordum, Jimmy Joy'un *dear dirty* Dublin'ine nasıl girdiğimi anlamamışım. Kamyon Berlin Duvarı yönünde Tiergarten boyunca hoplaya zıplaya ilerleyerek araca kayıtsız kalan komşuları selamlıyordu, araçların Parque Chas'ta bozulmasına ve sürücülerin terk edip gitmesine alışmışlardı ne de olsa.

Kamyonu bıraktıktan sonra iki gün aralıksız uyumuşum, bir hafta sonra yeniden direksiyona geçtiğimde, şair tanktan uçmuştu. Nöbet düzenine göre, cesedin başında bekleme sıramın geleceği son turdan önce bir daha karşılaşamayacağımızı ayrımsadım. Kasım başlarında Buenos Aires'in üstüne bungun bir sıcak çöktü. Nöbet değişimi için beni aramalarını bekleyerek yaşarken, Bajo bölgesindeki viran otellerde farklı adlarla geceliyordum. Hayatta olduğumu göstermek için beş saatte bir operasyonun yönetildiği evi arıyordum. Şairi görmek istiyordum, ama bunun tedbirsizlik olduğunun da bilincindeydim. Kamyonun, doklar arasında gidip gelen diğer yüzlercesinin arasına gizlenerek hemen her zaman liman yakınlarında dolaştığı ve tankın içindeki yaşamın giderek dayanılmaz bir hal aldığı geliyordu kulağıma. Belki Aramburu bile o sürgit yolculukta bir başka cehennemi bulmuştu.

Bir gece sabaha karşı üç sularında, tanktaki sekiz günlük mahkûmiyetimi tamamlayayım diye beni ara-

maya çıktılar. Fotoğraf gereçleriyle dolu sırt çantam hazırdı, içinde iki adet fotoğraf makinem, iki makara film, yedek pilleriyle birlikte iki güçlü fener ve bir termos kahve vardı. Gece fotoğraf çekmemem, gündüzleyin de güneş ışığı havalandırma deliklerinden süzülmezse elimdeki işi derhal bırakmam konusunda uyarmışlardı. Tanka girince mide bulantımı bastırmak zorunda kaldım. Daha yeni temizleyip dezenfekte etmiş olmalarına rağmen, koku zehirleyiciydi. Köstebeklerin böcek ve solucan yığdığı deliklerden birindeymiş gibi hissettim kendimi. Ölümün havadaki çekim gücüne, benden önce tankta kalan bedenlerin organik kokusu ve boşaltılan dışkıların anısı ekleniyordu. Hayaletler gitmeye yanaşmıyordu. Şair nasıl bulabilmişti o karanlıkta dilini? *Kapıları açmak üzereyim,* diye yazmıştı, *kapamak üzereyim gözlerimi / ve bakmamak burnumun ötesine, koklamamak, dokunmamak Tanrı'nın adına boş yere.*

Şafak sökene dek uyumaya hazırlanarak uzandım. Döşekte vadiler ve tümsekler oluşmuştu, yüzey bir parça yağlanmıştı, ama sızlanmak istemiyordum, dünyanın sonuymuş gibi de hissetmiyordum. Çok geçmeden uyandım, direksiyondaki arkadaş çamurlu bir yolda dikkatsizce sürüyormuşçasına sarsılıyordu kamyon. Havalandırma aralığına yaklaştım ve şöyle dedim:

Seni eğlendirmek için şarkı söylememi ister miydin? Eşsiz bir sesim vardır. Okul korosunda solisttim.

Bana iyilik yapacaksan ne konuş, ne de şarkı söyle –diye yanıtladı beni. Bir kızdı–. İnsan sesi değil seninki, hayvan gibi böğürüyorsun.

Benimle birlikte nöbeti devralan kişi, mezarlıktaki

iki yabancıdan biriydi. Kızla ne aralık yer değiştirdiğini bilmiyordum, veya belki kabinde ikisi bir arada yolculuk ediyordu.

İki kişi misiniz, dedim. Şairden ne haber? Bu yolculukta onun da direksiyon nöbeti vardı.

Kimseden ses çıkmadı. Dünya yüzünde sağ kalan son kişi gibi duyumsadım.

Durmaksızın tur atmayı sürdürdük. Ara sıra uçak motorlarının sesi, hızlı bir tren takırtısı, köpek havlamaları çalınıyordu kulağıma. Güneş doğduğunda da bulunduğum yeri belirleyemediğimden, yakınca ışık cesedi baştan ayağa aydınlatsın diye, fenerleri kamyonun karşıt çıkıntılarına yerleştirdim. Direksiyondaki her kimse, beceriksizin tekiydi. Bütün çukurlara düşüyor, bütün girinti çıkıntılara yakalanıyordu. Karanlık bir yere girersek, bu denli çok sıçramaktan fenerleri zamanında söndüremem diye korkuyordum.

Havalandırma aralığından, burada ışık yakacağım, diye haber verdim. Bir tünele yaklaştığımızda iki kez vurun.

İki kez vurdular, ama gün ışığı on, on beş dakika boyunca kaybolmadı. Termostan sıcak kahve içtim ve iki tane yağlı çörek yedim. Ardından elimin titreyip titremediğini kontrol ettim. Objektifi sarsmadan en az beş saniye boyunca açık tutmalıydım. Kovuğu aydınlattım. İşte o zaman Aramburu'nun cesedinin altında bir başka beden daha olduğunun ayrımına vardım, tahta bir nakliye sandığındaydı. Biraz daha iriydi ve ne madalyası, ne tespihi vardı ama bedenini örten kefen hemen tümüyle Aramburu'nunkinin eşiydi. Birkaç hafta önce gerçek cesedi görmüş olmasam, kimin kim olduğunu

ayırt edemezdim, o an bile kuşkuluydum. Ölülerin geniş açıdan ve yakın plandan en az üç makara fotoğraflarını çektim. Banyo ettiğimde emin olacaktım. Bir buçuk saat sonra yatağa döndüm. Allah bilir kaç saattir durup dinlenmeden yol alıyorduk. Operasyonun yönetildiği eve dönmekte fazla gecikemezdik. Birdenbire bir yokuştan indik ve Parque Chas'a geldiğimizi anladım. Birkaç dairesel tur attıktan sonra, kamyon düz bir hatta rahatça ilerleyerek labirentten çıktı. Gece oluncaya dek yol aldık. Kahvem ve erzağım tükenmişti, bacaklarım ağrıyordu, başımın içinde duyularımı körelten koyu bir bulut vardı. Ne zaman durduğumuzu bile fark etmedim. Tankın kapağını açmadıkları için seslenip durdum, ama cevap veren çıkmadı. Ölülerin eşliğinde yenilgiye boyun eğerek uzun zaman kapalı kaldım. Gündoğumundan az önce beni serbest bıraktılar. Operasyonun yürütüldüğü evin avlusunda boş kabinin basamaklarına dayanarak zorlukla ayakta durabildim. Daha önce görmediğim kısa boylu kırmızı sakallı lider kılıklı biri, tavan arasında bir şilte gösterdi ve çağrılıncaya kadar oradan çıkmamamı buyurdu. O saniye uyurum sanmıştım ama açık hava beni canlandırdı, pencereye yaslanıp hiçbir şey düşünmeden avluya baktım, ışık griden pembeye, pembeden sarıya ve sabah saatlerinin parlaklığına dönüyordu. Sudan kaçan enik misali koyu renk kıvırcıkları çalı olmuş bir kız kamyona yanaştı ve tankın içini inceledi. Tahminlerime göre kabinde yolculuk eden kız buydu, birdenbire utanca boğuldum çünkü soluksuz kalmanın yarattığı sersemlikle bağırsaklarımdan boşalttıklarımı dökmeyi unutmuştum. Sabahın ilerleyen saatlerinde beyaz bir

kamyonet tankerin yanına park etti. Uykuya yenik düşmek üzereydim, gene de oradaydım ve ayaktaydım, gözlerimi, taşları herhalde alev alev yanmakta olan avludan alamıyordum. Sanırım az ötede bir cadde veya açık alan vardı, bilmiyorum, hiçbir zaman da bilmeyeceğim. Üç yabancı adam Aramburu'nun tabutunu indirdi: Tabutu tanıdım çünkü tiksintiden midem bulanana dek kapağın üstündeki çarmıha gerilmiş, iki yana açılmış kollarının üstündeki altın renkli halesiyle İsa görüntüsünün fotoğrafını çekmiştim, altında da generalin adının ve doğum ölüm tarihlerinin yazılı olduğu özlü plaka vardı. Kıvırcık saçlı kız cesetle ilgili yer değişikliğini düzenliyordu. Yan tarafına yatırın, platformun üstüne, ahşabı çizmeyin. Üstünü açın. Karyolanın üstündekilere dokunmayın. Yavaşça, yavaşça. Hiçbir şeyi yerinden oynatmayın.

Neler olup bittiğinin farkına varınca uyuşukluğumdan sıyrıldım. Açık tabutların –biri şatafatlı, imparatorlara yaraşır bir tabuttu; öteki sefil görünümlü, kötü yapılmış bir tabuttu, tıpkı veba salgınına uğramış şehirlerde alelacele yapılanlar gibi– ve açık havada yatmakta olan ceset artıklarının karşısında dehşete düşmemek için demir gibi bir mideye sahip olmak gerekiyordu. Kıvırcık saçlı kız öyle bir düzenleme yaptı ki, tavan arasından bir tür değiş tokuş gibi göründü gözüme; hoş, gördüğüm şey gördüğümü sandığım şey miydi, yoksa duyularımın ve kapalı kaldığım günlerin yarattığı kuşkuların bana bir oyunu muydu, bugün bile bilmiyorum. Bir marangoz hassaslığıyla, cesedin üstünden tespihle askeri madalyayı alıp öteki cesedin göğsünün üstüne ve parmaklarının arasına yerleştirdi. Tabutların

içindekiler yer değiştirip birbirinin tabutuna geçti. Söylediklerimden emin değilim –diye anlatmıştı Mocho, Martel'e ve Alcira da bana, ben de kendi namıma asıl hikâyeyle, o geçmiş Sunderland gecesinde Mocho'nun gırtlağına birkaç saat boyunca takılıp kalan titrek sözdizimiyle ve onun pürüzsüz sesiyle artık hiç ilgisi olmayan bir dilde yeniden anlatıyorum olan biteni– emin olduğum bir tek şey var; gösterişli tabut beyaz kamyonete yüklendi, sefil görünüşlü olansa, belki de artık farklı bir cesetle gene tankere kondu.

Bütün sabah uyumuşum, uyandığımda saat bir civarıydı. Evde derin bir sessizlik vardı, epeyce seslendim ama kimseleri göremedim. Saat iki gibi beni kapadıkları odanın kapısında şair göründü. Sarıldım. Zayıflamıştı, ağır bir hastalıktan kalkmışçasına yüzü allak bullaktı. Gördüklerimi anlatmaya koyuldum, susmamı, unutmamı, olayların hiçbir zaman göründüğü gibi olmadığını söyledi. Buralı değilim artık, diye okumaya başladı: *Bir hatırayı yaşadığımda bir anlığına. Ne sen ne ben bu bahtsız dünyaya ait değiliz, uğruna hayatlarımızı verdiğimiz, hiçbir şey sürmekte olduğu gibi sürüp gitmesin diye.* Gitme vakti, dedi.

Siyah bir mendil ve koyu renk gözlükle gözlerimi kapadı. Operasyonun yürütüldüğü evden çıkışım böyle oldu, gözlerim kapalı, şairin omzuna yaslanarak. Bir saatten fazla, inek ve ıslak ot kokulu yollarda dolaştırdı beni. Sonra kuvvetli ve sürekli bir benzin kokusu sardı etrafımı. Durduk. Şair gözlüğü ve siyah bandı çıkardı. Güneş tepemizdeydi ve gözlerimin ışığa alışması düşündüğümden uzun sürdü. Yüz metre ötede, bir petrol damıtım tesisinin tanklarını ve kulelerini gör-

düm. Giriş kapısında uzun bir tanker kuyruğu vardı ve hepsi de benim kullanmış olduğumun eşiydi, bu arada her beş dakikada bir veya daha da kısa aralıklarla başka tankerler dışarı çıkıyordu. O ritmik ve sıkıcı gidiş gelişleri seyrederek ne kadar sürdüğünü bilmediğim bir süre sessiz kaldık.

Bütün gün burada mı duracağız, diye sordum. İşin bittiğini sanıyordum.

Bir şeyin ne zaman bittiği asla bilinmez.

O anda tesisten bizim kamyon çıktı. Öylesine bildik bir görüntüydü ki, tanımamak olanaksızdı. Üstelik tankın kapısına belli belirsiz sarı bir çizgi atmıştık ve bulunduğumuz yerden güneşin ışıldattığı çizgiyi görüyorduk.

İzliyor muyuz, diye sordum.

Bırakalım uzaklaşsın, dedi şair. *Külleri üfleyinceye kadar.*

Küçük benzin havuzunu dolduran görkemli silindir yola koyularak gözden yitti. Yıllar geçtikçe ayrışıp dağılacak, servis istasyonlarının yeraltı tanklarına parçalarını bırakacak ve Buenos Aires'in havasız havasında otomobil egzozlarından çıkacak bir beden taşıyordu.

Seni bırakayım. Nereye gidiyorsun, diye sordu şair.

Villa Urquiza civarında bir yerlerde bırak. Yürüyeceğim.

Yapıp ettiklerimin muhasebesini yapmayı, bir şeyden mi kaçıyorum, bir şeye mi gidiyorum, bunu anlamayı istiyordum. *Güven duygum bu bahtsız dünyaya karşı duyumsadığım derin hor görüye dayanır*, demişti şair. *Hayatımı vereceğim uğruna hiçbir şey sürmekte olduğu gibi sürüp gitmesin diye.* Hiçbir şey sürmekte olduğu gibi sü-

rüp gitmesin diye, sırf bu nedenle yaşamlarımızı vermeyi sürdürüyoruz tümüyle anlayamadığımız nedenler uğruna, demişti Mocho, Martel'e o gece Sunderland'da.

Etrafta çiftler olup bitene kayıtsız dans ediyorlardı. Yansıtaçların yakınında bir alay pervane dönüp duruyordu. Bazıları değiyor ve akkor halindeki cama yapışıp ölüyordu. Martel uzun süre kendine gelemedi. Büyük tarih, kanatlarıyla Mocho'ya değmişti ve uçuşu o da duyuyordu. Müziğin sesinden daha güçlü bir sesti bu, kentin sesinden daha egemen ve canlıydı. Ülkeyi tümüyle kuşatacak olmalıydı ve ertesi gün ya da daha ertesi, gazetelerin manşetinde olacaktı. Senyora Olivia gibi ölüm karşısında "ne önemsiz şeyiz, sonsuzlukta hiçbir şeyiz" demeyi istiyordu, ama yalnızca şöyle dedi: "Ben de yalnızca bu nedenle şarkı söylüyorum: Giden dönsün ve hiçbir şey sürmekte olduğu gibi sürüp gitmesin diye".

Ertesi gün, diye anlatmıştı Alcira, Mocho, Martel'den kendisine, yaşamının labirentinin başladığı Bucarelli Caddesi'ndeki evi görmek için eşlik etmesini istedi. Radyolar Evita'nın cesedinin dönüşünü ve içinde Aramburu'nun tabutunun olduğu beyaz kamyonetin bulunuşunu duyuruyordu. Andrade'nin amacı bir tarihe nokta koymak ve yeniden başlamak için geçmişten el etek çekmek idiyse –tıpkı Sunderland'da şarkıcıya söylediği gibi– Parque Chas'a dönüp orada geçmişinin yıkıntılarını örtmekten başka çaresi yoktu.

O sabah düş kırıklıkları üst üste geldi. Suikastın planlandığı ev polis çemberine alınmıştı ve kapının yanında bir devriye arabası nöbet tutuyordu. Uzakta, da-

ire şeklini alan caddelerde ve apansız bitiveren kaldırımlarda, bir allahın kulu görünmüyordu ve sessizlik öylesine eziciydi ki, insanı soluksuz bırakıyordu. Köpekler bile perdelerin arasından burunlarını uzatmıyordu. Devriye aracının kuşkusunu çekmemek için, üst kat pencerelerine bakmak üzere duramadılar, o nedenle Ballivian'dan Bauness Caddesi'ne doğru kıvrıldılar ve Pampa'ya çıkan yokuşu tırmanmaya koyuldular. Ara sıra Martel, Mocho'ya dönüyor ve giderek artan bir ümitsizlik ve acı içinde olduğunu seziyordu. Kolundan tutmak isterdi ama en ufak bir hareketin, dokunuşun, arkadaşının gözyaşlarının patlamasına neden olacağından korkuyordu.

Otobüs durağına varınca Andrade orada ayrılmaları gerektiğini çünkü kendisini başka bir yerde beklemekte olduklarını söyledi, ama Martel öyle bir yer olmadığını, öyle bir yerin yitiş noktası olduğunu, artık sığınma isteyecek kimsesinin kalmadığını biliyordu. Onu durdurmaya çalışmadı. Mocho fazlasıyla telaşlı görünüyordu ve sanki kendinden kurtulur gibi arkadaşının kolundan kurtuluverdi.

Daha sonraki yıllarda ondan haber alamadı, ta ki on bir yıl sonra, diktatörlük döneminden sağ kalan biri, bir yaz gecesi horoz sesli, iri kıyım bir erkeğin Club Atlético'nun zindanlarından *nakledildiğinden*, yani ölüme gönderildiğinden şöyle bir bahsedene dek. Tanık, kurbanın gerçek adını bile bilmiyordu, tek bildiği mücadelesinde kullandığı takma adlarıydı; Rubén veya Sihirli Göz, ama sesle ilgili bilgi Martel'e yetti. Felipe Andrade Pérez'in adı, ne o günden beri ortalıkta dönüp dolaşan bitmez tükenmez kayıp listelerinde çıktı, ne dikta-

törlük komutanlarına açılan dava kayıtlarında göründü, sanki hiç varolmamıştı. Ne var ki Sunderland'da anlattığı hikâye Martel için son derece anlamlıydı. Olanaklı olsaydı, onun yaşamak istediklerini temsil ediyordu bu hikâye, bir de –bu kısmından pek emin olmasa da– tatmak istediği isyankâr ölümü. İşte bu yüzden, diye anlatmıştı Alcira, saçını koyu renge boyattı, böylece yirmi yedi yıl önceki haline dönmeyi düşlüyordu, çizgili konser pantolonunu ve siyah kruvaze ceketini giydi ve iki hafta önce bir günbatımında, Bucarelli'yle Ballivian'ın köşesine, son kez görüştüklerinde giremedikleri evin önüne arkadaşını yâd etmeye gitti.

Sabadell'in gitarı eşliğinde Celedonio Flores'in *Karar* adlı tangosunu söyledi. Göz altlarındaki ve elmacık kemiklerinin üstündeki makyaja rağmen solgundu, en çok gereksinim duyduğu sırada kendisini terk eden bedene karşı öfke doluydu. Bayılacak sandım, demişti Alcira. Düşen bir şeyi tutmak ister gibi kuvvetle karnına bastırdı ve devam etti: *Sayın hakim, gecekondu mahallesinde doğdum ben / bitimsiz acıların kederli gecekondu mahallesinde.* Uzun bir tangodur, üç buçuk dakikadan fazla sürer. Bitiremeyeceğinden korktum. Kurabiyecideki Koreli küçük kızlar, bir kılıç yutucusunu alkışlayacakları gibi alkışladılar onu. Bisikletleriyle oradan geçmekte olan üç oğlan, "Bir tane daha!" diye bağırıp gittiler. Sahne sana dokunaklı görünmüş olabilir, demişti Alcira, aslında daha çok trajikti: Arjantin'in gelmiş geçmiş en büyük şarkıcısı, olup biteni anlamayan insanlar önünde son kez kanatlarını açıyordu.

Sabadell gitarıyla *La Cumparsita*'nın bir bölümünden *Bataklık Çiçeği*'nin ve *Esmer*'in bölümlerine atlayarak

zaman geçirdi, en sonunda *Eski Günlerimin Küçük Evi*'nde karar kıldı. Bu tangoyu söylerken Martel birkaç kez hıçkırıklarla ağlamanın eşiğine geldi. Boğazı acıyor olmalıydı, belki de mezarı olmayan bütün ölüler gibi, durumunu kabullenmek istemeyen bir ölünün anısı acıtıyordu içini. Neden ağlamıyordu öyleyse, diye sormuştu kendine Alcira, sonra bana da söylemişti aynını Bulnes Caddesi'ndeki hastanede, besbelli onun kurtuluşu olacak hıçkırıkları neden tutmuştu içinde? *Dünümün huzurlu beldesi, / hüzünlü bir günbatımı gibi / yaşlı dönüyorum köşene...*

Su gibi terliyordu. Gidelim dedim –diye anlatmıştı Alcira– Felipe Andrade nasılsa ebediyette seninle birlikte söylemiştir, dedim salak gibi, ama daha önce hiç ortaya koymadığı bir kesinlikle veya sertlikle reddetti beni. Dedi ki: "Ötekiler için iki tango söylemişsem, hayatta en çok sevdiğim dostum için neden iki tane söyleyecekmişim?"

Kuşkusuz Sabadell'le bu konuda konuşmuşlardı, çünkü gitarist *İki Yabancı Gibi*'nin prelüdüyle konuşmamı kesti. Bu şarkının sözleri, Martel'in can vermeye çalıştığı el değmemiş geçmişe ters düşen bir cin kovma duasıdır, demişti Alcira. Ne var ki o akşam, yalnızca kaybolup gitmiş olan ama baki kalan ve devamlı olan nasıl ölü olamazsa, Martel'in sesiyle de ölü olmayan bir geçmiş aktı gitti. O akşamın geçmişi sımsıkı yapışmış devam ediyordu şimdide, o ise devam ediyordu söylemeye: Bülbülüydü, tarlakuşuydu dünyanın başlangıcının, bütün şarkıların anasıydı. Nasıl soluk alabildiğini, ayakta kalacak gücü nereden aldığını bugün bile anlamam. İkinci kez şu dizeleri geçerken ağlamaya başladı-

ğımı ayrımsadım: *Bak şimdi karşındayım / görüyorsun, iki yabancı gibiyiz artık: / dersimi aldım sonunda. / Nasıl da değiştiriyor yıllar her şeyi!* Ben de kendi namıma hiç yaşamamış olduklarımı hatırlıyordum.

İki Yabancı Gibi'nin son sözcüğüyle birlikte Martel yere yığıldı, Parque Chas halkıysa şarkı üstüne şarkı istiyordu. Kollarımın arasına yığılınca bitap halde şöyle dediğini duydum: "Beni hastaneye götür Alcira, daha fazla dayanamayacağım. Götür de öleyim."

Alcira bu bölümü Fernández hastanesinde son kez ziyaretine gittiğimde mi anlatmıştı, yoksa haftalar sonra kafe La Paz'da mı, şimdi anımsamıyorum. Tek hatırımda kalan, aralık ayının alev alev yanan göğünün altındaki gece yarısı, yanımda, onu teselli etmeye çalışan ama nasıl yapacağını bilemeyen hastabakıcının karşısında ayakta duran Alcira, tükenmiş, bir de bekleme salonunun üstüne çöken sessizlik ve gerçeğin olduğu yeri kaplayan bayat çiçek kokusu.

I

Son

Aralık 2001

İnsanın aklını oynatan o günlerde birkaç Buenos Aires haritası aldım ve Martel'in şarkı söylemiş olduğu yerleri birleştiren renkli çizgiler çizmeye başladım, amaçlarını açığa çıkaracak bir resim elde etmeyi umuyordum, Borges'in "Ölüm ve pusula" problemini çözdüğü eşkenar dörtgene benzer bir resim. Bilindiği üzere eksik kalan geometrik şekiller, noktaların birbirine birleştirilme şekline göre değişiklik gösterir. Örneğin Garay Caddesi'ndeki, kaldığım pansiyondan yola çıktığımda, bir adamotunun şeklini elde edebiliyordum, ya da fallarda çıkan *Caput Draconis*'e[1] benzeyen, bir parça kıvrık bir y harfi veya Eliphas Levi'nin sihirli çemberine eş bir mandala.[2] Ne görmek istersem onu görüyordum.

Haritalarımı nereye gitsem yanımda taşıyordum ve kafelerde okumaktan sıkıldığımda yeni şekiller oluşturuyordum. Kitapçı Virgili'ye göre Martel'in Buenos Aires'e varışımdan önce söylediği yerler arasında çizgiler çiziyordum: Azcuénaga Caddesi âşıkları için söylediği, Recoleta mezarlığının karşısındaki oteller, República

1 Latince: Ejderhanın Başı. (Çev.n.)

2 Daire veya merkez. Merkez noktanın etrafında şekiller ve desenler vardır. (Çev.n.)

Meydanı'ndaki dikilitaşın altındaki yeraltı geçidi. Ulusal Kütüphane'nin, yani, aylar önce Grete Amundsen'in kaybolduğu yerin gazete koleksiyonunda, Martel'in neden buraları seçtiğini gösteren işaretler arayıp durdum. Bulabildiğim öyküler yalnızca şunlardı: Altmışlı yılların sonunda, odaları birkaç saatliğine kiralanan bir otelde ilişkinin en hararetli anında cinayete kurban giden çift ve diktatörlüğün ilk aylarında dikilitaştaki bir kurşuna dizme hadisesi. İki olay arasında bağlantı gözükmüyordu. Oteldeki cinayet, polisin telefon ettiği kıskanç koca olayıydı, o zamanlar zina yapanlar ihbar edilirdi. Kıskanç koca hakkında dava bile açılmadı: Üç doktor cinnet geçirdiğine dair bir belge verdiler, hakim de birkaç aya kalmadan adamı affetti. Dikilitaştaki ölümse, 1976'yla 1980 arasındaki ölümlerden biriydi. Cezasız kalan vahşi bir gösteriydi söz konusu olan, gene de, hiçbir Arjantin gazetesinde yer bulmamıştı. Şans eseri *The Economist*'te rastladım habere, gazetenin Buenos Aires muhabiri, 1976 haziranının bir pazar günü –sanırım ayın 18'iydi– çelik kasklar takmış bir grup adamın tansökümünden az önce plakasız bir arabayla República Meydanı'na geldiğini yazıyordu. Tanınmamış genç bir adam meydanda sürüklenerek dev dikilitaşın beyaz granitine yaslanmış ve şarapnel yağmuruna tutularak kurşuna dizilmişti. Katiller cesedi orada bırakarak arabayla uzaklaşmışlar, bir daha da onlardan haber alınamamıştı.

Martel'in, Buenos Aires'in başka hangi mekânlarında şarkı söylediğini öğrenmeden resmi tamamlayamayacağımı anlamaya başlamıştım –böyle bir resim var idiyse kuşkusuz– belki de böyle deli saçması bir fikir-

den dolayı Alcira'nın huzurunu kaçırmayı da göze alamıyordum. Martel'in, bildiklerimiz dışında kendisi için başka nerelerde söylediğini bilip bilmediğini sorduğumda, yoğun terapi ünitesinde olup bitenlerden derinden etkilenen Alcira birkaç isim geveliyordu: Mezbahalar, tüneller, Aguas Sarayı deyip gidiyordu. Bir kezinde, hatırlamaya çalışıyorum, demişti. Söylediği yerlerin bir listesini çıkarıp vereceğim sana. Uzun zaman böyle bir liste vermedi elime, ta ki Buenos Aires'den ayrılışıma dek.

Çoğu günüm isteksizlikle ağılanarak bomboş geçiyordu. Noel tatili yaklaştıkça kendi kendime eve dönme zamanının geldiğini söyleyip duruyordum. Arkadaşlardan, kasım sonlarındaki Şükran Günü'nde bulunmadığım için üzüntülerini bildiren kartlar almıştım. Bonorino'yu Alef'in olduğu bodrumdan nasıl çıkartacağıma kafa yorarken Şükran Günü'nü atlamıştım. Aklım başka yerlerdeydi ve yavaş yavaş kaygılanmaya başlıyordum. Zaman böyle akıp giderken, daha inceleme yazımın üçte birini bile yazamadan burs paralarım bitecek diye düşünüp duruyordum.

Arjantin sinemasının bazı başyapıtlarını izlemiş olduğum San Martín tiyatrosunun küçük salonunda *Tango!* filminin gösterime gireceğini okumuştum, "ilk sesli filmimiz" diye ilan ediliyordu. Film 1933 tarihliydi, Al Jolson'un *The Jazz Singer*'da şarkı söylemesinden altı yıl sonraydı. Verilen bilginin yanlış olduğunu düşündüm. Öyleydi de. *Tango!*'dan iki yıl önce Buenos Aires'de, *Buenos Airesli Oyuncak Bebekler* adıyla başka bir sesli melodram çekilmişti, ama plaklar boş bir çabayla diyaloglarla görüntüleri eşlemeye çalışıyordu. Önemli olan, *Tango!*'yu görür görmez, Arjantin'in sessiz sine-

ma döneminin bu filmle kapandığına ikna olmuş olmamdı.

Konu zararsızdı, filmin tek ilginç yanı, oyuncular tumturaklı konuşmalarını yapabilsinler diye ara sıra çalmaya ara veren ikili, üçlü, beşli müzik gruplarının veya özgün orkestraların birbiri ardına görünmesiydi. *The Jazz Singer*'ın sinemaya kazandırdığı ölümsüz bir cümle vardı, *You ain't heard nothing yet;* daha hiçbir şey duymadınız. *Tango!*'nun ilk sahnesinde, kötüyü oynayan gürbüz yapılı şarkıcı, daha ilk dizede zırvalamaya başlıyor, bu ilk dizenin peşi sıra bir anlam fırtınası patlatıyordu: *Buenos Aires, ne kadar uzakta buldum kendimi.* Arjantin sinemasının ilk sesi, bu durumda şu iki sözcük olmuştu: *Buenos Aires.*

Bilmem oyuncularının anlaşılmaz konuşmalarından mı, yoksa ses bandının ilkelliğinden mi, diyaloglarını yakalayamadığım filmi bir yandan dalgın seyrederken, öte yandan kent günün birinde benden uzaklaşacak ve bir daha hiçbir şey şimdi olduğu gibi olmayacak korkusuna kapılmıştım. Şu an, şimdi, çivisinden oynamasın beklentisiyle nefes alamadım. En sonunda kendimi yersiz yurtsuz duyumsadım, hiçbir yerdeydim ve tutunacak bir zaman yoktu. Ben olan, bir yerlerde kaybolmuştu, onu nasıl geri getireceğimi de bilmiyordum. Film kafamı karıştırmıştı; çünkü dairesel bir çatısı vardı, her şey başladığı yere dönüyordu, buna kötü adam kılığındaki şişko da dahildi, son dakikada yine sahneye çıkıyor ve sanırım Buenos Aires'i anıştıran bir milonga söylüyordu: *Bilmem neden bana bu adı koymuşlar / ama koymasalar, unutabilirim onu.*

Filmden çıkışta, Fernández hastanesi yakınlarında duran 102 numaralı otobüsü beklerken, kentin atmos-

ferinde bir şeylerin değişmekte olduğunu ayrımsamıştım. Başlangıçta sarı renkli kuvvetli öğleden sonra ışığının solgun bir pembeye dönüşmüş olduğunu düşündüm. Görünüşe göre alacakaranlık erken gelmişti. Yılın o döneminde hava gece dokuzda kararırdı. Daha altı buçuk bile olmamıştı. Sanki Buenos Aires'in huyu suyu değişiyordu, bir yandan da bir kent hakkında böyle düşünmek saçma geliyordu. Daha birkaç gün önce Vicente López Meydanı'ndan geçmiştim ve şu an gördüğüm gibi hatırlamıyordum meydanı: Çıplak bodur ağaçlar, havada uçuşan ve ağır çekim yere inen çiçek dolu ağaçlar. Belediye ekipleri bazı dalları dibine dek budamış olmalı, dedim kendi kendime. Bu yararsız ve zalim alışkanlığı anlamıyordum, ağaçlandırılmış başka caddelerde de rastlamıştım böyle ağaçlara, hattâ Palermo korusunda bile görmüştüm, budamanın vahşetine kurban gitmiş bir sırıktı gördüğüm.

Recoleta mezarlığının bir yanında altı canlı yontu, ellerinde evrak çantaları caddeden geçiyordu. Hızlı hızlı yürümeleri tuhafıma gitmişti, insanlarda uyandırdıkları şaşkınlığı dert ettikleri de yoktu. Aşağı kalite sanatların bütün becerisi, devinimsizliğin yarattığı yanılsamada yatardı, o da adım adım kaybolurdu. Altın yaldızlı granit görüntülü kılıklarıyla ve saç ve yüzlerindeki kalın boya katmanlarıyla gülünçtüler: Bir de akıl sır ermez bir düşüncesizlik sergilerlerdi; makyajlarını çıkarmak için her kezinde gizlenirlerdi. Herhalde kendilerini sergileme alıştırmaları yaptıkları, ama o güne değin sergileyemedikleri Pilar kilisesinin oralardan kovulmuşlardı.

Las Heras Parkı'nın karşısında otobüsten inince, kendilerini gezdiren oğlanlara karşı ayaklanma başlat-

mış köpek sürüleriyle karşılaştım. O civarda vahşi olaylar yaşanmıştı ve dehşetin izleri hâlâ oradaydı. Köpekleri gezdirenler, hayvanların patırtısından kurtulup dinlenmek üzere Park'ın gölgeli bir yerinde toplaşıp –burası bir zamanlar Ulusal Hapishane'nin avlusuydu– söyleşmeyi alışkanlık haline getirmişlerdi. Her bakıcı yedi sekiz hayvanı birden tutar, içlerinden birini, sürüye rehberlik eden uzman köpeği serbest bırakırdı. Sanırım bakıcılardan hiçbiri, 1931'de o köşede anarşist Severino Di Giovanni'nin, ondan yirmi beş yıl sonra da peronizm yeniden başa geçsin diye silahlı ayaklanma çıkartan general Juan José Valle'nin kurşuna dizildiğini bilmiyordu. Bilseler bile, bunu neden önemsesinlerdi ki? Zaman zaman rüzgâr, parkın o bölümünde, öteki taraflarda olduğundan daha kuvvetle döverdi adamı, köpekler, anlayamadıkları bir kokunun, geçmişten gelen bir yürek acısının kokusunun kederiyle kayışlarından kurtulup kaçıyordu. Fernández hastanesine yaptığım gündelik ziyaretlerin çoğunda, çocukların köpekleri takip edip yeniden bir araya getirdiklerini görmüştüm, ne var ki o öğleden sonra köpekler koşarak kaçmak yerine bekçilerinin etrafında dönüp duruyor, çocuklar düşene dek kıstırıyorlardı. Rehber köpekler iki ayaklarının üstüne kalkıp uluyordu, sürüdeki öteki hayvanlar da salyalarını akıtarak yere düşen bakıcılarından birkaç metre uzaklaşıyor, sonra dönüp, çocukları oradan dışarı sürmek istercesine yeniden yaklaşıyordu.

Kent aynı kent değil, ben aynı ben değilim hissiyle vardım hastaneye. Ben sinemada zaman kaybederken Martel'in ölmüş olmasından korkuyordum, bekleme salonuna neredeyse koşar adım çıktım. Alcira sakin bir

şekilde bir doktorla konuşuyordu, içeri girdiğimi görünce seslendi.

İyileşiyor, Bruno. Az önce odaya girdim, ona sarılmamı istedi ve kendisi de beni, yaşamaya kararlı olan birinin gücüyle kucakladı. Bedenine çaktıkları tüpler umrunda değildi beni kucaklarken. Bir bakarsın, daha önce olduğu gibi kalkar ve yeniden şarkı söyler.

Kısa boylu, traşlanmış kafalı bir adam olan doktor, Alcira'nın sırtını sıvazladı.

Birkaç hafta beklemek gerekecek, dedi. Verdiğimiz ilaçların yan etkisini vücuttan atması gerekiyor. Karaciğer pek işe yaramıyor.

Ama bu sabah hiç gücü kuvveti yoktu, bir de şimdi bakın doktor, dedi Alcira. Daha bu sabah kolu kanadı düşüyordu, yenidoğan gibi kafasını güçlükle tutuyordu. Oysa az önce bana sarıldı. Öyle kucaklamak için gereken yaşama gücünü bir ben bilirim.

Martel'in odasına girip yanında kalabilir miyim, diye sordum. Onunla konuşmama izin vermeleri için günlerdir bekliyordum.

Şu anda pek akıl kârı olmaz, dedi doktor. Kendine geldi, ama hâlâ çok güçsüz. Belki yarın. Gördüğünüz zaman soru sormayın. Onu heyecanlandırabilecek bir şey söylemeyin.

Koridorda kulaklıkla yürüyen birileri vardı. Radyo dinliyorlardı herhalde, çünkü karşı karşıya gelince, başka yerlerde olup biten olaylardan söz ediyorlardı heyecanlı heyecanlı: Rosario'ya üç tane daha gidiyor!, dediğini duydum sacayağı biçimli bastonuna dayanmış bir kadının. Ya Cipoletti? Cipoletti'dekilerden haberin var mı, diye sordu bir başka kadın. Yeni ölüler

mi, Tanrım!, dedi üçüncü kattan inmekte olan bir hastabakıcı. Bu gece acilde nöbete dikerler beni.

Alcira ışıkların kesilmesinden korkuyordu. Kahvaltı saatinde, bir barın televizyonunda, süpermarketleri yağmalayıp yiyecekleri götüren umutsuz insanlar görmüştü. Quilmes, Lanús, Ciudadela'da, Buenos Aires kapılarında binlerce ateş yakılmıştı. Kentteki kargaşa ortamından söz eden yoktu. Alcira bir karışıklık görüp görmediğimi sordu.

Her şey sakin görünüyor, dedim. Göğün rengi, canlı yontular gibi, beni şaşırtan huzursuzluk göstergelerinden söz etmek istememiştim.

Sohbet etmeye fazlasıyla can atıyordu. Bir tuhaftı, sanki bedenini başka bir yere koymuştu. Derin göz altı halkaları, ne bir düşünce, ne bir duygunun okunduğu anlatımsız yüzünü gölgeliyordu. Görünüşe göre içindeki her şey, orada olmayan bedeniyle birlikte yürüyüp gitmişti.

Otobüsle otele dönerken, insanların telaşla caddelerde koşuştuklarını gördüm. Çoğu neredeyse çıplaktı. Erkeklerin göğsü çıplaktı, ayaklarında kısa pantolon ve sandallar vardı; kadınlar önü açık bluzlar veya gevşek, hafif giysiler takmışlardı sırtlarına. Callao'yla Guido'nun köşesinde, saçını jöleyle sertleştirmiş bir ihtiyar adam bindi otobüse, yıprak ve parlak elbisesinin dirsekleri dökülmese, öteki yolcularla zıt bir görüntü oluşturacaktı. Otobüs Uruguay Caddesi'ne vardığında, bir gösteri geçişi tıkamıştı. Sürücü kornaya basarak yol açmaya çalıştı, ama dikkati çektikçe kuşatma sıkılaşıyordu. O ana değin ciddiyetini korumuş olan ihtiyar camdan başını uzatıp bağırdı: Bir kerede atın şu oros-

pu çocuklarını! Hepsini atın! Sonra soluna, bana doğru dönüp, coşkunlukla, belki de gururla şöyle dedi: Bu sabah başkanın arabasına taş atma zevkine eriştim. Ön camını kırdım. Kafasını ayırmayı isterdim.

Olan biten benim açımdan yalnızca beklenmedik değil, aynı zamanda anlaşılmazdı. Politikacılara karşı haftalardır her kezinde şiddetlenen bir tonda konuşuluyordu, içlerinden bazılarına sille tokat girişildiği de olmuştu, ama görünüşte değişen bir şey yoktu. Süpermarketlere yapılan saldırılar bana anlaşılır görünmüyordu, çünkü polis her saat devriye geziyordu. Bu saldırıları, dikkatleri nasıl çekeceğini şaşıran televizyonların yeni icadı olarak bir kenara koydum. Buenos Aires'e geldiğimden bu yana yalnızca, hoşnut olmayan sesler duymuştum. Neden, iklim olmadığında fakirlik oluyordu –ki artık her yerde görülüyordu, Florida ve Santa Fe gibi eski zamanlarda yalnızca refahın varolduğu caddelerde bile– ama sızlanmalar daha öteye geçmezdi. Oysa şimdi, havaya uçan sözcüklerin kenarı keskindi ve adını söylediklerini yok ediyordu. Atın bu orospu çocuklarını!, diyordu insanlar ve orospu çocukları yerlerinden kıpırdamasa da, gerçek o denli gerilmişti, kopma noktasına öylesine yaklaşmıştı ki, hakaretin darbesi, politikacıları yok oluşa götürüyordu. Ya da bana öyle geliyordu.

Cumhuriyetin başkanı bile taşa tutuluyordu. Doğru olabilir miydi? Belki de ihtiyar kendini önemli göstermek için böbürleniyordu. Arabayı taşlamışsa ve herkes onu görmüşse, başına hiçbir şey gelmeden nasıl böyle göz önünde dolaşabiliyordu? Kimileyin kent labirenti benim için caddeler veya zamansal karışıklıklar değil-

di, orada yaşayan insanların beklenmedik davranışlarıydı.

Yarım saat bekledim ve yol açılmadığı için yürümeye karar verdim. Uruguay Caddesi'nden Córdoba'ya yürüdüm, oradan da otele gitmek üzere Callao'ya kıvrıldım. Odamın boğuculuğuna dönmek istemiyordum, ama gidecek başka yer de gelmiyordu aklıma. Dükkânlar kepenklerini indiriyordu, kafeler ıssızdı, son müşterileri gönderiyordu. Británico'ya sığınmak için kenti baştan sona geçmek akıl kârı değildi. İnsan seli durmak bilmiyordu. Her yer kapalıydı, ama caddeler yanıyordu ve ben kendimi köpek gibi yalnız hissediyordum, köpekler yalnızlığı hissedebilirse tabii. Geç olmuştu, saat dokuzdu, belki de geçmişti, bir yandan ötekine yürüyenler, yataktan yeni kalkmış izlenimi bırakıyorlardı. Tahta kaşıklar, tencereler, eskimiş tavalar taşıyorlardı.

Acıkmaya başlamıştım, hastanede yiyecek almadığıma hayıflandım. Kaldığım otelin kepenkleri inmişti, açsınlar diye defalarca zili çalmam gerekti. Kapıcının üstünde de yalnızca uzun don vardı. Kıllardan çalılığa dönmüş dev karnı terden pırıl pırıldı.

Şuna bakın Mister Cogan, dedi. Constitución'da olan felakete bakın hele.

Girişteki tezgâhın arkasında küçük bir televizyon açmıştı. Bir çarşının yağmalanışını canlı yayında gösteriyordu. İnsanlar duman bayrakları arasından, ellerinde pirinç çuvalları, yağ tenekeleri ve sucuk kangallarıyla koşuyordu. Yaşı belirsiz, yüzü kırışıklıklardan haritaya dönmüş ihtiyar bir kadın, vantilatörün önünde yere düşüyordu. Bir eliyle kafasında açılan yarayı temizlerken öteki eliyle rüzgâr kaldırmasın diye eteğini tutu-

yordu. Bir el vantilatörün fişini çekti ve alıp götürdü, ama ihtiyar, olmayan rüzgâra, sanki zamanın öte yanında dalgalanan rüzgâra karşı örtünmeyi sürdürdü. Altı kişiye varan gruplar halinde yay biçimini almış polis, çenelerini ve boyunlarını koruyan miğferleri ve siperleriyle ilerliyordu. Bazıları ağır sopalarla darbelerini indiriyor, ötekiler gaz bombası atıyordu.

Ağaçların arkasında duranlara bakın, dedi kapıcı. İnsanları lastik mermiyle yaralıyorlar.

Koşun! Koşun, bu sefiller bizi öldürecek!, diye bağırıyordu bir kadın televizyon kameramanlarına duman bulutunda kaybolurken.

Yıkık halde lobide oturup kaldım. Buenos Aires'e aramaya gittiğim hiçbir şeyi bulamamıştım, şimdi de üstüne üstlük kendimi kente, dünyaya, kendime yabancı hissediyordum. Dışarıda olup bitende bir aydınlanma, tarihin başlangıcı ya da sonu seziliyordu ve ben bunu anlamıyordum, tek düşündüğüm, Martel'in hiç duymadığım ve belki de hiç duyamayacağım sesiydi. Sanki Kızıl Deniz, Musa'nın halkının ve benim karşımızda yarılıyor ve ben dalgın dalgın öte taraflara bakıyordum. Televizyon tekrar tekrar, yalnızca saniyeler süren gelgeç sahneleri gösteriyordu, ama bellek bütün görüntüleri bir yerde topladığında, olan biten bir fırtınaydı.

Sanırım uyuyakalmışım. Gece saat on bir gibi metalik seslerden oluşan bir titreşimle sarsıldım, tanıdığım hiçbir sese benzemiyordu. Rüzgâr veya yağmur çıldırmış, Buenos Aires de parçalarına ayrılıyor gibi bir etki bırakmıştı üstümde. Ölümüm bu kentte olacak, diye düşündüm. Bugün dünyanın son günü.

Kapıcı acele acele birkaç cümle geveledi, aralarından yalnızca bazı sözcükleri anladım. Cumhuriyetin başkanının tehditkâr bir söylevinden söz etti. Biz vahşi bir güruh muyuz? Bunu duydunuz mu, Mister Cogan: Vahşi güruh? O götlek öyle dedi. Düzen düşmanı, dedi. Benim düzen düşmanım da o, diyorum ben de.

Caddedeki dalgalanmadan olup biteni çözdüm. Susamıştım. Girişteki küçük banyoya gittim, yüzümü yıkadım ve elimle su içtim.

Banyodan çıktığımda kapıcı atlaya zıplaya otelin, gevşek basamaklarından birçok kez uçtuğum eğri büğrü merdivenini çıkıyor ve heyecanlı heyecanlı bana bağırıyordu: Gelin de şuna bir bakın, Cogan! Ne çok insan, anam anam, nasıl bir kargaşa geliyor.

Üçüncü kattaki balkonlardan birinden baktık. İnsan yığınları, tencere kapaklarını ve emaye tabakları sallayarak ve bir an bile akışı bozmayan bir ritimle birbirine vurarak El Congreso'ya doğru ilerliyordu, sanki hepsi birden aynı anda aynı partisyonu okuyordu. Boğuk sesle öfkeli bir nakaratı yineleyip duruyorlardı: *Hepsi defolsun! / Biri bile kalmasın!*

Tucumano gibi nemli kara gözlü bir oğlan, on beş, yirmi kişilik bir grubun önünde yürüyordu: Çoğunluk kadındı ve çocuklarını kucaklarında veya sırtlarında taşıyorlardı. Bizi balkonda görünce kadınlardan biri bağırdı: Gelin de kendinizi gösterin! Yalnız televizyona bakmayın!

Dostumu hatırlayınca melankolik bir acı hissettim, Garay Caddesi'ndeki pansiyonu kapadıklarından bu yana görmemiştim onu ve sanki aşağıdaki köpüren kalabalığın içinde bulacakmışım gibi bir his vardı içimde.

İçimde taşıdığım tüm arzumla çağırırsam, nerede olursam olayım sesimi duyar gibi geliyordu. Aşağıya bağırdım: Geliyorum!, geliyorum!, nerede toplanıyorsunuz? El Congreso'da, Mayıs Meydanı 'nda, her yerde, diye yanıtladılar beni. Her yere gidiyoruz.

Akıntıya katılması için kapıcıyı ikna etmeye uğraştım, ama ne oteli başsız bırakmaya yanaştı, ne de giyinmeye. Kapıya dek bana eşlik etti ve çok konuşmamam konusunda uyardı. Çok göze batan bir aksanın var, dedi. Sapına kadar Yanki olduğun belli oluyor. Dikkatli ol. Arjantin futbol takımınınki gibi mavi beyaz çizgili bir atlet tutuşturdu elime, ben de böylece kalabalığın arasına karıştım.

Ondan sonraki günlerde neler olup bittiği herkesin malumu, çünkü gazeteler başka şeyden söz etmediler: Arkasında otuzdan fazla ölü bırakan zalim polisin kurbanları ve hiç durmadan sallanan tencereler. Ne uyudum, ne otele döndüm. Başkanın, yumruklarını sallayan kalabalığın üstünden yükselen bir helikopterle kaçtığını gördüm, aynı gece, Kongre'nin basamaklarında bir adamın kan kaybedişine tanık oldum, bu arada da kollarıyla, üstüne üstüne gelen belaları savuşturuyor, ceplerini ve anılarını gözden geçirerek, her şey yerli yerinde mi, düzen içinde mi, kimliği yerinde mi, yaşamının geçmişi düzen içinde mi ona bakıyordu. Bizi bırakma, diye bağırdım ona, dayan, bizi terk etme, aslında bunları ona söylemediğimin ben de farkındaydım. Tucumano'ya söylüyordum, Buenos Aires'e söylüyordum, kendime söylüyordum, bir kez daha kendime söylüyordum.

Kalabalıkların, bankaların cephelerini yıkıp geçtikleri Mayıs Meydanı 'nda ve Kuzey Köşegen'inde birkaç

tur attım, Británico'ya dek yürüdüm, bir sütlü kahve aldım ve sandviç yedim, etrafta satranççılar yoktu, tiyatrodan dönen oyuncular da yoktu. Her şey son derece sakin ve durgun görünüyordu, ama kimse uyumuyordu. Hayatın hayhuyu, gün başlamış gibi, kaldırımlarda ve meydanlarda devam ediyordu. Ve gün hep başlıyordu, saat akşamın dördü de olsa, gece yarısı da olsa, sabahın altısı da olsa.

Bir oraya bir buraya gidip gelirken Martel aklıma geldi desem yalan söylemiş olurum. Ara sıra Alcira'yı hatırlıyordum, onu düşünüyordum, caddelerdeki büfelerin etrafında ezilmiş, kırılmış çiçekleri gördüğümde, bir demet çiçek alayım da götüreyim diyordum.

Otele cuma sabahı, nemli gözlü göstericinin peşine düşmek üzere –onu bir daha da göremedim– sokağa dökülmemden otuz beş saat sonra döndüm ve bütün olaylar bitti sandığımdan gece olana kadar da uyudum. O günlerde başkanlar birbiri peşi sıra geldi, helikopterle kaçanla birlikte toplam beş başkan geldi, sonuncu hariç hepsinin başkanlığı yalnız ve terk edilmiş olarak ve öfkeli halktan kaçarken son buldu. Üçüncüsü, başkanlıkta bir hafta kaldı, Noel kutlamalarını dağıtmaya yetişti, az kaldı, ortalıkta dolanıp duran madeni paralar yerine yeni bir madeni para basıyordu. Felaketler karşısında yorulmak bilmeden gülümsüyordu, belki de herkesin kül gördüğü yerde ateş gördüğündendi.

Sözünü ettiğim Joker'in bir cumartesi günü sorumluluğu almasından bir gece önce, varolmayan bir tren yolunun raylarından geçerek ve güneyin zifiri karanlığına ineydan okuyarak nehir kıyısına dek yürüdüm.

Bütün ışıkları yanan dev bir gemi sağ taraftan, Fuente de las Nereidas'ın, Su Perileri Çeşmesi'nin daha ötelerinden ilerledi, çeşmedeki arzulu yontular, bir zamanlar Gabriele D'Annunzio'yu arzuyla tutuşturmuştu. Olanaksız olduğunu bilsem de, gemi usul usul kentin caddelerini yarıp ilerliyor gibi bir duyguya kapılmıştım. Bir hayalet devenin ritmik hareketleriyle binalar arasında ilerliyor, gece, avucunu açıyor ve yıldız kümelerini salıveriyordu. Gemi kaybolup, karanlık yeniden üstüme kapanınca, nehrin çalılıklarının önünde yükselen taş korkuluğa uzanıp göğü seyre daldım. Oriyon'la Boğa arasındaki takımyıldızlar labirentinin yanı başında ve daha ötede, Canopus'la Bukalemun takımyıldızları arasında, bir başka labirent daha açıldığını keşfettim; boş geçitlerden, göksel nesnelerin engelsiz uzamlarından oluşan daha anlaşılmaz bir labirentti, işte o zaman Bonorino'nun pansiyonda benden Prestel'in kitabını istediği gece söylediklerini anlayabildim, ya da anladığımı sandım: Bir labirentin şekli, onu meydana getiren çizgilerle değil, o çizgiler arasındaki boşluklarla belirlenir. Kendime göğün uçsuz bucaksızlığında yol açarak, karanlığın damarlarının kendi aralarında bağlantılar kurduğu geçitler bulmaya çalıştım, ama daha azıcık ilerlemeden bir takımyıldız veya yalnız bir yıldız yolumu tıkıyordu. Ortaçağ'da, gökteki şekillerin yerdeki şekillerde yinelendiğine inanılırdı, o zamanki gibi şimdi de Buenos Aires'de, ben bu yönde yürüyordum, tarih beni başka bir yönde geri götürüyordu, umutlar umutsuzluğa dönüşüyordu, günün sevinçleri gecenin inmesiyle yitiyordu. Kent yaşamı bir labirentti.

Nemli sıcak dalgaları eziyet çektirmeye başlamıştı.

Sazların arasında kurbağalar ötüyordu. Gitmem gerekiyordu, çünkü sivrisinekler beni yiyordu.

Ertesi gün öğle saati kapıcı, mate çayı içmeye davet etmek üzere ve televizyonda Joker'in seçtiği bakanların yemin törenini izleyeyim diye kapımı çaldı.

Sizi daha erken uyandırırdım, Mister Cogan, ama bilmem neden, uyandıramadım. Bir tanrılaştırma ki, sormayın gitsin, mücevher gibi başkanımız oldu. Çektiği söylevi tahmin bile edemezsiniz.

Televizyonda bir alay politik analistin geçit yaptığını gördüm, Joker'i, "iş kasırgası, on yılda yapılmayanı üç ayda yapacak biri" diye tanımlıyorlardı. Öyle de görünüyordu. Kameralar yeni başkana odaklanınca, yerinde duramayan, neşeli bir görüntü sergiliyordu ve dakika başı "Bakalım bir kerede anlıyorlar mı beni. Ben başkanım, duydunuz mu? Baş-kan" diyordu.

Nereye gitse, kayıt cihazları ve evrak çantalarıyla görevliler korteji peşinden gidiyordu. Birkaç kez fırsatını buldu da düşünmek için kendisini yalnız bırakmalarını istedi. Çalışma odasının yarı aralık kapısından, ayaklarını birleştirip gözlerini tavana diktiği görüldü. Hükümet binasının koridorlarından uzaklaşırken gördüğüm yardımcılardan biri dikkatimi çekmişti. Tucumano gibi hafifçe sallanarak yürüyordu. Arkadan arkadaşımla karıştırmak işten değildi: Uzun boyluydu, kalın enseliydi, geniş omuzluydu, gür, kara saçlıydı, ama Tucumano'yu günlerdir her yerde görüyordum ve bu hayalden nasıl kurtulacağımı da bilmiyordum.

Joker'in bekleme odası papazlarla doluydu. Başlarında beyaz örtüleriyle bazı Mayıs Meydanı Anneleri de oradaydı, başkanın beklenmedik bir görüşme yapa-

rak onlara adalet sözü vermesinin ardından beklemeyi sürdürüyorlardı. Birkaç televizyon adamı ve yemin etmeye hazırlanan bakan gördüm. Kameralar hızla, tepesinden cumhuriyet büstünün sarktığı salonlardan birine döndüğü sırada artık sıkılmaya başlamıştım. Yeminlerin edileceği platformun üstünde yüzlerce insan hem kendine yer açma hem de Joker'in geçeceği yolu kapamama uğraşı içindeydi. Pazar giysileri içinde kazık gibiydiler, aniden tepelerine yağan kudret helvasının[3] öneminin farkında değillerdi. Işıl ışıl kravatları kameramanların dikkatini dağıtıyordu, televizyonun elektromanyetik dalgalarının alamadığı piskopos püsküllü mokasenleri, ifil ifil ipeklileri, yansıtaçların ışığını haklayan ağır ağır yüzükleri vardı: Bu türden gösteriler olsa olsa bir şölen reklamında filan olabilirdi, gerçi etrafta yiyip yutacakları şeylerden eser yoktu ya. Konuşmalarını dinlemek aslında hoşuma giderdi, bir daha iktidarın gösterişini anlık haberler dışında nerede görecektim ki, hem o öğlen vakti kendini gösteren iktidar öyle bir iktidardı ki, ne utanması vardı, ne korkusu, Joker'in kazandığı ebedi galibiyetten emin bir iktidardı. Gel gör ki mikrofonlar yalnızca seslerin dalgalanmasını, yağcı ve açgözlü bir şakşakçının alkışlarının yankısını ve Joker öpsün diye zorla sürüklenen, göğüs kısımları kazık gibi sert gömlekler, dantelli, farbalalı etekler giyinmiş veletlerin zırlamasını yansıtıyordu.

Platformun üstünde olmasa da, başkanın yardımcılarının yer aldığı ilk sırada, önemli kişiler arasında Tu-

[3] Çölü geçtikleri sırada Tanrı'nın Yahudilere gökten kar şeklinde gönderdiği rızk. (Çev.n.)

cumano'yu gördüm. Kamera hızlı bir şekilde gösterip geçti, o mu acaba diye kuşkuya düştüm, ama birkaç saniye sonra yeniden gösterince geçirdiği değişimi görüp şaşkınlığa düştüm. Saçını jölelemişti, sırtında emanet gibi duran hardal rengi parlak bir elbise, Bulgar malına benzer bir kravat ve bacakları arasında sımsıkı tuttuğu bir evrak çantası vardı. Bir de siyah gözlük. Fotoğraf makinelerinin flaşı, katıksız Hollywood yıldızı kayıtsızlığını vurgulayarak patlıyordu. Yandan yandan gelip tam ortaya oturdu, diye düşündüm. Acaba bunu Alef'e mi borçluydu? Böylesi mucizeler yaratmayı başaran Joker'in şanına sessiz övgüler düzdüm. Müstakbel bakanlardan biri, ciddi ve tumturaklı bir tavırla, ülkeyi uçurumdan kurtarmak için başkanın bir avuç zeki adamı bir araya getirdiğini söyledi. Pırıltılardan boğulan kamera, kurtarıcıları gösterip oradan çekildi. Hardal rengi, fildişi rengi, gök rengi, sarımtırak yeşil ipekliler giymiş küçük birer güneşti hepsi. Hepsi de koyu renkli gözlük takmıştı, belki de kendi parıltılarından korunuyorlardı. İç geçirdim. Büyük bir hızla Tucumano'yu yüreğimden sonsuza dek sildim. İktidar onu ulaşamayacağım bir yere getirmişti, yaşamını değiştiren şiddetli rüzgâra kapılmak de istemiyordum.

Martel'in nasıl olduğunu öğrenmek amacıyla hastaneye defalarca telefon ettim. Bir kez, tencere tava gürültüsüyle geçen uzun nöbetimden dönüşümde aradım, sonra, cuma gecesi uyandığım andan itibaren bıkmadan her iki saatte bir telefon ettim. Hep aynı yanıtı alıyordum: Değişiklik yok.

Öyle cesaret kırıcı, uğursuz bir yanıttı ki. O yanıtı veren sesin sahibi açısından sağlıkla ölümü ayıran çizgi neredeydi acaba? Birkaç kez Alcira'yı sorma cesaretini gösterdim, ama bir kez bile ona haber vermelerini sağlayamadım.

Pazar günü kargaşanın olup bittiği yerlere gittim. Savaşın getirdiği felaketler olduğu yerde duruyordu. Hattâ şöyle diyeyim: Savaşı anımsatan şeyler yerinden oynamamıştı. Kimbilir daha ne kadar zaman kentin üstünde yüzüp duracaktı. Her yanda cam kırıkları, kan, sopalarla yere indirilen kepenkler, tencere kapakları, kırılan çeşmeler, harabeye dönmüş telefon kulübeleri, yakılan ve asfaltın üstünde yanmaya devam eden kauçuklar, kan, yıkanan kanlardan kalan izler, atlılar ve su sıkan aşağılık tanklar tarafından kırılan pankartlar, hepsi defolup gitsin diyen öfkeli seslerden artakalanlar vardı. Hepsi defolup gitsin.

Felaketler sürüp gidiyordu, insanlar da sürüp gidiyordu. Günler geçiyordu, insanlarsa Joker'in gölgesinde kalıyordu.

Kuzey Köşegen'iyle Florida'nın köşesinde, bankaları cezalandırma arzusunu bastıramamış sopalı iki grup vardı. Elleriyle yıkmak, taş taş yıkmak istiyorlardı. Ümitsiz bir adamın şöyle dediğini duydum: Bu ülke bitmiş. Onlar gitmezse biz gidelim. Ama nereye. Bir bilebilseydim.

Callao'ya dek Bajo boyunca yürüdüm ve Las Heras'tan döndüm. Güneş vahşi bir şekilde yakıyordu, ama artık hissetmiyordum. O akşamki kadar derin bir yalnızlık duyumsadığımı anımsamıyorum, beni yakan ve canımı fena acıtan bir yalnızlıktı.

Alcira Villar'ı görmek istiyorum, dedim hastane girişinde.

Villar Alcira, Villar, listede adı yok. Personelden de değil, dedi resepsiyondaki kadın. Hasta mı? Ziyaretler yarın sabaha dek iptal edildi.

Martel, Julio Martel'le ilgili bir şey biliyor musunuz? Yoğun terapi ünitesi. Yanılmıyorsam yatak numarası on dört.

Nazikçe ve gayretle bilgisayarda aradığını gördüm. Herhangi bir değişiklik belirtilmemiş, diye yanıtladı beni. Farklılık yok. Eminim daha iyidir, ya da aynıdır.

Köşe'deki kafeye gittim ve bir köşeye oturdum. Çok yakında yeni yıl gelecek, diye düşündüm. 2002. Yay gibi kaşların sayısı. Geçen üç ay boyunca olabilecek her şey olmuştu: JFK'den ayrılışımın haftasına İkiz Kuleler'e iki uçak çarpmıştı, Buenos Aires gözlerimin önünde saat saat ihtiyarlamıştı, bense hiçbir şey yapmadan sersemlemiştim. Eve dönmek. Bunu kaç kez yineleyecektim kendime. Eve dönmek, dön eve. Ne bekliyordum? Martel'in ölmesini, dedim kendi kendime. Bu can çekişen ulusun en iyi şarkıcısının başında bağıran bir akbabayım ben. Anlatısına son noktayı koymak için *Soğukkanlılıkla* adlı romanının katilleri Perry'yle Dick'in asılmasını bekleyen Truman Capote'yi anımsadım. Ben de bir cesedin ateşinin üstünde uçuyordum. *Quoth the Raven,*[4] akbaba. İlişmeyin yalnızlığıma, diye yineledim. *Leave my loneliness unbroken!*

Ne var ki daha hâlâ bir şeyler olabilirdi. Alcira kafe-

[4] İngilizce: Kuzgun dedi. Yazar, Edgar Allan Poe'nun 'The Raven' (Kuzgun) şiirine gönderme yapıyor. (Çev.n.)

den içeri girdi. Pencere yanına yerleşti ve bira istedi. Bir sigara yaktı. O günlerde kimse evvelce olduğu gibi değildi, Alcira da değildi. Onu yalnızca çay ve soda içerken hayal etmiştim, tütüne tövbeli olduğunu düşünüyordum. Sezgilerim yere çarpıp paramparça oldu.

Dalgındı. Elindeki gazete haberlerine şöyle bir göz attı ama okumadı. Bitkin halde sayfaları çevirdi. Gelip geçenler bunalmış görünüyorlardı, ama daha çok kuşku içindeydiler sanki. Ülke bok çukuruna doğru yuvarlanıyor, diyordu herkes, ama yerli yerinde duruyordu. Üstelik bir ulus ölebilir miydi? Birçokları ölmüştü, ötekiler de küller arasından yeniden soluk almıştı.

Masasına gitmeye karar verdim. Kendimi boş hissediyordum. Yüzünü bana çevirince, son günlerin o yüzde bıraktığı yıkımı görebildim. Dudakları boyalıydı, elmacık kemiklerine biraz renk vermişti, ama talihsizlikler, onu yaşlandıran göz altlarındaki halkalara kazınmıştı. Martel'in durumunu öğrenmek için ısrarla hastaneyi aradığımı söyledim. Sana eşlik etmek için hastaneye gelmek istedim, dedim, ama beni içeri bırakmadılar. Tekrar tekrar ziyaretlerin yasaklandığını ve hastanın durumunda bir değişiklik olmadığını söylediler.

Değişiklik yok muymuş? Artık onu kaldırmak için ne yapabileceğimi bilmiyorum, Bruno. Dalağı büyüdü, hemen hemen hiç idrar gelmiyor, şişti. Üç gün önce canlanmış görünüyordu. Akşam saat altı gibi, yanına oturmamı istedi. Bir saat kadar, belki de daha uzun bir süre konuştuk. Bana sayıları ezberlemeyi ve birleştirmeyi öğretti. Üç sayısı bir kuştur, otuz üç iki kuştur, sıfır üç dünyanın bütün kuşlarıdır. Bu çok eski bir sanattır, dedi. On, on iki sayıyı çeşitli şekillerde birleştirdi,

sonra bir de sondan başa doğru karıştırdı. Kumarhanelerdeki krupiyelerin tekdüze ses tonuyla konuşuyordu. Rol yapar gibi. Bunları neden anlattığını anlamadım, sormak da istemedim.

Belki de kendini canlı hissetmek için yapıyordu. Bir zamanlar Martel'in kim olduğunu yeniden anımsamak için.

Evet, evet, öyle olmalı. Bir an önce kalkmak ve yeniden şarkı söylemek istiyor, dedi. Costanera Sur'da bir konser vermek için Sabadell'i ayarlamamı istedi. Bu bir hayal, sen de farkındasın değil mi? Ne zaman ayağa kalkabileceğini bile bilmiyor. Costanera'da ne olmuştu, diye sordum. Orası şimdi çöl. Nasıl yani, diye karşılık verdi Alciracık. Gazetelerde okumadın mı? Hastaneye gittiğinde ayağındaki pantolonun cebinde bir gazete kupürü bulduğunu anımsadım, ama yalnızca başlığını görebilmiştim. Sazlar arasında bulunan çıplak bir bedenle ilgiliydi.

Ondan sonra mı kötüledi? Yani kötüye gittiğini mi söylüyorsun?

O gece yıkıldı. Artık soluk almakta güçlük çekiyor. Sanırım gırtlağında bir kanal açacaklar. Ona daha fazla eziyet etmelerini istemiyorum, ama bunu söyleme hakkına da sahip değilim. Yıllardır Martel'in yanındayım, ama hiçbir şeyi değilim.

Ne olursa olsun, hissettiklerini söyle onlara.

Hissettiklerimi, ha.

Evet, hekimler her zaman insanı canlı tutmaya çabalar, burada da, başka yerlerde de bu böyledir. Bu bir parça gurur meselesidir.

Şimdi ölmek için bir nedeni yok, işte böyle hissedi-

yorum. Bunu mu söyleyeyim? Arkamdan gülerler. Ölümü düşündüğüm yok. Tüp koymak için boğazını parçalamaksa niyetleri, onlara böyle yaptıklarında sesinin yok olacağını, sesi olmadan da Martel'in başka bir insan olacağını nasıl anlatırım? Olup biteni anlar anlamaz ölmeye yatacaktır. Üç gün önce, akşamüstü ona senden söz ettim, sana söylemiştim, değil mi?

Hayır, söylemedin.

Aylardır onu aradığından söz ettim. Şimdi nerede olduğumu biliyor işte, dedi bana. Gelsin benimle konuşsun. Ne zaman isterse gelsin.

Görmeme izin vermezler ki.

Şimdi vermezler. Yeniden kendine gelmesini beklemek gerekiyor. Sürekli hastanede olsaydın, kimileyin ne denli kuvvetle yaşama sarıldığını görebilirdin. Derdin ki, tamam işte, bir daha fenalaşmaz.

Keşke her zaman hastanede kalabilseydim. Biliyorsun bana bağlı değil.

Uzun zamandır Alcira'yı izliyordum, belki de ondan ayrılmak istemiyordum. Gözlerindeki yorgunluk ifadesine, teninin pürüzsüzlüğüne, ruhundaki kasırgaların darmadağın ettiği koygun saçına kilitlenmiştim. Kimliğini ortaya koyan bu işaretler, insan ırkının kimliğini özetler gibiydi. Kimileyin gözlerimi dikip öyle bir incelerdim ki yüzünü, Alcira bakışlarını başka tarafa çevirirdi. Beni çekenin o olmadığını, Martel'in yüzünde bıraktığı ışık olduğunu, can çekişen o sesin bedenine kazınan yansısını üç aşağı beş yukarı tahmin edebildiğimi anlatabilmek isterdim ona. Alcira aniden beyaz ve topuksuz hastabakıcı ayakkabılarını bağlamak için eğildi. Doğrulunca da uykudan yeni kalkmış gibi saatine baktı.

Ne kadar geç olmuş, dedi. Martel beni soruyordur.

Olsa olsa beş dakikadır buradasın, dedim. Önceden daha uzun kalırdın.

Önceden şu ara olup bitenlerin hiçbiri olmamıştı. Artık hepimiz cam üstünde yürüyoruz. Beş dakika bir ömür demek.

Uzaklaşmasını izledim ve o yokken yapacak hiçbir şeyim olmadığını ayrımsadım. Sokakta yakılan ateşlerle dilencilerin arasından geçip otele gitmek istemiyordu canım. Şimdi en azından Martel'in kuramsal haritasında başka bir noktayı gösterdiğini biliyordum: Costanera Sur; cumartesi gecesi neresi olduğundan habersiz yürümüştüm oralarda. Sazlar arasında çıplak bir beden. Belki de gazete arşivlerinde bu haberle ilgili bir bilgi bulunabilirdi. Tüm gazete kütüphanelerinin kapalı olduğunu, yangının kütüphanelerden birinin kapısına dek ilerlediğini anımsadım. Ne var ki Martel'in sözünü ettiği olay çok uzak bir tarihte gerçekleşmiş olamazdı. Gazete kupürü hâlâ pantolonunun cebindeydi. Bir an için belki Alcira o gazete haberini görmeme izin verir diye ümitlendim, ama böyle bir hainlik yapamayacağını biliyordum.

Masanın üstünde unuttuğu gazeteyi açtım ve isteksiz isteksiz sayfaları çevirdim: İç karartıcı, kanlı haberlerle doluydu. Uzun bir makale dikkatimi çekti, çöp yığınları arasında çocukların ve yarı çıplak adamların resimleri vardı. "Döndüm ve mermi atıldığını gördüm" diyordu cüretkâr başlık. Yukarıda daha açıklayıcı bir haber vardı: "Fuerte Apache, olaylardan iki gün sonra". Bonorino'nun ve pansiyondaki öbür komşularımın yerleşmeye gittiği yörenin ayrıntılı betimlemesi yapıl-

mıştı. Görünüşe göre ilk süpermarket yağmacıları oradan çıkmıştı ve şimdi ölülerinin başını bekliyorlardı.

Okuduklarımdan, Fuerte Apache'nin bir kale olduğu sonucuna vardım: Buenos Aires sınırında, General Paz Caddesi'nin batı yakasına altı blok uzaklıkta, on hektarlık bir alan üzerinde on kat yüksekliğinde üç kule birbirine bağlanıyordu. Kulelerin etrafına, "aynasızlar" denen, üç kat çıkılmış geniş nöbetçi kulübeleri inşa edilmişti. Dizi dizi fişleriyle köstebek gibi bir kulübeden ötekine geçen kütüphaneciyi canlandırdım gözümde. "Her saat" diyordu makale, "gümbür gümbür müzik çalar. Cumbia, salsa: Gençler ellerinde litronluk biralarla çamurlu patikalarda dans edip durur". Litron ne acaba diye düşündüm. Herhalde o berbat sokak dili gazetelere de sızıyordu. "Fuerte Apache, yirmi iki bin kişinin yaşayacağı şekilde planlanmıştı, ama 2000 yılı sonlarına doğru altmış binden fazla insan yaşıyordu. Kesin bir sayı vermek olanaksız. Ne sayım memurları ne polis düğümü çözmeye yeltendi. Daha dün aynasızların girişinde on kişinin duası vardı. Yağma sırasında polis veya süpermarket sahipleri tarafından öldürülen kasabalıların ve kulelerin içindeki çeteler arasında serseri kurşunlara veya kimvurduya kurban gidenlerin başında dua ediliyordu."

Makalenin sonunda, ölülerin listesini veren bir kutucuk vardı. Şaşkınlık içinde Sesostris Bonorino'nun adını gördüm, belediye memuru yazılmıştı. Donup kaldım. Bir dizi anı, şimşek gibi belleğimden geçip yüreğimi dağladı. Pansiyonda vedalaşmadan önce kütüphanecinin ellerini çırparak söylediği rap şarkısını anımsadım: *Göreceksin bak Güçlü Apaçi'de / nasıl da patlatıyor*

adamı yaşam / Yaşayacaksam, sıkıntıdan öldüğüm yerde yaşarım / Öleceksem, serseri bir kurşundan olur ölümüm. Böylesi tuhaf bir sahnenin rastlantısal olamayacağını anlamam gerekirdi. Bonorino kendi sonunu görebildiğini, bu sondan kaçamayacağını ama umrunda da olmadığını anlatmaya çalışmıştı bana. Demek ki aptalca varsayımlarımın aksine, *küçük yanardöner küre*'de geleceği okumak olasıydı. Alef vardı. Evet, vardı. Gazetedeki ölüm ilanının bu denli insafsız olmasına üzülmüştüm doğrusu. Bonorino tek olmasa da, Alef'i görmek ve Tanrı'nın suretiyle yüz yüze gelmek ayrıcalığına sahip olmuş ender kişilerdendi.

Olup biteni soruşturmak üzere Fuerte Apache'ye gitmek için ani bir istek duydum. Bu denli masum bir adamın böylesi vahşi bir cinayete kurban gitmesini aklım almıyordu. Yine de kendimi tuttum. Dua edilen yerlere girmeyi başarsam bile, artık ne işe yarardı ki. Kütüphanecinin her şeyi görmüş olduğu düşüncesine usul usul boyun eğdim: Tucumano'yla Plaza Francia otelinde geçirdiğim geceyi, yazdığım ihanet mektubunu ve bu ihanetin bir işe yaramayan sonucunu, bunları görmüştü. Bunları bilmesine karşın, hayatının yapıtı olan Vatan Ansiklopedisi'nin notlarıyla dolu defteri bana emanet etmiş olması kafamı karıştırıyordu. Deftere ha ben sahip olmuşum, ha bir başkası, ne fark ederdi? Neden bana güvenmişti?

Şimdi önemi olan tek şey Alef'i ele geçirmekti. Onu bulmam halinde, Buenos Aires'in iki kez kuruluşunu görmekle kalmayacak, pis kokulu tuz bataklıklarıyla köyü, 1810 yılındaki mayıs devrimini, Mazorca cinayetlerini, yüz kırk yıl sonra işlenen cinayetleri, göçmen-

lerin gelişini, yüzyıl şenliklerini, gururlu kentin üstünde uçan Zeplin'i de görebilecektim. Martel'i şarkı söylediği her yerde dinleyebilecektim, tam olarak ne zaman konuşabileceğimiz kadar iyi olur görebilecektim.

Güneye giden ilk toplu taşıma otobüsüne atladım ve inince Garay Caddesi'ndeki pansiyona kadar neredeyse soluk almadan yürüdüm. Orada hâlâ yaşayan birileri varsa, bir bahane uydurup bodruma inecek ve sırtüstü yatıp gözlerimi on dokuzuncu basamağa dikecektim. Tek bir noktada tüm evreni, saniyenin bölünemeyecek kadar küçük bir parçasında tarihin akışını görecektim. Pansiyona kilit vurulmuşsa, kapıyı zorlayacak veya eski kilidi açacaktım. Tedbirli davranıp anahtarları saklamıştım.

Her şeye hazırdım, gördüğüm şey hariç. Pansiyon moloz yığınıydı. Resepsiyona denk gelen yerin sol tarafında bir buldozer duruyordu. Neyse ki odama çıkan merdivenin ilk katı ayaktaydı. Caddede, kaldırımın yanında, molozların atıldığı damperli bir kamyon vardı. Gece inmişti ve civarda ne bekçi, ne yanan sokak lambası vardı. Kalaslar ve yıkık duvarlar arasından el yordamıyla yolumu buldum, sağda solda çukurlar olduğunun ve düşersem çok kötü şekilde yaralanabileceğimin farkındaydım. Öyle veya böyle bodruma ulaşmak arzusundaydım.

Duvarın çatısından etrafa saçılan tuğlaların üstünden atladım. Her şeyin silinip gittiği o viranede hâlâ yolumu bulabileceğimden kuşkum yoktu. Tezgâh, diye söylendim kendi kendime, korkuluktan geriye kalanlar, Enriqueta'nın odacığı. Batı yönünde on, on iki adım atınca, kütüphanecinin boyunsuz kel kafasının defalarca uzandığı dikdörtgen alana gelmeliydim. Çi-

vilerle dolu kalasların ve keskin cam kırıklarının üstünden atladım. Sonra tahtadan bir engele tosladım, az ötede bir hendek vardı. Karanlık öylesine yoğundu ki, gördüğümden daha fazlasını sezgilerimle görmek zorundaydım. Gerçekten de bir hendek miydi acaba? Ne olduğunu anlamak için inmem gerek diye düşündüm, ama cesaret edemiyordum. Elimin altındaki molozlardan attım, taş ötekilere çarpıp anında ses verdi. Demek ki fazla derin değildi. Belki de eften püften bir mumla aşağı inebilirdim, ama zavallı bir kibrit parçası bile yoktu üstümde. Ay, epeydir bir bulut kümesinin ardına gizlenmişti. Büyüme safhasındaydı, neredeyse dolunaydı. Göğün açılmasını beklemeye karar verdim. Etrafı yokladım ve elime buruşuk, yapışkan bir kâğıt parçası geldi. Atmaya çalıştım, ama kâğıt yapışıp kalmıştı. Sert ve pürtüklü bir kâğıttı, tıpkı çimento torbası veya ucuz karton gibi. Sokaktan geçen bir arabanın anlık pırıltısı, elimdekinin ne olduğunu görmemi sağladı. Bonorino'nun fişlerinden biriydi, yok olmaya, toza ve makinelerin küreklerine dayanmıştı. Kâğıdın üstünde üç harf okuyabildim: I A O. Belki de hiçbir anlamı yoktu. Belki de, bu harfler oraya rastlantı eseri çizilmediyse, gnostiklerin kutsal kitapları *Pistis Sophia*'da yer alan Mutlak düşüncesini anlatıyordu. Düşünecek vaktim yoktu. O anda gökyüzünde bulutlar aralandı ve hendek apaçık önümde belirdi. Boyutlarından, bulunduğu yerden, çukurun eski bodrumun yerinde olduğunu fark ettim. On dokuz basamaklı merdivenin bulunduğu yerde şimdi dikey bir parmaklık seçiliyordu. İşte tam o anda, kimsenin aklına yıkılmakta olan bir Buenos Aires'e bina dikmenin gelmediği bir sırada yıkmıştı pansiyonumu kader. Alef, Alef, dedim. Küçücük

bir iz kalmış mi diye bakındım. Perişan halde yerinden oynayan toprak tepeleri, beton blokları, ortamdaki kayıtsız havayı izledim. İnanmaz gözlerle uzun süre yıkıntılara baktım. Birkaç hafta önce Bonorino'yla pansiyonda vedalaştığımızda, on dokuzuncu basamağın altında sırtüstü pozisyonda uzanayım diye meydan okumuştu, yapmayacağımdan emindi. Her şeyi bildiğine göre, on dokuzuncu basamağın altına uzanmayacağımı da biliyordu. Pansiyonun yıkıntılarının üstünde gidip gelen buldozerleri, boşluğu, henüz dikmedikleri ve orada yüz yıl sonra yükselecek olan binayı görmüştü. Evreni içine alan küçük kürenin bir çöp dağının altında sonsuza değin gömülüp gittiğini görmüştü. O gece yarısı pansiyonda elimdeki tek şansı kaçırmıştım ve asla bir şansım daha olmayacaktı. Haykırdım, ağladım, ne yaptığımı şimdi anımsamıyorum. Buenos Aires gecesinde amaçsızca dolaştım, şafak sökmeden kısa süre önce otele döndüm. Borges gibi dayanılmaz uykusuz geceler yaşadım, daha yeni yeni *unutmaya* başlıyorum.

Başıma gelen şanssızlığın ertesi günü yeni yıl arifesiydi. Erkenden kalkıp bir duş aldım ve bir bardak kahveyle kahvaltı ettim. Hastaneye erken varmak için acele ediyordum. Alcira'ya iletmeleri için Martel'in çağrısını girişteki basamaklarda veya bekleme salonunda bekleyeceğime değgin yoğun terapi ünitesine haber bıraktım. Oradan kıpırdamak niyetinde değildim. Resmi genelgeler, hizmetler, her şey normale dönmüş görünüyordu. Gene de bir gece önce tencereler bir kez daha çalmıştı. Halkın bilmem kaçıncı öfke patlaması Joker'i bir alay işbirlikçisi ve bakanıyla birlikte iktidardan düşürmüştü. Tucumano, Ezeiza'daki ne idüğü belirsiz işine dönmüş müdür acaba diye merak ettim, ama o an

bu düşünceyi kafamdan sildim. Bu kadar çok parlayan bir güneş yıkılmaz ne de olsa.

Sadık 102 numarada insanlar yalnız Joker'den –helikopterle kaçan başkan gibi o da kaçmıştı– ve paramparça olan ülkeden söz ediyordu. Ülkenin bu kadar felaketten sonra ayağa kalkabileceğine inanmıyordu kimse. Satılacak bir iki şeyi olan buna yanaşmıyordu, çünkü hiçbir şeyin gerçek değeri bilinmiyordu. Bense gerçeğin dışında duyumsuyordum kendimi, ya da şöyle diyeyim, bir tango şarkıcısının son bulmak üzere olan acı dolu yaşamının yabancı gerçeğine gömülmüştüm.

Hastanede koridorlarında ilerledim, beni durduran olmadı. İkinci kattaki bekleme salonuna girince, birkaç gün önce karşılaştığım tıraşlanmış kafalı hekimi tanıdım. Acılarından utanarak yüzlerini ellerinin arasına gizlemiş ağlayan iki ihtiyarla alçak sesle konuşuyordu. Alcira'ya yaptığı gibi ihtiyarların da sırtını sıvazlıyordu. İşine döndüğünü fark edince yetiştim ve o gün Martel'i görüp göremeyeceğimi sordum.

Sağduyulu olun, dedi. Bekleyin. Bugün hastayı biraz güçsüz görüyorum. Siz yakını mısınız?

Ne yanıt vereceğimi bilemedim. Hiçbir şeyi değilim, dedim. Sonra duraksayarak düzelttim: Alcira'nın arkadaşıyım.

O halde bırakın hanımefendi karar versin. Hasta kuvvetli sakinleştiriciler aldı. Sanırım şu anda içinde bulunduğu komplikasyondan haberdar. Karaciğer hücreleri ileri derecede nekroze olmuştu.

Alcira bana zaman zaman iyileştiğini ve sağlıklı göründüğünü söylemişti. O anlardan birinde de Martel beni sormuş. Alcira onu görebileceğimi söylemişti.

Size bunu ne zaman söyledi?

Dün, ama üç gün, ya da daha önceki durumundan söz ederken söyledi.

Bu sabah soluk alamıyordu. Tek çözüm gırtlağına tüp takmaktı, ama bu sözcüğü duyduğu anda yokluktan güç alıp ölmeyi yeğleyeceğini haykırdı. Bana kalırsa hanımefendi günlerdir gözünü kırpmadı.

Alcira'nın Martel'e konudan söz ettiği belliydi ve birlikte direnme kararı almışlardı. Doktora teşekkür ettim. Daha fazla ne diyeceğimi bilmiyordum. Bu durumda şarkıcım sona yaklaşmıştı ve onu duyma şansına hiçbir zaman erişemeyecektim. Kötü şans peşimi bırakmıyordu. Garay Caddesi'ndeki pansiyona kilit vurulduğundan bu yana, yaşamın bütün fırsatlarına geç kaldığımı duyumsuyordum. Umutsuzluktan kurtulmak için haftalardır Laffont baskısından *Monte-Cristo Kontu*'nu okuyordum. Bu romanı her okuyuşumda etrafta olup biten mutsuzlukları unuturdum. Ama bu kez unutamadım: Bu kez, bir akbaba gibi peşimizi kovalayan uğursuz yazgıdan hiçbir şeyin beni uzaklaştıramayacağını duyumsuyordum ve er ya da geç o akbaba leşimizi yiyecekti.

Hastabakıcılardan birinden Alcira'yı çağırmasını rica ettim.

Beş dakika içinde geldi, yüzünde asırların yorgunluğu vardı. Bir önceki gün kafeteryada, Martel'in tragedyasının onu değiştirmeye başladığını ayrımsamıştım. Ağır ağır yürüyordu, sanki peşinden bütün insanlığın acılarını sürüklüyordu.

Kalabilir misin, Bruno, diye sordu. Çok yalnızım ve Julio da iyi değil, onu kaldırmak için ne yapabileceğimi

bilmiyorum. Bunca mücadele, zavallıcık. İki defa soluğu tıkandı, yüzünde öyle bir acı ifadesi vardı ki, bir daha görmek istemem. Az önce dedi ki: Daha fazla dayanamıyorum Esmerim. Dayanmayıp da ne yapacaksın, dedim. Daha vermediğin konserler ne olacak? Sabadell'e bir dahakinin Costanera Sur'da olduğunu söyledim bile. Onu orada ağaç etmeyeceğiz, değil mi? Bir an için gülümser sandım. Ama gözlerini yumdu. Hiç gücü kalmadı. Beni yalnız bırakmazsın, değil mi Bruno? Lütfen bırakma. Kitabını okuyarak buralarda oturur da beni beklersen kendimi daha az korunaksız hissedeceğim. Lütfen.

Ne diyebilirdim ki. İstemese bile kalırdım. Yiyecek bir şeyler almayı önerdim. Allah bilir ne zamandır açtı. Hayır, diyerek beni durdurdu. Aç değilim. Bedenim içten ne denli boş ve temiz kalırsa, kendimi o denli uyanık duyumsuyorum. İnanmayacaksın ama üç gündür eve uğramadım. Üç gündür yıkanmadım. Sanırım hiç bu kadar uzun süre yıkanmadığım olmamıştı, belki de çocukken. İşin garibi pisliği hissetmiyorum. Herhalde korkunç kokuyorumdur, öyle değil mi? Bir yandan önemli, bir yandan değil. Sanki başıma gelen her şey beni arındırıyor, yaşamamaya hazırlıyor.

Bu sözcük fırtınası aklımı karıştırmıştı. Hele bedeniyle ilgili yaptığı itiraf; onu böyle bir şey yapamaz sanırdım. Tanışalı iki haftadan biraz fazla olmuştu. Birbirimiz hakkında pek az şey biliyorduk, oysa şimdi böyle birdenbire ayaküstü onun vücut kokusundan söz ediyorduk. Birçok kez olduğu gibi allak bullak olmuştum. Daha önce de söylemiştim, Buenos Aires'in gerçek labirentinin insanları olduğunu düşünmeden edemiyorum.

Bu kadar yakın, ama aynı anda bir o kadar uzak. Dışarıdan bakınca bir örnek, içeriden bir o kadar farklı. Borges'in, Arjantin halkının özü olduğunu iddia ettiği gibi böylesine edepli, aynı zamanda bir o kadar edepsiz. Alcira da bana anlaşılmaz görünüyordu. Sanırım yaşamım boyunca yatmak istediğim tek kadındı o. Meraktan değil, aşktan. Ama fiziksel aşktan değil, daha derin bir nedenden dolayı: İhtiyaçtan, içindeki dipsiz uçurumu görme açlığından. Şimdiyse onun bu perişan hali karşısında ne yapacağımı bilmez durumdaydım. Onu avutmak, göğsüme bastırmak isterdim, ama kımıldayamadım, kolum kanadım düştü, Martel'in yatağına doğru uzaklaşmasını izledim.

Hastane iskemlesinde ne kadar zaman geçirdim bilmiyorum. Zaman zaman endişeli bir bekleyiş içinde, Monte-Cristo'nun çevirdiği kurnazca intikam dolaplarına dikkat kesilerek Dumas'yı okudum. Öyküyü biliyordum, ama kusursuz yapısı her okuduğumda beni şaşkınlığa uğratırdı. Akşam üzeri, Valentine de Villefort'un zehirlenmesine az kala uyumuşum. Açlık hissiyle uyandım ve köşedeki kafeteryaya bir sandviç almaya gittim. Kapamak üzerelerdi, benimle isteksizce ilgilendiler. İnsanlar eve dönme telaşı içindeydi, işyerlerinin kepenkleri neredeyse aynı sırada iniyordu. Ne var ki hastane gerçeği başka bir dünyaya aitti, sanki hastane içinde olup bitenler, boyutlarına göre çok büyüktü. Demek istediğim, o mekânda, bir akşama sığacak duygudan çok fazlası yaşanıyordu.

Yeniden romana döndüm, kafamı kaldırdığımda, pencereden görünen her yer altın rengi bir ışığa boyanmıştı. Güneş kentin üstüne, tıpkı Plaza Francia otelinde izlediğim gündoğumunda olduğu gibi, alt edilmez bir

güzellikle düşüyordu. Şimdi de umarsızca yüreğimin daraldığını ayrımsadım şaşkınlıkla. Yeniden daldım, belki iki, üç saat uyudum. Geceyi yırtan maytaplarla havai fişeklerin gürültüsüne yerimden sıçradım. Yeni yıl kutlamalarına hiçbir zaman sıcak bakmamıştım, birçok kez, televizyonda Times Square'de toplanan kalabalığın saniyeleri saymasını ve yeni yılın değişmez ışık topunun zaman kapsülünde inişini gördüğüm anda gece lambasını söndürüp uyumak üzere yattığımı anımsarım.

Gece yarısı olmuş muydu? Sanırım saat on bile yoktu. Hastabakıcılar, Josef Haydn'ın *Elveda* senfonisindeki müzisyenler gibi aynı anda çekiliyorlardı, bekleme salonundaki iki neon lambanın altında bir başıma kalakalmıştım. Uzaktan bir hıçkırık ve bir duanın tekdüze sesi çalındı kulağıma. Alcira'nın içeri girdiğini ve bana gülümsediğini fark etmemişim bile. Kolumdan tuttu ve dedi ki:

Martel seni bekliyor, Bruno. Epeydir solunum güçlüğü çekmiyor. Nöbetçi doktor buna güvenmememiz gerektiğini, geçici bir iyileşme olabileceğini söyledi, ama ben tehlikeyi atlattığına eminim. Bunu o kadar çok istedi ki, en sonunda mücadeleyi kazandı.

Kendimi ona teslim ettim. İki ayrı çift kanatlı kapıdan geçip, panellerle ayrılmış sıra sıra küçük odaların yer aldığı büyük bir salona girdik. Salon diğer bölümlerden ayrılmış ve yarı karanlık olsa da, her adımda yinelenen hastalık iniltileri kulaklarımı acıtıyordu. Gözlerimi çevirdiğim her yerde solunum cihazına, seruma ve kalp atışlarını izleyen monitörlere bağlanmış hastalar görüyordum. Sağ taraftaki son odacık Martel'inkiydi.

Makinelerden yayılan dolaylı ışığın içinde onu zar

zor seçebildim. İlk izlenim, belleğimdekiyle aynıydı: Aylar önce Congreso yakınlarında taksiye binerken görmüş olduğum kısa boylu, boyunsuz, siyah gür saçlı adam. Neden Gardel gibi imgelemiştim hep, bilmiyorum. Oysa hiçbir benzerliği yoktu: Kalın dudakları, etli bir burnu vardı, büyük kara gözlerinde, zamanın ardından koşan birinin endişeli anlatımı seçiliyordu. Kimbilir ne zamandır boyamadığı saçının dipleri kül rengine dönmüştü, başının her tarafında saçları dökülüp açılmıştı.

Hafif bir baş hareketiyle yatağın yanındaki iskemleyi işaret etti. Yakından bakıldığında, kırışıklıklar derisinde yumuşak, ağımsı bir doku meydana getiriyordu. Astımlı gibi kesik kesik soluyordu. Şu anki durumunu, doktorun "bir parça düşkün" olarak tanımladığı sabahki haliyle kıyaslama olanağım yoktu, ama gördüğüm, Alcira'nın iyimserliğini paylaşmamam için yeterliydi. Bedeni, eski yıldan daha hızlı bir şekilde bitiyordu.

Cogan, dedi, ip gibi incecik bir sesle. Hakkımda bir kitap yazmakta olduğunuzu duydum.

Üzmek istemedim.

Evet, sizin hakkınızda, dedim, ve geçen yüzyılın başlarındaki tango üzerine. Repertuarınızda geçen yüzyıldan kalma birçok yapıt olduğunu öğrendim ve dinlemek için Buenos Aires'e geldim. Ağustos sonlarında kente geldiğimde, artık şarkı söylemediğinizi öğrendim.

Söylediğim hoşuna gitmemiş gibiydi, Alcira'ya yanlışımı düzeltmesi için işaret etti.

Martel hiçbir zaman şarkı söylemeyi bırakmadı, diyerek yerine getirdi isteğini. Kendisini anlamayan insanlara konser vermeye devam etmeyi reddetti.

Bunu biliyorum. Bu aylar boyunca hep peşinizden koştum. Sizi bir öğle üzeri Mezbahalar'daki hayvan pazarında boş yere bekleyip durdum, çok sonraları, o gün Parque Chas'ta bir yerde söylediğinizi öğrendim. Bir kıta bile duysam yeterdi. Ama hiçbir yerde iziniz yok. Ses kaydınız yok. Video kaydınız yok. Topu topu birilerinin anıları var.

Çok geçmeden o da kalmayacak, dedi.

Bedeni kimyasal bir koku salgılıyordu, hattâ kan koktuğuna yemin edebilirdim. Doğrudan sorularla onu yormak istemiyordum. Artık hiçbir şey için vaktimiz kalmadığını duyumsadım.

Birçok kez konserlerinizin belli bir düzen izlediğini düşündüm, dedim. Ne var ki, bu düzenin ardında olanı öğrenemedim. Aklıma birçok şey geldi. Hattâ seçtiğiniz yerlerin, kimselerin bilmediği bir Buenos Aires haritası çizdiğini bile düşündüm.

Çözmüşsünüz, dedi.

Yatağın ayakucunda kollarını kavuşturmuş ayakta bekleyen Alcira'ya belli belirsiz bir işaret çaktı.

Geç oldu, Bruno. Bırakalım da dinlensin.

Martel elini kaldırmak istiyor gibi geldi, ama bedeninde ölen ilk organın elleri olduğunu fark ettim. Elleri şiş ve kaskatıydı. Ayağa kalktım.

Bekleyin genç adam, dedi. Benim neyimi hatırlayacaksınız?

O kadar hazırlıksız yakalamıştı ki, aklıma ilk geleni söyledim:

Sesinizi. En çok, hiç sahip olmadığımı hatırlayacağım.

Yaklaşın, dedi.

En sonunda, bunca zamandır beklediğim şeyi söyle-

yeceğini hissettim. Yalnızca bir an için, yolculuğumun boşa gitmeyeceğini sezdim. Yavaşça eğildim, en azından yavaş hareket etmek istedim. Çünkü ne yaptığımı ben de bilmiyordum, o an kendimde değildim, Martel'e doğru eğilen titrek bedenimin yerinde başka bir beden vardı.

Yeterince yaklaşınca, sesini salıverdi. Geçmişte olağanüstü güzellikte bir sesti herhalde, pürüzsüz, gökyüzü kadar geniş, o sesten geriye kalan, hastalıkla zayıflamış olsa da, bu dünyanın başka hiçbir sesinde olmayan bir yumuşaklığa sahipti. Bir tek dize söyledi:

Buenos Aires, ne kadar uzakta buldum kendimi.

Ve durdu. Arjantin sinemasında duyulan ilk sözlerdi. Martel için anlamını bilmiyordum, ama benim açımdan yollara düşüp aradığım her şey vardı içinde, çünkü ağzından çıkan son sözcüklerdi bunlar. *Buenos Aires, ne kadar uzakta buldum kendimi.* Önceleri, kente böyle veda ettiğini sanmıştım. Artık öyle düşünmüyorum. Sanırım kent onun düşmesine göz yummuştu, o da umutsuzca kendisini terk etmemesini diliyordu.

İki gün sonra Chacarita mezarlığına gömdük. Alcira'nın elde edebildiği tek şey, başka müzisyenlerin yattığı bir panteonun ilk katından bir hücre olmuştu. Duaya katılan olur umuduyla gazetelere cenaze ilanı vermeme karşın, Martel'i bekleyenler yalnızca Alcira, Sabadell ve ben olmuştuk. Mezarlığa gitmeden önce alelacele bir kamelya buketi almıştım, elimde çiçek, nereye koyacağımı bilmeden duvardaki oyuğa doğru ilerleyişimi bugün hâlâ anımsarım. Alcira o kadar üzgündü

ki, hiçbir şey umrunda değildi, ama Sabadell acı dolu bir sesle insanların nankörlüğünden şikâyet etti. Cenazeden önce Club del Vino'yu ve Sunderland'ı aramasını kaç kez engelledim, şimdi hatırlamıyorum. Sabahın üçünde, bir iskemlede sızdığım anda aramış ama telefona cevap veren olmamış.

Martel'in ölümünün, yazgının kötü bir şakasına dönüşmesi için ne kadar talihsizlik varsa bir araya geldi. Günler sonra cenaze masraflarını ödediğimde, gazetelerdeki ilanın, Martel'in nüfustaki adı olan Estéfano Esteban Caccace olarak çıktığını fark ettim. Kimse şarkıcının asıl adını hatırlayamazdı, bu da cenazeye kimselerin gelmemesini açıklıyordu, ama artık zararı tamir etmek için çok geçti. Çok zaman sonra, Manhattan yazında Tano Virgili'yle Beşinci Cadde'de karşılaştık ve buzlu kahve içmeye Starbucks'a gittik. Bana ilanı gördüğünü ve bu adı bir yerlerden anımsadığını ama cenazenin kaldırıldığı gün cumhuriyetin beşinci başkanının yemin töreni olduğunu, parada devalüasyon beklendiğini ve hiç kimsenin başka şey düşünemediğini anlatmıştı.

Sabadell'le birlikte tabutu nişin içine yerleştirirken, on beş, yirmi utanmaz arlanmaz panteona daldı ve birkaç adım atıp oldukları yerde kaldılar. Dişleri kırık bir oğlanla yüzü boya sıvalı, elinde bir somun ekmek sallayan bir kadın grubun önünden gidiyordu. Oğlanın kucağında çırpı bacaklı bir velet vardı, ayağına dantelli etek geçirilmiş, başına plastik çiçekli bir taç takılmıştı.

Azizler adına, bu bir mucize, bebek yürüyor!, diye çığlıklar atıyordu kadın.

Kırık dişli oğlan çocuğu nişlerden birinin önüne bırakıp büyurdu:

Yürü Dalmacık, yürü de azize seni görsün.

Bir adım atmasına yardım etti ve o da bağırmaya başladı:

Mucizeyi görüyor musunuz?

Kime saygılarını sunduklarını göreyim diye yaklaşmak istedim, ama Alcira kolumdan tutarak beni durdurdu. Martel'in hücresinin ön tarafındaki mezar taşını örmelerini beklediğimizden, o an yerimizden kıpırdamamız olası değildi.

Gilda'ya bağlılıklarını sunanlar, diye açıklama yaptı Sabadell ılımlı bir ifadeyle. Bu hanım yedi, sekiz yıl önce bir trafik kazasında öldü. Yaşarken söylediği cumbialar pek de popüler değildi, bir de şimdi bakın.

Bağlılıklarını sunanlardan susmalarını isterdim. Ama işe yaramayacağını anladım. Sarı saçı kule gibi kabarık, dudakları mor boyayla taşırılarak kalınlaştırılmış dev bir kadın, çantasından koku gidericiye benzeyen bir tüp çıkardı ve mikrofon gibi tutarak, sadakatini sunanlara nutuk çekti:

Haydi kızlar, hepimiz Gilda'mıza şarkılarımızı söyleyelim!

Böyle diyerek ahenksiz bir cumbia söylemeye koyuldu: *Pişmanlık duymuyorum bu aaaşktan / yüreğimi acıtsaaa da.* Koro, bitmek bilmez beş dakika boyunca devam etti. Bitirmeden önce, nakarata alkışlarla eşlik ettiler, en sonunda bağlılığını sunan kadınlardan biri –ya da her neyse– bağırdı: Yüce, Vahşi Hanımefendi!

On beş dakika sonra, geldiğimizden daha üzüntülü bir halde gittik, Martel'i düşman müzisyenlerle dolu bir sonsuzlukta bırakmış olmaktan suçluluk duyuyorduk.

Alcira'nın bir başına kalması beni kaygılandırıyor-

du, o akşam saat yedide kafe La Paz'a davet ettim. Tam zamanında geldi, insanı dönüp baktıran o çarpıcı sıradışı güzelliği üstündeydi gene, sanki son ay yaşadığı fırtına ona hiç değmemişti. Martel'e, El Rufián Melancólico'da ilk dinlediğinde nasıl âşık olduğunu ve güçsüz ve hastalıklı bedeninin keşfedilmesi korkusuyla şarkıcının gösterdiği direnci kısa sürede nasıl kırdığını anlattırarak içini boşaltmasına yardım ettim. Yalnızdı, hırçın ve kabaydı, demişti, Alcira'ya güvenmeye alışması aylarını almıştı. Kendisine güvenmesini sağladığında, Martel gittikçe artan bir bağımlılığa teslim oldu. Kimileyin gece yarısı çağırıp rüyalarını anlatırdı, sonraları, görünmeyecek denli ince ve artık fazlasıyla berelenmiş damarlara iğne yapmasını öğretmişti, kendisinden uzaklaşmasına izin vermiyor ve kıskançlık sahneleriyle eziyet ediyordu. Alcira'nın Congreso yakınlarında Rincón Caddesi'nde kiraladığı daireye taşınıp birlikte yaşamaya başladılar. Martel'in senyora Olivia'yla Vila Urquiza'da yaşadığı ev parça parça yıkılıyordu ve anılarından daha da ucuza elden çıkartmak zorunda kalmışlardı.

Bir konudan diğerine geçiyorduk, Alcira o gün mü, yoksa ertesi gün mü Martel'in bir başına verdiği dinletilerin ayrıntılarını anlatmaya başladı, anımsamıyorum. Alcira başından beri konser verdiği yerleri seçme nedenlerini biliyordu, hattâ öyle yerler önermişti ki şarkıcıya, Martel kendi haritasına tam olarak uymadığı gerekçesiyle reddetmişti.

Buenos Aires'e varışımdan bir yıl önce, pansiyondan üç blok ötede, Paseo Colón'la Garay Caddesi'nin köşesinde söylemişti. Diktatörlük sırasında Club Atlético olarak tanınmış işkence deliğinden kalan tek iz, bir

köprüyü sımsıkı saran birkaç metal siluetti. Ezeiza otobanını inşa etmek üzere o köprüyü yıkmaya kalktıklarında Martel, gerek hücrelerin birkaç adım ötesindeki dev metalik masalarda işkence görerek, gerekse kan kaybından ölene değin çengellere asılarak telef olup giden yüzlerce mahkûmun işkence gördüğü hücrelerin planlarını görmeye yetişebilmişti.

Bir yaz günü sabaha karşı, Pasteur Caddesi'ndeki Yahudi dostları derneğinin önünde söylemişti. 1994 yılının bir temmuz günü orada patlayıcıyla dolu bir kamyon infilâk ederek binanın yıkılmasına ve seksen altı kişinin yaşamını yitirmesine neden olmuştu. Birçok kez, katillerin yargının elinin altında olduğuna inanıldı, hattâ onları İran büyükelçiliğinin koruduğu bile söylendi, araştırmalar biraz ilerlediğinde aşılmaz engeller baş gösteriyordu. Martel'in konserinden aylar sonra, *The New York Times* birinci sayfada, o zamanki Arjantin başkanının, suç cezasız kalsın diye belki de on milyon doları cebe indirdiğini yazmıştı. Doğruysa, bu her şeyi açıklıyordu.

Carlos Pellegrini'yle Arenales'in köşesinde de söylemişti. 1974 temmuzunda, polis hesabına çalışan bir çete, Peron'un astrologunun filosuna ait açık yeşil bir Ford Fairlane'den ateş ederek kongre üyesi Rodolfo Ortega Peña'yı öldürmüştü. Martel oradan geçtiğinde, ceset hâlâ kaldırımda yatıyordu ve kan caddeye akıyordu, kurşunun dudaklarını sıyırdığı bir kadın da ölmemesi için ölüye yalvarıyordu. Orada tango söylemek istemedi, demişti Alcira. Tek söylediği, uzun bir inleyiş, gün doğana dek çektiği uzun bir ayyydı. Sonra, *semirmiş akbabaların altında bir çocuk kadar sessiz* kalakaldı.

San Cristóbal bölgesinde, Vasena'daki eski metalur-

ji fabrikasının önünde de söyledi, ama bu hepsinden önceydi. Grev yapan otuz işçi ayaklanmalar sırasında polis tarafından öldürülmüştü, bu olay, 1919'un Trajik Haftası -Semana Trágica- olarak bilinir. Belki öldüğü o uğursuz aralık ayı ölüleri için de söylerdi, ama ona ne olup bittiğini söyleyen olmadı.

2002 yılının ocak ayı ortalarına doğru, yazın en berbat günlerinden birinde, görünüşe göre insanların ardı arkası kesilmez sefalete ve sıkıntılara alışmakta olduğu sıralarda, Alcira bana, Parque Chas'taki kaçınılmaz konserden kısa süre önce, Martel'in 1978'le 1979 yılları arasında işlenmiş bir cinayet haberi okuduğunu ve cinayetin işlendiği mekânda yalnız konserlerinden birini daha vermek üzere gazete kupürünü sakladığını anlatmıştı. O dönemin gazetelerinde sansüre uğramış olan haber, eski belediye kaplıcasına ait kameriyenin bitişiğindeki Costanera Sur'da, sazların arasında sahile vurmuş bir cesetten söz ediyordu. Ellerinin parmakları yanmıştı, yüzü tanınmayacak haldeydi, kimliğini belirleyecek en ufak bir işaret yoktu. Bereket versin bir torpido muhribinin kumandanı kendiliğinden günah çıkardı da, ölünün canlı canlı Plata nehrinin sularına atıldığı ve ters akıntıyla sürüklenen bedeninin sulara gömülmediği, balıklara yem olmadığı ve diğer birçokları gibi Banda Oriental kıyılarına sürüklenmediği anlaşıldı. Gazete haberine göre ölü, Rubén, Sihirli Göz veya Felipe Andrade Pérez'le birlikteyken tutuklanmıştı. Martel bu bahtsız adamın anısına şarkı söylerken çileden çıkmıştı, o kadar uzun süre ölüme direndiğine göre, demişti Alcira, nehrin kıyısına bitişik kameriyeye ulaşma ümidiyle direnmiş olmalıydı.

Bu durumda harita, tahmin ettiğimden çok daha ba-

sitti. Ne simyasal bir şekil çiziyordu, ne de Tanrı'nın adını gizliyor veya Kabala'nın şifreli simgelerini yineliyordu, yalnızca gelişigüzel biçimde Buenos Aires kentinde işlenmiş cezasız kalan cinayetlerin güzergâhını izliyordu. Sonsuz sayıda isimden oluşan bir listeydi ve Martel'i en çok cezbeden yanı da bu olmuştu, çünkü onun için sonsuz olan zalimliğe ve adaletsizliğe karşı bir cin çıkarma duası gibiydi.

Vahşi bir sıcağın hüküm sürdüğü o gün, Alcira'ya ay sonunda New York'a dönüş biletimi aldığımı söylemiş, benimle gelmek ister mi diye sormuştum. Bursların kıt parasıyla nasıl yaşayabileceğimizi henüz bilmiyordum, ama ne yolla olursa olsun, onu yanımda istediğimden emindim. Martel'i böylesi sevmiş bir kadın herkesin yaşamını aydınlatabilirdi, hattâ bunca gri olan benim yaşamımı bile. Ellerimi tuttu, bugün bile düşündüğümde yüreğimi acıtan bir yumuşaklıkla teşekkür etti ve olumsuz yanıt verdi.

Hiç ilgimin olmadığı bir ülkede ne yaparım ben, dedi. İngilizce bile bilmiyorum.

Benimle yaşa, dedim salak gibi.

Önünde aydınlık yıllar var, Bruno. Benim etrafımdaysa yalnızca karanlık var. Akla karayı karıştırmasak iyi olur.

Kalkmaya davrandı ama bir dakika daha kalmasını rica ettim. Gecenin bilinmezliğine dönmek istemiyordum. Sormak istediğim bir şey daha vardı, nasıl söyleyeceğimi bilmiyordum, en sonunda şöyle dedim:

Bir sorum daha var. Çoktandır sormak istiyordum, ama herhalde yanıtı bilmiyorsundur.

Bonorino'ya ihanetimi itiraf ettim, Fuerte Apac-

he'deki ölümünden söz ettim ve Alef'le ilgili bildiğim her şeyi açıkladım. Anlamadığım şey, dedim, kütüphanecinin bütün yaşamı olan bir defteri neden benim ellerime bıraktığı.

Çünkü ona bir kez daha ihanet etmezdin.

Neden yalnızca bu olamaz. Başka bir şey olmalı.

Çünkü biz insanlar, ne kadar önemsiz olursak olalım, kalıcı olmak isteriz. Şu veya bu şekilde ölümü alt etmek, sonsuz olmanın bir yolunu bulmak isteriz. Bonorino'nun dostu yoktu. Geriye yalnızca sen kalıyordun. Er ya da geç, adını bir kitaba koyacağını biliyordu.

Sen olmadan kendimi kaybolmuş hissedeceğim, dedim. Ara sıra yazışırsak, kendimi daha az kaybolmuş hissederim.

Martel'le ilgili anılarımdan başka şey yazma isteği yok artık içimde, dedi yüzüme bakmadan.

Bu bir son öyleyse.

Neden, dedi. Son diye bir şey yok. Sonun ne zaman geldiği nasıl bilinebilir ki?

Tuvalete gittim, döndüğümde gitmişti.

Ayrıldığım gün akşama dek telefonla on beş, yirmi kere aradım Alcira'yı. Hiçbir telefonuma çıkmadı. İlk aradığım gün onun sesine ait olmayan, yalnızca telefon numarasını yineleyen bir mesaj dinledim. Sonrasında telefonun zili boşlukta çalıp durdu.

Bütün New York uçuşları geceydi, bu yüzden düşlerimdeki Buenos Aires'e değil, ışıklarının yansısına veda edebildim. Uçak kuzeye yönelmeden önce nehrin üstünde yükseldi ve kenti bir kıyısından yaladı. Toprak uçsuz bucaksız ve düzdü, kenti geçene değin ne ka-

dar zaman geçti, bilmiyorum. Birçok kez kentin üstünden geçerken, aklımı allak bullak eden gerçeğin havadan görülebileceğini düşlemiştim. Knossos Sarayı'nın planına veya üstünde *Hic inclusus vitam perdit* uyarısının yer aldığı Sousse'un dikdörtgen mozayiğine benzediğini düşünmüştüm. Burada kapana kısılan yaşamını kaybeder.

Tahmin ettiğim gibi bir labirentti ve Alcira da o labirentin çıkışı olmayan yollarından birinde kapana kısılmıştı. Gece, Bonorino'nun tahmin ettiği gibi, gerçek labirenti oluşturanın hiçbir yere çıkmayan yolların bulunduğu ışıklar değil, insanların yaşadığı alanları gösteren karanlığın çizgileri olduğunu anlamamı sağlamıştı. O zaman aklıma Baudelaire'in "Fenerler" şiiri geldi: *Ces malédictions, ces blasphèmes, ces plaintes / Ces extases, ces cris, ces pleurs, ces Te Deum, / sont un écho redit par milles labyrinthes.* Bu ilenmeler, bu sövgüler, bu feryatlar, / bu esrimeler, bu çığlıklar, bu gözyaşları, bu şükürler, / bin labirentle yinelenen bir yankı. Artık bütün o sesleri duyamıyordum, labirentse gecenin içinde yitip gitmişti. Uyuyup kalana dek şiiri yineledim.

Manhattan'a vardıktan birkaç hafta sonra, Fulbright vakfından, bursumu ne şekilde değerlendirdiğimi acele rapor etmemi isteyen mektuplar aldım. Bir şeyler çiziktirip ardından yırttığım resmi belgelerle açıklamaya çalıştım, sonra vazgeçtim. Er veya geç sessizliğimle nasıl başa çıkacaklarını bilemeyeceklerine güveniyordum.

Mayıs ayında bir öğle üzeri evimden çıktım, dalgın dalgın Broadway'de yürüyordum. Martel'in bir kaydını keşfederim belki diye gerçekleşmesi olanaksız bir düş kurarak Tower Records'da durdum. Birkaç kez daha şarkıcının kaydını aramıştım. Görevliler, hizmetli-

ler, bilgisayarda bu konuda bilgi arıyor, Güney Amerika müziği konusunda uzman kişilere telefon bile ediyorlardı. Kimse Martel'in adını duymamıştı, seçkilerde küçücük bir kayıt bile yoktu. Kuşkusuz bütün bunları biliyordum, ama inanmamakta direniyordum.

University Place yönüne döndüm, üniversite kitaplığının önünden geçerken, Walter Benjamin'in *Arcades Project*'ini almak istediğimi anımsadım. Kitap kırk dolardı ve haftalardır almaya direniyordum, ama o gün yazgının benim adıma karar almasına izin verdim. Felsefe raflarına göz atarak oyalandım ve Richard Foley'nin *Intellectual Trust*'ının bir kopyasını buldum. Bütün bunların bir önemi olmadığını söyleyeceksiniz, belki yoktur da, ama en küçük ayrıntıyı atlamamayı yeğliyorum. Benjamin'in kitabını almak üzere döndüm ve rastgele açtığım *İlerleme Kuramı* başlıklı bölümde şu satırı okudum: "Kavrayış, yalnız ve yalnız şimşek çakışlarıyla gelir. Metin, sürüp giden uzun gökgürültüsü silsilesidir." Bu tümce bana Buenos Aires'i çağrıştırıyordu, kent, gizli bir şeyi açıklarcasına kendini önüme koymuştu, oysa şimdi onun gökgürültülerini sözcüklere dökmekten acizdim.

Elimde Benjamin'le çıkarken Foley'le karşılaştım. Pek tanımıyordum, okuduğum üniversitenin Sanat ve Bilim Fakültesi'nin dekanıdır ve hep saygıyla selamlarım. Foley, Buenos Aires yolculuğumdan haberliydi. Nasıl bir deneyim olduğunu sordu. Aceleyle budalaca bir yanıt verdim. Başımdan geçen kötü günleri, on günde başa gelip devrilen beş başkanı anlattım, hakkında yazmak istediğim tango şarkıcısının ilk gördüğüm gece öldüğünden şöyle bir söz ettim.

Bu yüzden kendini bırakma, Bruno, dedi Foley. Ba-

zen bir kapı kapanırken bir kapı açılır. Temmuz ayında on günlüğüne Buenos Aires'deydim. Herhangi bir şarkıcıyı aramaya gitmemiştim, ama sıradışı bir şarkıcı buldum. Club del Vino'da bir yüzyıl öncesinin tangolarını söylüyordu. Belki de tanırsın. Adı Jaime Taurel. Etkileyici, berrak bir sesi var, öyle canlı bir ses ki, elini uzatsan dokunacaksın duygusuna kapılıyorsun. Oradan çıktığımda bazıları Gardel'den daha iyi olduğunu söylüyordu. Yalnızca o sesi duymak için Buenos Aires'e yeniden gitmelisin.

O gece uyuyamadım. Tan sökerken bilgisayarımın başına oturdum ve okumakta olduğunuz kitabın ilk sayfalarını kaleme aldım.

Jean Franco ve Richard Foley hariç, bütün roman kişileri gerçek gibi görünse de gerçek dışıdır.

2001 yılının Arjantin'inde, o karmaşanın ortasında yabancı bir öğrenci Buenos Aires sokaklarında mitolojik bir tango şarkıcısının peşine düşer. Gelmiş geçmiş en iyi seslerden birinin izini sürmek onu, gittiği ülkenin yakın geçmişinde yaşanan siyasi öykülerle karşılaştırır. Gizemli sırlarını geçmişinde saklayan bir şehirde, yoğun bir gelecek kaygısı yaşayan insanlar arasında, bir yandan Alef'in ışığını ararken, diğer yandan tango ezgileriyle sarmalanır... *Buenos Aires, ne kadar uzakta buldum kendimi...*

Tomás Eloy Martínez son yılların en güzel romanlarından birini yazdı.

ISBN 975-992-016-6

fiyat

alkım